ספר

לקוטי יהודא

חלק שני

פירוש נחמד על שלש עשרה העקרים, יסוד האמונה, מלוקט ומקובץ מספרים חדשים גם ישנים, נכבדות מדובר בו, מענין אהבת ואחדות הבורא. יתברך שמו, שהוא בורא ומנהיג לכל הברואים, ונביאת משה רבינו ע"ה, ושכל דברי נביאים אמת, ומענין שכר ועונש, גן עדן וגיהנם, ויסוד ועיקרי וענפי התשובה, תורה שבכתב ותורה שבע"פ הלכה למשה מסיני, שהכל מאתו יתב' וסדר הקבלה, ומביאת משיח צדקנו, שיבא ב"ב, וענין תחיית המתים, ועל כל עקר ועקר פירושים יקרים ונפלאים, משמחי לב מאירת עינים ומשיבי נפש, מגדולי ומבחרי צדיקים והחסידים החוקרים האמיתים, וגם לרבות מה שחנני אלקים להוסיף מעט נופך משלי, בלשון קל ונקי, להבין כל קורא הדברים מתוקים מדבש ונופת צופים.

חברתי בעזה"י הצעיר באלפי ישראל
ה"ק **חיים יהודא שלעזינגער**
הונה פק"ק **פאדע** יע"א

ווייטצען
בדפוס של בית מערכת התל תלפיות
שנת עת"ר לפ"ק.
Katzburg Lipót Vácz (Ungarn)

הסכמת הגאונים שליט"א כבר נדפסו בלקוטי יהודא בראש חלק ראשון.

זאת לדעת

בכ"מ אשר נזכר בספר הזה שם עכו"ם, גוי וכדומה הכוונה על האומות הקדמונים, את ה' לא ידעו, ואת מצותיו לא שמרו, לא כן העמים אשר בצלם אנו חוסים מחויבים אנו להתפלל בעדם ובעד המלכות והשרים, ולדרוש שלומם דכתיב דרשו את שלום העיר. (ירמיה)

אזהרה

יכול אדם לאסור את שלו, לכן הנני אוסר לכל אדם להדפיס את חבורי הזה הן במדינה זו והן במדינה אחרת, בין בלשון הקודש או בכל לשון אחר, ואיסור השגת גבול ידוע ומפורש בתורה, מלבד העונש במלכותא דא"עא כעין מלכותא דרקיע ולשומע יונעם, ויבא עליהם ברכת טוב.

הרוצה להשיג ספרי לקוטי יהודא חלק שני ישלח מחירו 1 קראנע 20 העללער על כתובתי ואשלחהו חפשי, חלק ראשון וחלק שני ביחד 2 קראנען 40 העללער.

Schlesinger Lipót rabbi Pádé
Torontal m. Ungarn.

בעזה"י

ספר

לקוטי יהודה

דער יידישע גלויבע

ערלייטערנדע אונד בעלעהרענדע ערקלארונגען איבער אונזערע דרייצעהן גלויבענסארטיקעלן, דיא הייליגען אונד ויעסען ווארטען, דער גראססטען צדיקים וחסידים איבער אונזער הייליגע אמונה, אויסגעזוכט אונד שאהן געארדנעט, לויט לויפענדעם געשפרעך, ערקוויקענדע אונד ליעברייכע ווארטען, איעבער דיא ליעבע אונד איינציגקייט דעם אללמאכטיגען גאטטעס, דער שאפפער היממעל אונד ערדע, איבער ויינער הייליגען תורה, גייסטר־יכע ערקלארונגען איבער געבאטע אונד פערבאטע (מצות עשה ומצות ל"ת) איבער נביאת משה רבינו ע"ה. אונד דיא וואהר־הייט זאמטליכער נביאים, איבער בעלאהנונג אונד בעשטראפונג, פיר מצות אונד עבירות, גן עדן אונד גהינם, דיא בוססע (תשובה) אין איהרע געזאמטהייט אונד איהרע איינצעלהייטען, איהרער גראססען וווירקוננסקראפט, איבער תורה שבכתב דיא איבערליפערונג תורה שבע"פ דער תלמיד, הלכה למשה מסיני. דער וואהרע פער טרויען אן ליעבען גאטט. דיא פיעלע נסים ונפלאות דיא אונז דע' אללמאכטיגע איממער ערוויעזען האט, אונד נאך יעצט איינעם יעדע' מענשען צוקאממען לאססט, וועלכע אייגענשאפטען דער וואהרע יוד זיך אנאייגנען זאלל, וויא דיא ליידענשאפטען פאן זיך צו פערשטאס זעהר בעלעהרענדעס ווירד בעשפראכען איבער ביאת המשיח, דיא ז קונפט דעם ערלאזערס, איבער צ'אניסמוס אונד תחית המתים דיא וו דערבעלעבונג דער טאדטען, עולם הבא, דאס זעלענהייל, אונד נאך אנדע מיט גראססע מיהע אונד פיעלער ארבייט האבע איך דאס פאן פ הייליגע ספרים צוזאממענגעשטעללט, אויך דאס וועניגע וואס דער ל גאטט מיך בעגנאדיגט האט מיט איניגע ערקלארונגען, געארדנע דרייצעהן געשפראכע דער דרייצעהן גלויבענסארטיקעלן אין פ ר אונד אנטוואָרט, וויא דער פאטער ויינעם קינדע בעלעהר האבע עס צוגלייך אויף יידיש דייטש איבערזעצט, דאמיט אויך אין לשון הקודש ניכט היימיש איזט אויך פערשטעהן זאלל, אונד דאסס איין יעדער פאן דיעזעם ספר גראסס נחת האבען ווירד, געבע אין אונזערעם הערצען דאסס וויר איהם דיענען זאללען באמ אונד מעשים טובים טהון דאמיט וויר ויינע גיטע געניעסען זאללע דיעזער וועלט, אונד איינע פיצ־געלטונג האבען זאללען אויף דער מענדען וועלט אין גן עדן אמן.

נאכדרוקק אויך טהיילווייזע אין וועלכע שפראכע איממער איזט פ

בעזהי״ת

הקדמה

אודה לה׳ בקול תודה, בשיר ושבח ותהלה, גדולה ועוז וממשלה לנורא עלילה, אשר על כל מאד נעלה שוכינו ברוב רחמיו וחסדיו עלינו, להוציא לאור גם חלק השני. — ומה ראיתי על ככה לחבר ספרים, כאלה הדברים, בהקדמתי לחלק הראשון הלא המה נאמרים, בטוב טעם ודעת ופנים מסבירים, עין הקורא שמה יחזו מישרים. — ואני בהוציאי ח״ר לאורה בעזרת רם על כל רמים, אמרתי אשקטה ואביטה מעונים, אשמעה מה יענו הגברים, החכמים משכילים חסידים ורבנים שליט״א ונבונים, ועמא דבר בעלי בתים היקרים, ולפי משפטי צדקם אשר יחרצו על הדברים, אדעה אם אוסיף להדפיס את יתר החלקים אשר אתי בכתובים, או אחדלה מלהדפיס הספרים, והנה אך יצא יצא חלק הראשון ראיתי, יותר מאשר קויתי, והתבוננתי יותר מאשר האמנתו, שוחרי חכמה ודעת קדמו פני בתודה, בזמירות הריעו לי, גם פשוטי עם, ששו ושמחו בנועם, בהגלות נגלות לעינם, חדשות נצורות וישרים, אשר היה נסתר מהם במסתרים ומכמה מקומות ועברים, ומאורים גדולים, נהרו אלי מכתבים, מלאות תודה וברכה וכלם יביע אומר להוציא לאור ככה, יתר חלקי „לקוטי יהודא״ עם מוסר השכל ותוכחה, להיות אורה ליהודים, אשר אתי בכתובים עומדים.

ואני את דברי תברי ומורי ורבותי שליט״א שמרתי, ובעזה״י קרבתי אל המלאכה וגמרתי, ותקותי חזקה כי שוחרי מוסר חכמה ודעת ינצרהו כאישון, כי לא נופל הוא מחלק הראשון, אשר במחקרי אמת ומוסר השכל יסודם, ועוד זאת כי לא יספחו אליו שניאות הדפוס כמו בחלק הקודם, עודנו כפי פרושות ב[illegible]ינה על להבא, בתפילת ר׳ אבא, יהי׳ רעוא דאימא מלתא דתתקבל, [illegible]כה להיות ממזכי רבים׳

אשר

ואשר אין חטא בא על ידם, ואמצא חן ושכל טוב בעיני אלקים אדם, אמן.

הטיבה ה׳ לטובים

יברך ה׳ את בית אברהם, בעושר וברכה שלום ושלוה בארמנותם וכצנה רצון תעטרם, נטלם ונשאם כל ימי עולם, ה״ה כבוד אהובי גיסי היקר הנגיד המרומם צדיק תמים, ותיק הוא חסיד הוא מהו׳ אברהם פאללאק הי״ו מעיר הערמאננשטאדט יע״א, עם אשתו המשכלת ביראת ה׳ היא תתהלל הצדקת מ׳ פראדל תחי׳ אשר צדקת פזרונם בישראל ידועה, זכר רב טוב אביע, כי היה לי כמה פעמים לעזור ולהושיע, יהי׳ ברכת ה׳ עליהם ועל בניהם ובנותיהם וכל אשר להם, יפרחו כשושנה ויהיה כזית הודם ולא ימוש התורה מפיהם ומפי זרעם עד העולם, אמן.

יסוד השמיני

שאלה א'. אני מאמין באמונה שלימה שכל התורה המצויה עתה בידינו היא הנתונה למשה רבינו עליו השלום, ואתה תבאר לי מתחילה אבי מחמד נפשי מה זה הלשון שכל התורה, וכי מה חסר באומרו שהתורה המצויה בידינו וגו'.

תשובה. עתה תראה כמה טובים דברי חכמז"ל כזהב מזוקק שבעתים, ומה יפה נרמז בתיבת כל, ראש פינת אמונתינו, דהיינו יסוד הח' הלזה, יורה לנו לדעת, כי לא בלבד דברי תוה"ק דהיינו תורה שבכתב ניתן לנו ע"י מ"ר ע"ה מהקב"ה בעצמו, על הר חמד ה' זה סיני, אלא כל אות ואות, ואפי' קוצו של י' וכל דברי ופרושי חכמז"ל הכל כאשר לכל קיבל משה מסיני ולא נאמר כי שמות המקומות או שמות העממים וכל הספורים הבאים בתוה"ק משה בעצמו כתבן, להיות למשמרת לדור אחרון, ולא מן השמים היא, הם מלהזכיר בזה, כי מי אשר אומר בכה ח"ו הוא כופר בכל התורה כולה, אלא כל אות ואות וכל תיבה ותיבה בתוה"ק הכל קודש קדשים, מרועה אחד נתנו, ופסוק הנאמר בו, ובני חם כוש, או ותמנע היתה פלגש, הוא קודש כמו הפסיק הנאמר בו, שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד, וממש כמו זה כן

אכטער גלויבענס ארטיקעל

פראגע I. איך גלויבע גאנץ איפריכטיג, דאסס דיא תורה דיא יעצט אין אונזערן הענדען איזט דיעועלבע איזט, דיא אונזערם לעהרער משה, פריעדען זייא מיט איהם, געאפפענבארט וואָרדען איזט, ערקלארע מיר נון וואס געמיינט ווירד שכל התורה, דיא גאנצע תורה, וואס בעדייטעט דאסווארט כל.

אנטווארט. מיין טהייערעס קינד וויא געצאהלט אונד געפערלט דיא ווארטען אונזערע חכמז"ל זינד, ווירסט דוא אים לויפע דיעזעס געשפרעכעס ערפאהרען, נאמליך דיעזער גלויבענס ארטיקעל צייגט אונז אן דאסס וויר מחויב זינד צו גלויבען, דאסס ניכט נור דיא תרי"ג מצות דיא אין תוה"ק פארקאממען, זאנדערן יעדעס ווארט איין יעדעס אות, אללעס מן השמים פיר מ"ר ע"ה איעבערגעבען וואָרדען איזט, דאסס וויר ניכט מיינען, דאס דיא געשיכטען, נאמען, דער שטאדטע דער פאלקערן, מ"ר נור אליין פערצייכנעט האט אונד ניכט מן השמים איזט, דער ח"ו דאס דענקט, לייגנעט בכל התורה כולה, דאהער מיססען וויר אללע ווארטען דער תוה"ק פיר הייליג האלטען, עבען זא הייליג אונד מן השמים זינד דיא ווארטען ובני חם כוש, אדער ותמנע היתה פלגש, וויא דיא ווארטען אנכי ה' אלקיך אדער שמע ישראל, אונד זאגען אונזערע ווייזען וואנן איינער זאגט איך גלויבע אללעס

וואס

זה, ועי"ז אמרו חכמז"ל המאמין שכל התורה מפי הגבורה, חוץ מפסוק זה שלא אמרו הקב"ה, רק משה בעצמו כתבו, הוא כופר והרי הוא בכלל דבר ה' בזה, וע"כ בצדק תשפוט כי זהו כוונתם, שכל התורה אפי' סיפורי הדברים, ואפי' שמות העמים והמקומות, הכל בכתב מי"ד ה' היתה זאת, כל הנמצא בספר התורה הזאת אות באות מלה במלה, כן ממש ניתן מהקב"ה למ"ר ע"ה, ויש בהם דרושים וסודות נפלאות, כמ"ש ד"ה ע"ה גל עיני ואביטה נפלאות מתורתיך, וכמו כן כל המצות שאנו מקיימין לעת כזאת בכל הדינים כללותיהן פרטותיהן ודיקדוקיהן, כמו סוכה לולב שופר תפילין, כך קיבל מ"ר ע"ה מסיני ומסרה ליהושע, ויהושע לזקנים, דור אחר דור עד לזמן הזה.

שאלה ב'. אמת הדבר אִבי מחמדי שמחויבים אִנו להאמין שכל התורה המצויה בידינו הוא הנתונה למ"ר ע"ה אבל יש לנו ראיות ברורות מוכיחות על זה?

תשובה. כלל זה נקוט בידך בני אהובי, כי כל דבר שיש להסתפק עליו, ויש לומר עליו דבר והפכו צריך לידים מוכיחות, וראיות, וראיות ברורות, כי כן הוא. אבל דבר שאי אפשר בשום

וואַס אין דער תורה שטעהט, אונד נור דיזעס איינע ניכט דער פֿער־שעהמט דיא ווארטען גאטטעס אונד הייסט כופר, דאַס ווירד גֿעמיינט שכל התורה דיא גאַנצע תורה, זעלבסט דיא ערצעהלונגען פֿערשיעדענע נאציאָנען נאמע דער לאַנדער אללעם וואס זיך נור בספר התורה בע־פֿינדעט פֿאן הקב"ה פֿיר מ"ר איעבערגעבען וואָרדע, אונד אללע מצות אין דיזעם זיננע וויא וויר זיא הייטע אויסאיעבען האַט הקב"ה פֿיר מ"ר ע"ה אין איהרער געזאממטהייט אונד איינצעלהייטען איעבערגעבען, וויא סוכה לולב שופר א. ד. ג.

פֿראגע. 2. יא אבער טהייערסטער פֿאטער, וויר זינד מחויב צו גלויבען דאַסס אַללעס הקב"ה פֿיר מ"ר ע"ה איבער' ליפֿערט האַט, אבער האַבען וויר בעווייזע דאַצוא?

אנטווארט בעווייזע ברויכען וויר נור דאַנן, וואַנן איין געגענ־שטאנד בעצווייפֿעלט ווערדען קאַנן, וואָהרענד אַבער דיזעס איזט ניכט אנדערסט מאָגליך נור דאַסס תוה"ק מן השמים איזט.

פֿראגע. 3. וויא איעבערצייגען וויר דיא פושעים דיא אננעהמען וואללען, עס האט אין איינער אוראלטען צייט איין דור עקסיסטירט, ד"א איינגעזועהען האבען פֿיר דאַס וואָהל איהרער נאכקאממען איינע תורה צו ערדיכטען אונד איהנען מצות צו איעבערגעבען אונד האבען דאס אַללעס אלליין ערדיכטעט. נאָמליך דאסס הקב"ה פֿיר משה אויף דעם בערגע סיני ערשיענען איזט אונד איהם דיא גאנצע תורה איעבערגעבען, [מיט וואס קאָננען וויר איהרע רוכלאָזע בעהויפטונגען ווידערלעגען,

אנטווארט

אופן אחר, רק על דרך הזה, אשר הוא בקבלה לנו, כי תוה"ק מן השמים ניתנה מאתו יתב' על ידי משה רע"א מהימנא, היא דבר מפורסים, וידוע לכל, ואין צריך לשום ראיה, כי האמת עד לעצמו.

שאלה ג'. ובמה נצטדק כי ידברו את אויבים בשער, הכופרים ליסוד האמונה ובתוה"ק, אשר בהפקירא ניחא ליה, ומענה בפיהם, שכל דברי התורה הזאת המצויה עתה בידינו, לא ניתנה למ"ה, כי בנים זרים ילדו אותה, דהיינו בשנים קדמוניות, היה דור בין הדורות, נתאספו ונתועדו יחדיו, להקים לדור אחרון חוקים ומשפטים לטובת בניהם הבאים אחריהם, והם הם כתבו ונתנו לדורות הבאים את המצות ואת החוקים. ואת המשפטים, הכתובים בספר התורה הזאת, וכל הסיפורים הנמצאים בה, הכל המציאו משכלם, והם דברי רוח, וכדי להאמית את דבריהם ביתר שאת, תלוי באילן גדול, ובדו מלבם כי הקב"ה בעצמו ובכבודו נגלה על אחד ההרים זו סיני, ונתן לאחד המיוחד שבחבורה זו משה, את כל התורה והמצות, וכל הניסים והנפלאות הנמצאים שמה הכל הוא בדוי' מלבם כדי ליתן האמנה לדבריהם בדעת כמה פושעים ומורדים ובמה יכול להכות באגרוף רשע.

תשובה ראש בראשון ידוע ומפורסים הוא, כי האב לא ינחיל לבנו דבר שקר, אם לא יהי' בו טעם כמוס, לטובת בנו או כדומה, ועתה נחפשה דרכינו ונחקור, מה זה טעם כמים היה יכול להיות

אנטוואָרט אין ערסטער רייהע וויססען וויר, דאסס עלטערן אין וועלכעם שטאנדפונקט איממער זיא זיך בעפינדען, איהרער קינדערן קיין ליעגע איינפרעגען, וואנן זיא קיינע בעזאנדערע אינטערעססע האָבען, אונד נון זובן וויר וועלכע אינטעררעסע זאללטע דיזעם דור געהאבט האָבען, דאַסס זיא איהרער קינדערן זאלכע ערדיכטעטע ליעגע גלויבען מאַכען וואלטען.

פראַגע 4. נעהמען וויר אן צו יענער צייט עקסיסטירטע גאָר קיין גלויבען, יעדער האַט זיינעם וויללען נאַך געוואלטעט, אונד איזט דאַהער פיעל אונרעכט געשעהען רויב אונד מאָרדטהאטען אונצוכט א. ד. ג. זא האַבען דיא קלוגען צו יענער צייט דיזע געזעטצע געשאפּ־ פען דאַסס מעהר זא אונרעכט ניכט פאַרקאממט דאַהער אום אינ־ טרעססע אונד וואהל איהרער קינדער, אום עס אבער מעהר גלויבען צו מאַכען זאַגטע זיא דאסס אַללעם ע"י מ"ר מסיני עמפפאַנגען וואָרדע.

אנטוואָרט וואַנן וויר זאָ אננעהמען וואָללען וואָרע דאך געניג וואַנן זיא דיא מצות השכליות וויא גניבה גזילה א. ד. ג. איהרע קינ־ דערן איבער געבען דאַם אלליין איזט דאך דאַם וואהל דער מענשהייט אַבער וואצוא נאך דיא חוקים וויא פרה אדומה שעטנז כלאים, אונד איבערהויפט, דא זיא דאך וואוסטען דאַסס דאַם אַללעם שקר אונד ערדיכטעט איזט וואָרום בעהויפטען זיא דאַרין ויסרתו אני שבע על חטאתיכם

לדור הזה אשר הנחילו לבניהם שקר גדול כזה, ואמונה אשר לא היה ולא נברא מעולם.

שאלה ד׳. נניח כי מקודם הדור הזה, לא היה לבני אדם שום מצות ומשפטים, איש הישר בעיניו יעשה, ומלאה חמס מפניהם, רציחה, גניבה, גזילה, ניאוף וכדומה, והיו מתאספין הכשרים שבהם, לטובת הדורות הבאים, ועשו החוקים והמשפטים האלה שלא יהיו כחיית השדה ואיש את אחיו יעזורו, ומטעם להיטב להם כל הימים, הנחילו להם השקר, באמרם כי לא מלבם בדה את זאת, אלא הקב״ה בעצמו ובכבודו מסר המצות לנו ע״י נאמן ביתו זו משה.

תשובה אם כן הדבר הלא טוב טוב היה להם, למסור לבניהם אחריהם רק מצות השכליות, כמו גניבה, גזילה, וכדומה, כי סוף סוף הלא רק בזה נאות להם לשבת יחדיו באהבה ואחוה שלום ורעות, וכמו כן המשפטים, בין אדם לחבירו ובין איש לאשתו, והוא ישיבת העולם, ולמה זה ועל מה זה הנחילו לבניהם דברי החוקים כמו פרה אדומה שעטנז כלאים. ועוד הלא ידעו בעצמם כי כל דבריהם דברי רוח המה, ושקר וכזב, מה זה כתבו בתורתם ויסרתי אתכם שבע על חטאתיכם, וכן אז תרצה הארץ את שבתותי׳ שיהי׳ בגלות בבל סכום השנים אשר בטלו השמיטות, וכן וצויתי את ברכתי בשנה הששית, אשר הם באמת ידעו כי לא יהי׳ כדבר הזה, הלא זדו ובדו מלבם דברים אשר יהי׳ נתפסים עליהם כגזלן וכגנב הנמצא במחתרת, מלבד

חטאתיכם, אונד זאָגטען אז תרצה הארץ דאָס זיא זאָ לאַנגע אין גלות זיין ווערדען וויעפּיעל שמיטות זיא פערזיימט האַבען, אויך וצויתי את ברכתי איך ווערדע דעם זעגען געבען אם 7-טען יאהר עס ווירד פיר 3 יאהרע גענוג וואקסען, וואָס דאך זיכערליך ניכט זיין ווירד, אונד דאך גלייך ביים ליגנע ערטאפּט ווערדען, אונד איזט עס איבערהויפּט גאנץ אונמאָגליך איין דור דאָס גאַר קיין געזעטץ גאַר קיין גלויבען האַטטען זאָ איינע תורה ערדיכטען זאָללען.

פראַגע 5. זאַגען וויר אַלזאָ זיא האַטטען יא איינינע געזעטצע אונד אוים וועלכעם גרונד יענע אבשאַפטען אונד דיעזע תורה ערדיכטעט האַבען.

אנטוואָרט וואַן וויר דאַס דענקען זאַללען מיססען וויר אַנ־נעהמען ענטוועדער זיא איהר ערסטען גלויבען פיר וואַהר היעלטען אדער פיר ליגנע, וועניגסטענס אַבער בעצווייפעלטען זיא אָב ער אמת אדער שקר איזט.

פראַגע 6. וויר קאָננען דורכאוים ניכט אננעהמען דאַס זיא איהר ערסטען גלויבען פיר וואהר אדער וועניגסטען פיר צווייפעל היעלטען, דען זאנסט האָטטען זיא בעשטיממט קיינען שקר אנשטאטט אמת אדער ספק איהרען קינדערן ניכט איבערגעבען זעלבסט וואַן

וויר

כי אין להעלות על השכל, שאנשים אשר לא היה להם שום דת ומצות ומשפטים שיהי׳ ביכולתם לבדות מלבם את כל דברי התורה הזאת.

שאלה ה׳ ומה אם נאמר כי היה להם איזה דת ומשפטים בל ידועים לנו, ומאיזה טעם הכמום להם חלפו אותו עם התורה הזאת שבדו ונתקבלו דברי שקרים וכזבים מדור לדור.

תשובה אם ככה נאמר נבחין נא הדבר, מה היה בעיניהם הדת הישנה, אם החזיקוהו לאמת, כי תורת אמת הוא, או ידעו בבירור כי שקר הוא, או לכל הפחות פוסחים על שני הסעיפים בין אמת לשקר ומעתה נדרוש הדבר הזה בחקירה ודרישה.

שאלה ו׳. הן אמת כי מן הנמנע לומר אשר הדת הישנה היה בעיניהם אמת ויציב, או אף גם לומר כי פוסחים היו על שני הסעיפים, אז לא היה להם להנחיל לבניהם אחריהם שקר גמור תחת האמת או אפי׳ שקר תחת [הספק, וכן לא יעשה, אם לא שנאמר כי הדת הישנה היה מוחזק בעיניהם ג״כ לשקר גמור אשר קבלו מאיזה דור מקדמת דנא, אבל מה זה היתה להם להחליף שקר ישן בשקר חדש וישן מפני חדש תוציאו, אבל זאת נאמר עליהם, כי באמת החזיקו דת הישנה לשקר, ולא מצאו בו חוקים ומשפטים לטובת ולישיבת העולם, וע״כ כרו להם דת החדשה לשום שארית בארץ, ולהחיות עם רב בחוקים ומשפטים טובים וישרים, כפי אשר זדו ובדו מלבם.

ווירר אננעהמען וואללען דאַסס איהרע פֿאַריגע אמונה בייא איהנען אויך שקר וואַר, וואצוא אַבער נייען שקר אנשטאטט אלטען שקר איינצו־פֿיהרען וויר זאללען אַבער זאָ אננעהמען, דאַסס זיא איהרע פֿאַריגע אמונה פֿיר שקר היעלטען, אונד אין איהר ניכט גענוג וואָהל אונד הייל פֿיר דער נאכוועלט פֿינדעטען, דעסהאַלב האַבען זיא איהרע תורה ערדיכטעט, ווא זיא יא גענוג הייל פֿיר דער נאכוועלט גרינדעטען.

אַנטווארט אים דיעזען פֿאללע מיססען וויר אננעהמען, ענט־וועדער זיא פֿיר מאָגליך היעלטען דאַסס איין וואַהרער נביא עקסיס־טירען זאלל, אונד איינע תורה פֿאַן הקב״ה אלליין עמפפֿאַנגען זאלל אדער זאווואַס אַלס אונמאָגליך היעלטען, נון לעצטערן פֿאללס, וואַן, דאַס בייא איהנען אונמאָגליך וואר ווארום האַבען זיא דיא גאַנצע תורה על ביאת מ״ר געגרינדעט, וואַס דאָך פֿיר זיא אונד נאכקאממען איין אונמאָגליכעס איזט.

פֿראַגע 7. אַלזאָ זאגען וויר דאַסס דיא דאמאלינגע וועלט דיא נבואה אַלס יא מאָגליך היעלט.

אַנטוואָרט נון אלזאָ האָבען זיא דאך דיא גאַנצע תורה נור דעסהאלב ערדיכטעט אום איהרע נאכקאממען צו בעגליקען, ווארום

שריעבען

תשובה כדבר הזה לא ימלט אלא בא' משני פנים, או אם נאמר כי לפי דעתם ואמונתם יכול להיות בעולם נביא אמת, אשר בידו לקבל תורה ומצות מהקב"ה בעצמו, או היה לפי דעתם מן הנמנע כדבר הזה, ואם נאמר כי מהנמנע היה בעיניהם כדבר הזה שיקום נביא אמת, ושהקב"ה ישכון שכינתו עליו, ולתת לו תורה חוקים ומשפטים, מה זה כתבו בתורתם נביא אקים לכם אליו תשמעון, וכל התורה הזאת מיוסד רק על נביאת מ"ר ע"ה, הלא ישחקו הנערים עליהם בהנחילם דבר שאין שכלם סובלתו, ובעיניהם מדברים הנמנעים, והלא מיד תגלה רעתם וקלונם בקהל.

שאלה ז'. על כן נאמר כי בימים ההם ובזמן הזה ג"כ האמינו בנבואה, כי יש בנמצא נביא אמת והשראת השכינה עליו ובקל היה בידם לרמות את בני דורם.

תשובה אם ככה אתה אומר לו, הנה כל מגמתם היה רק לטובת בניהם אחריהם, כי לטובתם וישיבת העולם בדו דת החדשה הלזו, ומדוע כתבו בתורתם, כי יקום בקרבך נביא וגו' מות יומת אולי באמת לאיזה זמן מהזמנים, ישקיף ה' וירא מן השמים על עמו ועל נחלתו, ויתן להם תורה ומצות הטובים מאלה לאשרם ולטובתם, וישלח להם נביא נאמן ביתו, והם יקומו עליו ויהרגיהו ונמצא כי רוצים בתקנת בניהם ולא תיקנו אלא קילקלו, ואם אף גם נאמר כי רצו בזה שלא

שריעבען זיא אין דען תורה כי יקום בקרבך נביא וגו' נאָמליך וואַן איין נביא עטוואס מחדש זיין וויללל אין דער תורה דאַס מאַן איהם טאָדטען זאלל, פֿיעללייכט ווירד יא אין איינעד צייט הקב"ה איין נביא שיקען מיט זיין תורה וועלבע זיכערליך מעהר הייל איהרער קינדערן ברינגען ווירדע, אַלס איהרע ערדיכטינגען, אונד וואַרום זאלל מאַן איהם טאָדטען, דאַפֿאַן איזט גרינדליך איעבער ויעזען דאַסס וויר דורכאוים ניכט אננעהמען קאָננען דאַסס יעמאנד דיעזע תורה ערדיכטעטע, נור פֿאַן הקב"ה אלליין אונז דורך מ"ר ע"ה איעבערגעבען וואררען איזט וויא עס הייסט בזאת תדעון וגו'.

פֿראַגע 8. גאַנץ ריכטיג טהייערסטער פֿאַטער איזט בעוויעזען דאַס דיא תוה"ק ניכט פֿאַן מענשען ערדיכטעט איזט, וויא איזט נאך בעוויעזען דאַסס זיא מן השמים איזט.

אנטוואָרט דאַס דיא תוה"ק אמת מן השמים איזט, וויססען וויר נאָמליך מ"ר ע"ה אב לכל הנביאים וואַר אינד ער זיא עמפפֿאַנגען אונד אונז איעבערליעפֿערטע מיט זיינע אותות ומופתים.

פֿראַגע 9. אַבער דיא פושעים וואָללען דאך בעהויפטען דאַס מ"ר מיט זיין חכמה אליין דיעזע תורה ערדיכטעטע, אונד איעבער

ישמעו לאשר ירצה בהשחתת העולם ויחליף תורתם כמו המחליף פרה בחמור, מדוע כתבו לא תוסיף עליו, אם ירצו חכמי הדור הבאים אחריהם, וימצא עוד חוקים ומשפטים טובים וישרים כפי הזמן והמקום מדוע לא יוסיפו עליהם, אם הוא רק לטוב להם, ע״כ מזה נראה ברור דבר, כי בשום אופן שבעולם אי אפשר לומר כי בדה איזה דור את דברי התורה הזאת, רק הכל הוא ע״י מ״ר ע״ה מפי הגבורה, כמ״ש בזאת תדען כי ה׳ שלחני לעשות את כל המעשים האלה כי לא מלבי.

שאלה ח׳ ועתה יסכר פי דוברי שקר, וקץ שם למילין אלה, כי דבר ברור הוא שא״א בשום אופן אחר לומר כי בזה תבדה הוא, ואחרי הודיע אלקים אותך את כל זאת, יורינו נא לדעת בראיות מוכיחות כי תוה״ק מן השמים ומפי הגבורה.

תשובה הלא דבר מפורסים וידוע לכל הוא, כי תוה״ק נותן לנו ע״י מ״ר ע״ה שהיה אב לכל הנביאים, והיה במעמד הר סיני בקולות וברקים וענן כבד על ההר, וקול שופר הולך וחזק מאד, אבל מתוה״ק בעצמה נראה וניכר כי רק מאתו יתב׳ קבלנוה באותות ובמופתים.

שאלה ט׳ ונכספה גם כלתה נפשי לדעת, היאך ידוע וניכר מדברי תוה״ק בעצמה שהיא מן השמים ומפי הגבורה, כי הפושעים ומורדים מענה בפיהם כי מ״ר ע״ה בדה כ״ז מלבו בחכמתו הגדולה.

תשובה כתר לי זעיר, ואני אתנהלה לאטי ואטייל עמך מגן אל גן מזן אל זן, ואז בעיניך תראה ותדע כי משה אמת ותורתו אמת והכל מאת ה׳ היתה זאת, ורק בעיניך תביט בתוה״ק ותמצא בה מצד הסידורים, מצד היעודים, מצד הידיעות, מצד העתידות מצד המקבלים, מצד המצות, הן חוקים ומשפטים, הן מצות השכליות כי הכל רק מאתו יתב׳ מן השמים, ולא שכל אנושי הוא, ונבחין נא את החוקים האלה כמו פרה

געבען האָט.

אנטווארט וויססע מיין קינד פֿאן דער תורה הקדושה אלליין קאָננען וויר בעווייזען דאַסס זיא נור מן השמים איזט, פֿאן איהרע ערצעה־לונגען, איהרע בעציינונגען, איהר וויססענסרייך, איהר נביאות, נאָמליך דאַס וואַס געשעהען ווירד אין פֿארהיענייז געזאגט, פֿאן דיא מצות חוקים ומשפטים דאַסס עס נור איינע נאטטהייט אונד קיין מענשליכער פערשטאנד זיין קאַנן, נעהמען וויר אן דיא חוקים, צ״ב קרבנות אונד פרה אדומה, וואַס מענשליכער פֿערשטאנד דיעזע מצות גאַר ניכט בעגרייפֿען קאַנן, וואדורך דעם מענשען כפרות עונות קאַממט וואַנן ער דאַס אפּ־פֿער ברינגט, אונד דאך זעהען וויר אונד זינד איבערצייגט דיא וואונ־דער וואַס דיא קרבנות אונז געבראַכט האבען נאָמליך השראת השכינה דיא שכינה האָט צו דיעזע צייט אונטער ישראל גערוהעט, דאַס הימם־לישע פֿייער איזט געניעדערט אונד דאַס קרבן פֿערצעהרט פֿאַר דיא אויגען כל ישראל, דיא נבואה וואַר צו יענער צייט ביא דיא ישראל,

אונד

אדומה, ומעשה הקרבנות, מה המצוה הזאת, ומה טעם יש בה, אין אתנו יודע עד מה, אבל אין לך רשות להרהר אחריה, ואין בכח שכל אנושי להשיגה, למה זה ועל מה זה נתכפר עונות ופשעים בהבאת קרבנותיו, ואיש כי יקריב מכם קרבן, מה קריבה הוא זה לו, ועכ״ז ידענו כי דייקא בעבור ישמרו חוקים היתה השראת שכינה בישראל וירדה האש מן השמים ותאכל את הקרבן לעיני כל ישראל, והיה הנבואה בישראל, כל הדורות שהיה להם קרבנות, ושעיר המשתלח, ועבודת המקדש מזה נראה בבירור, כי תוה״ק מן השמ״ם הוא, ומצד הידיעות, היינו כאשר נבחין במצות התורה, את זה תאכלו ממעלי הגירה ומפריסי הפרסה (דברים י״ד) ואת זה לא תאכלו, וכי משה קניגי או כלסתר היה, ומנין לו לדעת כל בהמות חיות ועופות הנמצאים בעולם ובכל המדינות, איזה מהם מפריסת פרסה ושוסעת שסע וכולם בשם יקרא, וכל אשר יקרא לו הוא שמו, אין זה כ״א מאת ה׳ יצאה זאת, כי הוא נפלאת בעינינו.

שאלה י׳ עוד דברת אבי מחמד נפשי מראיות מצד העתידות וכו׳.

תשובה כן הדבר מצד העתידות, הלא כתיב בתוה״ק וקם העם הזה וזנה אחרי אלקי נכר הארץ אשר הוא באה שמה (דברים ל״א) וממש כן היה, אז תרצה הארץ את שבתותי׳ כל ימי השמה, ואתם ארץ אויביכם (ויקרא כ״ג) וכן נמצא וכן היה גלות בבל ע׳ שנה כנגד ע׳ שמיטות שביטלו בהיותם באדמתם, וכן נאמר, רצתה הארץ

אונד אללעם וועגען זכות הקרבנות אונד עבודת המקדש, דאַפֿאַן איזט גענוג בעוויזען דאַס תוה״ק נור מן השמים איזט. אונד וואַן וויר נאָך דאַס גראָססע וויססען דער תוה״ק בעטראַכטען נאָמליך עם הייסט את זה תאכלו דיעזע טהירע זאלל מאַן עססען אונד דיעזע ניכט אונד ווערדען אללע אויסגערעכנעט וועלכע וויעדערקויען וגו׳ אללע דיא אין דער וועלט זיך בעפֿינדען אין אַללען לאַנדערן וואס קיין מענשליכער פֿער־שטאנד אללעם וויססען קאַנן נור הקב״ה אלליין.

פֿראַגע 10. דוא האַסט נאך בעווייזע אנגעגעבען ליעבער פֿאַטער.

אַנטוואָרט אויך פֿאַן דיא עתידות דאַס הייסט דיא פֿאָראוים־זאַגונג דער הייליגען תורה האַבען וויר בעווייזע דאַסס עס מן השמים איזט, עס שטעהט וקם העם הזה דיעזעס פֿאלק ווירד איינסט אויפֿ־שטעהען אונד געגען מיר זינדיגען, וואַס ריכטיג זאָ וואַר, אויך שטעהט אז תרצה הארץ וגו׳ דאַס הייסט זיא ווערדען זאַלאנגע אין גלות זיין וויעפֿיעל שמיטות זיא אין ארץ ישראל ניכט איינגעהאַלטען האבען אונד איזט עס עבען זאַ געקאָממען נאַמליך גלות בבל וואַר 70־יאהרע געגען דיא 70 שמיטות דיא זיא ניכט געהאַלטען האַבען, אונד זא אויך אַלע קללות אונד ברכות איזט אַלעס ווארט פֿיר ווארט איינגעטרעטען.

פֿראַגע 11. וואַס ווירד געמיינט מיט דעם פסוק ושמרתם

ועשיתם

את שבתותי׳ למלאות שבעים שנה (ד״ה ב׳ ל״ו) וכן הקללות וברכות מתוה״ק אשר הכל כאשר לכל נתקיים, ואף לא נפל דבר ארצה מכל הנאמר בתוה״ק, וכי זהו שכל ודעת אנושי אין זה כי אם המגיד מראשית אחרית הוא נתן לנו שם טוב ושארית בארץ ע״י חוקיו ומשפטים הישרים ותוה״ק, וכן תדין ותקיש בכל מצוה ומצוה, ובכל סיפור שהכל רק מהקב״ה נותן לנו ע״י נביאו נאמן ביתו, ברוך אלקינו שבראנו לכבודו, ונתן לנו תורת אמת.

שאלה י״א ועוד נפשי בשאלתי מה הבינה באומרו ושמרתם ועשיתם כי הוא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים וגו׳ ואמרו רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה, ומדוע רק ע״י מצות החוקים יאמרו העמים עלינו כי רק עם חכם ונבון הוא.

תשובה אפתח במשל פי אביעה מעשה מימי קדם, מעשה שהיה כך היה, כי בין יורדי הים באניות, היה משפחה אחת, שלא הגיע למקום חפצם, יען כי נתהוי רוח סערה ויתרומם גליו גלי הים, ועלו שמים וירדו תהומות, עד כי האניה נשברה, וכלם ירדו במצולות, ולא ימלט מהם איש, רק ממשפחה הלז, האב ושני בנים, אשר השליך אותם גלי הים לחוץ אי אחת קטנה על שפת הים, ולא יכולו להביא אתם על היבשה שום דבר מאכל ומשתה מהספינה רק שק קטן עם חיטין, והנה האב בראותו כי אין מנוס משם. הלך לבקש על המחי׳ ועל הכלכלה, ואף גם מצא עצי תאנים בטנים ושקדים, וגם מעייני מים חיים, ושמח שמחה גדולה, כי יש לו שם מחיתו ומחית אנשי ביתו הלא המה שני בניו הקטנים, ויגדלו הנערים על ברכי אביהם ואכלו כל הימים מפרי האילן, אבל מחרישה וקצירה זריעה ודישה,

---

ועשיתם כי הוא חכמתכם וגו׳ ווארום גערארע דורך דיא חוקים ער־קלארען אונז דיא פֿאלקער פֿיר קלוגעם אונד פֿערשטאנדליכעם פֿאלק.

אנטוואָרט דיעזעס ערקלארע איך דיר מיט איין ביישפיעל, עס איזט איינסט אויף דעם מעער איין שיפֿברוך געשעהען, עס האבען זיך פֿאם שיפֿפֿע גערעטעטט נור 1 פֿאטער אונד 2 זאהנע דיא נור זעהר וועניג פֿאם שיפֿפֿע מיט זיך גענאממען האבען אויף איינער אינזעל, דיא קינ־דער ווארען נאך קליין, איהר פֿאטער האט זיא דארט גענאהרט מיט בוימפֿריכטע וואס אויף דיעזער אינזעל געוואקסען איזט, דיעזע קינדער זינד העראן געוואקסען האבען פֿאן ערדארבייט ניכטס געוואוסט. פֿאן אקערן בויען ערנטען האבען זיא קיינע אידע געהאבט. אין איניגען יאהרען איזט איהר פֿאטער געשטארבען, דיא קינדער האבען זיך דאן מיט דעם צוריק געבליעבענעם פֿערמאגען געטהיילט אונד האבען דאר־רונטער אויך דעם וויצען וועלכעם איהר פֿאטער נאך פֿאן דעם שיף געררעטעט האט אונטר זיך געטיילט, דיא האבען דען וויין געשטאסען געקאכט אונד געבראטען מיט האניג אונד פֿעטטען, וואס איהנען גוטע

שפייזע

מכל זה לא ידעו דבר, יען לא ראו מעולם כדבר הזה, ויהי במשך הימים ומת אביהם, וישארו רק המה שמה, ויתאבלו עליו מספד כבד מאד, ואחרי ימי הבכיה, הלכו לבית האוצר אשר אביהם הכין להם שמה פירות וכלים הנעשים במלאכה, ומצאו שמה השק חיטין אשר הביא אביהם אתו עוד מהספינה, וחלקו ביניהם חלק כחולק מכל ירושת אביהם, ויטחון האחד מהם הדק היטיב עד אשר דק, ונעשו ממנו עגות מצות משוחים בשמן ודבש תמרים, והיה טעמו כטעם לשד השמן, אמנם האחד החכם יותר אמר בלבו, הלא בתוך איזה ימים נאכל את כל, ולא ישאר לנו מזה דבר, ומה נעשה להיות לנו שארית מזה, ולהחיות אותנו זמן רב ע"כ גמר בדעתו, כי בודאי הכל היה מן האדמה ושב אל האדמה, ע"כ חרש וזרע מהחיטין באדמה אולי יגדלו לכפלי כפלים, ואחיו בראותו את המעשה צעק מר צורח, אתה שוטה שבעולם, מדוע ככה עשות, והלא החיטין מתעפשין וירקבו באדמה, ולא ישאר לך דבר, אך אם אתה לי שמעיני, תא ואחוי לך זאת עשו ויחי, דכו במדוכה ובשלו בפרור, ותעשה מאכל טוב וערב, ואל תשלחם לעכברי ולרומשי הארץ למאכל, אבל אחיו השיב לו, עתה תראה במשך הימים והזמן הדין עם מי, והנה הגשם היה על הארץ ונשרשו החיטין וגדלו והצליחו וגם עשו פרי, ומצא מאה שערים כברכת ה' עליהם, ואחיו בראותו כי כך הוא, הורה ולא בוש, כי אמת ויציב הדבר, וטוב ויפה עשית אחי, ולא אתה היית השוטה, אבל אני טעיתי טעות גדול, כי לא היה בכח שכלי להבין זה, אבל עתה ידעתי תועלת הדבר, ואף כי לא מכח שכלי הבנתי, ומזה תדין ותקיש, הנה מצות השכליות הלא גם האומות מקיימים אותם, כי כן נאה וכן ראוי כפי הבנת השכל, אשר מחויב עליהם, אמנם החוקים, כמו הקרבנות, ומעשה

שפייזע געגעבען האט, דער קלויערער דאכטע זיך אבער, וואס האבע איך דאפאן, דאס ווירד אין איינינע טאגע אויפגעגעססען ווערדען, דאנן בלייבט פאן דיעזע גוטע שפייזען מיר מעהר ניכטס איבריג, אונד איזט אויף דעם געדאנקען געקאממען נאכדעם אללעם פאן דער ערדע וואקסט איך ווערדע איינעם פערזוך מאכען דיא ערדע ווייך מאכען אונד דא־פאן בויען, פיעללייכט ווירד דאפאן וואקסען אונד איך ווערדע דאס אימער האבען, דער ברודער אבער זאגטע צו איהם, וואס פאלט דיר איין דוא ווירסט עס אין דער ערדע געבען דאס ווירד דארט פוילען אונד וועלקען אם ענדע ווירסט דוא גאר ניכטס האבען, מאכע זא וויא איך, בערייטע דיר גוטע שפייזען דאפאן, דאס ווירד קלוגער זיין אלס אין דער ערדע צו ווערפען אונד דארט פוילען צו לאססען, דער קלוגער אבער זאגטע, נון דוא ווירסט זעהען ווער רעכט האט, אונד האט געבויעט, דיא צייטען ווארען גינסטיג, עס איזט געוואקסען דער ליעבע גאטט זעגנעטע איהם מיט איינער שעהנע ערנטע, זאדאן האט

המקדש, שעיר המשתלח, וכדומה אשר מצד השכל לא ידענו דבר, והשטן ואומות העולם מונין את ישראל, מה המצוה הזאת, ומה טעם יש בה, אבל כראותם תועלת הגדול הבא לנו עבור החוקים, דהיינו השראת השכינה, אש מן השמים, ועוד בהיות המקדש על מכונו כהנים בעבודתם ולוים בדוכנם, ואין כל אומה ולשון שולטת בנו, בע"כ מלאך רע יענה ברוך, וענו ואמרו, אמת כי רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה, ואף כי לא ידעו שום טעם, קימו וקבלו עליהם ועל זרעם, ומה רב טובם ותועלתם המקבלים מן השמים עבור החוקים, אבל מעת גלינו מארצינו ונתרחקנו מעל אדמתינו בעוה"ר אין לנו מקדש, ולא כהן ונביא, ונתפזרנו בארבע פינות העולם בגלות המר לא נשאר לנו מן החוקים רק מעט, כמו חזיר, שעטנז כלאים, וכדומה.

שאלה י"ב ולמה זה דומה אבי יקירי מעשה הקרבנות ועבודת המקדש, הוא בעיני כמו סמי הרפואה הנותן לחולה, ואף כי החולה לא ידע, ולא יבין את זאת, מה טעם ומה כח יש בעשבים ובסמים האלה, להשקיט התעברות מחום הקדחת או שחפת הבוער בו, ועכ"ז ראה והבן כי עשו פעולתם לטוב לו כל הימים, ולהקל מעליו חליו, וכמו כן מעשה הקרבנות והחוקים, ואף כי זר בעינינו, ולא אתנו יודע שום טעם בדבר, אבל ראו כן תמהו תועלת הגדולה, כמו השראת השכינה וכדומה, ומעתה נלכה נא ונשובה לראשון, הלא כה דיברת כי גם ממקבלים יש לנו ראיה ברורה כי תוה"ק מן השמים הוא, מה רצית בזה לאמר.

האט שאהן זיין ברודער איינגעשטאנדען, יא דוא האסט רעכט געהאבט עס וואר געגען מיין פערשטאנד, אונד דאך וואר עס פאן הקב"ה זעהר גוט, עבען זא אויך דיא מצות השכליות זינד יא דיא פאלקער אויך מקיים ווייל דאך דער פערשטאנד זא בעלעהרט, וואהרענד אבער דיא חוקים וויא פרה אדומה מעשה הקרבנות, בעפראגען זיא מה מצוה זאת וואצוא דיעזע מצות אונד אויף וועלכער בעדייטונג, דא אבער זיא זעהען דען גראססען פארטהייל וואס וויר דירעקט דורך דיא חוקים געניעססען, וויא נבואה, השראת השכינה, אש מן השמים, א. ד. ג. מיססען זיא אויך געשטעהען כי עם חכם ונבון וגו' דאס וויר דאך איין קלוגעס פערשטאנדליכעס פאלק זינד אונר בעאבאכטען דיא מצות חוקים פאן הקב"ה, אבצוואר וויר קיינע בעדייטונג וויססען, אבער דאך גראססען נוטצען דאפאן ציעהען, אבער ליידער זייט וויר דאס בית המקדש פערלארען האבען, זינד אונז דיא אללע פארטהיילע ענטנאמ־מען ווארדען, אונד האבען נור וועניג פאן דיא חוקים, וויא חזיר שעטנז כלאים א. ד. ג.

פראגע 12. היעמיט זינד דיא מעשה הקרבנות ועבודת המקדש גליך צו איינער ארצנייא, וואס דעם קראנקען געגעבען ווירד, ער וויים

תשובה הנה אלה רשעים ומהבלי עולם, אך רק מורדים ופושעים בה' ובתורתו, ואמרו כי מ"ר ע"ה הוציא ממצרים עם לא בינות מעבודה קשה בחומר ובלבנים, ולא היה בהם שום חכמה ודעת והראה לפניהם איזה דברים מחכמת הטבע, והיה בעיניהם לפלא לאותות ולמופתים, ועוד כדברים האלה מדברים חלאת מין האדם, ואתה בני מחמדי לא כן חלק ה' אותנו, הסתכל בששה דברים, ואז אתה בא לידי שום ספק כלל וכלל, א' אם המקבלים הראשונים הרבה היו במספר, או רק מעט, נער יכתבם ובקל יש להפוך את לבם, וזאת שנית, אם חכמים היו המקבלים הראשנים, או אם היו מהפתי יאמין לכל דבר, ועל השלישית, אם מקבלי האמונה והתורה, מיד בשמעם דבר האמינו בו בלא דרישה וחקירה מקודם, או לאו, ד' אם קבלת התורה היה בגלוי ובפירסים, או בהצנע לבת ובסוד, ה' אם ניתן להם עת להקור ולדרוש מקודם, אם באמת רוצים לקבלה, אם לאו כי פתאום בא עליהם, ואף לא היה להם שהות להבין מה לעשות, ו' אם התורה לא ניתנה רק ע"י שליח, או מאתו יתב' בעצמו ובכבודו, והנה אם באנו לראות במה הי' מקבלים הראשונים הלא נמצא, כי היו ששים רבוא הגברים, והנשים והטף, וכל העם רואים ושומעים את הקילות והברקים, ומספר גדול כזה א"א לרמותם באחיזת עינים, וזאת שנית אם נחקרה עליהם, אם חכמים היו, או עם לא בינות, מצינו

צוואר ניכט דיא קראפט אונד בעדייטונג דער מעדיצין, אונד דאך ויעהט ער איהרע גוטע ווירקונג, עבענזא דיא חוקים וואס פֿרעמדע דעם מענשליכען פֿערשטאנד איזט, אונד דאך ערפֿאהרט מאן דאדורך השראת השכינה א. ד. ג. נון קאממען וויר צוריק צו אונזערם גע־שפֿראך דוא ואגטעסט דאס אויך פֿאן דיא מקבלי התורה, איעבער־צייגונג איזט דאסס תוה"ק נור מן השמים איזט.

אנטוואורט יא מיין קינד דיא פושעים בעהויפטען דאסס מ"ר ע"ה איין דיממעס אונגעבילדעטעס פֿאלק פֿאן מצרים הערוים געבראכט האט דיא גאר קיין וויססען האטטען, ער האטט איהנען איינגעם מיט וויינער נאטור וויססענשאפט געצייגט ועלבעס זיא אלס אותות ומופתים אנגע־נאממען האבען, אונד האט דיא תורה אלליין ערדיכטעט א. ז. וו. וויא ניעדערטראכטיג אונד ליעגע דיעזעס איזט, קאננען וויר אונטערזוכען דורך 6 געגענשטאנדע 1 אב דיא ערסטע מקבלים וועניג אדער פיעל ווארען, 2 אב דיא מקבלי התורה חכמים ווארען אדער ניכט, 3 אב דיעזע מקבלים גלייך גלויביג ווארען זא דאס זיא אללעס גלייך אהנע אונ־טערזוכונג פיר וואהרהייט אנגענאממען האבען אדער ניכט. 4 אב קבלת התורה אים געהיימען אינד פֿערבארגען וואר אדער ניכט, 5 אב עס איהנען צייט געגעבען ווארדע זיך גוט צו איעבערלעגען, אדער ניכט, 6 אב תוה"ק איהנען דורך פֿערמיטלער איעבערגעבען ווארדען איזט,

כי דור המדבר היו דור דעה חכמים, מחוכמים יותר מנביאי דורות הבאים אחריהם, ובאם נחקור על הקבלה אם בפירסום ובגלוי או בסוד היה, מה מצינו פירסום היותר גדול שיכול להיות במעמד הר סיני מששים רבוא לבד הנשים והטף, וההר בוער באש עד לב השמים, וקול שופר הולך וחזק מאד, וכל באי עולם חיל ורעדה אחזתם בשעת קבלת התורה, ואמרו בעמים מי זאת עולה מן המדבר, כתמרות עשן מקוטרת מור, וחכמיהן משיבין להם ה׳ עוז לעמו יתן, ואם באנו לבחון אם היתה נתינת התורה בפתע פתאום, ולא היה להם עת הכנה לדעת ולהבין היטב מה יעשו, הלא מצינו נאמר בפירוש, ויבא משה ויקרא לזקני העם וישב לפניהם את כל הדברים האלה וגו׳ ויענו כל העם יחדיו כל אשר דיבר וגו׳ (שמות י״ט) ואח״כ נתן להם זמן ג׳ ימים, כמ״ש וירד משה מן ההר ויאמר אל העם היו נכונים לשלשת ימים, ובאם על זה נחקור אם מקבלי התורה היה מקלי אמונה, כפתי יאמין לכל דבר, הנה מצינו אותם מקושי האמונה כמ״ש עד אנא לא יאמינו בי בכל האותות אשר עשיתי בקרבו (במדבר י״ד) הלא מצינו כי לא האמינו רק אחר דרישה וחקירה הדק היטב, וע״י אותות ומופתים, ואף גם אז היו מקושי אמנה, כמ״ש ועל נסותם את ה׳ לאמר היש ה׳ בקרבינו אם אין, ובאם הם קבלו את התורה הזאת, לבטח תדע כי בודאי לא נשאר לנו שום ספק אחריהם, כי הקב״ה בעצמו ובכבודו

אדער פאן הקב״ה אלליין אונד נון וואנן וויר דיא צאהל דערען דיא בייא קבלת התורה ווארען, פינדען וויר איינע צאהל פאן 600,000 מאננער בעזאנדערס ווייבער אונד קינדער דיא אללעם געזעהען אונד געהארט האבען איינע זא גראססע צאהל לאססען זיך ניכט דורך בלאנדונגען פערפיהרען, אונד ואן וויר בעטראכטען אב דיא בעלי קבלה חכמים אדער ניכט ווארען זא פינדען וויר ניכט וויא דיא פושעים בעהויפטען דאס עס איין אונגעבילדעטעס פאלק וואר זאנדערן דיא חכמים מחוכמים מעהר אלס דיא נאכקאממענדע נביאים, אונד וואן וויר נאכפארשען אב אפפענטליך אדער אין געהיים ואר זא פינדען וויר דיא גראססטע אפפענטליכקייט וואס נור עקסיסטירען קאנן במעמד הר סיני איינע צאהל פאן ששים רבוא, אויף איינער עבענען פלאבע, וההר בוער באש דיא גאנצע וועלט ערבעבטע אונד ערציטערטע בשעת קבלת התורה, אללע נאציאנען פראגטען וואס דא פארגעהט, אונד איהרע חכמים ערקלערטען איהנען ה׳ עוז לעמו יתן וגו׳ אונד וואן וויר אונטערזוכען אב קבלת התורה פלאטצליך וואר זא דאס זיא קיין צייט האטטען זיך צו איבערלעגען, זא פינדען וויר דאס מ״ר ע״ה אללעם איהנען פארלעגטע מענין הדת וויא עס הייסט ויבא משה וגו׳ אונד האט איהנען דאנן 3 טאגע צייט געגעבען צור איבערלעגונג וויא עס הייסט היו נכונים לשלשת ימים, אונד וואן וויר דארויף פארשטען, אב דיא

מקבלי

גולה עליהם, כמ״ש כי ביום השלישי ירד ה׳ על הר סיני לעיני כל העם (שמות י״ט) ויראו את אלקי ישראל.

שאלה י״ג. ומעתה אהובי אבי, הנה מצות התורה הלא המה עדות חקים ומשפטים, עדות כמו שבת שנאמר בו אות הוא ביני וביניכם, מצות מילה הוא אות הברית וכיו״ב, חוקים הלא המה כל מעשה הקרבנות פרה אדומה ובדומה, ומשפטים המה מצות השכליות אשר שכל האדם יורינו לדעת לעשות זאת כמו איסור גניבה גזילה ובדומה והנה ב׳ חלקים הראשונים דהיינו העדות והחוקים, בדין היה למסור לנו מאתו יתב׳ ע״י נביאים, כי שכל האדם לא ישיג זאת, אבל מצות השכליות למה צורך לנו למסור ע״י נביאים מאתו יתב׳ אם לב ודעת האדם חכם וישכיל וידע מעצמו את זאת.

תשובה פליאה דעת נשגבה ממני, וחכמה יתירה ניתן לנו מאתו יתב׳ ע״י נביאו נאמן ביתו, גם במצות השכליות, כי רק אם נבחין בפרטות כל ותדע מיד כמה צורך לנו לנביאים, הגם כי השכל מחייב שאסור לגנוב את כל אשר לרעהו, אבל לא ידענו עוד במה קנאה רעהו להיות שלו, כמו למשל בזה שנים אוחזין בטלית זה אומר שלי הוא, כי אני ראיתיו מקודם, וזה אומר שלי הוא כי אני הגבהתי׳ וזה טוען על זה גזלן אתה, וזה אומר לא כן כי כשר אני, וכי גם זהו בכלל גניבה או

מקבלי התורה לייכט גלייביג ווארען, זא פינדען וויר דאס געגענטהייל וויא עס שטעהט עד אנא לא יאמינו בי זיא ווארען פאן נאטור שווער גלייביג ערבט האבען זיא אללעס גוט דורפריעפט אונד ערסט דאן האבען זיא שווער געגלויבט וויא עם הייסט ועל נסותם את ה׳ וגו׳ אונד וואן דיעזע דיא תורה עמפפאנגען האבען, בלייבט אונז מעהר קיין צווייפעל איעבריג.

פראגע 13. ערקלעהרע מיר נאך ליעבער פאטער, ווארום אונז הקב״ה דיא מצות השכליות נאמליך וויא גניבה גזילה א. ד. ג. דורך נביאים איעבערגעבען האט, וואן דיעזעס דער מענשליכער פערשטאנד אונז גלייך דיקטירט אונד בעלעהרט.

אנטווארט וועלכע גראססע חכמה זעלבסט אין דיא מצות השכליות אונז הקב״ה דורך זיינע נביאים איבערגעבען האט ווערדע דיר ערקלארען מיין קינד, יעצט בעטראכטען וויר, דער מענשליכער פערשטאנד פערביעטעט צוואר לא תגנוב, אבער דיא אומשטאנדען וויסען וויר ניכט, מיט וועלכעם רעכט יעמאנד עטוואס זיין אייגען בעטראכטען קאנן צ״ב יעמאנד פינדעט איינען טהייערן געגענשטאנד, דער אנדערער לויפט אונד העבט עס אויף, איין יעדער וויללי דאס פיר דאס זיינינע בעטראכטען, יעדער שרייט דאס דער אנדערע איין דיעב איזט ער וויל איהם זיין אייגענטהום בערויבען, אונד נון וואס דיקטירט דא דער מענשליכער פערשטאנד, גאר ניכט, דעססהאלב האט אונז הקב״ה אין

דער

גוילה, ועם מי האמת, ועוד במה ובמה דברים באלה, אשר אין אתנו יודע בשכלינו עד מה, ע״כ נתן לנו הקב״ה תוה״ק ושם נאמר לא תגנוב אבל פי׳ לנו מיד בכללותי׳ ופרטותי׳ ודיקדוקי׳ כי האדם ברצותו להחזיק דבר להיות שלו יכול לקנותו בא מג׳ דברים, בכסף בשטר, ובמשיכה, ואם אחת משלש אלה לא עשה, אין חבירו גנב ובדין בא לידו וזכה בהפקירא, אבל באם קנה את הדבר הזה, בא׳ מג׳ דרכים אלו, מי אשר לקחו מאתו בחזקה או במחתרת, הלא הוא גנב או גזלן, ומזה תדין דכתיב בתוה״ק לא תנאף את אשת רעהו, ואף שכל אנשי ג״כ מחייב על זה, אבל באיזה איפן יהי׳ זו אשת חבירו, לא ידעני משכלינו, אם כאשר הביאה אל ביתו, או רק ברמיזא, אם קרץ בעיניו שהוא אשתו, או צריכה לשבת אתו שנה או עשור, והנה שכל אנושי נלאו למצוא הפתח לדעת, ע״ז נתן לנו הקב״ה המצוה ופרטותי׳ והוא תורה שבע״פ האשה נקנית בשלשה דרכים בכסף, בשטר, ובביאה, ואם אחת מג׳ אלה עשו לה הרי היא אשתו, והבא עליה חייב מיתה כי בא על אשת איש, אבל אם אחת מג׳ אלה לא עשו לה, אין זה אשתו והוא פנויה, וכל אדם יכול לקדשה להיות לו לאשה, ואף אם מר צורה, כי אשתו היא באה אלי זה בעשר שנים מבתי אביה ימימי שתתה ואני רציתי בה, ע״כ ידוע תדע כי בכל מצוה ומצוה מצינו חכמות נפלאות, אשר מסר לנו הבורא ע״י נביאו ואף במצות השכליות.

דער תורה פֿארגעשריעבען לא תגנוב בכללותי׳ ופרטותי׳ נאמליך דאסס מאַן דען געגענשטאַנד קונה איזט, בכסף, בשטר, ובמשיכה, אונד זא וואַן איין אנדערער דיעס פֿאן איהם רייבט דער הייבט איין גזלן, אדער גנב וואן ער עס שטאָהלט זא אויך שטעהט אין דער תורה לא תנאף, וואס דער מענשליכער פֿערשטאַנד אויך דיקטירט, אַבער וויסען וויר נאך ניכט מיט וועלכע פֿארבעריטונג דיעזע פרויא זיינעם חבירים הייסען זאלל, וואנן ער זיא בלאָס צו זיך נימט, אדער איהר ערקלעהרט דאס ער זיא האַבען וויללֿ, אדער מיסס זיא מיט איהם איינע צייט וואהנען, א. ד. ג. וואַס מענשליכער פֿערשטאַנד דאס ניכט אויס־לאָזען קאנן דעססהאַלב האט אונז הקב״ה דיעזע מצוה גגעבען, אונד צוגלייך דיא ערקלאָרונג האשה ניקנית בג׳ דרכים בכסף, ובשטר ובביאה, דאַס הייסט וואַן ער זיין ווייב האט מקדש געוועזען בתקנה חכמז״ל איזט זיא זיינע פֿרויא, דער אנדערע דארף זיא ניכט נעהמען, וואנן אבער דאַס ניכט וואר, זא קאנן זיא יעדער הייראטהען; אויך דער שרייען טהוט זיא וואר בייא מיר איך האבע זיא וואללען, אונד זא פֿינדען וויר בייא אללע מצות חכמות נפלאות.

פֿראַגע .14 אַבער, עס הייסט דאך בתוה״ק לא תקפו פאת ראשכם, אונד וויא וואָגען דאך חכמז״ל צו זאָגן, דאסס ער גערלד בעצאהלען זאלל. וואהרענד מאַן דארף אין דער תורה ניכט פֿערמעהרען, אונד וויא וואגען דאך חכמז״ל ען תחת עין, דאַסס ער געלד בעצאהלען זאלל. וואהרענד

שאלה י״ד אבי מחמד נפשי אל יחר בעיניך ואשאלך דבר הלא נאמר בתוה״ק לא תוסיף עליו ולא תגרע ממנו, והאיך אמרו חכמז״ל עין תחת עין שהוא ממון הלא בפי׳ נאמר עין תחת עין.

תשובה. לא כן הדבר בני מחמדי, לא דברי חכמים הוא זה אלא הקב״ה בעצמו כבר מסר זאת למ״ר ע״ה בשעת מתן תורה, באומרו לו אלה המשפטים עין תחת עין, ופי׳ לו כי אין זה עין ממש, אלא צריך לשלם לו דמי עינו, וחכמה יתירה הנמצא בזה אפרש לך כדי שתדע, כי תורת ה׳ תמימה ועולתה לא נמצא בה, כי כן מדתו יתב׳ לשלם מדה כנגד מדה, נניח כי זה ראובן האיש הסומא בא׳ מעיניו הכה בזדון באבן או באגרוף א׳ מעיני רעהו, אשר עוד ישאר לו עין אחד לראות, ואם באנו להכות לזה הראובן את עינו, הלא הוא ישאר סומא מכל וכל, והוא לא כן עשה, כי לחבירו יש לו עוד עין רואה, ואין זה מדה כנגד מדה, וכן להיפך אם ראובן הכה את עין שמעון שהיה סומא על עין אחד, והכה לו הב׳ ונעשה סומא מכל וכל ואם באנו להכות לראובן עין אחת, ג״כ אין זה כנגד מדתו, כי ראובן יראה בעין אחד ושמעון הוא סומא מכל וכל, ומה נעשה ג״כ אם הסומא הכה את עין חבירו, ע״כ גזר הקב״ה בחכמתו עין תחת עין דהיינו דמי עין ומזה תדין ותקיש כל כדומה לזה.

שאלה ט״ו, ועל מה זה לא נכתוב בתוה״ק כמה ממון צריך לשלם תחת עין.

בתוה״ק אויסדריקליך שטעהט עין תחת עין, אויג אַנשטאַטט אויג.

אַנטוואָרט ניכט דיא חכמים בעהויפטען דאַס, זאנדערן הקב״ה האַט גלייך בשעת מתן תורה פיר מ״ר ע״ה ערקלאֶרט עין תחת עין הייסט מיט געלד צו בעצאַהלען, אונד וועלכע ווייזהייט דא איזט ער־קלאֶרט זיך פאָלגענד נעהמען וויר אן ראובן דער שאהן בלינד איזט אויף 1 אויג, האַט פיר שמעון איין אויג אויסגעשלאַגען, שמעון זיעהט נאך מיט דעם אנדערן אויגע, אינד יעצט וואן וויר פיר ראובן דאַס איינע אויך אויסשלאַגען, זא בלייבט ראובן שטאָק בלינד, וואָהרענד שמעון ניכט גאַנץ בלינד וואורדע, זא איזט עס ניכט מדה כנגד מדה, אונד יעצט נעהמען וויר ווידער אַן דעם פאַלל, שמעון האַט נור 1 אויג אונד ראובן האַט איהם דאס איינע אויסגעשלאַגען אונד איזט שטאק בלינד געווארדען, יעצט וואן וויר פיר ראובן 1 אויג אוישלאגען איזט ער נאך ניכט גאַנץ בלינד וויא שמעון, אַלזאָ ווידער ניכט מדה כנגד מדה, אונד וויא איזט עס וואַן איין גאַנץ בלינדער יעמאנדען איין אויג הערוים שלאַגט? דעסהאלב האַט הקב״ה אין זיינער ווייזהייט ערקלאֶרט עין תחת עין הייסט געלד אַנשטאַטט אויג.

פראַגע 15. אונד וואַרום שטעהט ניכט אין תוה״ק וויעפיעל פיר דאַס אויג צו בעצאַהלען איזט.

תשובה הוא ג"כ מטעם הזה, כי בלתי ספק מי שהכה לעבד א' משתי עינים, ונשאר לו עוד אחד שאין ההפסד גדול כל כך כמו באם הכה לעבד עין א' ולא נשאר לו עוד עין, כי היה סומא על אחד מעיניו מקודם, והנה בדבר הזה שמין אותו כעבד הנמכר לשוק, ע"כ נותן לחכמי המקום והזמן אשר יהי' בימים ההם, לדון ולהורות בדבר הזה, ועשית על פי הדברים אשר יורו לך החכמים ואל השופט אשר יהי' בימים ההם.

שאלה ט"ו הן אמת כי הכמה יתירה צפון בכל מצוה בכללותי' ופרטותי' אמנם יש לנו עוד גזרות ותקנות חכמז"ל, מה המצוה הזאת ומה טעם יש בהם.

תשובה הנה הראשונות ישמיעני, הלא במאמר הקודם ביארתי לך ענין הקבלה עד יהושע בן נון, ומעתה אפרש לך הקבלה מימות יהושע ואילך, והוא, כי יהושע לפני מותו קרא לזקני העם וישם לפניהם את כל הדברים האלה, שקיבלם מפי מ"ר ע"ה בכל תנאיהם דיקדוקי' ופרטותי' ומה שנשכח איזה פרט בימי זקני' ודרשו ובנו הכל על תילה, בשלש עשרה מדות שהתורה נדרשת בהם, ואם זה אומר בכה, וזה בכה אחרי רבים להטות, עד שלא היה שום ספק להם, והיה הכל ממש כנתינתו למשה מסיני, וזקנים מסרו לנביאים ונביאים מסרוה לאנשי כנסת הגדולה, הלא המה, חגי זכרי' מלאכי דניאל חנניא מישאל ועזרי' עזרא הסופר נחמי' בן חכלי' מרדכי וזרובבל

אַנטווארט עבען דעסהאַלד וואַן יעמאַנד ויינעם חבר 1 פֿאַר ביידע אויגען פֿערניכטעט זא דאַס איהם נאך דאַס איינע געבליעבען איזט, איזט זיכערליך דער בעטראג וועניגער, וואָהרענד אבער וואַן שמען נור איין אויג האַטטע, אונד ראַובן איהם דאַס אויסגעשלאַגען דאַס איזט דיא ענטשעדיגונג ענטשיעדען מעהר, דעסהאַלב איזט עס דעם בי"ד איבערגעבען, אל השופט אשר יהי' בימים ההם.

פֿראַגע .16 אונד וואַס בעדייטען דיא גזירות ותקנות וואָס חכמז"ל האַבען מתקן געוועזען.

אַנטוואָרט. מוסט דוא ערסט וויססען מיין קינד דיא קבלה מימות יהושע אונד ווייטער, נאָמליך יהושע האַט פאר זיינעם אבלעבען דען זקנים איבערגעבען, אַללעס וואַס ער פֿאַן מ"ר ע"ה עמפפאַנגען האַט, דיא מצות זאמט איהרע ערקלאָרונגען וואַס אין זיינער צייט ערפֿאָרשט וואָרדע, אין וועלכעם עטוואַס בעשטריטען וואורדע, האַטטען דיא מעהרהייט ענטשיעדען, דיא זקנים האַבען דאַן אַללעס דען נביאים איבערגעבען, דיעזע פֿיר דיא אנשי כנסת הגדולה גראָססע סינאָרע געגאַנט וועלכע וואַרען חגי זכרי' מלאכי דניאל חנניא מישאל ועזרי' עזרא הסופר נחמי' בן חכלי' מרדכי וזרובבל אונד פֿיר אַללע זקנים 120 אן דער צאהל, דיא האַבען אויך תקנות מתקן געוועזען אבער

אללעם

שאלתיאל ולשאר זקנים עד שבאו במספר ק"כ, וכל אלו למדו וחקרו הדק היטיב כל מצוה ומצוה, ותיקנו תקנות וגזירות, אבל הכל היה אז רק בעל פה, כי דברים שבע"פ אי אתה רשאי לאמרם בכתב, עד עת בא רבינו הקדוש הוא היה יחיד בדורו בעשירות ובחכמה בחסידות וענוה ופרישות ואח"כ אסף וחקר כל הדיעות, וחבר ספרו ספר המשניות, אשר שמה כל מצות תוה"ק בכל פרטותי' ודקדוקי' מהם שקבלו בידם עוד ממ"ר ע"ה שנשאר הקבלה בבירור מדור לדור, מהם אשר המציאו ע"י י"ג מדות שהתורה נדרשת בהם, וגם דיעות חלוקים, אשר כתב עליהם פלוני אומר כך, ופלוני אומר כך, ובאם א' חלוק על רבים, ג"כ כתב שמו, ואף כי אחרי רבים להטות מטעם הכמוס לו, וחלק את ספרו המשניות לששה חלקים, חלק א' הנקרא זרעים שהוא מדבר ממצות המחוייבים בצמח האדמה, כמו כלאים שמיטה ערלה תרומות ומעשרות וגו' חלק ב' הנקרא מועד מדבר ממצית הבאים לעתים ידועים, כמו שבת, ר"ה, ערובין וגו' חלק הג' מדבר מדיני נשים הנקרא נשים כמו קידושין כתובות וגו' חלק ד' הנקרא נזיקין, ומדבר מענין ניזק ומזיק ודינים ומשפטים, כמו בבא קמא בבא מציעא וגו' חלק ה' הנקרא קדשים, מדבר מענין קרבנות מעשיהם ועבודת המקדש, כמו זבחים מנחות וגו' וחלק הששי מדבר מענין טומאה וטהרה, הנקרא טהרות, עד כי בא רב אשי וחיבור את התלמוד בארץ שנער.

אללעס נור מינדליך, ביז צור צייט דעם רבינו הקדוש, דער יחיד בדורו וואר זאוואהל אים רייכטום אלס אויך בתורה וחסידות וענוה, אונד אלס ער אללעס געזאממעלט האט זא האט ער דאנן משניות פערפאססט ווארין אללע מצות של תוה"ק אונד אללע פירושים דיא וויר פאן מ"ר ע"ה עמפפאנגען האבען, דארונטער אויך פאלגערונגען דער 13 גרונדזאטצע שלש עשרה מדות, מיינונגען דיא שאהן בעשטריטען ווארדען, האטטע ער יעדע מיינונג געבראכט, וואָ איינער געגען מעה־רערע געשטריטען האט, זא האט דיא מעהרהייט ענטשיעדען, אונד האט זיין משניות אין 6 טהיילע געטיילט, 1 זרעים גענאנט ענטהאלט אללע מצות איעבער ערדפריכטען אונד ערדארבייט, וויא כלאים שמיטה וכו' 2 מצות וועלכע אים פערשיעדענע יאהרעסצייטען פארקאממען, מועד גענאננט וויא שבת ר"ה וכו' 3 נשים גענאננט וויא קידושין כתובות א. ד. ג. 4 דינים אונד געזעטצע אים האנדל נזיקים גענאננט, 5 מצות הקרבנות, קדשים גענאננט, 6 טומאה וטהרה, טהרות גענאננט, ביז דאן רב אשי דען תלמוד פערפאסטט האט אים לאנדע שנער.

פ ר א ג ע **17.** אונד וויא זינד דיא איינטיילונג דער גזירות ותקנת חכמים,

א נ ט וו א ר ט ערסטענס זינד פירושים דיא וויר פאן מ"ר ע"ה אלליין

שאלה י"ז ועוד לא השבת לי אבי יקירי על הגזירות ותקנות חכמז"ל דבר.

תשובה. כתר לי זעיר עוד לאלוקי מילין, ועתה נדבר מפרושי חכמז"ל ממדריגה למדריגה מלמעלה למטה, ראש בראשון פרושים מקובלים מפי מ"ר ע"ה ויש להם רמז או רמיזא מדברי תוה"ק, ולא נפל עליהם שום מחלוקה מעולם, למשל בזה עין תחת עין, כבר פירוש לו הקב"ה למ"ר ע"ה כי הוא ממון, וכבר קבלנו מפי מ"ר ע"ה, ומעולם לא עלה על לב שום אדם לחלוק על הדבר הזה ולומר, כי עין תחת עין יהי' ממש עין וכן כתיב בתוה"ק וקצותה את כפה דברים כ"ה שהוא כופר, ואף כי נאמר וקצותה, וכן נאמר ג"כ ובת איש כהן כי תחל לזנות וגו' באש תשרף, ואין מיתתה בשריפה רק אם תהי' אשת איש ולא פנויה, גם על זה אין בו שום מחלוקת, כי כך נתנה למשה מסיני, וכן מצות ולקחתם לכם פרי עץ הדר, מעולם לא עלה על לב שום אדם להלוק ולומר, כי הוא זה איזה פרי אחר ולא אתרוג, יען כי כך היתה פרושי' ופרטי' ודקדוקי' מסיני, אמנם התנאים והחכמים חקרו ודרשו למצוא מדברי תוה"ק לימוד על זה, כמו באתרוג שלמדו מדכתיב פרי עץ הדרי עץ שטעם עצו ופריו שוה, והוא רק אתרוג, ועוד למדו ממה שנאמר הדר כוונתו הדר באילנו משנה לשנה, והוא אתרוג הנשאר על האילן איזה שנים, וכן לכל מצוה ומצוה מה שלמדו מהפסוקים הלא היו רק להביא ראיות מוכיחות כי כך הוא תנאי ופרטי

אַלליין עמפּפאנגען האַבען אונד אויך פאַן דיא ווארטען דער תוה"ק הערוים צופינדען איזט, דיא ניע בעשטריטען ווארדען זינד וויא צ"ב עין תחת עין הקב"ה האַט מ"ר ערקלאֶרט אונד וויר עס פאַן איהם עמפּ־פאַנגען האַבען, עין תחת עין ווירד געלד געמיינט, אונד איזט ניע יע־מאַנדען איינגעפאַללען דיעס צו בעשטרייטען ווייל דאַס הלכה למשה מסיני איזט אויך פינדען וויר וקצותה את כפה (דברים כ"ה) שהוא כופר אבצוואהר עס שטעהט אויסדריקליך וקצותה, אונד וויא צ"ב דיא מצות אתרוג עס שטעהט ולקחתם לכם פרי עץ הדר, איזט ניע בעשטריטען וואורדען, דאַסס עס געמיינט ווערדען זאָלל, איינע אנ־דערע פרי אַלס אתרוג, ווייל דיעסגלייכען, הלכה למשה מסיני איזט, יעדאך אַבער וואלטען זיא שליססע אונד פאַלגערונגען, אין דיא ווארר־טען דער תוה"ק פינדען, דאַסס עס ריכטיג איזט, וויא צ"ב אתרוג לערנען זיא ווייל עס שטעהט פרי עץ הדר, טעם עצו ופריו שוה, אונד דאַס איזט נור אתרוג, איין אַנדערער לערנעט דאַס, עס שטעהט הדר ווירד געמיינט הדר באילנו משנה לשנה, אונד נור דער אתרוג בלייבט איינינע יאהרע אם בוים, אונד זא בייא יעדער מצוה וואללטען זיא נור בעווייזע ליעפערן פאַן דיא ווארטען דער תוה"ק, אבער ניע איזט יע־מאַנדען איינגעפאַללען דאַס צום בעשטרייטען ווייל דאַס הלכה למשה

מסיני

המצוה, אבל לא נפל שום מחלוקה עליהם, יען כי הם המה כללותי׳ ופרטותי׳ נאמרו מסיני, ב׳ עוד יש חלקי ד׳מצות שהיה ג״כ פרטותי׳ ודקדוקי׳ מסיני, רק כי אין לזה שום רמז או רמיזא מדברי תוה״ק כמו שיעורין מחיצין, וחציצין, וכדומה וגם על זה לא נפל שום ספק ושום פלוגתא מעולם, ג׳ המה מדברים שלא נתנה למשה מסיני, רק כי התנאים בכל דור ודור המציאו מסברתם ובחכמתם כי רב הוא, ואומרים, כי כך נאה, וכן ראוי להיות, וגם זה בדין אחרי רבים להטות, והחוב מוטל עלינו לעשות ככל אשר יורו אותנו כמ״ש ואל השופט אשר יהי׳ בימים ההם, כמו למשל פלוגתתם (ברכות נ״א ע״ב) מכבדין את הבית ואח״כ נוטלין לידים, או נוטלין לידים ואח״כ מכבדין את הבית וכדומה לזה, ד׳ הם המה הגזירות שגזרו לנו חכמז״ל, ונביאי דור ודור ענין הרחקה כמו נזירא סחור סחור לכרמא לא תקרב, ואסרו לנו דברים, כדי שלא נבוא ח״ו לעבור על איסור דאורייתא, והם אסורי דרבנן, כמו בשר עוף בחלב וכדומה שהוא רק מדרבנן, כדי שלא יבא לעבור על איסור תורה, ויש מהם שלא קבלו עליהם איסור זה כמו ר׳ יוסף מתיר בשר עוף בחלב, וע״ז נאמר ושמרתם את משמרתי, ובא בקבלה עשו משמרת למשמרתי, ובאם קימו וקבלו עליהם כלל כל ישראל גזירה זו, אף אליהו הנביא אינו רשאי לבטלה, ה׳ תקנות שתקנו להם לישראל, חכמי דור ודור שהמציאו מסברתם, כי כן ראוי לעשות

מסיני איזט, דאס צווייטע איזט אויך הלכה למשה מסיני, אבער מן התורה קיינע בעווייזע זינד דאצו, וויא שיעורין מחיצין וחציצין, דאס איזט אויך ניע בעשטריטען װארדען, 3 איזט װאס קיין הלכה למשה מסיני איזט זאנדערן דיא חכמי הזמן, אויפשליססע אונד פולגערונגען ערקלארטען דער איינע זא דער אנדערע אנדערסט, יעדער ברינגט בעוויזע אונד גרונדזאטצע צו זיינער בעהויפטונג, אים דיעזען פאלל הייסט עס, דיא מאיאריטאט בעשטיממט, אונד וויר מיססען דאס בעפאלגען וויא עס הייסט אל השופט אשר יהי׳ בימים ההם, וויא זאממטליכע פולגתת בש״ס, דאס, 4 איזט גזירות פעראָרדנונגען אונד בעשליססע וואס חכמים אונד נביאים יעדער אין זיינער צייט ענטפערנונגען מתקן געוועזען האבען, דאס מאן ח״ו ניכט צו איין איסור תורה קאממען זאלל, וויא צ״ב בשר עוף בחלב איזט נור גזירה דרבנן, דאס מאן ניכט קאממען זאל צום עכטען בשר בחלב דאורייתא אונד זינד איינינע דיא דיעזע גזירה ניכט אנגענאממען האבען, וויא צ״ב ר׳ יוסי מתיר בשר עוף בחלב אונד וואן כלל ישראל זא איינע גזירה אנגענאממען האט, דארף זיא זעלבסט אליהו הנביא ניכט מבטל זיין, 5 פעראָרדנונגען וועלכע זיא צום וואהלע דער מענשהייט אונד כלל ישראל אנגעאָרדנעט האבען, וויא צ״ב משה תיקן להם לישראל שיהי׳ שואלין ודורשין הלכות חג בחג, התקן הלל פרוזבול א. ד. ג. אונד ווער אויף דיעזען

עובר

לטובת ישראל ולישיבת העולם, כמו משה תיקן להם לישראל שיהי׳ שואלין ודורשין בהלכות חג בחג, משה תיקן הזן בשעה שירד המן לישרא׳, התקן הלל פרוזבל וכדומה, ומי שעובר על דבריהם, הוא בכלל ופורץ גדר ישכנו נחש.

שאלה י״ח. אבי יקירי, הנה מקום אתי לשאול אותך על דבר אשר זה כמה כלתה נפשי לדעת, וזהו, כי יש לנו תרי״ג מצות רמ״ח מ״ע ושס״ה מצות ל״ת, תודיענו נא אורח חיים, איזה עבירה גדולה, באם לא יקיים מצות עשה, או באם יעבור על מצות לא תעשה.

תשובה במושכל ראשון מצינו, כי חמורא העבירה באם יעבור אדם על לא תעשה יותר, ממי שאינו מקיים מ״ע כדמצינו פר׳ יום הכפורים, עבר אדם על מצות עשה ושב, אינו זז משם עד שמוחלין לו, שנאמר שבו בנים שובבים ארפא משובותיכם (ירמי׳ ג׳) נמצא כי על מצות עשה תשובה מיד מכפרת, אבל עבר אדם על מצות ל״ת, ועשה תשובה, תשובה תולה ויוה״כ מכפר שנאמר, כי ביום הזה יכפר עליכם, נמצא מזה כי עבר אדם על מצות ל״ת חמירא ממה שעבר על מ״ע, אמנם יש ויש מצות עשה אשר חמורה יותר ממי שעובר על מצות ל״ת וכאשר אבאר לך בעזה״י באר היטב.

שאלה י״ט. על דבריך הנעימים משתוקק אנכי מאד.

תשובה. דע בני, כי הקב״ה ברא את האדם עפר מן האדמה ויהי האדם לנפש חיה, אדם הגשמיי, ויפח באפיו נשמת רוח חיים

עובר איזט הייסט עס ופורץ גדר ישכנו נחש.

פֿראַגע .18 אונד נון וויר האַבען אין אונזערע הייליגען תורה רמ״ח מ״ע געבאָטע אונד שס״ה ל״ת פֿערבאטע, וועלכעס איזט איינע גראָססערע עבירה, וואַן מאַן ניכט בעפֿאלגט איין געבאט, אדער מאן איעבערטרעטעט איין פערבאָט.

אַנטוואָרט. אייגענטליך קאָנטען וויר זאַגען, דאַס דיא מצות ל״ת נאָמליך פֿערבאָטע שטרענגער איזט אַלס מצות עשה, דען וויר פֿינדען עבר אדם, וואן דער מענש עובר איזט אויף מצות עשה אונד תשובה טהוט, זיא איזט איהם מיט דער תשובה פֿערצייהעט ווארדען זיינע עבירה, עבר על מצות ל״ת וואן דער מענש איינע מצות ל״ת עובר איזט טהוט תשובה אַליין ניכט מכפר זיין זאנדערן מוסס יוה״כ דאַצוא מיט ווירקען דאַסס ער איין כפרה האַבען זאלל, ענטנעהמען וויר דאַפאן דאַס מצות ל״ת האַרבער איזט אַלס מצות עשה, יעדאך גיבט עס דאַס מ״ע פיעל שטרענגער איזט אַלס מצות ל״ת.

פֿראַגע .19 דיינע בעלעהרונג ערוואַרטע איך מיט זעהנזוכט.

אַנטוואָרט וויססע מיין קינד הקב״ה האַט דעם מענשען בעשאַפֿפֿען, מיט אירדישען קאָרפער, אונד גאַב איהם אויך דיא נשמה הקדושה, דעם גייסטיגען טהייל זא וויא דער אירדישער

הוא הרוחניות, באמור הבו״י נעשה אדם בצלמינו, הוא הנשמה שניתן באדם שהוא חלק אלקי ממעל, והוא הצלם אלקים, וכלל זה נקוט בידך, כאשר ברא הקב״ה את אדם הגשמיי ברמ״ח איברים ושס״ה גידין, כך ברא ונפח באפו עם נשמתו הקדושה רמ״ח איברים ושס״ה גידין רוחניי, וכמו שאדם הגשמיי להיות חי וקים ובריא אולם, צריך למזון וכלכלת האיברים, כך אדם הרוחניי שהוא הנשמה צריך למחיה וכלכלה, אולם מזונות וכלכלת איברי הרוחניי, הלא המה המצות ומע״ט, ע״ז נתן לנו הקב״ה רמ״ח מ״ע, כנגד רמ״ח איברי הרוחניי ובכל מצוה ומצוה יבין ויכלכל אבר אחר מיוחד למצוה זו, וכן שס״ה מצות ל״ת, כנגד שס״ה גידי הרוחניי, והנה אדם הרוחניי שהוא הנשמה נתן ביד אדם הגשמיי, דהיינו הבחירה ביד האדם, כמ״ש הנה נתתי לפניך את החיים ואת המות ואת הטוב ואת הרע ובחרת בחיים, ובידו לעשות מצות ומע״ט, אשר בזה יתחזק ויתגבר אדם הרוחניי שבו, ובהתמדת העבירות יכול ג״כ להתחלש כ״כ עד שיהי׳ בבחינת מת, וזהו את החיים ואת הטוב, ואת המות ואת הרע, וע״כ רשעים בחייהם קרואים מתים, יען כי רשעים אשר עברו על כל עבירות, ואין בהם שום מצוה, ע״כ כלו ונאבדו ומתו רמ״ח איברי ושס״ה גידי הרוחניות שבו ואין בו שום רוחניות, וגופו הוא בעולם כגוף בהמה וחיה, בלי חי רוחניות כלל, ובדין הוא בבחינת מת, ואם בינת אדם לך תוכל לדעת מזה ענין הכרת, אשר עוד נדבר מזה, במאמר הבא בשם ה׳ ומזה תדע כי הצדיק אשר כל מגמתו רק לעשות נחת רוח להבו״י

קאָרפּער רמ״ח איברים אונד שס״ה גידין האט זא האַט אויך דיא נשמה גייסטיגע גלידער אונד אדערן, זא וויא דער אירדישער קאָרפּער גענאָהרט אונד געפּפלעגט ווערדען מוסס, מוסס אויך דיא נשמה גענאָהרט ווער־דען, דיא נאַהרונג דער נשמה הקדושה איזט רמ״ח מצות עשה, אונד שס״ה מצות ל״ת, איין יעדע מצוה בעזיצט דען קראַפט נאַהרונג צו צו פיהרען פיר איין בעזאנדערעם גליעד אים רוחניות, הקב״ה האַט דעם גייסטיגען קאָרפּער אין דער געוואלט דעם אירדישען מענשען געגעבען נאָמליך דער מענש קאַנן זיך בעפעהלען מצות ומע״ט צו טהון, וואמיט ער זיין גייסטיגען קאָרפּער איממער נאהרונג צו פיהרט אונד זיינע נשמה איזט איממער געזונד אונד פריש, אונד קאַנן אויך ח״ו עבירות טהון, וואמיט זיינע גייסטיגקייט איממער געשוועכט אונד ח״ו גאַנץ אבשטער־בען קאַנן, דאַרום הייסט עס רשעים בחייהם קרויים מתים, דיא רשעים דיא אַללע עבירות געטהון האַבען זאמיט איזט איהר גייסטיגער קאָר־פּער אבגעשטארבען, זא בלייבט איהר קאָרפּער וויא דאַס טיער אהנע רוחניות אהנע גייסטיגקייט, אונד ווערדען מיט רעכט נאך בייא איהרעם לעבען אַלס טאדט בעטראכטעט, וואָהרענד אַבער דער צדיק, דער נור מצות ומע״ט טהוט ווירד זיין נפש הרוחנויי זיינע גייסטיגע טהאָטיגקייט

איממער

וכל מעשיהם רק לש"ש, אשר יתחזק ויתגבר בזה רמ"ח איברי ושס"ה גידי הרוחניות בהם, ואף לאחר מיתתו קראוי חי, וזהו צדיקים אף במיתתם קרואים חיים, יען כי אדם הרוחניי שבו חי וקים בתוקפו ובגבורתו, ובזה דעת לנבון נקל, הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, והנה בכל מצות עשה יש פעולה מיוחדת לאבר אחד המיוחד, וכן מצות ל"ת, פעולתו לגיד אחד המיוחד, והנה באם האדם לא יקיים פעם אחת ושתים מצוה עשה, אז באמת נחלש ונחלה אבר אחד מאדם הרוחניי, אבל בתשובה שלימה מיד נתרפא, יען כי הוא בשב ואל תעשה, ובזה באמת חומר עבירות ל"ת, אבל באם ביטל מ"ע לגמרי ולא יקיימו כלל בשום אופן, כמו פושעי ישראל בגופן קרקפתא דלא מנח תפילין לעולם כגירסת הרא"ש ורמב"ן, ובזה נחלה אבר הלז עד שימות לגמרי, זה חומר יותר מבאם עובר על ל"ת פעם אחת, ואם שכל אדם לך, מזה תבין ותקיש לדברים רבים כי הוא כלל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים וחסידים.

שאלה כ'. ומה טוב ויפה יש לפרש בנעימת דבריך אלו, מאמר הגמרא אחטא ואשוב אחטא ואשוב, אין מספיקין בידו לעשות תשובה, מה זה ב' פעמים אחטא ואשוב, וגם מה זה הלשון, אין מספיקין, הול"ל אין לו תשובה או לא נתקבל תשובתו, ובאם יחטא בלא הרהר תשובה, תשובתו מתקבלת, ובאם הרהר על התשובה, אז אין מספיקין בידו, והוא פלא, ואולי ע"פ מאמרם ז"ל אין אדם חוטא אלא אם

אימער געשטארקט אונד זעלבסט בייא זיינעם שטערבען מיט גראססער קראפט צוריק בלייבט היעמיט צדיקים אפי' במיתתן קרואים חיים דער צדיק לעבט זעלבסט נאך זיינעם טאדטע אויך היעמיט פערשטעהט זיך הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, נון וואן איינער איינע מצות עשה גאנץ פערלאססט זא שטירבט איין אבר הרוחניי אין איהם גאנץ אב, אונד זא בייא מצות ל"ת מיט איהרער ווירקונג על הגיד, דאהער וואן ער דיא מ"ע איינמאהל ניכט מקיים איזט ווירד זיין גייסטיגעס אבר צוואר שוואך אונד קראנק אבער מיט תשובה שלימה גלייך געהיילט, אין דיעזעם פאללע איזט דיא לא תעשה הארבער, וואהרענד אבער ווער איינע מ"ע גאנץ פיר אימער ניכט מקיים זיין וויללי וויא צ"ב פושעי ישראל בגופן דלא מנח תפילין דאמיט ווירד דיעזעם גייסטיגע אבר גאנץ אבגעשטארבען אונד מעהר קיינע הילפע דא איזט, דיעזעס איזט נאטירליך הארבער אלס אב ער איינמאהל איין לא תעשה עובר איזט.

פראגע 20. וויא גוט לאססט זיך מיט דיעזען ערקלארען דיא גמרא אחטא ואשיב וגו' דער דא זאגט איך ווערדע זינדיגען אונד תשובה טהון, דעם זיין תשובה ווירד ניכט אנגענאממען, וואס אונפערשטאנדליך איזט, וואנן ער דיא תשובה ניכט אים זיננע האטביים איסאיבען דער עבירה ווירד זיא יא אנגענאממען, אונד וואנן ער אים זינן האט דיא

נכנס בו רוח שטות, והוא יחטא ואשם, ולבו בל עמו, ע"כ מהני תשובתו אבל באם יש לו דעת לומר אחטא ואשוב, אז לבו עמו, ולא מהני לי' תשובה, אבל גם זה רחוק ורחוק ודוד המלך ע"ה כאשר בא אל בת שבע, היתכן כי לא היה בדעתו לשוב אל ה' כאשר באמת שב בלבב שלם, אמנם בידוע אשר קבלת התשובה צריך מדה כנגד מדה, לפי אותה הנאה שנהנה בעשיית העבירה, מול זה צריך לקבל עליו סגופין ויסורין להצטער בתשובה, ואם הצער של התשובה אינו כמו כך דוקא, לא מהני לי' תשובתו ולא נתרפא בזה חולת האבר והגיד אשר נחלש ע"י עביתה, יען כי הנאת העבירה יותר היה מצער התשובה אשר ע"כ, אם יזדמן בא' שיצרו מתגבר עליו ועבר עבירה, אמנם תשב אנוש עד דכא, ומיד בקיבל עליו התשובה באופן הראוי' כפי גודל הנאת העבירה, כך גודל צער התשובה, בודאי נתכפר עליו, כי אין דבר עומד בפני התשובה כראוי' ובאם יבוא יצרו הרע עוד הפעם עליו, ואז יחשוב הנאת העבירה, עם צער קבלת התשובה, וזה לעומת זה, וזה מול זה, ויצא לו מזה שלא יעבור עבירה עוד, כי קשה עליו לסבול צער התשובה, מחמת רגע אחת קורת רוח בעשיית העבירה וישוב ולא יחטא עוד, אמנם זה שאומר אחטא ואשוב ושב פעם אחת בתשובה על עבירה שהיה בידו, ואמר עוד הפעם אחטא ואשיב, נמצא כי הנאת עבירה יותר הנאה הוא לו מצער התשובה, ובכל לבו מקבל עליו צער התשובה, ורק שיהי' לו הנאת העבירה, וא"כ אין לזה מדה

תשובה ווירד זיא ניכט אנגענאממען, אונד וואס בעדייטעט דאס דאפ־פעלטע אחטא ואשוב, לאסט זיך דאס ערקלארען דען דיא תשובה מוסס וואנן עס אויף דער עבירה פערצייהען זאלל אין דיזער שטארקע זיין דאס הייסט ער מוסס זיך זאפיעל צער אונטער ווערפען וויעפיעל גענוסס ער פאן דער עבירה האטטע, נון וואנן ער איינמאהל דיא עבירה טהוט, אונד דארויף תשובה אין דיזער שטרענגע אלס דער גענוסס דער עבירה דער ווירד דאס צווייטע מאהל דיא עבירה ניכט טהון, וויל עס איהם זעהר שווער קאממען ווירד דארויף דיא שווערע בוססע זיך צו אונטערווערפען, וואנן אבער ער גלייך בייא דער אויס־איבונג דער עבירה, שאהן דיא תשובה אים זיננע האטט אונד דאך זיך היענרייסען לאססט דיא עבירה צו טהון, היעמיט זעהען וויר דאס איהם דאך ליעבער איזט, דער גענוסס דער עבירה, אבצוואר ער דא־פיר ליידען ווירד דאס ליידען טהוט איהם ניכט זא וועה, אלס דער גענוסס דער עבירה, דעם איזט דיזע תשובה ניכט גענוג דאס הייסט אין מספיקין דיזע תשובה איזט ניכט היענרייכענד גענוג פיר דיזער עבירה, דעססהאלב הייסט עס אחטא ואשיב צוויימאהל דאס הייסט ער האט שאהן איינמאהל דיזע תשובה געקאסטעט אונד דאך יעצט ווידער זיך פערלייטען לאסט צור עבירה, דעם ווירד זיין גייסטינעס

גליעד

כנגד מדה, ואינם שוין אצלו זה כזה, ע״כ באמת אין מספיקין בידו לעשות תשובה כזה, כי אינו מועיל להבריא איברו הנחלש והפגום.

תשובה ומה מאד יובן בזה כי השוחד יעור עיני חכמים, ויסלף דברי צדיקים, דלכאורה אם ידיו לקחו שוחד עינים מה חטאו אמנם הוא מדה כנגד מדה, יען כי הוא קיבל השוחד בודאי טרח עין שכלו להפש איזה צדדים וטענות שקרים להצדיק את הרשע, ולהרשיע את הצדיק, וגם בעין ובשכל אדם רוחניי שבו, אשר הקב״ה המשלם מדה כנגד מדה, עין תחת עין ע״כ יעור עיני חכמים עין הגשמיות, כאשר יתן מום בעמיתו בעין שכלו, כן ינתן בו באדם הגשמיי, ועוד נדבר בענין התשובה בעזה״י וכעת לנכון ידענו כי אמת תורתינו הקדושה והטהורה, אשר ניתן לנו ע״י הקב״ה בעצמו, ונגלה להם במעמד הר סיני כנגד כל ישראל, וכל העם רואים את הקולות, ואף גם זאת על יד נביאו מ״ר ע״ה שהיה בכל המעלות ומדות הנבואה מלא וגדול, והוא היה אב לכל הנביאים, והקב״ה בעצמו אמר עליו כי הוא נאמן ביתו, ע״כ עלינו לשמור ולקיים את כל התורה הזאת באהבה רבה ונפש חפצה, כי הוא חיינו ואורך ימינו, ובזה השלמנו פי׳ קצת יסוד השמיני.

בעזרת ישועת ה׳ עלינו, אמן.

גליעד מיט דיעזער תשובה ניכט געהיילט.

אַנטווארט. מיט דיעזען ערקלאֶרט זיך אויך כי השוחד וגו׳ דיא בעשטעבונג מאכט בלינד דיא אויגען דעס ריכטער, וואַס זינד איינענטליך זיינע אויגען שולדיג וואנן זיינע האֶנדע בעשטעבינג נעהמען, דאַ אַבער הקב״ה מדה כנגד מדה צאַהלט, היעמיט פֿערשטעהט זיך דאַס דער ריכטער, מיט זיין גייסטיגעס אויג אימּמער פֿערטהיידיגונג זוכטע דעם שולדיגען צו בעפֿרייען. אונד מיט דיעזער זינדע וואורדע זיין גייסטיגעס אויג ערבלינדעט דאַהער בעצאַהלט איהם הקב״ה כנגד מדה דאַס זיין קאֶרפּערליכעס אויג אויך בלינד ווערדען מוסס, דעסהאַלב איזט דיא בעשטעבונג יעור עיני חכמים, מיט דיעזען אללעם זינד וויר פֿעסט איעבערצייגט דאַס תוה״ק תורת אמת איזט אונז פֿאַן הקב״ה אלליין דורך משה רבינו ע״ה איעבערליעפֿערט וואַרדען איזט, זא ברויבען וויר דיא הייליגע לעהרע צו פֿאלגען שאֶטצען אונד ליעבען, כי הוא חיינו ואורך ימינו אמן.

פּראַגע

יסוד התשיעי

שאלה א׳. אני מאמין באמונה שלימה שזאת התורה לא תהי מחלפת, ולא תהי׳ תורת אחרת מאת הבירא יתברוך שמו. ומנין לנו זאת, כי לא ימור דתו לעולמים לזולתו, הלא בעינינו ראינו כל ההוה בעולם ישתנה ויחליף, וכלה והלף לו מן העולם באחד הזמנים הבאים, ואולי ג״כ תוה״ק יש לה זמן קבוע, עד פה תבא כמו שהיה עת וזמן בלי תורה ומצות, ואולי כך יהי׳ ג״כ עת וזמן בטולם, ומה שהיה הוא שעתיד להיות.

תשובה. דבר זה מבואר היטב מצד תוה״ק, ומצד הקב״ה שנתן לנו תורתו אמת, ומצד עם בני ישראל שאמרו נעשה ונשמע, וקבלו תורתו בקולות וברקים וענן כבד על ההר, והסתכל בשלשה דברים אלו, ואז תדע ותדין כי תוה״ק ניצחיות הוא לדור דורות ולעולמי עולמים, וזהו קודב״ה ואורייתא, וישראל, חד הוא, מצד התורה בעצמה הנה מצינו בכל המצות נאמר בהם לדורותם, הלא הוא לדור דורות ולא ישתנה בשום זמן וכן נאמר תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב (דברים ל״ג ד׳) ומעתה נבהון נא הלא נתן לנו הקב״ה תוה״ק רק לטוב לנו כל הימים, וכי יעלה על דעת שום אדם שהקב״ה ישתנה תורתנו זה, באיזה זמן מן הזמנים, הלא לא איש אל ויתנחם, ועוד זאת הלא עם בני ישראל לעולם ישארו בלא תימור ובלא חילוף,

---

ניינטער גלויבענס ארטיקעל

פֿראַגע I. איך גלייבע פֿעסט אונד וואהרהאַפֿט דאַסס דיא תורה ניע פֿעראַנדערט אונד פֿערוועקסעלט ווירד, אונד קיינע אַנדערע תורה אונז יע צוקאממען ווירד, פֿאַן דעם שאַפֿפֿער געפריזען זייא זיין נאַמען. פֿאַן ווא איינענטליך דאַס בעווייזען איזט דאַסס דיא תורה ניע פֿער־וועקסעלט ווירד, זא וויא אללעס פֿערגאַנגליך איזט, פֿיעללייכט איזט אויך תוה״ק זאָ. וואָ איינע צייט קאממען ווירד אונד זיך אויך דיא תורה אויפֿהאָרען, עבען וויא עס איינע צייט וואַר אוהנע תוה״ק פֿיעל־לייכט קאממט איינע צייט דיא פֿאַן אונז דיא תורה אבנעהמען ווירד.

אַנטוואָרט. דיעזעס מיין קינד איזט פֿאַן תוה״ט אלליין בעוויעזען, פֿאַן הקב״ה דער זיא אונז געגעבען, אונד פֿאַן ישראל דיא זיא עמפפֿאנגען האַט, דאַס דיא תורה פֿיר איממער עקסיסטירען ווירד, פֿינדען וויר בייא יעדער מצוה אין דער תורה לדורותיכם אלזאָ פֿיר אללע נאכקאממען, אויך הייסט עס מורשה קהלת יעקב, אונד בעטראכטען וויר דא אונז הקב״ה דיא תורה צו אונזערם וואהלע געגעבען האַט, לטוב לנו כל הימים, וויא קאָננען וויר דענקען דאַסס הקב״ה זיך איבערלעגען ווירד, אונד פֿאַן אונז צונעהמען ווירד לא איש אל

ויתנחם

ומדוע ישתנה תוה"ק הלא, נאמר כה אמר בה' נותן שמש לאור יומם חקת ירח וככבים, אם ימושו החוקים האלה מלפני נאם ה' גם זרע ישראל וגו' (ירמי' ל"א ל"ה) ועוד זה שילשיה, הלא כל התורה הזאת הוא ללמוד לנו להבין ולהשכיל לשמוע ללמוד ולעשות רק את הטוב בעיני אלקים, הלא המה מצותיו הכתובים בתוה"ק, ולעזוב הרע בעיניו לשמור אותנו לבל נעבור מהעבירות הנאמרים בה, והנה מהנמנע שיבא איזה זמן אשר יתחלף הדבר מרע לטוב ומטוב לרע, כי מה שהוא טוב בעיני אלקים היום טוב טוב לו כל הימים, וכן הרע, ע"כ לבטח תדע, כי אמת ואמונה היא שא"א בשום אופן שישתנה או שיחליף תוה"ק זה בתורה אחרת מאת הבוי"ש שמו, ובאם יקום בקרבך באיזה זמן נביא או חולם חלום, אשר אתא ואייתא תורה אחרת בידו, ומענה בפיו כי רצוני יתב' להחליף תורת משה עם תורתו זאת, ידוע תדע כי נביא שקר הוא, לא תחמול ולא תכסה עליו.

שאלה ב'. אמנם אבי יקירי, אם בא יבוא נביא אשר יהי' מוכתר בכל מעלות ומדות הנבואה, ונתן לנו אותות ומופתים ממש כמופתי מ"ר ע"ה, וינבא לנו בשם ה' כי רצונו יתב' להחליף תורתו בתורה אחרת, ומדוע לא נשמע לו, ולא נאבה אליו כמו ששמענו למ"ר ע"ה ומדוע יהי' כח תורת מ"ר ע"ה יותר מכח תורתו אשר מבורא אחד נתנו.

תשובה. תמה תמה אקרא עליך, מדוע זה שכחת את כל הנאמר מקודם, ולא קם נביא עוד כמשה בישראל, ואם אלף פעמים ככה, יעשה אותות ומופתים יותר ממופתי מ"ר ע"ה. ידוע תדע כי רק מ"ר ע"ה הוא אב לכל הנביאים, ועכ"ז לא רצו עם בני ישראל לקבל

ויתנחם, אונד צווייטענס וויל דיא ישראל איממער ישראל זינד אונד בלייבען ניע פֿעראַנדערט, ווארום זאלל אין תוה"ק פֿעראַנדערונג איינ־טערעטען, אם ימישו החוקים האלה מלפני גם זרע ישראל וגו' אונד דריטטענס פֿאַן דער תורה אלליין, דא דער הויפטגרונד דער תוה"ק אונז צו בעלעהרען איזט נור דאַס גוטע צו איבען, אונד דאַס שלעכטע צו מיידען, היעמיט איזט ניע מאַגליך דאַס איינע צייט קאממען זאלל, ווא דאַס גוטע, אַלס שלעכט געלטען זאלל, אונד דאַס שלעכטע אַלס גוט בעטראַכטעט ווירד, היעמיט איזט פֿיר איממער ניכט מאַגליך דאַס תוה"ק פֿערטוישט אדער פֿערוועקסעלט זיין זאלל, אונד וואנן איינסט יא איין נביא אונז דיעזע תורה פֿערוועקסעלן ווילל, דער איזט איין נביא שקר, ולא תחמול עליו.

פֿראַגע 2. אַבער וויא ליעבער פאַטער, וואנן איין נביא אויפֿ־שטעהען ווירד מיט אַללע איינגענשאַפטען דער נבואה אונד אונז וואנ־דערטהאַטען וויא מ"ר צייגען ווירד, אונד אונז אים נאַמען גאַטטעס איי־נע אנדערע תורה פֿאַרלעגען ווירד, ווארום זאללען וויר איהם וועניגער גלויבען

מאתו תורה, האף אמנם כי באמת האמינו בו כי נביא אמת הוא, כמ"ש ויאמן העם במשה, יען כי הוא היה מלא וגדוש בכל מעלות ומדות הנבואה עכ"ז כאשר בא אליהם על דבר התורה הזאת, מה אמרו לו נעשה ונשמע, אבל רצונינו לראות את מלכינו, דהיינו הקב"ה בעצמו יתן לנו תורתו, וכן היה כי הקב"ה בעצמו ובכבודו נגלה עליהם על הר סיני כמ"ש, אנכי ה' אלקיך, וכן לא יהי' לך מפי הגבורה שמענו, והוא בעצמו אמר לא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא, ואח"כ קבלו את תורתינו זה מאת הבו"י בעצמו, ובאם בא יבא כעת נביא אשר יהי' מושלם בכל המעלות ומדות, ויתן לנו אותות ומופתים בשמים ובארץ, הן נאמין בו כי נביא אמת הוא, אבל באם ידבר לנו אודות תורה אחרת, או איזה הילוף בתוה"ק נידון אותו למיתה כדין נביא שקר, ונאמר לו כי באם יראה לנו כמו מ"ר ע"ה, אשר הקב"ה בעצמו ובכבודו יגלה עלינו ויצוה לנו מפיו, את התורות ואת החוקים האלה, כי אז רק אז נאמין לו. ועד עת בא דבר זה, בכלל נביא שקר הוא לא תחמול ולא תכסה עליו.

שאלה ג'. אל נא יחר אף אדוני אבי יקירי, ומדוע לא נאמר כי כמו שהיתה עת וזמן מימים קדמונים, שלא היה עוד תורה בעולם, הלא יכול להיות עוד עת וזמן אשר ישתנה או יבטל ג"כ תורה זו ובפרט כי בפי' נאמר, הנה ימים באים וכרתי את בני ישראל ואת בני יהודה ברית חדשה.

גלויבען שענקען אלס משה רבינו ע"ה.

אַנטוואָרט. וואונדערט מיך זעהר דאַסס דיא שאהן פֿערגעססען האַסט ולא קם נביא עוד כמשה וגו' וואָן עד נאָן, טויזענדמאַהל גראָססערע מופתים אונז צייגט אַלס מ"ר ע"ה, איזט דאָך מ"ר אב לכל הנביאים. אונד דאָך האַבען דיא ישראל פֿאָן איהם אַלליין קיין תורה עמפפֿאַנגען וואָללען, זיא האַבען וואָהל גענלויבט דאַסס ער איין נביא אמת איזט וויא עס הייסט ויאמן העם במשה, אבער וויא ער איהנען פֿאָן איינער תורה זאַגטע, שפראַכען זיא צו איהם רצונינו לראות את מלכינו וויר וואָללען אונזערם קאָניג זעהען, אונד דא הקב"ה אַלליין אויף דעם בערגע סיני ערשיענען איזט, וויא עס הייסט אנכי ולא יהי' לך מפי הגבורה שמענו, אונד זאָ ערסט האַבען זיא דיא תורה פֿאָן הקב"ה עמפפֿאַנגען, אונד וואַנן יעצט איין נביא דער בכל המעלות ומדות אויסגערישטעט איזט אונז גראָססע וואונדער צייגען ווירדע, אבער זאָבאַלד ער צו אונז מיט דעם פראָיעקט איינער אנדערן תורה אָדער אבענדערונג דיעזער תורה פֿאָרטרעטען ווירדע, מיססען וויר איהם אַלס פֿאַלשען נביא בעטראַכטען, אונד איהם דן זיין כדין תורה.

פֿראַגע 3. אבער ליעבער פֿאַטער, זאָ וויא דיא וועלט איינסט עקסיסטירטע אהנע תורה, ווארום זאָללען וויר ניכט אננעהמען קאָננען

דאַסס

תשובה. בני יקירי אל תאמר כדברים האלה, כי היה זמן בלא תורה ומצות אין זה כי מצינו במדרשי חז"ל תתקע"ז דורות קודם בריאת העולם היה תוה"ק כתובה באש לבנה ע"ג אש שחורה, ואף גם זאת היו בכל זמן ועידן יחודי סגולה צדיקים גדולים בתורה ובמצות, כמ"ש ויתהלך חנוך את ה׳ נח איש צדיק תמיד היה בדורותיו, ויעקב איש תם יושב אהלים, וכן נאמר באברהם אבינו, עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרתי מצותי חוקותי ותורותי, וכל זה היה עוד קודם מתן תורה, הלא מצינו כי בכל זמן וזמן מעת בריאת העולם, ועוד קודם הבריאה עד היום הזה היה תורתינו תורת אמת, וא"כ ידוע תדע כי לא יהי׳ גם על להבא שום עת וזמן בלא תורה ומצות, ושלא ישתנה ולא יתבטל ח"ו לעולמי עולמים.

שאלה ד׳. ומדוע לא נתן הקב"ה תוה"ק מיד לאדם הראשון.

תשובה. יען כי ראה בחכמתו, שלא הגיע עוד העת ולא יכשרו עוד לקבלת התורה, ובאם כל זה, נתן הקב"ה איזה מצות לו ולזרעו לחנכם במצות לאט לאט, כמו ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו וכמו ז׳ מצות לבני נח, ואברהם אבינו נצטוה על המילה, ובדור יעקב אבינו נאסר להם גיד הנשה, והקב"ה ברוב רחמיו וחסדיו רצה לזכותם להמשיכם אליו כמו המלמד שלומד עם התינוק זעיר שם זעיר שם ממדריגה למדריגה.

דאַסס עס נאָך איינע צייט קאָממען ווירד ווא הקב"ה דיעזע תורה אויפלאָזען ווירד, שטעהט דאָך הנה ימים באים וכרתי את בני ישרא׳ ברית חדשה.

אַנטוואָרט. וויססע מיין קינד ניע איזט דיא וועלט אהנע תורה געוועזען, וויר פינדען אין מדרש תתקע"ז 977 גענעראַציאָנען פֿאָר דער וועלטשאָפּפינג וואַר שאָהן אים הימּמלע דיעזע תורה מיט פייער געשריעבען אונד וואָרען איממער יחודי סגולה דיא גראָססע צדיקים וואָרען בתורה ובמצות, וויר פינדען ויּלך חנוך את ה׳ אונד בייא יעקב הייסט עס יעקב וואַר פאָלקאָממען בתורה ועבודה בייא אברהם אבינו פינדען וויר עקב אשר שמע אברהם וגו׳ אַלזאָ בעפאָר דיא תורה געגעבען וואָרדען איזט האַבען דיעזע יחודי סגולה דאַס אַל־לעס מקיים געוועזען, אַלזאָ וואַר ניע איינע צייט אהנע תורה, ואמּינ וויר אויך ניע דיעזע צייט קאָממען, וואָ תוה"ק ח"ו פערטוישט אָדער אויפהאָרען זאָלל.

פראַגע 4. אונד וואַרום האַט הקב"ה ניכט גלייך פיר אדם הראשון דיא תורה געגעבען.

אַנטוואָרט. וויל הקב"ה מיט זיינער גראָססען וויזהייט איינ־געזעהען האַט דאַס דיא צייט נאָך ניכט דאַ איזט פיר דער תורה אַבער האַט ער איהם דאָך מהנך געוועזען מיט איינער מצוה, ומעץ הדעת

שאלה ה'. ומדוע לא ברא הקב"ה כל הדורות הללו מיד להיות מוכשרים לקבלת התורה.

תשובה. שאלת כזו הוא ממש כמו מי ששואל מדוע לא ברא הקב"ה, את כל האדם להיות צדיק בארץ, הלא טוב ויפה הדבר הזה עלינו לפי שכלינו הקצר, אמנם שאלות כאלה, הלא המה ממי שאינו יודע מה לשאול, כי כך גזר חכמת הבו"י וכן ראוי להיות, למה זה דומה למי ששואל, מה זה ברא הקב"ה את הבהמות וחיות ברגלים ארבעה והאדם בשנים, ומדוע אין לו לאדם קרנים, ושור מדוע הוא חסר כנפנים.

שאלה ו'. ועתה יגדל נא טובך עלי לפרש לי, מה זה אמרו ירמיהו הנביא, הנה ימים באים נאם ה' וכרתי את בית ישראל ואת בית יהודא ברית חדשה.

תשובה. אהובי בני לא כיון בזה הנביא, כי יתן הקב"ה תורה חדשה לעמו ישראל ח"ו, אלא ברית חדשה נאמר, עם תורתינו תורת משה זה כמ"ש, לא כברית אשר כרתי את אבותם והמה הפירו, אלא זאת הברית אשר אכרות את בית ישראל יקבלו ולא יפירו עוד והייתי להם לאלקים, והמה יהי' לי לעם.

שאלה ז'. הלא מצינו ביוצר לפ' החודש בד"ה הוא נקרא ראש וראשון, נאמר להנתן דת חדשה, וכן במדרש נאמר תורה חדשה מאתו תצא.

לא תאכל, פיר דיא בני נח האט הקב"ה דיא שבע מצות געגעבען פיר אברהם אבינו מצות מילה, בייא יעקב אבינו איסור גיד הנשה אונד זא האטט הקב"ה איממער לאנגזאם דאס כוללת ישראל אין ויינע מצות איינגעוויהעט, וויא דער לעהרער דער מיט דעם קינד איממער לאנגזאממע שריטטע מאכט, אונד שטופפענווייזע בעלעהרט.

פראגע .5 אונד ווארום האט הקב"ה ניכט גלייך דיא דורות זא בעשאפפען דאסס זיא מוכשר זיין לקבלת התורה.

אנטווארט. דאס איזט עבען זא איינע פראגע אלס אב דוא פראגען זאללסט, ווארום הקב"ה ניכט יעדען מענשען אלס צדיק בעשאפפען האט, וואס זיכערליך לויט אונזער שוואבען פערשטאנד בעדייטענד בעססער ווארע, אבער דיזע גאטונגט שאלות לאססען זיך ניכט פראגען, דיא חכמה פאן הקב"ה לייטעטע עס זא וויא עס איזט, אונד ניכט וויא וויר עס פיר בעססער פינדען, אלס אב וויר פראגען, ווארום ניכט דער מענש מיט דעם אויסזעהען אלס דאס טיער בעשאפפען ווארדען איזט א. ד. ג.

פראגע .6 אונד וואס ווירד אלזא געמיינט, וואס ירמי' הנביא זאגטע הנה ימים באים עס ווירד איינע צייט קאממען, איך ווערדע מיט דעם הויז ישראל אונד יהודא איין נייעם בונד שליססען.

אנטווארט

תשובה. הנה איתא במדרש לע"ל והד בחר כי סביך ועביד קרבותא, ושחוט הקב"ה לשור הבר עם סנפירי לויתן וישאלו והא תנ"א בכל שוחטין חוץ מצור וקרומיות של קנה ומעגל וסנפיר של לויתן, ויען ויאמר הקב"ה תורה הדשה מאתי תצא, מזה לא נשמע עוד כי יתן לנו הקב"ה תורה אחרת, רק כי יגלה לנו סודות חדשות בתוה"ק, כי נחוא אנן, מדוע אסור לשחוט עם כל הנ"ל, מחשש פגימה, ומי ראה עוד סנפיר של לויתן, אם באמת פגום הוא, יכול להיות כי לע"ל יגלה לנו הקב"ה סודות נפלאות ותראנו דברים נפלאים וגם מקום סנפיר לויתן שלא יהי' פגום, ומותר לשחוט בו, וכן יהי' בכל המצוה נעשה נשמע דברים נפלאים, וסודות הדשות והוא הוא הדת החדשה הנאמר, ממה שנדבר עוד אי"ה מזה.

שאלה ח'. ועתה אשאל אותך אבי מחמדי על דבר אשר מעולם נפלאתי, דהנה אמרו ז"ל שהקב"ה שומר תורתו, ומצינו כי משנה המשפט ח"ו, נקיטנא בידינו קין קם על הבל אחיו ויהרגהו, ובא עונש מהקב"ה נע ונד תהי' בארץ, ובאמת עפ"י הדין תוה"ק הוא נפש תחת נפש, ומדוע לא דן אותו במיתה כדין תורה, וכי ח"ו ביטל תוה"ק.

תשובה. הס מלהוכיר ולומר כן, כי ידוע כי קוב"ה ואורייתא חד הוא, והנה עפ"י תורה רוצח אשר הוא חי"ב למית, צריך להיות בעדים ובהתראה, ובאם לא היה עדים בשעת הרציחה, ולא התרו אותו על זה אינו חייב מיתה עפ"י, דין תורה, והנה קין והבל בהיותם

אַנטוואָרט. היעמיט ווירד ניכט געמיינט דאַס איינע נייע תורה געגעבען ווירד, זאָנדערן איין נייער בונד מיט דיעזער אייגענער תורה, לא כברית ראשונה, נאָמליך ניכט וויא ביז יעצט דאַסס זיא דיא תורה ניכט אייגגעהאלטען האַבען זאנדערן זאת הברית מיט דיעזען בונד ווערדען זיא תורה איינהאלטען אונד ניע מעהר פֿערשטערען, אונד ווערדען אימּמער מיין געליעבטעס פֿאלק בלייבען.

פֿראַגע 7. אַבער וויר פֿינדען דאך בייא יוצר לפ' החודש שטעהט להנתן דת חדשה, עס ווערדען נייע געזאָטצע געשאפֿפֿען' אונד אין מדרש שטעהט תורה חדשה מאתו תצא.

אַנטוואָרט. דער מדרש ברינגט לע"ל ווירד הקב"ה דעם שור הבור שלאַכטען מיט דען סנפיר של לויתן, ווירד מאַן איהם פֿראַגען והא תניא בכל שוחטין וגו' חוץ מסנפיר של לויתן, ווירד הקב"ה דאַר־רויף אַנטווארטען תורה חדשה מאתי תצא, אין דעם ווירד נאך ניכט געמיינט דאַסס אונז הקב"ה איינע נייע תורה געבען ווירד זאנדערן אונז הקב"ה נייע סודות בתוה"ק מגלה זיין ווירד, דען וואַרום דאַרף מאַן מיט סנפיר ניכט שלאַכטען וועגען חשש פגימה, יעער ווייס אַבער וויא דער סנפיר של לויתן אויסזיעהט, קאַנן זיין הקב"ה ווירד אונז לע"ל איינע ציינען וואַ עס קיין חשש פגימה איזט, אונד זא בייא יעדער מצוה ווירד אַרגז

אונז

בשדה, מי היה שמה עדים, או מי התרה בו, ואם זה לא היה, הנה אינו חייב מיתה, אלא כי הקב"ה ענוש עָנַש אותו כפי גזירת חכמתו בנע ונד יהי' בארץ, הלא תראה, כי בבני נח כבר נאמר, שופך דם האדם באדם דמו ישפך. (בראשית ט')

שאלה ט'. וכן מצינו כי הקב"ה ניסה את אברהם באמרו קח נא את בנך יחידך ולך לך אל ארץ המורי' והעליהו שם לעולה, ואח"כ אמר אל תשלח ידך אל הנער ואל תעש לו מאומה, וחזר מדבריו הראשונים.

תשובה. ח"ו לא איש אל ויתנחם, וכי אמר לו הקב"ה לאברהם אבינו ושחטת ושרפת את בנך את יחידך לעולה, הלא כך אמר לו והעליהו שמה לעולה, כי הקב"ה היה רוצה מאתו להיות לבבו שלם עמו ויעשה צוייתו, ומאחר כי יצא אברהם מגדרו, יותר ממה שאמר לו הבו"י ויקח את המאכלת לשחוט את בנו, אמר לו, הקב"ה אל תשלח ידך אל הנער עד פה תבא, ויותר לא צויתך ולא רציתי יותר ממך.

שאלה י'. וכן מצינו כי הקב"ה אמר לבלעם לא תלך עמהם (במדבר כ"ב י"ב) ואח"כ אמר לו אם לקרוא לך בא האנשים קום לך אתם, וביטל את הראשונות.

תשובה. גם בזה טעית כי פשוט מאד הדבר, עם השלוחים הראשונים לא רצה הקב"ה להניחו ללכת עמהם, אבל בשלוח בלק

אונז הקב"ה נייע סודות מגלה זיין, וואס תורה חדשה גענאננט ווירד.

פֿראַגע 8. טהייערסטער פֿאַטער, וואס מיר איממער אונפֿער־שטאַנדליך וואַר, דאס הקב"ה זיינע ווארטען, מאנכמאהל אבאַנדערט, זאוואהל אין דינים אַלס אויך בייא מצות, נעהמען וויר אן קין האט ערמאָרדעט זיין ברודער הבל, האט איהם הקב"ה געשטראפֿט נע ונע תהי' בארץ, וואָהרענד עפ"י דין תורה איינעם מאָרדער מיתה קאממט, נפש תחת נפש.

אַנטווארט. ח"ו הקב"ה האט ניכט געאַנ־ערט, בייא איינעם רוצח איזט דער דין, זאָלאַנגע קאַנן מאַן איהם ניכט מחייב מיתה זיין, עס מיססען בייא דער מארדטאט צייגען צוגעגען זיין דיא איהם מתרה זינד, וואָ דאס ניכט זא וואַר, קאָננען וויר איהם ע"פ דין תורה ניכט פֿער־אורטהיילען צום טאָדט, אונד היער בייא קין ווארען קיינע צייגען אונד קיין התראה, אַלזאָ ע"פ דין תורה איזט ער קיין מיתה חייב זאנדערן הקב"ה האט איהם מיט זיינער וויזהייט בעשטראפֿט בנע ונד.

פֿראַגע 9. אונד נאך פֿינדען וויר הקב"ה זאַגטע צו אברהם אבינו, קח נא את בנך את יחידך וגו' אונד זאַגטע איהם הקב"ה אל תשלח ידך אל הנער, היעמיט האט ער זיין געזאגטעס צוריק געצאָגען.

אַנטווארט. וועד זאגט דיר דאס הקב"ה זיין געזאגטעס צוריק געצאָגען האט, הקב"ה האטטע דען הקב"ה צו אברהם אבינו געזאַגט ושחטת

ושרפת

שרים רבים ונכבדים מאלה הניחו הקב"ה בגזירת חכמתו, ולא מחמת שנוי רצון ה"ו.

שאלה י"א. וכן מצינו שאמור הקב"ה לחזקי' כי מת אתה ולא תחי' ואח"כ אמר הנני יוסף על ימיך חמש עשרה שנה.

תשובה. מכאן אתה רואה, כמה גדול כח התשובה, כי הקב"ה ענשו עבור חטאים שחטא, ומעשיו הרעים, אבל באם עשה תשובה, ושב לה' בכל נפשו ומאדו ובכל לבבו, הוסר מעליו עונשו, ולא חייב עוד מיתה, וכן אמרו ז"ל, אם הבטיח ה' לעשות טוב לאיש, אינו חוזר מטוב לרע, אבל מרע לטוב חוזר, אם עשה תשובה בטל הגזירה.

שאלה י"ב. ישכילנו נא אבי יקירי היאך השכין הבוי' אורו בין בני אדם. והניח העליונים מלאכים הטהורים באמר ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם.

תשובה. ומי הגיד לך כל זה, היד ה' תקצר הלא כבר השכין הבוי' ביניהם מאורו כפלי כפלים, ממה שהשכין בין בני אדם, וידוע שביהמ"ק של מעלה מכוון כנגד ביהמ"ק של מטה, וכמאמר הכתיב (תילים פ"ח) אל נערץ בסוד קדושים רבה ונורא על כל סביביו, רק

ושרפת, דוא זאלסטט דיין זאהן שלאכטען אונד פערברענען מיר אלס אפפער, הקב"ה האט נור זיין גוטען וויללען פערלאנגט והעליהו דוא זאללסט איהם אויפברינגען אונד פארבערייטען אבער ניכט אויך דאס ער איהם אפפערן זאלל, אונד אלס אברהם פאן דיעזעם בעפעהל וויי־טער גינג ער האט דאס שלאכטמעססער גענאממען, זאגטע הקב"ה אל תשלח ידך, איך האבע פאן דיר ניכטס מעהר פערלאנגט, אונד ויא איזט דא דער שינוי רצון.

פראגע .10 איך פינדען וויר הקב"ה זאגטע צו בלעם לא תלך עמהם. דוא זאללסט מיט דיא שלוחים דעם בלק ניכט געהען, אונד דאנן זאגטע ער אם לקרוא וגו' דוא קאנסט יא געהען.

אנטווארט. דאס איזט גאנץ איינפאך מיט דיא ערסטע שלוחים האט איהם הקב"ה ניכט געהען לאססען, ווא ער אבער שרים גדולים אום איהם שיקטע ערלויבטע איהם הקב"ה מיט דיעזע יא צוגעהען.

פראגע .11 איך פינרען וויר הקב"ה זאגטע צו חזקי' כי מת אתה דוא מוסט שטערבען דאן שטעהט הנני מוסף איך ווערדע דיך נאך 15 יאהרע לעבען לאססען.

אנטווארט. עבען פאן היער קאננען וויר זעהען, וויא גראסס דער כח התשובה איזט. הקב"ה האט איהם פעראורטהיילט וייל ער שלעכט וואר, דא אבער ער תשובה געטהאן האטט, דאמיט האט ער זיך פאן דער שטראפע ענטצאגען אונד ניכט מעהר חייב מיתה איזט.

פראגע .12 ערקלארע מיר טהייערסטער פאטער, ווארום האט הקב"ה זיינע שכינה רוהען לאססען צווישען מענשען אונד ניכט בייא

דיא

כי בחר גם בנו ואהבת עולם אוה״ב אותנו ע״כ נתן משכנו כבודו גם בתוכינו.

שאלה י״ג. ועוד זאת נכספתי לדעת ממעשה המשכן, מה לבורא עולמות לאהל ולמסך, ללחם הפנים, לנרות מדלקת לריח טוב למנחת סולת יין שמן ופירות, ובאם תצדק מה תתן לו.

תשובה. בני מחמדי, הן כל אלה רק מדרכי עבודה, ולא ח״ו מדרך הצורך לו, כי כבר דן לנו השכל, שאינו צריך לכל דבר, אבל צורך הכל אליו, ובאם יעבדהו עבדיו מן הטוב שיש להם, הבשר והיין והסולת והקטורת השמן ודברים ערבים, ויביאו מהם דבר מיעוט כפי יכולתם, גם הקב״ה יגמלם מאוצרו הטוב כפלי כפלים ברכות הטובה כפי יכולתו, כמ״ש כבד את ה׳ מהונך וימלא אסמיך שבע (משלי ג׳ ט׳) ועבור זה יצילם ה׳ מפגע רע ומשטן המשחית בעבור העבודות ההם כמ״ש זבח לאלקים תורה ושלם לעליון נדריך, יקראני ביום צרה אחלצך (תילים) ועל שיכבדו משכן האור ההוא שנקרא שכינה מממונם בכסף וזהב ובאבנים טובות ויקרות, יגמלם ה׳ על זה שיראו להם הנבואה ממשכן ההוא, כמ״ש ונועדתי שמה לבני ישראל ונקדש בכבודי ובפרט שהוא מקום לשמוע תפילת ישראל על כל צרה שלא תבא, כאמרם שמעתי תפילתך ואת תחינתך אשר התחננת לפני.

דיא מלאכים הקדושים, ועשו לי מקדש זאגטע הקב״ה איך ווילל בייא אייך רוהען,

אַנטוואָרט. אונד ווער זאַגטע דיר דען דאסס הקב״ה זיינע הער־ליכקייט בייא דעם מלאכים הקדושים ניכט רוהען לאָססט דיא הער־ליכקייט גאטטעס איזט פֿיעל צו גראסס אַלס דאַסס זיא נור בייא דען מענשען זיין זאללע, זיין ליכט אונד האָהייט איזט אים היממעל בעדייי־טענד גראָססער אַלס אויף ערדען, וויר פֿינדען אים היממעל איזט אויך איין ביהמ״ק, אונד בעפֿינדעט זיך עבען געגען דעם ביהמ״ק של מטה, אויך שטעהט אל נערץ גאטט איזט געפריעזען אונטער דען הייליגען גראסס אונד פֿורכטבאַר איזט זיינע אומגעבונג, דא ער אונז אַבער זעהר ליעבט, דעססהאַלב האַט ער אונז תוה״ק געגעבען, אונד רוהעט אויך אונטער אונז מיט איינעם טייל זיינער הערליכקייט.

פֿראַגע 13. וואַס מיך איממער וואונדערטע, הקב״ה פֿערלאַנגט דאַס וויר איהם איינע וואהנונג מאַכען זאללען נאָמליך דאַס משכן אהל מסך לחם הפנים מנורה איהם אפֿפֿער ברינגען, וועלכע בעדייטונג זאלל דיעם אַללעם האַבען,

אַנטוואָרט. דאַס אַללעם מיין קינד איזט ניר דיא אַרט אונד וויזע וויא וויר איהם דיענען זאללען, אַבער ניכט ח״ו דאַסס ער עס ברויכע פֿיר זיינעם גענוסס דא וויר וואהל וויססען ער איזט אויף גאַר ניכסט אנגעוויעזען, אַבער אַללעם אויף זיינער גיטע, אונד וואנן וויר

איהם

שאלה י"ד. ואף גם זאת אבי מחמדי בענין פרה אדומה האין היתה המצוה, שתטהר טמאים ומטמא טהורים והוא שני הפכים בנושא אחד.

תשובה. בני יקירי כבר ידעת, כי הוא זה ממצות החוקים אשר אין לנו רשות להרהר אחריה, יבאם שלמה המלך ע"ה אמר אחכמה והוא רחוקה ממנו, ומה נענה אנן, אמנם לכל יהי' בעיניך כדבר זר ואי אפשר, תא ואחוי לך כה"ג שני פעולות מתנגדות אשר עיניך תחזנה מישרים, האש, מתכת העופרת, ומקפיאה החלב, השמש, מלבן בגדי כובס הלבנים, ומשחיר את פני האדם, דמים קרים מקררים כל דבר, ומרתיח את הסיד, מתכת את הארץ ומקפיא את החלב ואת הכופר, וכ"כ המאכל הטוב מועיל לרעב ומזיק לשובע, הרפאה התשובה מועיל לחולה ומזיק לבריא, אף אתה אל תתמה שיהי' דבר מטהר הטמא ומטמא הטהור, כפי גזירת חכמתו יתב'.

שאלה ט"ו. כמה ערבים ומתוקים דבריך אבי יקירי ישכילני נא מדוע אומתנו אומה הישראלית המחזקת בתורה הזאת דלה ונקלה ואין לה מנוחה הלא מצד השכל היה מהצירך שנהי' אנו עבדי השם יתברך באמת במעלה היותר גבוה מכל גבוה, ומדוע יעשה ה' לנו ככה.

איהם דיענען מיט דעם גוטען דאס ער אונז ציגעטיילט האט, לויט מאגליכקייט, היעמיט ווירד אונז הקב"ה ב"כה והצלחה געבען אין אל־לע אינזערע בעדירפניססע לויט זיינער גראססען גיטע אונד אללמאכט, וויא עס הייסט ככה, עהרע הקב"ה מיט דיינעם פערמאגען, אונד ער ווירד דיינע שאטצע פיללען (משלי) הקב"ה בעשיצט אונז דאדורך פאן יעדען אונגליק אינד אומפאלל וויא עס שטעהט זבח לאלקים, וואנן דוא פיר הקב"ה קרבנות ברינגסט, דוא ווירסט מיך אנרופען, אונד איך יועררע דיר ביישטעהן, אינד וויל וויר איהם פערעהרען מיט דעם משכן ומנורה, היעמיט האט ער אונז בעלייכטעט מיט זיינער נבואה, דיא פאן משכן ערשיענען איזט, וויא עס הייסט, איך ווערדע מיך דארט צייגען דען קינדערן ישראל אונד ווערדע געהייליגט ווער־דען אין מיינער עהרע, אונד איזט דארט דער ארט ווא אללע געבעטע אנגעהארט ווערדען, וויא עס שטעהט שמעתי תפילתך.

פראגע 14. אונד וויא פערשטעהען וויר דיא מצוה פאן פרה אדומה, דיא דיא ריינע פערונרייניגט האט. אונד דיא אונריינע געריי־ניגט האט, וואס צוויא ענטגעגענגעזעצטע עקסטרעמע זינד.

אנטווארט. דוא ווייסט דאך מיין קינד, דאסס דיעס ממצות החוקים איזט, וואס וויר קיין בעגריף האבען צו דענקען אונד וואנן שאהן שלמה המלך ע"ה זאגטע דאס ער דיעזע מצוה ניכט בעגרייפע, אום וויעפיעל וועניגע וויר, דאס עס דיר אבער ניכט זא אוי־גענשיינלעכנד וויין זאלל, ווערדע דיר פארפיהרען מעהרערע פאללע

ועלבסט

תשובה. אם אמנם כי היינו במעלה גבוה ג״כ בעת עמידת בית מקדשינו, שהיה לנו מלך כהן ונביא, אבל בעוה״ר ומפני חטאנו גלינו מארצינו ונתרחקנו מעל אדמתינו, ומאז היה הלוך וחסור, ואעפ״כ חכמה נפלאה הוא מאת הבו״י כי אילו שם לאנשי התורה המלכות והעושר ואושר התמידי, היה אומרים עליהם הכופרים ואלו שבחוץ כי אינם עובדים את ה׳ כי אם לשמירת תאותם, והם כעבדים המשמשין את הרב ע״מ לקבל פרס, ושהיו חיי אושר בכל טוב וכמו שאמרו על איוב, והיה עוד אומרים על נפשם כי לא עבדו בעבור שהשפילם, והזילם, ע״כ הגדיל הבו״י לאלה ולא האמינו בו והשפיל אלה ולא כפרו בו, וכמ״ש ולא נסוג אחור לבינו ותטו אשורינו מני ארחך.

שאלה ט״ז. ומעתה אבי יקירי אל נא יחר בעיניך ואדברה מענין תורה שבע״פ, אם אמנם כבר טעמתי מצוף אמרותיך המתוקים, כי כל דברי הגמ׳ והמדרשים פירושים וסודות התורה הקדושה, אשר נתנו לנו למשה מסיני, אבל בעבור שמצינו כמה דברים במדרש וכגמ׳ מעניני המעשים וספורים ונפלאות, וחידות ומשלים. אשר שכל אנושי לא בקל ימצאם, נא יהא מטובך לפרש לי, ואסדרם לפניך אחת

זעלבסט אין דער נאטור וואס ענטגעגענגעזעצט איזט נאמליך פייער, מאכט דאס בלייא פליססיג, דיא מילך הארט, דיא זאנגע מאכט וויס דיא געוואשענע ליינוואנד, דעם וואשער אבער דאס געזיכט שווארץ, דאס וואססער קיהלט יעדען געגענשטאנד אונד ערהיצט דעם קאלק, דיא שפייזען ערנעהרען דעם הונגעריגען, אונד שאדען דעם זאטען, דיא ארצנייא היילט דעם קראנקען אונד שאדעט דעם געזונדען, דאהער וואס וואונדער וואן פרה אדומה מטהר טמאים ומטמא טהורים בחכמת הבוי׳

פראגע .15 ערקלערע מיר נאך טהייערסטער פאטער, וואס מיך איממער וואונדערטע, ווארום וויר ישראל דיא ווי״ר דיא תוה״ק אנגע־נאממען האבען אונד בעפאלגען, זא אונטערדריקט, אונד פערווארפען אין דער גאנצען וועלט זינד וויר זאללטען דאך אללעס גוטעס בעוה״ז ולעוה״ב געניעסען, אונד ווארום ליידער איזט דער געגענטייל.

אנטווארט. ווער יא דאך איינע צייט וואָ וויר אין דער האכסטען שטופפע ווארען, ווי״ר האטטען אונזער ביהמ״ק כהן ונביא, אבער ליידער מפני חטאנו גלינו מארצינו, אונד זייד דאמאלס פאן איין גלות אין אנדערן איבערגאנגען, יעדאך איזט עס איינע גראססע חכמה מאתו יתב׳ דען זאללטען דיא מקיימי התורה איממער אין איינער האהען שטופפע זיין אונד גליקליך, דא מאכטען דיא כופרים ומורדים זאגען, דאסס וויר נור דיא תורה האלטען אום אינטערעססע דעם וואהלזיינס אבער ניכט לשם שמים, אונד דיא פושעים מעכטען זיך פערטהיידיגען דאסס זיא דעססהאלב דיא תורה ניכט האללטען, וויל זיא קיין טהייל

נעהמען

ואחת אחת ושתים, ואת דבריך הנעימים אהי' אך שומע.

תשובה, אמת בני מחמדי, כי דברי חכמז"ל במדרשים ובתלמוד חוץ מפרושי התורה והמצות בנתינתם מסיני, נחלקו לדברים רבים, מהם בדרך היראגליפען, ומהם מדרך מליצה, ומהם מדרך שכל, ומהם מדרך מסורה, ומהם מדרך דרש, ומהם מדרך גוזמא, ומהם מדרך הדהבה, ומהם מדרך הפחדה, ומהם מדרך הגדלות, ומהם מדרך דוגמא, ומהם בדרך הפלגה, ומהם בדרך הסוד, וכאן הבן מאביו ישאל, ואבאר לך בעז"ית כל אחד ואחד סוגו ואיכותו.

שאלה י"ז. מצינו בפ"ק דע"ז אמר ליה אנטונינוס לרבי בעינא דימלוך אסוירוס בני תחותי ותתעבד טבריא קלניא, ואי אמינא להו חדא עבדו תרתי לא עבדי. אייתי גברא ארכבי' אכתפא דחבריה, ויהיב ליה יונה לעילה בידי' וא"ל לתתאה דיימיר לעילאה דנפרח יונה מידי' אמר ש"מ הכי קאמר לי את תבע מינייהו דאסיריום בני ימלוך

נעהמען אין דעם גליק אונד וואהלשטאנד, דאמיט צייגטע הקב"ה דאסס דיא בני ישראל המאמינים ויען ויא הן אין איינער ניעדריגען לאגע זינד, איך זיך פעסט קלאממערן בתורה ובמצות אהנע אייגעננוטץ זאנ־דערן ריין לשם שמים.

פראגע 16. אונד יעצט ליעבסטער פאטער מאכטע איך דיך ביטטען, דאסס דוא מיר איבער זא מאנכעס דער תורה שבע"פ אויפ־קלארונג געבען וואללסט. אבצוואר דוא מיר שאהן איבערצייגטעסט דאסס תורה שבע"פ מיט איהרע ערקלארונגען דרושים וסודות מסיני געגעבען ווארדען איזט, ווער פינדען אבער נאך אין מדרש אונד גמרא ערצעהלונגען, וואונדערטראטען, ראטהזעל, אונד ביישפיעלע א. ד. ג. וואס וויר ניכט גענויא פערשטעהען קאננען, ערקלארע מיר נון דאס איך.

אנטווארט. מיין קינד, וויססע אונזערע חכמים אין מדרש אונד תלמוד אויסער דיא ערקלארונגען דער מצות בנתינתן מסיני, נאך געשפראכע אונד געשיכטען ברינגען, אין מעהרערע ארטען, איינע ארט היראגליפען גענאנט פערשטאנדליכע איבערליעפערונג, פאלגערונג, איני־בערטרייבונג, ערוויטערונג ווארדנונג, ערדעבונג, גלייכונג אונד געהיימניססע א. ז. וו. וויא איך דיר אללעס אי"ה ערקלארען ווערדע.

פראגע 17. וויר פינדען אין מס' ע"ז קאניג אנטונינוס זאגטע איינסט צו רבי, מאכטע מיינען זאהן אסירוס, אלס קאניג ערהעבען, אונד טבריא מעכטע איך אלס פריישטאדט ערקלארען, מיינע ראטהערן ווערדען מיר דאס איינע נאכגעבען, אבער ביידעס ניכט, וואס איזט דא צו טהון? האטטע רבי איינען מאנן געבראכט, אונד איהם אויף איינעם אנדערן "מענשען היענויף געגעבען, אונד האטטע דעם אבערן

תחותי, ואימא ליה לאסיריות דתתעביד טבריא קלניא ע״כ, מה ענין זה המשל, וכי לא היה ביכלתו לומר לו שאלתו, והוא תשובתו בפירוש פה אל פה.

תשובה. זהו מענין היראגליפען, אשר היה בימיהם בין ב׳ הכמים, הרוצים להמתיק סוד ושלא ידעו ולא יבינו כל באי עולם עצתם ופעולתם, חכם אחד מראה לו תמונת כל, וחבירו החכם מבין מדעתו, ולמראה עיניו ישפוט מתמונה לנגד עיניו, מה שרמז לו באין אומר ודברים, מפחד שהעוף יוליך את הקול, ובעת שאין חבירו, אתו עמו במחיצתו, יצייר את כל זה על הנייר וישלה לו לחבירו, וחבירו הרואה אותו, מיד יבין וישכיל, מה בדיעו ושכלו של המצייר, וזה הענין הוא בילדערשריפט או היראגליפען, והנה לעת כזאת, אנטונינוס ורבי שהיו אוהבים גדולים עד למאד, אבל רק בהצנע לכת המתיקו סוד ביניהם ושלא ידעו ושלא יבינו אחרים עצתם ופעולתם עשה כמו זה, שהמבין יבין, עצתו אמונה, ומטעם זה, לא אמר לו בפירוש, רק בדרך היראגליפען, וכן תקיש ותדמה עוד כדברים האלה הנמצאים בדברי

איינע טויבע אין דער האנד געגעבען, אונד זאגטע פיר דען אונטערן ער זאלל דעם אבערן בעפעהלען, דיא טויבע פרייא צו לאססען, זאגטע דארויף אנטונינוס דוא מיינסט זיכערליך דאמיט דאסס איך פערלאנגען זאלל נור דאס איינע, דאסס מיין זאהן קאניג ווערדע, אונד זאלל דאן מיינעם זאהן בעפעהלען, דאסס ער טבריא אלם פריישטאדט ערהעבע, וואס פיר גאטטונג געשפרעך איזט דאס, אונד ווארום האט רבי זיינע מיינונג ניכט אפפענטליך געזאגט.

אנטווארט. דאס איזט היראוגליעפען, וואן 2 חכמים איבער עטוואס געהיימניססע בעראטהען וואלטען זא דאסס קיינער איהר געשפראך פערשטעהען זאלל, זא האט איינער דעם אנדערן איינע אבבילדונג נעצייגט, וואס דער אנדערע גלייך פערשטאנדען האטטע, דער פרעמדער אבער דאפאן קיינע אידע האטטע, אונד וואנן זיא ניכט צוואממען וואַרען, זא האטטע ער איהם דאס זעלבע אויף פאפיער געמאהלען אונד איהם דיא אבבילדונג זא בריעפליך געשיקט, וואס קיינער לעזען קאננטע נור דער יעניגער דאס איזט דיא בילדערשריפט, עבענזא וואר עס מיט אנטונינוס אונד רבי דיא ווארען דיא בעסטען פריינדע אבער אים גראסטען געהיימניסס, אונד בייא דיעזער בעראטהונג ווארען זיא צוואממען, אום ניכט צו שפרעכען מיט ווארטען דאריעבער, זא האטטע ער איהם ויינעם וויזען ראטה מיט דיעזעם בילד געגעבען, דאמיט עס פיר דיא איעבריגע געהיימניסס בלייבען זאלל, ווארען זיא ניכט צוואממען, האטטע ער איהם דיעזעם בילד בריעפליך געשיקט, אונד זא זינד אללע דערארט געשפראכע, דיא אים תלמוד ומדרש חכמו״ל פארקאממען, וויא דיא דברי רבה בר חנה, וואנן זיא עטוואס

געהיימניסס

הכמז"ל דברים זרים, כגון מאמרי רבה בר בר חנה וכדומה, אשר רצו להגיד דבר סתר באופן זה לדורות עולם הבאים אחריהם, כתבו בספר כך וכך מעשה, אשר מעולם לא נעשה, כי אין דרכם להקפיד על המעשה או על התמונה, רק על ענין הידוע מזה, ויציירו או יכתבו שור עם כנפים, גם נשר עם ראשים שנים, תרנגול עם קרנים, ולא יביטו רק על הדבר המתכוין בו אשר ירצו לרמז בזה וכמו מאמר רבב"ח המספר מן הבריות אשר ראה בים וביבשה, וכל כדומה באגדותיהם, כי ככה היה מנהג שנים קדמוניות בסוד חכמים ונבונים להסתיר עצה ולגנוז חכמה, או בהראות לו תמינות חיות כמו שעשה רבי לאנטינינוס, או לצייר התמונות כמין בילדערשריפט, או לכתוב מעשות מבריות משונות ומפעולותיהם כאשר מציירי בציירים, וגם כעת נשאר מיעוט מזה, למשל אם יצייר משולש וחודו למעלה, מורה על אש, ואם חודו למטה מורה על מים, נשר עם ראשים שנים, מורה על ממשלת כפלים, נערה ובידה מאזנים, במקום המשפט שמה הרשע כמובן בספר הברית.

שאלה י"ח. תפרש נא לי אבי מחמדי לדוגמא אחד מדברי חכמז"ל מענין הירָאגליעפען ותהי' לי למשיב נפשי.

געהיימניסס פיר דער נאכוועלט איבערלאססען וואללטען, יעדאך איעבער דיא שטרענגע דער צענזור, אללעם דייטליך ניכט שרייבען קאָננטען, האבען זיא זאלכער ארט געשיכטען אונד אבבילדונגען געשריעבען, דאמיט דער חכם פערשטעהען זאלל וואס דאמיט געמיינט ווירד, אונד ניע האבען דיא חכמים אויף דער געשיכטע אדער דאס בילד געוויכט געלעגט, זאנדערן אויף דער מיינונג דאפאן, זיא פפלעגען זאנדערבארע געגענשטאָנדע אבצובילדען וויא צ"ב איין אקס מיט פליעגעל, צווייקאָפפיגער אדלער, אבער דער חכם האט ניכט דאס בילד נור דיא פאָלגערונג געזעהען, אונד זאָ פינדען וויר רבה בר בר חנה ברינגט זאלכע אבבילדונג פאן טיערע אונד מענשען, וואם ער אם מעער געזעהען האט, היעמיט גיבט ער אונז זיינע מיינוג צו פערשטעהען וואנן יעמאנד צ"ב אין דער בילדערשריפט איין דרייעק מיט דעם שפיץ געגען אבען מאהלט בעדייטעט אויף פייער, דער שפיץ געגען אונטען אבער, בעדייטעט אויף וואססער, צוויי קאָפפיגער אדלער בעדייטעט האָהע הערשאפט, לאנגדויערנדע רעגירונג, מאָדכען מיט וואגשאאלע, פאלשעם געריכט, א. ז. וו.

פראגע 18. ערקלאָרע מיר ליעבער פאטער איינס פאן דיא זאגען דעם רבה בר בר חנה.

אנטוואָרט. וויא פינדען רבב"ח בעגעגנעטע איינסט איינען סוחר דער זאגטע איהם קאממע איך צייגע דיר ווא היממעל אונד ערדע זיך צוזאממענקאממען, זא האטטער ער איינען קארב שפייזע אונד

טראנק

תשובה. איתא בבב״ת רבה בר בר חנה .פגע בהאי טעי׳ א״ל תא אחוי לך היכי דנשקי רקיע וארעא שקל סילתא דחלה וכו׳ אנחתי׳ אכותי׳ דרקיע בתר דצלינן בעיתא ולא אשכחי׳ אמינא איכא גנבא ברקיע א״ל האי גלגלא דיומא נטר עד למחר ואשכחי׳ עכ״ל ויש להסביר באיזה אופן מה רצה רבב״ח לגנוז חכמה במאמר הזה. א״ל דידוע הת״ח הוא בבחינת שמים. שכל חפצו ורצונו לעשות רצון אבינו שבשמים. ועם הארץ הוא בבחינת ארץ. אשר פעולתו משאו ומתנו רק לקיומת הארץ כידוע. והנה הנהו תרתי רחוקים זה מזה בתכלית הריחוק זה מכונו ונטיעתו בשמים. וזה גשמייתו רק בארצות החיים. ובאיזה אופן יתקרבו זה אל זה. וחלק כחלק יאכלו זה מזה. ידוע מהקרא שמח זבולן בצאתך ויששכר באהלך. אם זבולן שהוא הסוחר יחזיק את הת״ח מהונו. ג״כ יש לו חלק ונחלה בתורת יששכר. ובאם אמר יאמר זבולן. הלא אני כבר קיימתי מצות צדקה זו ונתתי לכמה וכמה ת״ח ואין לו שום חלק ונחלה בתורת יששכר. ולא שום ידיעה מזה. אף אתה אמיר לו. כי זהו דוקא לעולם הבא. לעולם שכלו טוב ולעולם שכולו ארוך ישלם לו הקב״ה שכרו בכפלים. ויקבל חלקו בתורת יששכר. וזהו שאמר הכתוב שמח זבולן

טראנק געלד מיטגענאממען. היען אנגעלאנגט זאגטע ער. האבע איך דעם קארב אם היממעלס געוואָלב געלעגט. אונד געבעטעט אַלס איך מיין געבעט ענדיגטע. זוכטע איך מיין קארב. אונד פֿאנד איהם ניכט. פֿראגטע איך גיבט עס דען אים היממעל אויך דיעבע. א״ל האי גלגלא דיומא. נאָמליך דער הימעל האַט זיין גאַנג געמאכט א״נד מיינען קארב אויך מיט געטראגען אונד ווארטעטע ביז אם אנדערן טאג אין דיעזער צ״יט. אַלס דער היממעל וויעדער אין דיעזער שטעללע וואַר. אונד זא האַבע מיינעם קארב מיט שפייז געפֿונדען. דאס איזט דיא ערצעהלונג וואַס וואָרטליך דורכאוים ניכט אנצונעהמען איזט. קאנן מאן דאס פֿ״ע־לייכט זא ערקלאָרען וויר וויססען דער ת״ח ווירד שמים גענאנט. ווייל זיין שטרעבען נור לעשות רצונו אבינו שבשמים איזט. דער עם הארץ ווירד ערדע גענאנאט. ווייל ער איממער פֿיר דאַס וואהל דער ערדע אונד מענשען ארבייטעט. צ״ב האנדעל עקאנאָמיע. דיאביידען זינד זאָ וויט ענטפֿערנט איינאנדער אַלס היממעל אונד ערדע. נון וויא קאָננען דיא ביידען צוזאמ־מענקאממען. דאַסס דער ת״ח אויך אירדישעם געניע־סען זאלל אונד דער ע״ה אויך היממלישעס. פֿינדען וויר בתוה״ק שמח זבולן בצאתך נאָמליך זבולן וואַר דער סוחר אונד יששכר דער ת״ח אונד דא זבולן דעם יששכר מיט זיינעם געלדע אונטערשטיצטע. דאַסס ער זיטצען קאָננע על התורה ועל העבודה. היעמיט האַט זבולן איין טייל פֿאַן דער תורה דעם יששכר. אונד זא זינד דיא ביידען צוזאמ־מענגעקאממען. נאָמליך דאַס אירדישע אונד דאַס היממלישע. אונד וואַן

זבולן

דהיינו הסוחר בצאתך מהעו"ז כי רק אז יקבל שכרו, ולא בעוה"ז, ויששכר יקבל מזה העסק רק בעוה"ז והוא באהלך כי אחר פטירתו, שלם ישלם הוא בהורה מחלקו התורה, ואין לו מזה העסק שום שמחה, ובזה מובן שפיר, רבב"ח פגע בהאי טעי' וזה הסוחר העוסק בעניני עוה"ז ורבב"ח חלקו לשמים וא"ל תא ואחוי לך היכי דנשקי רקיע וארעא תא ואאלפך חכמה באיזה אופן יהי' התקרבות ת"ח וע"ה, והוא בנותנם צדקה להחזיק ידי ת"ח על התורה ועבודה, ואז יש לו ג"כ חלק בתורתו כנאמר שמח זבולן בצאתך, אשר על בן שקל סלתא דחלה בלחם ויין ובשר וממון ומנחת אבותי' דרקיע אשר נתן לפני הת"ח, אמנם אדמצילנא בעיתא, דהיינו כי ביקש ורצה תיכף ומיד שיהי' לו חלק ונחלה בתורה עוד בעולם הזה, ובאם כי פשפיש ולא מצא, אמר איכא גנבא ברקיע, דהיינו הת"ח לקחו ממני, ולא נתנו לי חליפו מאומה ע"ז השיב לו האי גלגלא דיומא, דהיינו כי זהו רק בעולם הזה, אבל אמטוי עד למחר, דהיינו לעוה"ב ביום מהר כי בא על שברו, ואז אשכחי אמנם יש עוד פשטים ורמזים וסודות גדולים ונפלאים בדברי חכמז"ל, ואני לא באתי במיעוט ידיעתי ו"ק להראות לך דוגמא, כמה ישרים וחכמים דברי חכמינו ז"ל

זבולן פראַגען זאללטע דא איך שאָהן פֿיעל תלמידי חכמים אונטער־שטיצט האָבע, אונד זעהע נאָך גאר קיין חלק אין איהר תורה, איזט דיא אַנטוואָרט, דיזער שכר קאָממט ערסט ליום מחר בעולם הבא, אונד ווירד איהם דאָס בכפלי כפלים בעצאַהלט, דאָס מיינט דער פסוק שמח זבולן בצאתך, זבולן האָט זיינע פריידע פאָן דיזעם געשעפֿט וואָן ער פאָן דיזער וועלט וועק געהט, ערסט דאַנן בעקאָממט ער זיין שכר וואָהרענד יששכר באהלך דער ת"ה גענינסט דיזעם געשעפֿט אויף דיזע וועלט אַבער לעוה"ב בעצאַהלט ער עם פֿיעלפֿאַך צוריק. אונד זא קאַנן מאַן פֿיעלייכט דיזען מאמר רבב"ח אויך ערקלאָרען ער בעגעגנעטע דען סוחר דער נור פֿיר אירדישעם שטרעבטע, אונד ניכט פֿיר תורה זאַגטע ער איהם קאָממע איך צייגע דיר וויא דוא דיך מיט דען ת"ח פֿערשמעלצען קאַנסט, דאָס דוא אויך איין טהייל תורה גע־ניעסען זאללסט, דאָס הייסט היממעל אונד ערדע צוזאַממענקאָממען, נעהמע נור געלד אונד שפייזע אונד אונטערשטיטצע דען ת"ח על התורה ועל העבודה, דאַפיר ווירסט דוא איין טהייל פאָן איהרער תורה האָבען ער האָט עס אויך זא געמאַכט, אַבער זוכטע דאַן זיין טהייל אונד פאַנד עס ניכט, זאגטע ער איכא גנבא ברקיע זינד דען ח"ו דיא היממלישע אויך גנבים, זיא נעהמען אונד געבען ניכטס, דאַרויף זאגטע ער האי גלגלא דיומא, דאָס איזט נור זאָ אויף דיזער וועלט, זיעהט מאַן ניכט וואָס דער ת"ח בעצאַהלט, מיינט מאַן ער נימט אונד גיבט ניכט צוריק, המתין עד למחר וואַרטע ביז מאָרגען דאָס הייסט לעוה"ב זא ווירסט

שאלה י"ט. ועוד זאת אהובי אבי מאד נפלאתי באמרם בכמה מקומות אל תקרא כך אלא כך כאמרם בפי' התינוקות, כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן עוה"ב, שנאמר הליכות עולם א"ת הליכות אלא הלכות, ואמאי יקרא אותו הליכות ולקרוא הלכות, וכי גם זה בענין הקרי והכתיב.

תשובה. אין לזה שום שייכות לקרי וכתיב, כי כלל זה נקוט בידך א"ער כל קרי וכתיב נמסרו לאבותינו שעמדו רגליהם על הר סיני, אבל זהו ענין מליצה, כי על כל דבר הטוב ולכל מוסר השכל אשר רצה בעל המאמר להשמיע וללמד לעם ה', הן שיהי' הדבר מקובל בידו, הן אשר השכיל מדעתו הנקי' היה מנהג אצל חכמי ישראל בימי קדם, שלא לאמרו תיכף בלשון פשוט, רק שהיו מצדדין ומחקרים, אם יש עליו מליצה אחת מני פסוקי תנ"ך להשמיע אמרים כי נעמו אם המליץ בינותם. ולפעמים נפל להם בנעימים לשון הכתוב באשר הוא שם וסמכו עליו כמו מה שאמרו על כן יאמרו המושלים באו חשבון, תבנה ותכונן עיר סיחון (במדבר כ"א) המושלים אלו המושלים ביצרם, באו חשבון באו ונחשוב חשבונו של עולם, הפסד מצוה כנגד שכרה, ושכר עבירה כנגד הפסדה, תבנה ותכונן, אם אתה

ווירסט דוא ערנזאהרען, וויעפיעל מעהר דער ת"ח בעצאהלט אלס ער געגאממען האטן, אונד זא מיין קינד קאנן מאן אללע דערארטיגע דברי חכמז"ל עיקלארען, ווא חכמה ורמזים גדולים ונפלאים ערהאל־טען איזט.

פראגע 19. איך פינדען וויר אין מאנכען ארטען שטעהט א"ת כך, מאן זאלל דאס ניכט זא לערנען וויא עס געשריעבען איזט, וויא צ"ב כל השונה הלכות וכו' א"ת הליכות אלא הלכות, וואס ווירד מיט דיעזען געמיינט, ווארום שטעהט ניכט זא וויא עס געלערנט ווערדען זאלל, איזט דאס פיעללייכט אין כלל קרי וכתיב.

אנטווארט. ניין מיין קינד יעדער קרי וכתיב איזט הלכה למשה מסיני, ווערכעם אנדערסט געלעזען ווירד אלס עס געשריבען איזט. דיעזעס אבער איזט איינע גאטטונג מליצה דען אוניערע חכמים וואן זיא אונז איינע בעזאנדערע זאכע ומוסר השכל בעלעהרען וואללטען, הובען זיא דאס א זמער אין דען ווארטען איינעם פסוק היניין געפאסט דאמיט עס אים געדאכטניסס בלייבען זאלל, אונד מיט ליעבע אנגע־נאזמען ווערדע, מאנכמאהל פאנדען זיא איינען גאנצען פסוק, אין וועלכעם איהרע בעלעהרונג ווארטליך פאססען, זא ווירד דיעזער פסוק אלס מליצה אנגענאממען מאנכמאהל מיססטען זיא איין ווארט אנדערן וויא עס שעהנער דיא מליצה צו ברינגען, וויר פינדען צ"ב ע"כ יאמרו המושלים אלו המושלים ביצרם, דיא דעם יצה"ר געוואלטיגען באו חשבון, קאממע דאסס וויר רעכנען, הפסד מצוה כנגד שכרה, וועלכען

מאטעריעללען

עושה כן, תבנה בעוה"ז ותכונן לעוה"ב, ובזה יש מליצה נאה אף יפה, בלי תוספת ומגרעת בו בפסוק, ולפעמים מצאו לו לשון הכתוב אפס בלתי נכון, עד בא חליפתו בחילוף או בתוספת או מגרעת בו בפסוק עד אשר נכון למליצתו הדבר ההוא, ואז אמרו בו א"ת כך אלא כך שנאמר כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן עוה"ב, וזהו אמת ויציב נכון הדבר, אבל סמכו אותו במליצה שנאמר הליכות עולם, א"ת הליכות אלא הלכות, וככה הרבה פסוקים בדבריהם אשר אמרו, לזאת יקרא כך וכולם רצו לומר סימן יפה לדבר זה הוא פסוק פלוני בתנ"ך, בשגם שבאמת לא כתב כן, אבל יהי' חשוב בעיניך כאלו כתב כך, וזאת לפנים בישראל דרכי נועם כאשר עושים גם בזמן הזה, בכתוב איש לרעהו אג"ת בלשון הקודש. מצדד ומהתר למצוא לשון מקרא או לשון גמרא, אשר יסבול דברי החפץ ההוא, ובאם פשפוש ולא מצא יחליף או יגרע איזה אותיות עד נכון המליצה לחפצו, ולא יעלה על דעת קורא האגרת בעת אשר קרא בתורה אותו הפסוק, שראוי לקראתו כן, בעבור כי כותב האגרת כתב לו כן, גם הכותב בעצמו לא יחשב זאת, ככה בעל המאמר בהך א"ת, לא יחשב לו שפי' הכתוב כן הוא, וכן צריך להיות רק דרך מליצה ממתק שפתים המה, והוא להועלת גדול לזכרון אותו דבר וגם לחבר תורה שבכתב עם תורה שבע"פ.

מאטעריעללען שאדען מאן האט דורך דיא מציה געגען דען נוטצען וואס מאן דאפיר האבען ווירד לעוה"ב, ושכר עבירה אונד דען נוטצען דער עבירה געגען דען גראססען פערלוסט בעוה"ב, תבנה ותכונן, דאן ווירסט דוא געבויעט ווערדען, אונד געארדנעט וויין בעוה"ז אונד לעוה"ב אין דיעזעם פאנדען זיא דיא מליצה זעהר שעהן פאססענד אים גאנ־צען פסוק ויארט פיר ווארט, מאנכמאהל אבער פינדען זיא איינע מליצה וואס נור דאן גוט פאסט, וואן מאן דאס ווארט אנדערסט ליעזט אלס עס געשריעבען איזט, בייא דיעזעם פאלל זאגטען זיא א"ת כך ניכט זא נעהמען וויר אן דאס ווארט זאנדערן זא אונד בעלעהרען זיא אונז מוסר השכל, דאסס דער יעניגער דער יעדען טאג הלכות לערנעט איין בן עוה"ב איזט אונד פינדען דיא מליצה אין דעם פסוק הליכות עולם, וואס ריכטיג וואר איזט, אבער פערבעססערן זיא אנשטאטט הליכות זאגע מאן הלכות, אונד זא איזט דיא מליצה גוט, אונד זא יעדעסמאהל ווא דאס פארקאממט א"ת איממער דיע שעהנע מליצה געזוכט ווירד, וויא עס נאך הייטע זיטטע בייא לשון הקודש שרייבען איזט דאסס מאן איממער שעהנע אויסדריקע זוכט, אין דיא ווארטע, איינעם פסיק זיין געדאנקען צו פינדען, דער דאס לעזען טהוט ווייס אינדעססען, דאס דער פסוק ניכט דיעזעס מיינט זאנדערן עס איינע שעהנע מליצה איזט וועלכע לייכט אין געדאכטניסס בלייבט.

שאלה כ'. ועוד מצינו באגדת חכמז"ל כדברי נביאה והמה מתנבאים, כי הא דאיתא במדרש על דברי קין והבל בהיותם בשדה אשר רבו בני אדם הראשון, שהיה הקטטה והמריבה ביניהם שקין אמר להבל פרח באויר, והבל אמר לקין חלוץ בגדיך, מנין לחכמז"ל דבר זה, כי לא יתכן שאמרו זה בנביאה, כי ידוע משמתו חגי זכרי' ומלאכי נסתלק רוה"ק מישראל, ומאיזה סוג ענין כזה.

תשובה. בני מחמרי אלו הם מדרך השכל המשכיל בלבותם (האָבסט וואהרשיינליכקייט) אחרי שכבר ידעו קין היה עובד אדמה, והבל רועה צאן, התבוננו חכמים והמשכילים מזה כי יחלקו בינם את העולם, ויקח קין את כל הקרקעות והבל לקח גם הוא כל המטלטלין ואחרי שנאמר ויאמר קין אל הבל אחיו ויהי בהיותם בשדה, ויקם קין על הבל אחיו ויהרגהו, ואף כי לא פירוש הכתוב מה אמר לו מובן כי לריב ומצה נגש ודברי ריבות היה ביניהם, וכי ירובין אנשים אחים האלה מובן ג"כ מה היה המריבה, כי קין אמר להבל פרח באויר, אין לך דריסת רגל על קרקע עולם, כי שלי הוא וחלקי, והבל אמר אל קין א"כ חלוץ את בגדיך בגד צמר או הפשתים, כי כל המטלטלין שלי הם, ויחזק בבגדיו ויקרעם, ויקם קין על הבל אחיו ויהרגיהו. וכל זה מובן בחכמה למשכילים שכל טוב ויעל שכלו והצליח חכם עדיף מנביא לכוין אל האמת, וכן כל הדברים אשר ספרו לנו

פֿראגע 20. אפֿטמאהל פֿינדען וויר בדברי חכמז"ל, אַלס אב ויא נביאות זאגטען, וויא וויר אים מדרש פֿינדען אַלס קין ויינעם ברו־דער הבל מארדעטע, וועלכע שטרייטערייען אונטער איהנען וואַר קין זאגטע צו הבל פֿליהע אין דיא לופֿט, אונד הבל זאַגטע צו קין ציעהע דיר דיינע קליידער אוים, פֿאַן ווא אייגענטליך וואוסטען זיא דיעזעס, זאָ ווארט געטרייא, עס וואַר דאך דאַמאַלס קיינער צוגעגען, אונד דאס זיא דאס בנבואה זאגען זאלטען וויססען וויר דאך זייט חגי זכרי' ומלאכי האט דיא נבואה אויפֿגעהאָרט מישראל.

אַנטוואָרט. דיעזעס איזט מדרך השכל, איינע האָכסטע וואהר־שיינליכקייט, אוים דעם גרונדזאטץ דאס קין וואַר עובד אדמה אלזאָ אינהאבער דער גאנצען ערדע, והבל רועה צאן, אינהאבער אללעס בעוועגליכעס, אונד זא האַבען זיא אונטער איהנען דיא וועלט פֿערטיילט וואהלוויססענד בייא שטרייטעריי, אולטימאטום ערקלאָרט ווירד אונד יעדער דאַס ויינינע צוריק נימטט, איזט האָכסט וואהרשיינליכע פֿאָל־גערונג, דאַסס זיא זיך פֿאַר דער מארדטהאט צאנקטען, אונד קין זאג־טע צו הבל, דיא ערדע געהאָרט מיר, אונד דוא האסט אויף איהר ניכט צו טרעטען, דוא פֿליעהע אין דער לופֿט, הבל אבער ערווידערטע, וואַן עס זא איזט, איזט אללעס בע־וועגליכע מיין היעמיט אויך דיינע קליידער ציעהע זיא אוים, אונד

מה שהיה בין יוסף עם יהודה ושאר אחיו. אחר מה שכבר נודעת מהמעשים אשר עברו בינם, ובהשכל לחכם יקח דעת כל הדברים, על ריב בני יעקב אשר ירובון, ואשר ידברו זה אל זה, וכן כל בדומה לזה, כלם דבר הלמד מענינו ומובן בדרך שכל הוא.

שאלה כ"א. וכל אפונה אשר גם המעשה שספרו בפרק הרואה שהוה במעברות נחלי ארנון, וג"כ בענין אבן שביקש עוג מלך הבשן לזרוק על ישראל הוא ג"כ מסוג זה, מדרכי השכל.

תשובה. את זה לא כיונת יפה בני, היות כי פה מדובר מענין נס גדול שעשה הקב"ה לישראל, וזה דבר ידוע בבירור, והוא מדרכי מסורה והקבלה איש מפי איש, עד אותו הדור שבו היה המעשה, ששמעו משני מצורעים שהיו שמה שם האחד והב ושם השני בסופה, והמה ראו בעיניהם כל המעשה, וכן מסיפור של אבן שביקש עוג מלך הבשן לזרוק על ישראל, ג"כ מסרו להם מאלפי ישראל שהיו באותו הדור, וראו בעצמם המעשה.

שאלה כ"ב. ועתה נא אבי יקירי יודיענו מהו זה בדרך הדרש.

תשובה. דרך דרש הוא, כי לפעמים יצא להם איזה דבר מלשון הכתוב מאיזה אות או תיבה הבלתי ראוי לפשוטו של אותו ענין כלל, והפסוק בלתי מובן אם דורש אין לה. או התנא או האמורא

האַטטע זיא פֿאָן איהם אבציעהען ואללען, אונד זאָ ויקם קין, אונד ערמאָרדעטע זיינעם ברודער, אונד עבען זא זינד אַללע געשפּראָכע אונד פֿאלגערונגען וועלכע אין מדרש ערצעהלט ווירד צווישען יוסף אונד זיינע ברידער, אללעס דורך איהר חכמה ושכל טוב ערפֿונדען האָבען אבער אויך אַללעס דיא ריינע וואהרהייט איזט כי חכם עדיף מנביא.

פֿראַגע 21. איך בעצווייפֿלע ניכט טהייערסטער פֿאטער, דאַסס אויך וואָס אין פרק הרואה געבראכט ווירד דיא ניסים בייא דער איבערפֿאהרט נחלי ארנון, אונד פֿאָן דעם שטיין וואס עוג מלך הבשן אויף דען קינדערן ישראל ווערפֿען וואָלטע, אויך איינע דער ארטיגע פֿאלגערונג איזט.

אנטוואָרט. ניין מיין קינד דא ביסט דוא אים אירטהום, דענן דא ווירד פֿאָן גראססע ניסים געשפּראָכען וואס דען קינדערן ישראל צוגעקאָממען איזט, דאס איזט בעשטיממט דאס האבען וויר בקבלה, איין געשלעכט נאך דעם אנדערן, דיא עס געהאָרט האַבען פֿאָן דעני-נען דיא צוגעגען ווארען אונד דאס אללעס געזעהען האבען אויך דאס נס מיט דעם שטיין דעם עוג מלך הבשן האַבען וויר אויך בקבלה מאלפי ישראל, דיא דאס געזעהען האַבען.

פֿראגע 22. אונד נון ערקלאָרע מיר טהייערסטער פּאַטער וואַס דאַס הייסט דרך דרש.

אַנטוואָרט.

בכל לב ידרושהו עד ימצא כי אותו התיבה או האות נכון מאוד, ומורה באצבע על אותו הדרש, כמו מה שאמרו (בפ' השותפין) ישי אבי דוד הוא מאותן שמתו בעטיו של נחש, שנאמר אבגיל בת נחש אחות צרוי אב יואב, (שמואל ב' י"ז) וכי בת נחש הוא, והלא בת ישי הוא, אלא בת מי שמת בעטיו של נחש, וכן הרבה כזה, ובכן דרשותיהם נאמנו מאד.

שאלה כ"ג. ובכגון דא אנא מתפלא מאד אבי יקירי דנמצא כמה פעמים בדברי חכמז"ל על גדלות דבר קטן, ומעלים אותו ברום המעלות כאמרם ז"ל גדול הנהגה מגיע כפו יותר מיראת שמים, וכן הרבה כדומה לזה, וכי הוא זה כל כה"ג דוקא, או לא.

תשובה. בשום אופן א"א שיהי' דוקא, וזה לך האות, הלא אמרו גדול העושה צדקה בסתר יותר ממשה רבינו (פ"ק דבתרא) והנה מודעת זאת, כי לפניו לא היה כן, ואחריו לא יהי' כן מי ידמה לו ומי ישוה לו, מה גם שאין גדול ממנו, אפס הגדילו הדבר הטוב הזה בעיני כל בשר, וכן עשו לכל מצוה קלה, ולכל מעגל טוב, וכל דבר הקטן ישפוטו הם כי רב הוא, למען הרבות הדבר לעיני בני ישראל, ואחריו כל אדם ימשוך, והוא מדרך הגדלות, עוד יש אמרי יושר לדברי חכמז"ל, והמה בדרך הפחדה, אשר שם פחדו, כמו שאמרו

אַנטוואָרט. מאַנכעסמאהל פֿינדען אונזערע חכמז"ל איינע פֿאָלגע־רונג אין דיא ווארטען איינעס פסוק, וואָס ניכט מאָגליך איזט ווארט־געטרייא צו פֿערשטעהען, אונד פֿינדען דאַהער אין דיא ווארטען, איי־נע פֿאָלגערונג וואָס זעהר גוט ענטהאלטען דאַרין איזט. וויא וויר פֿינ־דען ישי אבי דוד הי' מאותן שמתו בעטיו של נחש, ווייל עס שטעהט אבגיל דיא טאכטער דעס נחש, זיא וואר דאך דיא טאכטער פֿאָן ישי דאַהער ווירד דאפֿאָן פֿערשטאנדען, בת מי שמת בעטיו של נחש, אונד זינד דיעזע דרשים זעהר וואהר אונד ריכטיג.

פֿראגע 23. וויר פֿינדען מאנכעסמאהל ווארטען בדברי חכמז"ל דאס זיא איינע קלייניגקייט ביז צום היממעל העבען, וויא עס שטעהט דער מיגיע כפו זיך ערהאָלט, מעהר איזט אַלז דער ירא שמים, אונד איזט דען דאס ריכטיג?

אַנטוואָרט. ניין דעם איזט עס ניכט עבען זא, דען ירא שמים באַמת איזט זיכערליך אין גראָססערער מעלה צום בעווייז, זאגען דאך חכמז"ל גדול העושה צדקה וגו' דער דיאַ צדקה פֿערבארגען גיבט, מעהר איזט אלס משה רבינו, אונד וויססען וויר דען ניכט לא קם כמשה, עס ווירד ניע עקסיסטירען נאך איינער וויא מ"ר ע"ה אונזערע חכמים אַבער וואלטען דיעזע גוטע מדה דעם פאלק ישראל איינפרע־גען, האַבען זיא איהנען דיא זאכע זא גראסס געמאכט דאָסס יעדער זיך דיעזע מדה אנאייגנען זאלל, דאס הייסט מדרך הגדלות, אויך זינד

מדרך

ע"ה מותר לנוחרו ביוה"כ שחל להיות בשבת (פי' אלו עוברים) ובאמת גם בחול אסור, וכי ת"ח שהרג את עם הארץ אינו חייב מיתה, חלילה לנו לחשוד בעל המאמר שכיון לזה כפשוטו, אמנם לא כיון בזה רק לספר בגנותו של ע"ה ולהפחיד כל אדם המבטל את התורה, ואוהב את הבטלה, כאדם שיש לו שני בנים, אחד חכם ואחד שאינו יודע בתורה להיותו פורע מוסר ויושב בטל, ואמר האב לזה ע"ה אני אקרען' כדג ולהיותו ע"ה חושב כי דברי אביו דברים כמשמעם ומדבריו פחד לבו מאד, ולשני לא היה פחד, כי להיותו בן חכם שומע ומבין כי אין זה אלא הפחדה, להפוך את לב אחיו לטוב לו כל הימים, ואורך ישרים סלולה היא זאת מחכמינו ז"ל כי אשרי אדם מפחד תמיד את תלמידיו לקרבן לתורה, ועוד יש בדברי חכמז"ל בדרך דוגמא כדי לצרף בו ולברר הדבר לעיני כל כמו באמרם מאי דכתיב אשרי אדם מפחד תמיד ומקשה לבו יפול ברעה (משלי כ"ח) אקמצא וכר קמצא חרוב ירושלים, ונודע כי שלמה המלך ע"ה לא התכוין באומרו פסוק זה למעשה דקמצא וכר קמצא שהיה מאוחר אליו דורות הרבה, אבל התכוין לכל אדם אשר מקשה לבו לעמוד ברשעו ולא יחפוץ לעזוב בשום אופן הוא יפול ברעה, ומרה תהי' באחרונה, והם ז"ל לא הביאו זה אלא לדוגמא להתודע ולהגלות, כי כל העושה כן, יבא עליו כמו כן ותהי אחריתו כמוהו.

מדרך הפחדה וויא וויר פינדען ע"ה מותר לנוחרו, דען עם הארץ איזט ערלויבט צו ערשלאגען אם יוה"כ, אונד איזט דען דאס וואהר? וועןאיין ת"ח איינעם ע"ה ערשלאגט איזט ער דען ניכט חייב מיתה ח"ו דאסס דער תנא דיעזעם מיינען זאלל, זאנדערן אום דעם ע"ה צו ערשרעקען, אונד ערניעדריגען, דער דיא תורה ניכט אכטען וויללו, ניכט פיר גאטט אונד ניכט דער וועלט נוטצען ברינגט, האטט דער תנא דיעזעס געזאגט, וויא צ"ב איין פאטער דער 2 קינדער האט־טע צירנטע אונד זאגטע איך ווערדע דיך טאדטשלאגען, דער חכם וואוסטע גלייך, דאסס דער פאטער דיעזעס נור זאגטע, זיינעם ברודער צו ערשרעקען, דאמיט ער זיך בעססערן זאלל, אויך פינדען וויר בדברי חכמז"ל גלייכניססע עס ווירד אויף איינען, איינע בעגעבענהייט געבראכט וואס גלייך פאססענד צור מיינונג דעם פסוק איזט וויא וויר פינדען מאי דכתיב וואס ווירד געמיינט מיט דעם פסוק, אשרי אדם הייל דעם מאנן דער אימער פירכטעט וגו' אקמצא ובר קמצא חרב ירושלים זיכערליך האט שלמה המלך ע"ה דיעזעם פסוק ניכט אויף קמצא ובר קמצא געזאגט, וואס פיעל שפעטער פאן איהם וואר, זאנדערן דער פסוק מיינט, איינעם יעדען דער ניכט פירכטעט אונד בלינדלינגס אין יעדער געפאהר זיך לאסט, דער ווירד אם ענדע אין אונגליק פער־פאללען אונד ברינגט צו בעווייזע דיא בעגעבענהייט פאן קמצא ובר קמצא.

פראגע

שאלה כ"ד. ואיזה המה אשר בדרך סוד.

תשובה. הנה אמרי קודש אשר המה מדרך סוד, בסוד אלוה כלומר מאמרם שנראה בהם בהשקפה ראשונה עם אחרונה שלא התכוונו בהם כ"א לאיזה סוד מסודות התורה, וכל דבריהם על עולמות כמו אמרם ז"ל שיעור קומה של יוצר בראשית כך וכך פרסה ובמאמרם (פ"ק דברכות) על פסוק וראית את אחורי שהראה הקב"ה למשה קשר של תפילין, וכן הרבה כדומה לזה כולם מדרך הסוד המה לא זולת, ונעלם דבר מעיני הקהל, ולא נודע כי אם ליראי ה' ולחושבו שמו.

שאלה כ"ה. וכאן הבן מאביו שואל, אבי יקירי היות כי דברי חז"ל באגדותיהם המה לפעמים מאמרם כפשטן, ולפעמים מדרך הסוד, ולפעמים מדרך דוגמא, או הפחדה וכדומה ומנין לנו לדעת כל מין ומין מאיזה סיג הוא איזה כפשטן ואיזה יוצא מפשטן, ובפרט על הניסים ועל הפרקן ועל השמועות מהנפלאות שנעשו בימים ההם ליחיד או לרבים, מנין לנו לדעת, אם הדברים כפשטן, או מדרך הסוד והרמז או כדומה לזה.

תשובה. כלל זה נקוט בידך אהובי בני, אם נצרך היה אותו הנס לפי המקום ולפי הזמן לרבים, כמו המעשה דנחום איש גם זו, ששדרו ישראל על ידו דורון לבי קיסר מלא סופטא דאבנים טובות, אזל

פֿראגע .24 אונד נון ליעבער פֿאטער וועלכע הייסען מדרך סוד געהיימניססע.

אַנטווארט. וויר פֿינרען בדברי חכמז"ל, זאלכע דינגע דיא וויר גאר ניכט פֿערשטעהען קאָננען, אונד דורכאוים ניכט זא געמיינט ווירד וויא געזאגט צ'ב איעבער עולמות עליונים, אונד שיעור קומה של יוצר בראשית וכו' וויא עס שטעהט וראית את אחורי הקב"ה האט פֿיר מ"ר ע"ה געציינט זיין קשר של תפילין, דאס אללעם זינד טיעפֿע געהיימניססע, אים מעער דער קבלה, וואָס נור דיא גראססען צדיקים ויראי ה' וחושבי שמו בעגרייפֿען קאָננען, דאַס איזט מדרך סוד.

פֿראגע .25 אינדעם אבער בדברי חכמז"ל פֿארקאממען סודות, אונד אויך פֿארקאממען וואס ריכטיג זא געמיינט אלס געזאגט ווירד, מאנכמאהל וויעדער איבערטריעבען, אונד מאנכמאהל, פֿערגראָססערט, מאנכמאלהל ערנידריגט פאן וואָ קאָננען וויר וויססען, יעדע גאטטונג צו וועלכע ארט זיא געהאָר, איעבערהויפּט דיא ניסים ונפלאות דיא אונז ערצעהלט ווערדען בדברי חז"ל, אב עס ריכטיג זא וואַר וויא ערצעהלט ווירד, אדער איזט עס בדרך סוד אדער דערגלייכען.

אַנטווארט. מיין קינד דיעזען גרונדזאטץ נעהמע דיר, וואן דאַס נס געשעהען ווערדען איזט פֿיר געברויך דעם כלל ישראל, וויא צ"ב דאָס נס פֿאן נחום איש גם זו ששדרו ישראל על ידו דורון לבי קיסר

וכת בהאי דירה, בי' בלילה קמו הנך דיורי ושקלונהו לסופטא ומלונהו עפר, ולא ידע נחום מזה ובבא לפני המלך שם הקב"ה סגולה בעפרא דארעא ההוא להיות כאפרא דאברהם אבינו למכבוש בי' מדינות כאשר זכרו בתענית וככה נס דנקדימון בן גריון, אשר זכרו שם וכדומה שהיה צורך רבים, או נצרך היה ליחיד צדיק באותו שעה, כנס בהאי חסיד שהיה מתפלל בדרך, ובא הגמון אחד ונתן לו שלום ולא החזיר שלום (פ' אין עומדין) אף גם אם לא היה נצרך לאיתו נס, רק היה הדבר ובא האות לחזק עמוד התורה והעבודה, ותחזק העם איש ישרא' וע"י החזיקו בעבודת השם, כנס דר' חנינא בן דוסא עם הערוד אשר זכרו שם וכדומה, אנו חייבין להאמין שככה היה המעשה ממש דברים ככתבן וכמשמעם, שלא להוציא מפשוטן כלל, ואפי' לא היה אותו אדם גדול כר"ח וקדוש בההוא חסיד, אף הנס ג"כ לא היה במה שהוא מקיר הטבע וחוצה, רק במה שאינו מוזמן כ"א לעתים רחוקים ומרגישין בו השגחה העליונה, מאת ה' מן השמים, במעשה בהאי עני דאתי לקמי' דרבא, א"ל כמה אתה סועד א"ל בתרנגולת פטומה ויין ישן, ולא היה זה ביד רבא אדהכי אתאי אחתי' דרבא דלא חזי' לי' תליסר שנין ואתי' ליה תרנגולת פטימה ויין ישן, (פ' מציאות האשה) וכדומה לזה מחוייבים אנו להאמין שכך היה הדבר למען צדקו ומעלתו של בעל המאמר, המעיד על הדבר ההוא, מה שנראה מזה השגחת

דיא ישראל האבען מיט איהם איין געשענק דעם קאָניג געשיקט, איין קיסטכען פאלל עדעלשטיינע, פאססירטע איהם אבער אין ווינער הערבערג, דאַסס מאן איהם דיא עדעלשטיינע געשטאָהלען האטט, אונד ויין קיסטכען מיט שטויב געפֿילט נחום דער דאפֿאן ניכט וואוסטע, בראכטע עס דעם קאָניג דער קאָניג ערצירנט דאריעבער דאַסס מאַן איהם שטויב שיקטע האטטע הקב"ה דאַס וואונדער געצייגט, דאַסס דיעזער שטויב איינע איינגעשאפֿט האטטע לאַנדער דאַמיט צו עראָבערן אונד זא איך דאס נס פֿאן נקדימון בן גריון, זא איין נס וואס נאָטהיג וואר לכלל ישראל אדער פֿיר איינצעלנע צדיקים, וויא דאס נס פֿאן דעם חסיד דער אם וועג בעטעטע וואָהרענד איין פֿירסט איהם גריסטע ער ניכט צוריק גריססען קאָנטע אונד בדרך נס גערעטעט ווארדע, אונד זא איך איין נס וואס בעלעהרען טהוט כלל ישראל וויא דאס נס של ר"ח ב"ד או. ד. ג. דאס מיססען וויר גלויבען דאס עס אמת ויציב זאָ וויא עס אונז ערצעהלט ווירד, וואַנן איך דער בעל הנס קיין זא גראססער מאנן וואר וויא ר' חנינא ב"ד אונד איך ניכט זא הייליג אלס דער חסיד וויא וויר פֿינדען דיא ערצעהלונג פֿאן דעם ארמען, דער איזט איינסט צו רבא געקאממען, פראַגטע איהם רבא וואס פפֿלעגסט דוא צו עססען, דער ארמע זאגטע איהם איך עססע נור קאפּפהאָנער פלייש אונד טרינקע נור גוטען אלטען וויין, רבא האטטע

אבער

השם על ברואיו שהוא משביע לכל חי רצון וכדומה, אבל נמצא בדבריהם, מעשה ניסים אשר ללא צורך היה, ואין יוצא ואין בא לנו מהם שום חיזוק בדבר אמונתינו, לנו לדעת בטח שאין הדברים כפשטן וכמשמעם, כי ככה מודעת לנו כי הקב״ה מקמץ מאד במעשה ניסים בכל מה דאפשר, אין הקב״ה עושה פלא על דבר קל, ורבר ה׳ יקר מעולם לשנות הטבע כ״א בעת צורך גרול, לכן אין זה כ״א מדברים הנעלמים, אשר דרכם נסתרה, להסתיר איזה חכמה ומוסר השכל, או איזה סוד וסבר פנים יש בו לבעל המאמר, וכמו כן כל דברי חכמז״ל כי אף גם יש סוד בדבריהם כאשר אמרתי, בכל זאת אנו חייבין להשתדל להעמיד דבריהם לפי פשוטם ג״כ בכל האפשר, כאשר אנו עושין ככה במקראי קודש, דרך משל פסוק ביום אכלך ממנו מות תמות שאמר ה׳ לאדם הראשון, ידענו בטח שיש בו סוד, עכ״ז אין מקרא יוצא מידי פשוטו, וכל יום הששי ליצירה, היה מחויב אדם הראשון להעמידו כפשוטו שימות בו ביום, על שאכל מעץ הדעת, ואחר שעבר יום הששי ולא מת, עוד מחוייב היה לקיימו כפשוטו, ולהעתיקו מפי׳ הא׳ ולומר שפירושו וכוונתו הוא על יומו של הקב״ה שהוא אלף שנים, ואחר שאנו רואין, כי כבר עברו אלף שנים ולא מת קין אשר אכל אף הוא מעץ הדעת, כי שעה שמינית נולד קין, וזמן סעודה של עץ הדעת היה בשעה עשירית, וקין חי אלף תרנ״ו שנה כדברי חכמז״ל

אבער ניכט איהם דאס צו געבען, זא איזט איין נס געשעהען דאס דיא שוועסטער דעם רבא דיא ער שאהן פיעלע יאהרען ניכט געזעהען האט, עבען צו דיעזער צייט איהם בעזוכטע אונד האטט איהם קאפפ־האנער אונד אלטען וויין געבראכט, אונד זא האטטע דער אורח יינע שפייזע בעקאממען וויא ער עס וואנשטע, דיעם אללעס גלויבען וויר דאסס עס אמת זא איזט, ווייל דער תנא אונז בעגלויבט איזט, אונד מאן דאפאן מוסר השכל נעהמען קאנן, איבער השגחת הבו״י ווא וויר אבער פינדען מעשה ניסים וואס ניכט לטובת הדור אונד אויך ניכט צום וואהלע איינעם צדיק אדער חסיד, אונד אויך ניכט דארין עטוואס מוסר השכל צו פינדען איזט, קאננען וויר בעשטיממט וויס־סען דאסס דיעם ניכט זא געזאגט ווירד וויא געמיינט, אונד שטעקט איינע פערבארגענע מיינונג אין דיעזער ערצעהלונג, דענן הקב״ה ער־צייגט קיינע נסים אומזאנסט, יעדאך אבער מיין קינד אין ערסטער רייהע מיססען וויר יעדעס דברי חכמז״ל וויא נור מאגליך איזט ער־קלארען כפשטן, וויא וויר אויך בדברי תוה״ק טהון צ״ב נעהמען וויר אן, הקב״ה זאגטע צו אדם הראשון, כי ביום אכלך ממנו וגו׳ אין דעם טאג ווא דוא פאן דעם עץ הדעת עססען ווירסט מוססט דוא שטער־בען, אבצוואר וויר וויססען וואהל דאסס דיעזעס סודות מסודי התורה איזט, אבער ניכט דעסטא וועניגער האטטע מיססען אדם הראשון גאנץ

ברבה, ונתבטל פירוש השני, עוד ראוי להעתיקו לפי' השלישי ולומר כי הפי' הוא בדבר ה' שיתחילו הד' יסודות בגופו להתיך זה את זה, ולחסר זה מזה, ועי"כ יחסר המזג ווה התחיל עוד ביום אכלך וגו'.

שאלה כ"ו. ועוד זאת אחת אשאלך אבי יקירי, הנה מצינו בדברי חכמז"ל, שאמרו למשל האוכל בלי נטילת ידים חייב מיתה, כמעשה דר"ע שהיה יושב בבית האסורים ולא היה לו מים לנטילת ידים ולא טעים כלום, ואמר מה אעשה שחייבים עליהם מיתה, ועוד דברים הרבה כדומה לזה, איך ואיככה יתכן זה, הלא כמה מצות עשה המפורשים בתורה העובר עליהם אין עונשו מיתה, וזה שהוא מדרבנן יהי' עונשו מיתה, ואולי גם זה הוא מדרך הפלגה או הפחדה.

תשובה. אהובי בני, הן אמת כי שמענו פי זרות ולצנות אסורות אשר לאפיקורסי ישראל על אמרם ז"ל פי' הנזקין כל המלעיג על דברי חכמים נידון בצואה רותחות, ואומרים בלעג הלשון, מי זה אמר ככה, החכמים בעצמם בודאי חכמים הם באמרם כן כי לכבוד עצמן דורשים, הן האדם לא יתחייב מיתה בדיל ויעבור על אחת דמצות המפורשים בתורה, ואיך יתכן לחייב מיתה על עובר בדבריהם, על זאת אשיב תשובה נצחת ע"פ משל לאדם שבא לבית שר אחד וביזה אותו בחרופים וגדופים ויתקצף השר מאד, ותיכף שלף חרבו ויהרגהו ויברח לו וימלט למדינה אחרת, כי פחד מאת המלך על אשר עשה

איינפֿאך דענקען, דאסס דעם יעניגען טאג ער שטערבען ווירד, נאַכדעם ער אבער דעם טאג ניכט געשטארבען איזט, מוססטע ער איינע אַנדערע בעדייטונג דעם פסוק געבען נאַמליך דער טאַג פֿאן הקב"ה איזט 1000 יאהר נאכדעם אַבער וויר זעהען דאַסס קין דער אויך פֿאן עץ הדעת געגעססען האַט ניכט געשטארבען איזט, דאַ קאממען וויר צור בעדייטונג דאס הקב"ה זאַגטע דיא ד' יסודות פֿאן דעם טאַג אנגעפֿאנגען לאַנגזאַם פֿערגעהען ווערדען אינד אַבשטערבען.

פֿראַגע 26. אונד נור נאך איינם ליעבער פֿאַטער, וויר פֿינדען צ"ב בדברי חכמז"ל כל האוכל, יעדער דער בראד עססט אהנע דיא האַנדע זיך צו וואשען איזט חייב מיתה, וויא ר"ע וואַר אין געפֿאַנגניסס אונד האַטטע קיין וואַססער זיינע האַנדע צו וואַשען האַטטע ער דיעזעס טאַג ניכטס געגעססען, אונד וויא פֿערשטעהען וויר דאס עס גיבט גראססע מצות מן התורה וואַן דער מענש ניכט מקיים איזט איזט ער נאך ניכט חייב מיתה, אונד נטילת ידים איזט דאך נור מדרבנן אונד איזט דארויף חייב מיתה.

אַנטוואָרט. יא וויר האַרען אָפטער פֿאַן דיא פושעים אונד אפיקורסים דיא שפאַטטען אויף דיא וואַרטען וואַס חכמז"ל זאַגען, כל המלעיג יעדער דער שפאַטעט דיא וואַרטען דער חכמים וגו' פֿראַגען זיא ווער זאַגט דען דאַס, דיא חכמים, יא זיא זינד חכמים, אונד האַלטען אונז

ככה, ובימים ההם עבר אדם אחד לפני חצר המלכות, ובשער המלך עמד איש מלחמה על משמרתו לבל יכנס שמה אדם לחצר המלך בלי רשות כנהוג, והאיש ההוא רצה לכנוס בכח יבחוקה בלי רשות, ובעל המלחמה לא הניחו, ודיבר האיש הלוה אתו קשות, וביזה אותו בדברי חרפה, ותיכף אחז הבעל מלחמה את כלי זיינו ויכהו וימיתהו ובבא הדבר לפני המלך נתן לבעל מלחמה ההוא מתנה גדולה וכסף וזהב ואמר לו להשרים, לא די כי אין לו משפט מות, אלא אם לא היה הרג את האיש, הייתי מצוה לחתוך את ראשו, ועתה ראוי הוא לכל הכבוד כי הוא שומר המלך באמת, האף אמנם אם הייתי אני בעצמי עמד בשער המלך, אפשר כי הייתי מוחל לו כי הדבר בידי, אבל האיש העומד לשמור שער המלך להיות סייג וגדר, אין בידו להניח שום אדם לפרוץ גדר, וכל המבזה אותו או אינו שומע בקולו אחת דתו להמית, וע"י המשל הזה מובן מאד וקרוב הדבר, כי רשות נותן ה'הם לחכמז"ל מאת השמים בידם להיות שופטים ודיינים לעשות דין ומשפט על כל העובר על דבריהם וגדריהם, אשר יגזרו הן למות הן לשרשו, הן לענוש נכסין. ונאמן עלינו ר"ט שאמר אני הייתי בא

פיר איהרע נאררען, וויעפיעל גראססע מצות מן התורה מאן ניכט חייב מיתה איזט, אונד אויף איהרע ווארטען יא — דאס איזט ערדיכ־טעט אונד ניכט וואר, איך ווערדע דיר דאס אבער מיט איין משל ערקלארען, איין מאן האט איינסט איינעם גראססען העררן בעליידיגט, דער אין וויטהענדען צארן גערעטהען איזט, דען מאנן ערמארדעטע, אבער גלייך אויך פאן זיינער היימאט געפליכטעט איזט, אוים פורכט פיר שטראפע דאפיר, עבען צו דיעזער צייט איזט איין מאנן צום קא־ניגליכען פאלאסט געקאממען, אונד האטטע דעם קאניג דורכאוים שפרעכען וואללען, דיא וואכע אויף איהרעם בעפעהל ניעמאנדען פאר־צולאססען בעהארענד וויעזען איהם צוריק דער פרעמדע אבער אין זיינער צודרינגליכקייט בעליידיגטע דיא וואכע דא ער אום יעדען פרייז איינברעכען וואללטע, זא האטטע דיא לייבוואכע דעם מענשען ער־שלאגען, אלס דער קאניג דאס ערפוהר, בעריעף ער דיא לייבוואכע צו זיך, אונד צייכנעטע זיא אוים מיט ראנג אונד געשענקע, אונד זאגטע דיא וואכע האט רעכט אונד געזעצליך נעהאנ־דעלט, דען האטטע דיא וואכע דעם צודרינגליכען ניכט ערמארדעט זא ווארע זיא דורך דעם קאניג פערארטהיילט, היעמיט איזט אבער איעבערצייגט וויא געטרייא זיא זיינע בעפעהלע געהארכען, קאנן וואהל זיין זאגטע דער קאניג וואן איך אלליין דארט ווארע האטטע איך איהם ניכט ערמארדעט, דיא וואכע אבער מוסס איהרע פפליכט ערפיללען, עבען זא אונזערע חכמים זינד דיא וואכע של תוה"ק אונד אללע איהרע

ווארטען

בדרך והטיתי לקראת כדברי ב"ש ונסתכנתי בעצמי מפני הליסטים ואמרו לו כדי היית לחוב בעצמך שעברת על דברי ב"ה, ובאם לא היה קורא שמע כלל שהוא מדאורייתא לא היה חייב מיתה. ע"כ זה הדבר אשר דיברנו כי הם בשער המלך מלכו של עולם לעשות גדרים וסייגים על דברי תוה"ק והזהר בנחלתם שלא תבוה, ועתה בני יקירי התבונן נא בדבריהם. ותמצא את לבבם נאמנו לכבוד התורה והמצות ולא לכבוד עצמן שהיי לא אמרו, כל המלעיג על החכמים נידון וגו' אלא כל המלעיג על דברי חכמים. ודברי חכמים מה המה סייגים וגדרים לגופי התורה או מיסר השכל המושך את לב האדם לקרבו לתורה ולהחזיקו במצותיו ולהדבק במדותיו. ובכן בנאמנה תדע, ובאמונה שלימה נאמין, כי כל התורה המצויה בידינו הוא הנתונה למ"ר ע"ה עם כל פרוש׳הם ודיניהם, ושלא ישתנה ושלא יתחלף בשום אחד מהומנים לא בכללותי ולא בפרטותי' לעולמי עולמים.

ובזה השלמנו קצת מיסוד התשיעי — בעזרת דודי גיאלי ומושיעי.

ווארטען זינד גדרים וסייגים של תוה"ק, אונד האבען דאהער פאללע רעכטע מהבוי' דעם יעניגען דער איהרע ווארטע איבערטרעטעט זעלבסט צום טאדט צו פערארטהיילען, וואס אויך הקב"ה מסכים איזט, אונד איהם דיא שטראפע צושיקט, וויא וויר פינדען ר"ט זאגטע איך דאבע איינסט ק"ש געזאגט וויא ב"ש אונד בין דאדורך באלד פעראונגליקט ווארדען, זאגטען דיא איבריגע חכמים, געשעהט דיר רעכט, ווארום האסט דוא איבערטרעטען דיא ווארטען של ב"ה, אונד נון וואן מאן גאר קיינע ק"ש זאגטע איזט מאן נאך ניכט חייב מיתה, אונד וויל ער דיא ק"ש זאגטע וויא ב"ש אונד ניכט וויא ב"ה וואר ער אין איין גראססער סכנה, דאהער ויעהסט דוא מיין קינד. דאסס דיא חכמים דיא וואכע תוה"ק אונד מצות הבוי' זינד דעססהאלב זינד איהרע ווארטען זא גראסס אונד פירכטבאר, דאסס מאן ח"ו חייב מיתה איזט וואן מאן זיא ניכט בעפאלגט, אונד וואללען זיא ניכט ח"ו איהר כבוד דאמיט גראססמאבען, זאנדערן אללעם נור לשימור המצות ומע"ט, זיא זאגען יא ניכט כל המלעיג דער דא שפאטעט איבער דיא חכמים חייב מיתה איזט זאנדערן על דברי חכמים אייף איהרע ווארטען נאמליך אויף דיא גדרים וסייגים אויך זאגטען זיא ניכט כל העובר על כבוד חכמים, דער ניכט בעעהרט דיא חכמים חייב מיתה איזט, זאנדערן כל העובר על דברי חכמים, אונד וואס זינד דען דיא ווארטען דער חכמים נור כבוד התורה והמצות דאהער מיין קינד וויר קעהרען צוריק אונד גלויבען באמונה שלימה דאסס דיא היילינע תורה פיר מ"ר ע"ה מאתו יתב' איבערגעבען ווארדען איזט, אונד ניע געאנדערט אדער פערוועקסעלט ווערדער אינם געזאממטע נאך טהיילווייזע זאנדערן איממער זא בלייבען וויר[ד], וויא וויר זיא עמפפאנגען האבען.

פראגע

עיקר העשירי

שאלה א'. אני מאמין באמונה שלימה שהבורא יתב"ש יודע כל מעשה בני אדם, וכל מחשבותם שנאמר היוצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם, ומובן מעצמו כי האמונה הזה יביא את האדם להטיב דרכו ומעללו אשר בכל צעדיו בכל דרכיו ופעולתו לחשוב ולעשות רק את הטוב ואת הישר בעיני אלקים, כי יודע ה' מחשבות אדם ותחבוליתיו. אמנם מי פתי יסיר הנה שלא להאמין בזה כי הלא הנוטע אוזן הלא ישמע ואם יוצר עין הלא יביט, וכן אמר ז"ל עין רואה ואוזן שומעת וכל מעשיך בספר נכתבים.

תשובה. הוא עקר גדול מעיקרי האמונה להסיר מאתנו דעות הכוזבות של הפילוספי' והאפיקורסין שאמרו עזב ה' את ארצו, והוא למעלה ממדריגה זו להתעסק עם מעשה בני אדם ומחשבותם, ותחבולותם וכדומה, והלא נאמר גדול העצה ורב העלילה אשר עיניך פקוחות על כל דרכי בני אדם, וכן נאמר וירא ה' כי רבה רעת האדם בארץ, ונאמר זעקת סדום ועמורה כי רבה אשר כל זו; מורה על יסוד העשירי הזה.

שאלה ב'. אבי מזמדי הנה אחת אשאל מאתך אותו אבקש לדעת, אם יש להבו"י איזה הנהגה או הכרחה על מעשי בני אדם, אם

צעהנטער גלויבענס ארטיקעל

פראגע 1. איך גלויבע פעסט אונד וואהרהאפט, דאסס דער שאפ־פער געלאבט זייא זיין נאמען קעננט אללע האנדלונגען דער מענשען אונד אללע איהרע געדאנקען, וויא עס הייסט, ער האט אינסגעזאממט איהר הערץ געבילדעט מערקט אויף אללע איהרע טהאטען, זעלבסט־פערשטאנדליך דיעזער גלויבע ברינגט אונז דאצוא, אונזערע מעשים צו בעססערן מצות ומע"ט צו טהון דא הקב"ה אללע אונזערע מעשים זיעהט, מיססען וויר זיך בעשטרעבען איממער גוטעס צוווירקען, אונד דאס שלעכטע צו מיידען, בעצווייפעל אב עס עקסיסטירען קאנן דיא דאס ניכט גלויבען זאללען הייסט עס דאך הנוטע אוזן, דער שאפפער דעם אויגעס ווירד דאך אללעס זעהען, דער שאפפער דעם הערצענס ווירד דאך אללעס וויססען אויך פינדען וויר עין רואה, גאטטעס אויג זיעהט אללעס, זיין אהר האֶרט אללעס, אונד אללע ווערקע דער מענ־שען ווערדען אים בוך פערשריעבען.

אנטווארט. דיעזער גלויבע איזט דער גרונדזאטץ צור וויעדער־לעגונג דיא מיינונגען דער אפיקורסים וואס בעהויפטען וואללען הקב"ה האט צוואר דיא וועלט בעשאפען אבער זיא דער נאטור איבערגעבען אונד פיעל צו ערהאבען איזט אום מיט יעדעם מענשען אונד זיינע

געשיקע

להטיב דרכו ומעללו לעשות צדקה ומשפט, או אין לו שום הכרחה והנהגה לא לעבודה ולא למרי.

תשובה. בני יקירי האף אמנם אנו מאמינים בני מאמינים שהבו"י בורא ומנהיג לכל הברואים, וכל בני עולם בידו כחומר ביד היוצר ברצותו מרחיב וברצותו מקצר, עכ"ז בענין עבודה ומרי אין לו שום הכרחה על דרכי בני אדם כאמרם ז"ל הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, ויש לי על זה ראיות מן המוחש מן השכל מן הכתוב, ומן הקבלה.

שאלה ג'. את דבריך הנעימים נפשי איותה לדעת.

תשובה. נדבר מן המוחש, הנה מצינו האדם שוער בנפשו שיכול לדבר וכן יכול לשתוק ויכול לתפוש דבר ויכול להניחו, ולא מצינו כח אחר בו שימנעיהו מחפצו כלל, ועוד מן השכל דהלא דבר ברור ומפורסים הוא מכה נפש אדם מות יומת, ואשר לא צדה ואלקים אנה לידו או פטור ממיתה, וא"כ אי יש הכרח מאתו יתב' על האדם לעבודה או למרי, הוא ממש אלקים אנה לידו לעבור על עבירה זו ומדוע יהי' חייב עליו, הלא אין לך שוגג גדול מזה, אע"כ נמצא מזה דהבחירה הוא ביד האדם, אם להטיב או להמריא, ואין לזה שום הכרחה מאתו יתב' כלל וכלל ובדין הוא שיקבל שכר על פעולתו הטובה ועונש על מעלליו הרעים ועונות ופשעים, ועוד יותר מזה, שאם

געשיקע זיך בעפֿאספען זאלל, אונד וויים דיא געדאנקען אונד ווערקע דעם מענשענס ניכט א. ד. ג. דיעס צו וויעדערלעגען פֿינדען וויר געשריעבען גדול העצה, גראסס אונד פֿיעל זינד דיינע ראטהשלאֶגע, אונד דיינע אויגען זינד אָפֿען צו זעהען אללע וועגע אונד ווירקען יעדעס מענשענס אויך שטעהט וירא ה' אונד גאטט זאה דאסס דיא ווערקע דער מענשען שלעכט זינד, אויך שטעהט זעקת סדום דאס געשרייא סדום אונד עמורה איזט זעהר פֿיעל וגו' דאס אללעס בעציינט אונז דיא וואהרהייט דיעזעס גלויבענס ארטיקעלס.

פֿראַגע **2.** טהייערסטער פֿאטער איינס מאֶכטע דיך ביטטען מיר צו ערקלאֶרען אב דאסס וויססען הקב"ה איינדרוק איעבט ביים מענ־שען, נאֶמליך דאסס ער גוט אונד פֿראם זיין זאלל אויך מן השמים איזט אדער ניכט!

אַנטוואָרט. מיין ליעבעס קינד, אבצוואָר וויר גלויבען אונד פֿעסט איבערציינגט זינד, דאסס הקב"ה דער פֿיהרער אונד לייטער דער גאַנ־צען וועלט אונד אללער געשאֶפֿפֿע איזט, יעדאך אַבער דיעסבעציגליך אב גוט אדער שלעכט צו זיין שטעהט דיא וואַהל יעדעס מענשען פֿריי אָהנע עטוואיגען איינדרוק מאתו יתב' וויא עס הייסט הכל בידי שמים אללעס איזט אין דער האַנד גאֹטט ב"ה נור יראת שמים איזט אין דער האנד דעס מענשענס צו וואֶהלען, איך האבע דאצו מעהרע־רע בעווייזע.

פֿראגע

יהי' בני אדם מוכרחים מאתו יתב' בודאי כן רצונו, היה הגמול ושכר ראוי להעובד ולהמרי יחד וחלק כחלק יאכלו, יען כי שניהם עושין מה שציוה להם מאת הבו"י כמו מי שמשים שני אומנין לעבודותם לא' אמר לו לבנות בית ועלי' ולאחר ציוה עליו להרוס את הבית, מובן מאליו כי מחויב לתת שכר לשניהם, כי כל אחד עשה מה שציוה עליו ונמצא חוטא נשכר, ומן הכתוב הלא מקרא מלא דיבר הכתיב, ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת המות את הטוב ואת הרע ובחרת בחיים, (דברים ל' י"ט) הרי כי הבחירה נתונה בידך בלא שום מכריח ומנהיגך, ויותר מזה מבואר שהוא נקי מחטאיהם, כאומרו מידכם היתה זאת הישא מכם פנים (מלאכי ח) ועוד אמרו הוי בנים סוררים נאם ה' לעשות עצה ולא מני (ישעי' ל' א') ועוד אמרו לא שלחתי את הנביאים והמה רצו (ירמי' כ"ג כ"ח) וממה שיש בקבלה דברי רבותינו ז"ל הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, שנאמר ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה וכו'. (ברכות ל"ג)

שאלה ד'. ומה מאד נאמנו דבריך אבי יקירי, עד שהקב"ה קיימו ואף גם נשבע כי לא יחפוץ במות הרשע, באמרו בשבועה (יחזקאל י"ח) אמור עליהם חי אני נאם ה' אם אחפוץ במות הרשע ר"ל כי

פֿראַגע **3.** דיינע טהייערע ווארטע ערוואַרטען איך מיט זעהנזוכט.

אַנטוואָרט. וויר זעהן דורך ערפֿאהרונג דער מענש קאַנן רעדען וואַנן ער ווילל אונד קאַנן אויך שוויגען, ער קאַנן דיעזעס אדער יענעס טהון, אונד קאַנן עס אויך מיידען, אהנע יעדען איינדרוק אויף איהם. מן השכל, וויססען וויר וואַנן יעמאנד איינעם מענשען ערמארדעט, ער צום טאדטע פֿעראורטיילט ווירד, וואַנן אבער איהם הקב"ה דאַצו געבראכט האַט דאַן איזט ער פּטור, אונד וואַנן וויר אננעהמען זאל־לען דאסס איינע יעדע טהאט דורך איינדרוק מאתו יתב' איזט אב צו גוטען אָדער צו באָזען, וואַרום זאלל דער מאָרדער בעשטראַפֿט ווערדען, הקב"ה האט איהם יא דאצוא געבראכט, אונד אויך וואַן ער גוטע מעשים טהוט, וואַרום קאמט איהם שכר איזט עס דאך דורך איינדרוק מהקב"ה, דאַהער מיססען וויר אוים דיעזעם אויך פֿאלגען, דאסס דיא וואהל איהם פֿריישטעהט, אב גוטעס אדער שלעכטעס צו טהון, אונד נאך מעהר וואן וויר זאַגען זאללען דאַסס אללעס דורך איינדרוק מאתו יתב' איזט זאללטען דאַך אללע טהאטען אב גוט אדער שלעכט פֿאן הקב"ה שכר בעקאממען, ווייל זיא דאך זיין וויללען טהון וויאַ צ"ב איין הערר נימט ארבייטער, איינינגע צובעפֿפֿלאנצען זיין גארטען וויא ער זיא בעפֿאהלען האַטט, איינינגע וויעדער נאך זיינעם בעפֿעהל דיא פפֿלאנצען אויסרייסען, יעדער בעקאממט זיין טאגלאהן, ווייל דאך אַללע איהרע אנבעפֿאהלענע אַרבייט געטרייא פֿעררינכטעט האַבען, זא זאללטען אויך דיא ווינדער שכר בעקאממען, מן הכתוב פֿינדען וויר

ראה

לא חפצו שיחטא וימות וגו׳ אמנם כן תמה אני עד למאד כשהבו״י נקי מרצותו בחטא החוטא איך יתכן להיות בעולמו דבר שא״נו רוצה בו.

תשובה. אמת נכון הדבר בני כי אדם חכם ירחיק מביתו ומרשותו כל דבר נגע ופגע אשר אין לו חפץ בו בעבור אשר יזיק לו כי נפשו קצה עליו עד למאד, אבל כבר ידוי לנגד עיניך כי הקב״ה אינו מתפעל משום דבר ובאם תצדק מה תתן לו, ובאם תרשע מה יזיק לו, אבל מואס הוא לטובותינו מפני שהם מזיקים לנו כאשר נחטא בו ולא שמרנו את כל המצות האלה אשר ציוה לנו, נקבל את העונש ונאבד נפשותינו והונינו, וכיון שכן הדבר אין מן התימה שיהי׳ בעולמו מה שנמסו אנחנו, ומה שבא בכתובים שהוא נמאס אצלו הוא לנו על דרך החמלה ובפירוש נאמר האותי הם מכעיסים נאם ה׳ הלא אותם. (ירמי׳ ז׳ י״ז)

שאלה ה׳. ומעתה נחזור לענין ראשון בעקר ויסוד זאת העשירי אשר אנחנו מאמינים באמונה שלימה שהבו״י יודע כל מעשה בני אדם וכל מחשבותם, ובאם למשל הקב״ה יודע כי זה ראובן יחטא ואשם, היתכן שיהי׳ לו בחירה שלא יחטא ולהכחיש ידיעת הבו״י.

תשובה. בני בני פקח נא עיניך וראה בעד אשנבי ביתך ותראה בני אדם הולכים ובאים עומדים ומדברים ברחוב, ואתה תראה אותם

ראה נתתי לפניך, זעהע איך האבע פֿאר דיר געגעבען היטע דאס לעבען אונד דעם טאד, דאס גוטע אונד דאס באֿזע וואהלע דיר דאס לעבען (דברים ל׳) זעהען וויר דאסס דיא וואהל אין זיינער האנד איזט אויך הייסט עס מידכם היתה זאת אייערע האֿנדע אלליין האט אייך דאס געטהון (מלאכי) לא שלחתי איך האבע דיא נביאים ניכט נעשיקט אונד זיא זינד געלויפֿען (ירמי׳ כ״ג) אויך האבען וויר בקבלה אללעם קאממט דורך הקב״ה אויסער יראת שמים וויא עס הייסט ועתה ישראל וואס ווינשט הקב״ה פֿאן אייך נור איהם צו פֿירכטען.

פראגע **4.** וויא טהייער אונד אנגענעהם אויך דיינע ווארטען זינד טהייערסטער פֿאטער, וויר פֿינדען דאס הקב״ה זעלבסט דאס בעאיי־דעט האט וויא עס שטעהט אמור עליהם, זאגע איהנען חי ה׳ אב איך ווינשע אן דעם טאד דער רשעים דאס הייסט איך ווינשע ניכט. דאסס ער זינדיגען אונד שטערבען זאלל א. ז. וו. וואנן אבער הקב״ה דאס דורכאוים ניכט האבען וויל וויא קאֿננען נאך פושעים עקסיסטירען.

אנטווארט. גאנץ רעכט מיין קינד נעהמען וויר אן, איין יעדער קלוגער מענש ווירד פֿאן זיין הויז אונד בעזיטץ, יעדען געגענשטאנד אונד יעדעם אינדיווידיאום וואס איהם ניכט רעכט אונד פאססענד איזט ענטפֿערנען, ווייל עס איהם קוממער אדער שאדען צופיגט. וואֿהרענד אבער בייא הקב״ה דא ער פֿאן ניכטס בעאיינפֿלוססט ווירד, דיינע מע״ט איהם קיין נוטצען ברינגען דיינע עבירות איהם קיין שאדען פֿעראורזאכען

זיינע

וידעת את פעלם, וכי נאמר כי הם הולכים עבור שאתה רואה אותם הולכים או עומדים, אבל להיפך אמרינן אתה רואה אותם הולכין ועומדים, יען כי הם הולכים ועומדים באמת, ולא שהתפעלו במה שאתה רואה כמו כן לא נאמר כי זה ראובן האיש חטא בעבור אשר יודע הקב"ה חטאו ויתפעל עבור זה זה לא אבל נחשוב שהקב"ה יודע הדברים על אמיתית הוייתם ובאמת בחירה בידו והוא יבחר בזה או בזה ובודאי יבחר בא' משניהם ואת אשר יבחר בו הקב"ה יודע מקודם אבל ג"א שיתפעל עבור זה כאמור, וכמו שכתיב ה' יודע מחשבות אדם (תילים צ"ד) כי ידעתי את יצרו. (דברים ל"א)

שאלה ו'. אבי מחמד נפשי בער אנכי ולא ארע מה אופני החכמה אשר יצוה ה' ויזהיר לצדיק אשר ידע מקודם כי לא יסור מעבודתו, למשל כאשר בא לאברהם אבינו לנסותו קח נא את בנך, ידע מיד כי א"א יעשה זאת בשמחה ובאהבה רבה, ולמה לו לנסותו עוד.

תשובה. חכמה גדולה ונשגבה גם בזה כאשר אבאר לך בג' פנים, הפן הא'. הוא להודיע מה שהוא חפץ ממנו, כי מנין לו לאברהם

זיינע געבאָטע פיר אונז איזט נור צו אונזערעם הייל, אונד וואַנן וויר זינדיגען, נור פיר אונז אַלליין שאַדען ברינגען, איזט קיין וואונדער דאַסס ער אויף זיינער וועלט זאלכעם האַט וואַס וויר פּעראַכטען זאל־לען ווייל זיא אונז שאַדען וויא עס הייסט האותי מבעיסים טהוען זיא דען מיך ערצירנען זיא ערצירנען זיך זעלבער.

פראַגע 5. אונד נון דאַ וויר גלויבען באמונה שלימה דאַס הקב"ה אללע טהאַטען אונד געדאַנקען דעם מענשענס וויים, וואַנן צ"ב הקב"ה וויים אימפאָרהיניין דאַס ראובן דעם שמעון ערמאָרדען ווירד איזט דען מאַגליך דאַסס ראובן נאך דיא וואהל האַבען זאלל אום ניכט צו טהון וואַס הקב"ה פיר זיכער וויים, אונד וואַרום זאלל ער דאַהער בעשטראַפט ווערדען.

אַנטוואָרט. זיעהע נור מיין קינד דורך דאַס פענסטער, דוא ווירסט זעהען אין דער גאַססע מענשען דיא געהען אונד קאָממען רעדען אונד שטעהען, אַלזאָ ווירסט דוא דען זאַגען דאַסס זיא געהען שטעהען אונד רעדען ווייל דוא זיא זיעהסט, ניין דוא ווירסט אַבער זאַגען דוא זיעהסט ווייל זיא ריכטיג געהען שטעהען אונד רעדען עבען זא אויך טהוט ניכט דער מענש דיא עבירה ווייל הקב"ה אים פאָרהיניין גע־זעהען האַט, זאנדערן וויר זאַגען הקב"ה זיעהט אונד וויים ווייל ער דאַס טהון ווירד, דער מענש קאַנן זיך וואָהלען אָב גוטעס אָדער באָ־זעס צו איבען איינס בעשטיממט טהון, הקב"ה וויים וועלכעס ער וועה־לען ווירד מיט זיינער פרייען וואַהל, אַבער ניכט דורך איינדרוק מאתו יתב' וויא עס שטעהט כי ידעתי את יצרו. (דברים)

פראַגע

אבינו לדעת שהקב"ה יבקש ממנו שיקח את בנו יחידו מחמד נפשו להביאו אל הר המוריה לעולה, אם לא היה ציוה לו עליו הפן הב' הוא עבור שישלם לו שכר טוב על אשר עשה מצות ה' יחקיתיו ג' אם יגמליהו ה' על אשר לא ציוה רק עבור אשר יודע כי יקיים את דברו מה שיצוה עליו, או יענישהו ג"כ על מה שלא הזהירו מטעם כי יודע שיחטא אף אחר אזהרתו והוא זה עול גדול, וה' אלקינו אל אמונה ואין עול אבל צדיק וישר הוא.

שאלה ז'. הישכתנו אבי יקירי על צויתו לצדיק אף כי יודע שיקיים, אבל אכתי נשאר לנו בתימה ומה אופני החכמה בשליחות אל הכופרים אשר ידע מקודם כי לא יאמינו בו כשליחות לפרעה ולכל עבדיו באמרו יתב' וידעתי כי לא ישמע עליכם פרעה.

תשובה. זהו דבר פשוט עד למאד, באם שלא יצוה הקב"ה על הרשע לעשות הטוב ולעזוב הרע, באם פשע הרשע בעשיית העבירות ויבא עליו מדת הדין לפרוע ממנו אמר יאמר הרשע, מה לך עלי ומנין לי לדעת במה אבחר ובמה אמאס, הלא אין לי שום ציוי ואזהרה, ע"כ שלח לו שילוחים להודיע לו מה ה' מבקש מאתו, שלא יהי' לו שום אמתלא נגד מדת הדין אשר בא יבא עליו, ועוד האף אם לא יהי' בשליחות זה תועלת לזה האיש החוטא, אבל יהי' תועלת

פֿראַגע 6. טהייערסטער פֿאַטער ערקלאֶרע מיר וועלכע חכמה שטעקט דארין, דאַסס הקב"ה פריעפֿט איינען צדיק אב ער איהם פֿאלגען ווירד, צומאל עד אים פֿארהיעניין וויים, דאַסס דער צדיק זיינע ווארטען נאַכקאממען ווירד וויא ער אברהם אבינו זאַגטע קח נא נעהמע דאך דיין זאָהן יצחק אונד ברינגע מיר איהם אַלס אפפֿער, דאַס האַט יא הקב"ה גלייך געוואָוסט דאַסס ער עס טהון ווירד וואַ־צוא וואַר אַלזאָ דאָס פריפֿען.

אַנטווארט. דיעזעס מיין קינד ערקלאֶרט זיך דורך 3 אורזאַכען ערסטענס מוסס דאך איהם הקב"ה זאַגען וואַס ער פֿאָן איהם ווינשט פֿאַן ווא זאלטע דען אַ"א פֿאַן זעלבסט וויססען דאַסס הקב"ה פֿאַן איהם זיין איינציגעס קינד צום אפפֿער פערלאַנגט, צווייטענס, האַט איהם הקב"ה דאַס דעסהאַלב בעפֿאהלען, דאַמיט ער איהר שכר טוב דאפיר פֿערגעלטען זאָלל, דריטטענס וואללטע איהם הקב"ה זיין לאהן געבען אוהנע דיא מצוה מיט טהאַט צו פֿאַלפֿיהרען נור פֿיר זיינעם גוטען וויללען זאָ וואֶרע דאַן דיא מדה אויך דען רשע צו בעשטראַפֿען נור וועגען זיינעם שלעכטען ווילען וואַן ער אויך קיין שלעכטעס מיט טהאַ־טען בעגעהט דאָס וואֶרע שאָהן איין אונרעכט, דעסהאַלב זאַגטע הקב"ה וואַס ער ווינשט פֿאַן דעם צדיק אונד דעם רשע, כי צדיק וישר הוא.

פֿראַגע 7. אבער טהייערסטער פֿאַטער, וואַרום שיקט הקב"ה שילוחים צו דיא רשעים אונד כופרים דאַ ער אים פֿארהיניין וויים

גדול לשאר בני אדם אשר יוסרו ויתבוננו, וכאשר אתה רואה כל באי עולם מאז יעד עתה מספרים ענין המבול, ואנשי סדום ופרעה, והדומה להם זה להם לתועלת גדול לשמוע מצות ה' יתברך בכל לבבם ובכל נפשם.

שאלה ח'. ועתה יאמר נא לי אבי יקירי הלא מסירת אנוש להריגה או להפסיד ממונו רכושו והונו גזירת הבו"י הוא כי בראש השנה יכתבון וביום צום כפיר יחתמון, מי בחרב מי בחי' מי יעני ומי יעשר, ובאם למשל גזר הבו"י על ראובן שהוא ימות בחרב ובא גחזי והכהו נפש במכת חרב כאשר יגזור אומר ויקם לו. או אשר נגזר על ראובן שהוא יעני ויפסיד ממנו ע"י גנבים שודדי לילה ובא גחזי עם חביריו השודדים ולקחו את כל אשר לו למה זה ועל מה זה ענוש יענשו בפלילים, נפש תחת נפש או בשלם תשלומי כפל וארבעה וחמשה, הלא הנהו שליחי דרחמנא נינהו, ולא עשו יותר מאת אשר גזר הבו"י בחכמתו עליו.

תשובה. ידוע תדע בני יקירי משל הקדמוני מרשעים יצא רשע וידי אל תהי' בו, מדוע לא בא שמעון הצדיק להרגו, יען כי שמעון הצדיק אינו גזלן והמסן משודדי לילה, אלא כגחזו וחביריו, אם אמנם

דאס זיא איהם זא איך ניכט פאלגען ווערדען, זא וויא ער שלוחים שיקטע צו פרעה, אונד אלליין זאגטע, איך ווייס פרעה ווירד איך קיין געהאר שענקען.

אנטוואָרט. דאָס איזט גאַנץ איינפאַך מיין קינד וואַן הקב"ה דעם רשע ניכט זאגען לאססט וואס ער פאַן איהם פערלאנגט, אונד ער איהם שטראַפען ווירד, זא ווירד דאך דער רשע מיט רעכט זאגען וואַרום קאממט מיר דיא שטראַפע, פאַן ווא זאללטע איך דען וויססען, וואס הקב"ה פאַן מיר פערלאַנגט, דעסהאַלב שיקטע ער אן דיא רשעים שלוחים אום איהנען אנציצייגען וואס ער ווינשט אונד וואַנן זיא דיעזעס ניכט פאלגען, דאַן האַבען זיא מיט רעכט איהרע שטראַפע צו ביעסען, אונד נאך ענטשטעהט דאַפאַן, וואַן אויך דיעזע רשעים קיינעם פאַרטייל דאַפאַן האַבען, אבער עס דיענט צור ציכטיגונג אונד מוסר דער נאַכוועלט, דוא זיעהסט דאך וויא אַללעס ווייס אונד ערצעהלט דאס ענין מבול אונד אנשי סדום, דיא בעשטראַפונג פרעה"ס וואס יעדעם צום פאַרטהייל דיענען זאלל, דיא מצות הקב"ה צו בעפאלגען, אום ניכט אויך בעשטראַפט צו ווערדען.

פראַגע 8. אונד נון ליעבער פאַטער, וויר וויססען וואָהל דאסס יעדעם אונגליק, וואס דעם מענשען צוקאממט פאַן הקב"ה אויף איהם נגזור געווארדען איזט, וויא וויר זאַגען בראש השנה יכתבון, אם ראש השנה ווירד געשריעבען אונד אם יום כפור נעזיעגעלט דאס שיקזאַל דעם מענשענס מי בחרב ומי בחיה, אונד וואַן צ"ב אויף ראיבן נגזור

געווארדען

כי אמת ויציב הוא כי מיתה נגזור על ראובן זה וכפרטות שימית בחרב, אין להכחיש כי המות מתת אלקים הוא, והוא גזירת אלקינו, אבל לא דוקא ע"י זה והלא הרבה שלוחים יש למקום, ובאמת מעשה ההריגה הוא עול וחטאת, ונתגלגל החיוב ע"י חייב וכמו כן בגניבה, ואף כי נגזרה עליו גזירה להאבדת הונו, אבל לא ע"י זה הגנב כי הרבה שלוחים למקום, והבחירה הוא ביד הגנב והגזלן, אם לעשות מעשה העול הזה אי לחדול ממנו, וע"כ שפיר הוא בכלל ענוש יענשו בפלילים או בידי שמים, וכן ענו שמעי' ואחי' לקצת מלכי אדום ואמרו, ואם אנו מחויבים מיתה לשמים אם אין אתה הורגנו הרבה מזיקים יש לו לנגוע בנו.

שאלה ט'. עוד לא שקט רוחנו בקרבנו ועדיין אנו מן השואלים הלא בפי' מצינו שאמר הבו"י הוי אשור שבט אפי' (ישעי') ועוד אמרו. וחזקתי ברעות מלך בבל ונתתי את חרבו בידו (יחזקאל ל' כ"ד)

תשובה. אל תדון מזה בני כי הקב"ה נתן בדעתו את כל זה, אבל הבחירה היה בידו לעשות אם לחדול, אבל מרשעים יצא רשע היה כבר לנגד עיניך, אבל נתינת הבו"י הוא היכולת והאמין ויש לי

געווארדען איזט, דאַסס ער ערמאָרדעט ווערדען זאָלל, אונד גחזי איהם ריכטיג ערמאָרדעט האַט, אָדער אויף איהם נגזור געווארדען איזט דאַס ער פֿעראַרמט ווערדען זאָלל, אונד איהם גחזי אַללעס וועקגערויבט האַט, אונד ווארום זאָללען דיעזע דיעבע אונד מאָרדער בעשטראָפֿט ווערדען, דא זיא יא דאָך נור דעם וויללען דעם אַללמאָכטיגען אויס־געאיבט האַבען.

אַנטוואָרט. וויססע מיין קינד דאַס משל הקדמוני לויטעט מרשעים יצא רשע, פֿאַן רשעים קאָממט דאַס רשעות הער, דער צדיק נימממט קיין אַנטהייל דאַראַן, וואַרום האַט אייגענטליך ניכט שמעון הצדיק דעם מאָרדטהאַט פֿאָללבראַכט, וואַס אויף ראובן נגזור געווארדען איזט, וויל שמעון איין צדיק איזט, אונד זאָוואַס ניע געטהאַן האַט, אונד אויך ניכט טהון ווירד, אַבער גחזי אונד זיינע באַנדע דיא אהנע דיעס רויבער אונד דיעבע זינד האַבען דעם מאָרדטהאַט בעגאַנגען, וויל זיא אויך פֿאַרהער זאָ געמאָרדעט האַבען' אונד נאָך זאָ טהון ווערדען, עס איזט ריכטיג אויף ראובן נגזור געווארדען ערמאָרדעט צו ווערדען, אַבער ניכט גראָדע דורך דיעזעם מאָרדער הקב"ה האַט יאָ מעהרערע שלוחים דעם האַלב איזט דיא רציחה וואַס גחזי אויסגעאיבט האַט שטראַפֿבאַר, אונד עבען זאָ אויך דער דיעבשטאָהל עס איזט ריכטיג נגזור געווארדען אויף ראובן, דאַסס ער בעשטאָהלען ווערדען זאָלל, אַבער ניכט עבען דורך דיעזען דיעב, אונד זאָגטען אויך שמעי' ואחי' צו דיא קאָניגע אדום וואַנן וויר צום טאָדע פֿעראורטיילט

ע"ז ראיה נאמנה, כי הליא ממחייבי עונש הם כאמור יתב' אפקוד את פרי גודל לבב מלך אשור וכו' (ישעי') ועוד אמרו ושלמתי לבבל ולכל יושבי כשדים. (ירמי' נ"א)

שאלה י'. אבי אבי יקירי במאד מאד טעמתי נופת צוף אמרותך הטהורים אבל עוד נשאר לבאר ענין אבימלך עם שרה באומר הקב"ה לאבימלך ואחשוך גם אנכי אותך מחטוא לי, הלא זהו די באר כי הקב"ה חשך עליו ונמצא הכרחה מאתו יתב' ובמעט נפל היסוד ונהרס הבנין.

תשובה. אל תדמה בנפשך להמלט בית המלך אבימלך מחטא וממיתה, בעביר כי הקב"ה חשך אותו בלקיחתו מאתו הבחירה ובהכרחה שלא לנגוע באיש הזה ובאשתו, כאשר תפש איש את חבירו, ואומר לו אינו מניחך לעשות דבר זה, אבל זה אינו כן, רק כי הודיע לו ומזהירו שהוא אשת איש כאמרו הנך מת על האשה אשר לקחת והיא בעולת בעל (בראשית כ') ובאמת אבימלך לא ידע זאת כי אברהם אמר לו אחותי הוא, והיא גם הוא אמרה אחי הוא, ובאם היה יודע אבימלך זה לא היה נגע בה, ומניעת אבימלך מאשה ההיא כמניעת המגרש שלא ישא גרישתו אחר שנשאת לאיש כאמרו יתב'

זינד פֿאָן גאָטט ב"ה וואַנן דוא אונז אויך ניכט טאָדטען ווירסט הקב"ה האַט שלוחים נענוג דיא אונז אומבריננגען קאָננען.

פראַגע 9. איך בין נאך ניכט גאַנץ בעפֿריעדיגט ליעבער פֿאַטער וויר פֿינדען הקב"ה זאַגט, הוי אשור שבט אפי, אשור איזט דיא רוט־הע מיינעם צארנעס, וחזקתי איך ווערדע שטאַרקען דעם ארם דעם קאָניג'ס בבל, אונד ווערדע איהם דאַס שווערט אין זיינער האַנד געבען.

אַנטוואָרט. ניכטס איזט פֿאַן דאַ צו ענטנעהמען דאַס איהנען הקב"ה עטוואַ בעאיינפֿלוסט האַט צו דיעזער טהאַט, ניין, דיא וואהל איזט איהנען אויך פֿרייא געבליעבען, אַבער וויא וויר געזאַגט האַבען מרשעים יצא רשע, דאַס רשעות קאָממט פֿאַן רשעים הער, ער האַט איהנען נור קראַפֿט געגעבען, איהרע שלעכטע וואהל אויסצוניטצען צום בעווייזע זינד זיא דאך בעשטראַפֿט וואָרדען וויא עס הייסט ושלמתי איך ווערדע בעשטראַפֿען בבל אונד אַללע איינוואהנער פֿאַן כשדים. (ירמי')

פֿראַגע 10. נאך פֿינדען וויר בייאַ אבימלך אונד שרה זאַגטע הקב"ה אויסדריקליך ואחשוך גם אנכי, אויך איך האַבע דיך ענטהאַלטען פֿאַן דער זינדע' דאַ פֿינדען וויר איין דירעקטען איינדרוק פֿאַן הקב"ה.

אנטוואָרט. ניכט דענקע מיין קינד דאַסס דאַ געמיינט ווירד, דאַסס הקב"ה דעם אבימלך עטוואַ אַנגעגריפֿען האַט, אונד איהם דיא עבירה ניכט טהון לאַססטע, ניין, ער האַט פֿאַן איהם דיא בחירה ניכט וועקגענאָממען, דאַ ווירד נור געמיינט הקב"ה האַט איהם פֿערשטאַנדיגט דאַסס שרה איין אשת איש איזט וויא עס הייסט הנך מת וגו'

לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה (דברים כ"ד) ובאמת יכול הוא בבחירה, אבל אינו יכול במצוה, וכן נאמר לא תוכל לזבוח את הפסח, יכול אתה אבל אינך רשאי. כמו כן כאן הבחירה הוא בידו של אבימלך, אבל ידע כי בתום לבבו ובנקיון כפו עשה הדבר זה, ולאחר שהודיע לו הקב"ה כי הוא בעולת בעל פירוש הימנו ולא נגע בה וזהו ואחשוך גם אנכי בהודעתיך כאשר הוא האמת כי הוא אשת איש, אבל לא בשלילת ממנו בחירתו.

שאלה י"א. נחמתני אבי נחמתני, אבל מה נאמ' ומה נדבר אשר מצינו בגמ' תפש הקב"ה לירבעם ואמר לו חזור בך עשה תשובה ואני ואתה ובן ישי נטייל בגן עדן, הנה מצינו ממש כאשר תפש איש את רעהו.

תשובה. אדרבה משם ראיה עצומה כי הבחירה נתונה בידו כי אילו רצה הקב"ה לעשות פעולתו לירבעם שישוב היתכן מי שברא עולמות ולו הכח והגבורה לגדל ולחזק לכל היתכן שלא היה יכול ליתן בלבו אהבתו ויראתו, אלא משם ראיה כי הקב"ה ביקש מאתנו לשוב מבחירתינו לבד באמרו חזור בך מדעתך ואל תתמה ע"ז

וגו' דוא ווירסט שטערבען וועגען דער פרויא דא זיא בעילת בעל איזט, אונד דאס האט אבימלך ריכטיג ניכט געוואוסט אינדעם אברהם איהם זאגטע דאסס שרה זיינע שוועסטער איזט אונד ניכט זיין ווייב, דען העטטע אבימלך גע וואוסט דאפאן, העטטע ער זיא ניכט גענאממען, אלזאָ האט איהם הקב"ה נור צו וויססען געגעבען דאסס דא איינע עבירה איזט, אונד זא האט זיך אבימלך אלליין דיעזער זינדע ענטצאגען, עבען וויא איינער דער זיינע געשיערענע פרויא ניכט צוריק נעהמען דארף נאדעם זיא איין אנדערער געהייראטעט האט שטעהט לא יוכל, דער ערסטער קאנן זיא ניכט צוריק נעהמען, ווירד איך ניכט געמיינט ער קאנן ניכט ער קאָנגטע יא מיט זיינער בחירה ער דארף אבער ניכט, אונד זא ווירד געמיינט ואחשוך איך האבע דיך ענטהאלטען פאן צו זינדיגען, אינדעם איך דיר ענטדעקט האבע דאסס זיא אשת איש איזט.

פראגע 11. גאנץ ריכטיג, אבער וואס ווירסט דוא מיר אנטווארטען דא וויר פינדען אין דער גמרא תפש, הקב"ה האט ירבעם אים קלייד אנגעפאקט אונד זאגטע איהם ירבעם טהוע תשובה דאן ווערדע איך אונד דוא ובן ישי אין גן עדן צוזאממען שפאצירען. פינדען וויר דאך גאנץ דייטליך וויא איינער דעם אנדערן אנפאקט אונד זאגטע איהם זיין פערלאנגען.

אנטווארט. עבען פאן דא האבען וויר דעם גראססטען בעוויז דאסס דיא בחירה פריישטעהט דענן וואללטע הקב"ה דורך זיינעם איינדרוק ירבעם צו תשובה ברינגען, האטטעם עס דען הקב"ה ניכט

טהון

שהקב"ה אומר לו כך כי גם בנו דיבר ומקו"א מלא הוא שובה ישרא׳ עד ה' אלקיך ומה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה וגו'.

שאלה י"ב. עוד מצינו פלגי מים לב מלך ביד ה' (משלי כ"א) והיאך מתפללין אנחנו השבינו אבינו לתורתיך וגו'.

תשובה. על הראשון הוא דבר פשוט כמו שפלגי מים בידו של הקב"ה כן על לב מלך יחול ג"כ גזירתו וע"ד תפלתינו אליו השיבינו אבינו לתורתיך וגו' והחזירנו בתשובה שלימה לפניך ג"כ אין הכוונה כי ישליל מאתנו הבחירה, אבל הדבר הוא כך, אם אמנם הבו"י נתן לנו התורה והמצות לקיימם בכל מקום ובכל עת ובכל ענין עכ"ז ידוע כי לא כל מקום גורם לתורה וליראה רק בין חברים מקשיבים לתורה ולעבודה אבל בין פושעים ורשעי ארץ, בקל יפול לב האדם בעוה"ר בפח היצה"ר, ולא כל העתים שוות לעבודת הבו"י כי באם האדם שרוי בצער ח"ו ידוע כי אין אדם נתפס בצערו, וכן עניות מעבירות ע"ד קונו, וככה ג"כ עשירות גדול כנאמר שמנת עבית וגו' אשר ע"ז אנו מתפללים שהקב"ה יושיענו עדכ"ש ע"ד המקום והזמן והענין להקל מאתנו מלחמות היצר כאמרו פתחו לי כפתחו של מחט

טהון קאָננען דער בורא ומנהיג לכל הברואים איזט האָטטע איהם לייכט זיין הערץ דאַצוא געבראכט תשובה צו טהון, הקב"ה וויללׁ אַבער דאַסס דער מענש מיט זיינער בחירה טהון זאלל דעססהאַלב זאַגטע ער חזור בך, טהוע תשובה אוים אייגענע בחירה, אונד זאלל עס דיך ניכט וואונדערן דאַסס איהם דיעס הקב"ה זאַגטע, ער זאַגטע אונז אויך דאַס הייסט עס דאך שובה ישראל קעהרע דיך ישראל מיט תשובה צו הקב"ה וגו'.

פראַגע 12. אויך שטעהט פלגי מים לב מלך הקב"ה לייטעט דאַס הערץ דער קאָניגע, אונד אונזערע תפילה השיבנו אבינו וגו'.

אַנטוואָרט. ערסטענס איזט איינפאַך זיינע גזירות אונד וואהרנונגען טריפֿט אויך דאַס הערץ דער קאָניגע אונד קאַנן זיך קיינער ענטציע־הען פֿאַן זיינע גזירות. וואַס אונזער תפילה בעטריפֿט השיבנו קעהרע אונז צוריק צו דיינער תורה וגו' דא ווירד אויך ניכט געמיינט ער זאלל פֿאַן אונז דיא בחירה וועק נעהמען דאַסס וויר ניכט שלעכט זיין קאָננען זאנדערן וויא וויר וויססען זינד ניכט יעדע אומשטאָנדען אונד ניכט יעדער אָרט גינסטיג ל'תורה ועבודה דען ווען דער מענש ח"ו אין צער אונר ארמוטה איזט דאַס ברינגט איהם צו עבירות אונד זא אויך איעבערמוטה, דאַס בעטען וויר הקב"ה זאלל אונז דיא אומ־שטענדען דערארט העלפֿען דאַס וויר לייכטער צו תורה געלאַנגען וקרבינו ער זאלל אונז נאָהערען דיא געלעגענהייט איהם דיענען צו קאָננען, ניכט אַבער דענקע מיין קינד פֿאַן דעם וואַס וויר ביז יעצט געשפראָכען האַבען דאַס ח"ו הב"ע קיין קראַפֿט האָטטע דיא בחירה

ואני אפתח לכם כפתחו של אולם, אבל עיקור העבודה ותשובה היא בבחירת האדם ווה לשון וקרבינו מלכינו לעבודתיך הרי רק הקירבה, אבל העיקור עלינו לעשות, אמנם בני מחמדי אל תחשוב כי מכל אשר דיברנו עד כה אשר אין הכח והממשלה של הקב״ה על האדם להטות באמת את לבבו לטובה או לרעה, הם מ׳הזכיר כי לו הכח והממשלה ובאמת מצינו כי היטה לבב איזה רשעים לעשות רעה מחמת ענינים מועילים אבל כמעט המה כמו שאר נסים אשר פעל ועשה הקב״ה לטובתינו ולטובת העולם כמו קריאת ים סוף וירידת המן וכדומה. וכאשר מצינו בפרעה כי אני הכבדתי את לבו, ואמר על סיחן. כי הקשה ה׳ אלקיך את רוחו ואמץ את לבבו (דברים ב׳ ל׳) אבל זה היה מדרך נס והוץ מדרך הטבע לתועלת גדול, כי נצרך פרעה לחזוק נפשו שלא יאבד במכות ההם עד ישלמו לו שאר המכות וכבר ביאר לו באומרו כי עתה שלחתי את ידי ואך אותך ואולם בעבור זאת העמדתיך למען ספר שמי בכל הארץ (שמות ט״ז) וכן סיחן נצטרך שלא יאבד מפחד שמע בני ישראל לחזק לבם לקראת המלחמה אבל על הכלל כלו יצא שהבחירה נתונה ביד כל אדם אם להטיב אם להשחית דרכו על הארץ, וטענת הבו״י עלינו שנעבדיהו ולא נמריהו הוא בצדק, יען כי אנחנו בעלי בחירה, ואין לנו שום

פֿאם מענשען צו ענטנעהמען אונד איהם לענקען צו גוטען אדער שלעכ־טען, וויססע דער שאֶפֿפֿער דער וועלט איזט אללמאֶכטיג, וויר פֿינדען אויך מאנכמאהל כפי גזירת חכמתו אוים איניגען גרינדען הקב״ה פֿאן מאנכען דיא בחירה וועקגענממט אבער זעהר זעלטען אונד אויך נור צום וואהלע דער מענשהייט, וואס עבען זא זעלטען אלס אנדערע נסים פֿארקאממען, עס הייסט ביא פרעה כי אני הכבדתי, איך האבע זיין הערץ שווער געמאַכט. ביא סיחון שטעהט כי הקשה הקב״ה זיין גייסט געהאֶרטעט האט אום ניכט צו פֿאלגען, דאס וואר אבער וועגען בע־זאנדערער אורזאַכע דען פרעה מיסטע געשטאֶרקט ווערדען דאסס ער דיא אללע מכות אויסהאלטען קאֶננע דאמיט מאן דיא נסים ונפלאות וויססען זאלל וויא עס שטעהט ואולם, אבער דעסהאלב האבע איך דיך אויפגעהאלטען, דאמיט מיין נאמע בעקאנט ווערדען זאלל, אין דער גאנצען וועלט. אונד זא אויך ביא סיחון, אבער אים אללגע־מיינעם איזט דער גרונדזאטץ יעדער מענש האט דיא בחירה, צו וועהלען אב ער גוט אדער ח״ו שלעכט זיין זאלל, אונד זינד וויר דא־הער מיט רעכט שטראפֿווירדיג וואן וויר ח״ו זינדיגען, אונד ערהאלטען מיט פֿאללעם רעכטע שכר טוב פיר דיא מצות דיא וויר מקיים זינד.

פֿראגע 13. אונד נון בין איך פֿעסט איבערציינט, דאסס אינז הקב״ה ריכטיג דיא בחירה איבערלאססען האט. אונד דער בורא וויים אללע אונזערע טהאטען אונד געדאנקען, אום וויעפיעל מעהר

וויר

טענה כנגדו וכמו שאמר הכ' האנוש מאלקי יצדק ואם מעושיהו יטהר גבר.

שאלה י"ג. הנה נתברר אצלי עד למאד, כי הבחירה נתונה ביד כל אדם, והקב"ה יודע ומבין את כל מעשיהם וכל מחשבותם אשר על כן כמה וכמה חובה כפולה ומכופלת עלינו, שנתעסק בכל עת ובכל שעה ובכל רגע רק כפי רצונו יתב' לבל ימצא בדרכינו ולבינו שום דופי ושום נגע, רק הכל נעשה לשם שמים, הורינו נא בחסדך את הדרך אלך בו לבל אטע ימין ושמאל.

תשובה. בני בני מחמד נפשי תא ואלמדך הדרך אשר תלך בו הנה כבר אמונתינו שלימה שזאת התורה המצויה בידינו הוא הנתונה למ"ר ע"ה, וזהו הדרך אשר תלך בו לשמור עצמך מלעבור ח"ו על א' מכל מצות ה' אשר לא תעשינה ושתתקיים כל המצות אשר נצטוו לנו וליתר ביאור הוי כל מעשה בני אדם נחלקים לג' חלקים, ואלו הן צווי, ואזהרה, ורשות ר"ל מצות עשה שהם רמ"ח, ומצות ל"ת שהם שס"ה, ורשות אשר אין שיעור למספרם והצווי שהם מ"ע נחלקים לב' א' מהם מצות הלבבות לבדו והם הדברים אשר יתכנו באמונת הלב כיחוד הבוי"י לאהבתו בלב שלם ושנשמור מצותיו במחשבה ושנקבל גזירתו ר"זמחה רבה, ושנבחין טובתיו עלינו ועל כל העולם וכדומה

וויר דאַהער בעשטרעבט זיין מיססען, אימּמער נור דאַס גוטע אין זיינע אויגען צו טהון, אונד וויר אין זיינע וועגע וואַנדעלן זאללען, בע־לעהרע מיך דאַהער טהייערסטער פֿאַטער, וויא איך אַללעם ריין לשם שמים טהוען זאלל, אום פֿאַן זיינע מצות ניכט אַבווייכען.

אַנטוואָרט. היער איזט דער וועג מיין קינד וואָ דוא געהען זאללסט פֿאַר אַללעם גלויבען וויר באמונה שלימה דאַסס דיעזע תורה דיא אין אונזערע האַנדען זיך בעפֿינדעט פֿיר מ"ר דורך הקב"ה אַלליין איבער־געבען וואָרדען איזט, דאַהער וויר דיעזע תורה זא בעפֿאלגען מיססען, דאַסס וויר ח"ו קיינע איינציגע עבירה עובר זיין זאָללען, אונד אַללע מצות דיא אונז נור מאָגליך איזט מיססען וויר מקיים זיין, דיא תורה טהיילטע נאָמליך דיא טהאַטען דעם מענשענס אין 3 טהיילע ערס־טענס צווי דאַס הייסט מצות עשה 2־טענס מצות ל"ת — אונד דריטענס רשות, דיא מ"ע זינד אויך אין 2 טהיילע מצות הלבבות וואַס מיט דעם הערצען, אַלליין אויסגעאיבט ווערדען, וויא דער עכטע גלויבע דאַסס הבוי"י שמו אַללמאַכטיג אונד יחוד ומיוחד איזט ובורא ומנהיג לכל הברואים, אונד דאַסס וויר מיט פֿריידע אַן איהם אימּמער דענקען זאָללען זיינע וואהלטהאַטען אין אונז אימּמער אַנערקעננען א. ד. ג. צווייטענס דיא מצות וואַס מיט טהאטען אויסגעאיבט ווערדען וויא צ"ב תורה לערנען תפילה צדקה געבען שבת ויו"ט האַלטען סוכה לולב ציצית דאַס ווירד מיט דעם קאָרפּער געטהון אונד מום אַבער

אויך

בענינים אלו אשר יאריך סיפורם. ומהם מצד הלבבות והאברים יחדיו כמו קריאת ס״ת ולימודו והתפילה והצדקה והשביתה מן המעשים בשבתות ובמועדים ועשות סוכה לולב וציצית וכדומה. אשר לא יתכן כ״א במעשה אחד מהאיברים אבל בתנאי שצריך ג״כ כוונת הלב. יען כי מצוה בלא כוונה הוא כגוף בל׳א נשמה. והאזהרות דהיינו מצות ל״ת מתחלקים ג״כ לב׳ אחד מהם חובת הלבבות, והב׳ חובת האיברים והנה אזהרה שבחובת הלבבות כשיתוף עם הבו״י ר״ל שיאמין ח״ו בלבבו מציאת איזה אל׳וה בשיתוף עם הבו״י וכדומה וחובת האיברים ידוע כגניבה גזילה אכילת דברים האסורים וכדומה. והרשות. מתחלק ג״כ לג׳ חלקים די הסיפוק. והרבוי. והקיצור. די הסיפוק הוא מה שא״א לאדם לעמוד בלעדו בתקנת גופו והנהגת עניניו כמו המזון במאכל ומשתה והמלבוש והכסית והדיבור מה שהוא צריך אליו בסדר עניניו ופעולתו וכדומה. שיקח מהם כדי הסיפוק והנכונה אשר בהם יכון ענינם כמ״ש טוב איש חונן ומלוה יכלכל דבריו במשפט (תילים קי״ב) והחלק הב׳ שהוא הרבוי׳ והוא עביר גבול די הסיפוק אל התוספת אשר אין צורך בהם כמו הרבוי מן המאכל והמשתה וכדומה. וכבר הזהיר ממנו החכם באומרו אל תהי׳ בסובאי יין בזוללי בשר למו וכדומה. בדברים שיצא מדרך די הסיפוק אל דרך המותרות. וחלק

אויך די כונה דאַבייא זיין דענן איינע מצוה אהנע כונה גלייכט איינעם קאָרפער אהנע נשמה. די מצות ל״ת זינד אין 2 טהיילע. ערסטענס וועלכעס נור מיט דעם הערצען איזט וויא צ״ב דער ניכט די עכטע אמונה האט ח״ו אונד אים הערצען אפיקורסית דענקט. די איינהייט אונד אַלמאכט גאטטעס לייגנעט א. ד. ג. אונד זינד עבירות וואס מיט דעם קאָרפער געטהון ווערדען וויא צ״ב גניבה גזילה דאָס עססען טריפות אונד דברים אסורים ה״ו. רשות ווירד אין 3 טהייל געטהיילט ערסטענס געברויך. נאָמליך צור גענוגזאממקייט. צווייטענס איבערפלים-סיגקייט. אונד 3 ענטהאלזאממקייט. גענוגזאַמקייט. ד״ה די געברייכע די אין יעדער מענש האַבען מוסס צו זיינעם דאַזיין וואָס קיין מענש אהנע דיעס עקסיסטירען קאַנן, נאָמליך דאָס עססען טרינקען שלאָפען רעדען א. ד. ג. טהאַטען וואָס וועדער אין דער רייהע דער מ״ע נאך אים כלל דער מצות ל״ת זינד אַבער דאָס אַללעם געברויכע מאַן נור דאָס אַללערנאָטהיגסטע אום זיין דאַזיין צו ערהאַלטען דאָס ווירד די הסיפוק גענאַנגט וויא ד״ה ע״ה זאַגטע טוב איש עס איזט זעדר גוט דאַסס דער מענש אַללע זיינע וועגע אונד טהאַטען מיט גערעכט איע־בען זאלל, צווייטענס איבערפליםסיגקייט נאָמלין דער ניכט נור דאָס נאָטהיגע געניעסט זאנדערן אים איבערפלאסס אים עססען טרינקען א. ד. ג. דארויף זאַגטע שלמה המלך אל תהי׳ דוא זאללסט ניכט פאַן די יעניגען זיין די וויין טרינקען אונד פלייש עססען אים איבערפלוסס

השלישי מן הרשות הוא הקיצור, והוא שלא הגיע אדם אל גדר די הסיפוק במאכל ומשתה במלבוש ובצרכי המזון והדומה לזה, וזה יחלוק לבי חלקים שיהי' חסידות ופרישות, או לענין העולם ומה שיש ממנו לחסידות ולהתקרב בו אל ה' על דרך הפרישות הוא משובח ויש עליו גמול כמ"ש לב חכמים בבית אבל ולב כסילים בבית משתה (קהלת) ומה שיש ממנו לענין העולם והוא להותיר ממונו או לשבח אותו שהוא פורש מן המותר ומסתפק מן העולם בפחות ממזונו זה מגונה מפני שהוא יוצא מנתיב הבחינה, והוא חומס את גופו, וזה מפני רוב אהבתו לאוצרי העולם, אבל הדיבור הקיצר בהם משובח וכמאמר אל תבהל את פיך ולבך אל תמהר להוציא דבר לפני אלקים כי אלקים בשמים ואתה על הארץ ע"כ יהי' דבריך מועטים, ואין לגוף טוב משתיקה.

שאלה י"ד. ומה רצית במאמרים האלה אבי יקירי.

תשובה. כתר לי זעיר לא שלמתי דברי, ועתה נעיין נא על די הסיפוק, וכשנחקור היטב גם זה כלל הצוי דהיינו להגיע מן העולם אל המזון נמצאנו מצוה בו כמ"ש ויברך אותם אלקים ויאמר להם אלקים פרו ורבו ומלאו את הארץ וכבשוה (בראשית א') וכן הנה נתתי לכם את כל עשב זורע זרע אשר על פני האדמה (שם) א"כ די הסיפוק במזון הוא מצות הבוי' וכיון שכן הוא כבר אתה רואה כי כל מעשה

איבערפלוסס, דאס דריטע איזט דיא ענטהאלטזאמקייט, נאמליך ועלבסט וואס ערלויבט איזט אויך ניכט זאפיעל געניעסט אלס ער ברויכטע, ער עססעט וועניגער אלס זיין קארפער ברויך א. ד. ג. איזט דיא ענטהאלטזאמקייט וועגען חסידות ופרישות וועגען אהבת הבוי' אדער תשובה, איזט דיעס זעהר ליעב בייא הקב"ה וויא עס הייסט לב חכמים וגו' דער אבער דיזע ענטהאלטזאמקייט וועגען גייציגקייט טהוט דער בערויבט זיך אונד זיינעם קארפע אים נור פערמאגען צו זאממעלן דער איזט געהאסט בייא הקב"ה אונד פערהאססט בייא מענשען.

פראגע 14. אונד וואס זאלל איך פאן דיעזעם געשפראך ענטנעהמען.

אנוואָרט. ווארטע מיין קינד איך ווערדע דיר גלייך ערקלארען יעצט וואן וויר גוט בעטראכטען, זעלבסט יעדען רשות וואן דער מענש עס טהון זאלל אים געהאריגען וועג דאס איזט איינע מצוה וויא עס שטעהט הנה נתתי לכם וגו' איך האבע אייך געגעבען יעדע פפלאנצע יעדע פריכטע צו גניעסען, דאהער פינדען וויר דאסס יעדע טהאט דיא דער מענש טהון קאנן ענטוועדער איינע מצוה אדער עבירה איזט נאמליך בעפאלגט ער דיא געבאטע דיא הקב"ה אונז געגעבען האט, דאס איזט איינע מצוה, בעפאלגט ער ניכט בעגעהט ער איינע זינדע, טהוט ער קיינע עבירה, איזט עס איינע מצוה, איזט ער ח"ו עובר טוט ער איין עבירה, זעלבסט וואס אין רשות אנבעלאנגט געניעסט

ער

בני אדם יהי' מה שיהי' אינם יוצאים מצוי ואזהרה וביאור כי כל הנעשה אם הוא מהמצוה הוא מעשה טוב וכן נכון וכן ראוי, ואם יניח מעשותו והוא יכול לעמיד בחובתו הוא מקצר וכן לא יעשה, ומי שעושה דבר מאזהרות הוא חוטא. ואם יניח מעשותו הוא צריק, ודוקא כשיניח בעבור יראת שמים כמ"ש, אף לא פעלו עולה בדרכיו הלכו ר"ל כי הבלתי פועל העולה הולך בדרכי ה' כעושה מצוה, ואם עשה מן מעשה הרשות על דרך השוה ונבונה הוא צדיק כנאמר טוב איש חונן ומלוה יכלכל דבריו במשפט, ואם היה מרבה ועובר על די הסיפוק הוא מקצר בעבודתו, ואם יקצר מדי הסיפוק עם יכולתו עליו ותהי' כונתו לשם שמים ולמשול בתאותו הוא צדיק ומעשיהו טוב, ואם אינו לש"ש מעשיהו מגונה, הרי בני מחמדי כי בכל פסיעה, ובכל מעשה שתעשה, ובכל מחשבה אשר תחשוב אינך ניצול בא' מב' דרכים או בעשיית נ"ר לפני מי שאמר והיה העולם, או שמקצר בעבודתו, וא"כ בכל עת יהי' בגדיך לבנים ושמן טוב על ראשך אל יחסר, וכל מעשיך יהי' לש"ש וזהו בכל דרכיך דעהו והוא יישר אורחותיך.

שאלה ט ו. אבי מחמדי הוסיף לי באר בדבריך הנעימים על הפסוק בכל דרכיך דעהו.

תשובה. חובת האדם מול דבוי אין לך אפי' רגע חפשי, ובכל עת ובכל שעה ובכל ענין ובכל מדה הוא מונחים לפניך בפיך ובלבבך

ער דיזע וועלט אים געניגענאַממקייט איזט עס איינע שעהנע טהאַט אונד איך איינע מצוה, איבערגעהט ער אים איבערפלוסס איזט עס איינע זינדע, ענטהאַלט ער זיך פאַן רשות לש"ש וועגען חסידות אדער תשובה איזט עס איינע מצוה, איזט עס וועגען גייציגקייט איזט עס איינע זינדע, דאַהער מיין קינד יעדער שריט יעדעס ווירקען יעדער געדאַנקען יעדע וועגדונג קאַנן ענטוועדער איינע מצוה אדער עבירה זיין, דאַהער בעטראַכטע דאַסס דוא בייא יעדעם ווירקען אונד שטרעבען בייא יעדעם געדאַנקען נור נ"ר געגען הקב"ה איבען זאללסט וויא עס היסט וכל מעשיך יהי' לש"ש ובכל דרכיך דעהו.

פֿראַגע 15. ערקלאַרע מיר טהייעסטער פאַטער געניער דעם פסוק בכל דרכיך דעהו.

אנטוואָרט. דיא שולדען דעם מענשען געגען הקב"ה איזט קיין מאמענט פרייא אונד ליעגט איממער בייא יעדער געלעגענהייט פאר אונז זיך געגען הקב"ה דאַנקבאַר צו צייגען, אונטער דיא אייגענשאַפטען דעם מענשענס זינד פיעלע ענטגעגענגעזעטצטע מדות צ"ב פריידע, אונד טרויער, דיא פריידע וועגדע מאַן אַן לשם שמים דאַסס וויר איממער אונז פרייען זאללען וואַן וויר אַן הקב"ה דענקען דאַסס ער אונזער שאַפפער אונד פאַטער איזט אונד וויר דיא זכי' האַבען איהם נחת

לעשותו, הנה בכל מדותיך יש לך זו כנגד זו, וזה לעומת זה, למשל השמחה, והאבל, ואופן שימשוך בשמחה לש"ש דהיינו שתשמח תמיד בזכרך שע"י עבודתך לבו"י אתה מוכן ומיועד לחזות בנועם ה' אבל לשאר דברי הבל עולם הזה לשמחה מה זו עושה, וכן העצבה לא יהי' אלא דוקא ע"י קצירת בעבודת הבו"י ותתעצב שח"ו לא יהי' סופך יורש גהינם ולזה נאמר אשרי אדם מפחד תמיד אבל לשאר דברים אין לפחד ואין לעציב אלא בטח בה' ועשה טוב, וע"ז אמרו ז"ל כל המפחד חוטא, ועוד יש במדתך הגבורה, ומורך, והוא רכות הלב, ומקום השימוש בגבורה בפגוע אויבי ה' להלחם בהם ותהי' גבור כארי לעשות רצון אביך שבשמים וסבול כל צער וכל נסיון ברצון הבו"י ורצון חסידיו כמ"ש כי עליך הורגנו כל היום, וזהו גבורה גדולה לסבול כל צער שבא עליו ואל יהי' רשע לפני המקום ח"ו אפי' שעה א' ומורך תשמש בעת התוכחה אם יבזה אותך חבריך ואף אם יש לאל ידך לעשות עמו רעה, תהי' מן הנעלבים ואינם עולבים, ועליהם הכתוב אומר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו, וכמ"ש יען כי רך לבבך ותכנע מפני ה' (מלכים ב' כ"ב) ובכלל מדותיך הבושת, ועזות, ומקום הבושת תשמש בזכרך את כל הטוב אשר ייטיב ה' לך, ואתה תשלם לו אחד מאלף אלפי אלפים ממה שיש עליך לשלם, ובפרט ח"ו כשאתה מקצר בעבורתו או לאותה בושה אוי לאותה כלימה, כמ"ש בן אדם הגד את בית ישראל ויכלמו מעונותיהם (יחזקאל מ"ג) ועוד אמרו לקי בושתי ונכלמתי ומקום העזות תשמש בפגיעת הרשעים ואנשי העבירות

רוח צו טהון דורך מצות ומע"ט, אבער צור הבל עולם הזה האט דיא פריידע קיין ווערטה, דיא מדה פאן טרויער איזט נור אנצוווענ־דען וואנן וויר ח"ו אונזערע פפליכטען געגען הקב"ה ניכט נאכקאממען קאננען אבער ניכט צו פירכטען וועגען הבלי עוה"ז זאנדערן בטח בה' פערזיכערן וויר אויף הקב"ה אונד האפפען וויר צו איהם ער ווירד אונז העלפען, נאך זינד 2 מדות עזות, אונד בושה, דיעם לש"ש אנצו־ווענדען געגען דיא רשעים מיססען וויר פרעך זיין, אבער שעהמען מיססען וויר אונז נור וואן וויר זיך עררינערן דאס פיעלע גוטעס וואס וויר פאן נאטט ב"ה ערהאלטען אונד איהם דאפיר קיין טויזענדעם טהייל דאנקבאר זיין קאננען אדער ח"ו געגען איהם זינדיגען, וויא עס שטעהט הגד את בית ישראל, זאגע דען קינדערן ישראל דאסס זיא זיך שעהמען וועגען איהרע זינדען, נאך האסט דוא 2 מדות כעס, אונד רצון, דיא מדה פאן צארן בעדיענע געגען דיא זינדער דאס איזט איינע מצוה, אבער וועגען הבלי עוה"ז צו צירנען איזט איינע עבירה וויא עס הייסט כל הכועס איין יעדער דער צירנעט גלייכט דעם דער ע"ז דיענט, מדת הרצון בעדיענע דאסס דוא מיט אללעם צופריעדען זיין זאללסט וויא עס דיר הקב"ה צושיקט, אונד בעזיצט דוא נאך 2

מדות

והחולקים על האמת תהי׳ עז כנמר להוכיחם בשבט פיך ואל תבוש ואל תכלם מהם כמ״ש שמתי פני כחלמיש (ישעי׳) וכן ב׳ מדות הכעס והרצון, הכעס תשמש רק על עוברי רצונו יתב׳ ומותר לכעום עליהם אבל על הבלי העולם אמרו כל הכועס כאלו עובד ע״ז. ומקום הרצון תשמש כאשר יתנהגו כל הדברים בדרך טוב וישר ווה יהי׳ כל מגמתך ורצונך, וכן ב׳ מדות הרחמים, והאכזריות מקום הרחמים על הדלים והעניים והחולים וכיו״ב לעשות עמהם טובה כאשר עם יכולתך והאכזריות בהפרע מן הרשעים והנקם מן המשחיתים ואל תרחם עליהם כמ״ש אל תחום עינך עליו, וכן ב׳ מדות הגאוה, והענוה, מקום הגאוה תשמש כשתפגעו בכופרים באלקים אל תשפול ואל תכנע לפניהם שלא תראה כמצדקת אותם, אך טוב לזה מדת הגאוה, כמו שידעת ממעשה דמרדכי והמן בשושן הבירה, אבל על הבלי עוה״ז תועבת ה׳ כל גבה לב, ומקום השימוש בענוה בפגיעתך אדם חסיד וירא אלקים והכם בתורתו ומתעסק בעבודתו, ומי שיש לו עליך טובה וחסד ואתה חייב לגמול לו, וכן יש ב׳ מדות האהבה, והשנאה, מקום האהבה תהי׳ לאשתך ובנים ובנותיך ולכל מי שמסבבים עמך על עבודת הבוי׳ ווה את זה יעזורו, וע״י מי שיגיע לך שמחה לעתיד לבא, ומקום השנאה למי שעובר על רצון אלקים ועמד כנגד אנשי האמת והמה למכשול ולפוקה כמ״ש עוזבי תורה יהללו רשע ושומרי תורה יתגרו בם, וכן

מדות רחמים אונד אכזריות דיא מדה פֿאן רחמים בעדיענע דיר נעגען ארמע געגען קראַנקע אָדער פֿעראונגליקטע, ערבארמע דיך אויף איה־נען אונד העלפֿע זיא מיט וואַס דיר נור מאָגליך איזט, דיא מדה פֿאן אכזריות בעדיענע דיר געגען דיא רשעים דיעבע אונד מאָרדער זיא געזעטצליך צו בעשטראפֿען אהנע רחמנות, אויך האַסט דוא 2 מדות גאוה אונד ענוה, דיא שטאלצהייט בעדיענע דיר געגען כופרים אונד אפיקורסים לאססע דיך ניכט פֿערפֿיהרען פֿאן איהנען, אונד ציינע דיך ניכט איהנען אונטערטהאָניג נור שטאלץ זייאַ געגען זיא זא וויא מרדכי געגען המן הרשע שטאלץ וואר, אבער אנדערם איזט תועבת ה׳ איינע אונווירדיגקייט געגען גאטט ב״ה דיא שטאלצהייט, דיא דעמיטהיגקייט בעדיענע דיר געגען יראה ה׳ ת״ח אונד פֿאן דעם דוא טובות ערהאַל־טען האסט דעם זייא אונטערטהאָניג, נאך גיבט עס 2 מדות אהבה ושנאה דיא ליעבע בעדינע דיר געגען דיינע אנפֿערוואַנדטען דיינע מיט־מענשען דיא מיט דיר צוזאממען שטרעבען לעבודת הש״י אונד ליעבע הקב״ה אונד זיינע מצות, דיא מדה פֿאן פֿיינדשאפֿט בעדיענע דיר געגען רשעים דיא פאן תוה״ק שפאָטען נאך זינד 2 מדות נדיבות, אונד כילית דיא פֿרייגעביגקייט בעדיענע דיר פֿיר ארמע אונד נאטהבעדירפֿ־טיגע, אונטערשטיטצע זיא מיט געלד אונד וויססענשאפֿט, וויא עס הייסט אל תמנע טוב, ניכט פֿערמיידע דאַס גוטע פֿאן דעם בעדירפֿטיגען,

וואן

ב' מדות הנדיבות והכילות מקום הנדיבות לשום כל דבר על מכונו ולתת לכל הצריך מדה מהממון ומן החכמה כמ"ש אל תמנע טוב מבעליו בהיות לאל ידיך לעשות. ואומר יפוצו מעיינותך חוצה (משלי כ"ח) ומקום הכילות דהיינו הקמצנות על האכזרים והפתאים ומי שאינם מכירים את עצמן ולא ערך הטובה עליהם כמ"ש יוסר לץ לוקח לו קלון ומוכיח לרשע מומו (שם) ואמרו ז"ל כל העושה טוב למי שאינו מכירו כאלו זורק אבן למרקלוס, וכן ב' מדות העצלה, והחריצות מקום השימוש בעצלה בתאות בהמיות הנאתם כמעט עברו בו ואיננו וישאר חרפתם בעוה"ז והעונש להעוה"ב, ומקום החריצות בדברי תורה ומע"ט כמ"ש חשתי ולא התמהמתי לשמור מצותיך (תילים קי"ט) והנה למשל אם אתה עומד לפני מלך בו"ד אשר רואה ומבין כל מעשיך אשר אתה פועל בשליחותו שתצפה בתשלום גמול מאתו מה רב זהירתיך וחריצותיך להראות לו בכל זמן ועידן לבבך השלם אליו ולא תתרשל בעבודותו אפי' רגע ומכ"ש לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה אשר עומד עליך ורואה במעשיך על אחת כמה וכמה שלא תבטל רגע אחת בלתי עשיית רצונו, כי הלא עין רואה ואוזן שומעת, וזהו שאנו מאמינים באמונה שלימה שהבו"י יודע כל מעשה בני אדם וכל מחשבותם, ובני אם אתה עושה כן אשריך וטיב לך אשריך בעולם הזה וטוב לך לעוה"ב.

וואן דוא איהם אונטערשטיצען קאַנסט, דיא גייציגקייט בעדיענע דיר געגען שלעכטע מענשען, דיא דיינע טובות ניכט אנערקעננען וואָללען, אונד היטע דיך דיא שטאלצע נאררען ניכט צו בעלעהרען דען עס שטעהט יוסר לץ דער דעם שפּאָטטער ציכטיגט אונד איהם בעלעהרען וויל פֿערשאַפֿט זיך נור שאנדע (משלי) נאך זינד 2 מדות טראַגהייט אונד פֿלייס דיא פֿוילהייט בעדיענע דיר לש"ש נאָמליך צו תאות עוה"ז וייא טראַגע אונד בעגעהע עס ניכט, דען דער גענוסס איזט קורץ אונד דיא שאנדע בלייבט זעהר לאנגע אויף דיזער וועלט אונד בעוה"ב, פֿלייסיג אונד פֿריש אבער זייא מצות ומע"ט צו טהון וויא עס הייסט חשתי איך איילע אונד זיימע ניכט דיינע מצות צו בעפֿאלגען, זיעהסט דוא דאַפֿאָן דאסס אללע טהאטען אַללע מדות זאָ וואהל גוטע אלס אייך שלעכטע מדות אללעם קאנן מאן לשם שמים פֿערווענדען, אונד בעטראכטע וואן דוא פֿאר איין קאָניג שטינדעסט דער דיך בעטראכטעט אונד אללע דיינע ווערקע זיעהט וויא דוא דיך געגען איהם דאנקבאר צייגסט וויא פֿלייסיג אונד פֿריש וואָרעסט דוא איהם צו בעצייגען בייא יעדער געלעגענהייט דיינע אויפֿריכטיגקייט אונד טרייע אום וויעפֿיעל מעהר הבו"י אשר עין רואה ער זיעהט אלעס, אונד האָרט אלעם אונד אללע דיינע מעשים ווערדען בעטראכטעט דאַסס דוא קיין מאמענט ניכט פֿערגעהען לאססען זאללסט אום איהם צו צייגען דיינע אנהאָנגליכקייט

שאלה ט"ז. אבי מחמד נפשי כל אפונה אשר לכל מדות טובות אשר שמת לנגד עיני יכול אדם להגיע רק בלימוד ובעסק תוה"ק שהוא סמא דחיי ובאומרם ז"ל לעולם ילמוד אדם תורה אפי' שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה, אבל מצינו דאמרו ז"ל ותלמוד תורה כנגד כלם, וכי מי שיושב ועוסק בתורה פטור מכל המצות אתמה.

תשובה, ח"ו. לומר כן שמי שלומד תורה לבד שבזה יפטור משאר כל המצות וע"ז פרש"י ושמרתם ועשיתם כמשמעו, דהיינו כי צריך לעשות המצות בפועל ולא רק בלימוד, ואדרבה אמר ז"ל בפי' (לפני עידיהן) אמר רב הונא כל העוסק בתורה בלבד דומה כמי שאין לו אלקי שנאמר וימים רבים לישראל ללא אלקי אמת (ד"ה ט"ו) אלא צריך לעסוק בתורה במצות ובגמ"ח וכן אמרו ז"ל כל העוסק בתורה ובגמילת חסדים הקב"ה אומר מעלה אני עליו כאלו פדאני לי ולבני.

שאלה י"ז. וא"כ למה זה אמר ותלמוד תורה כנגד כלם.

תשובה, רצונם בזה דוקא, אם בשעה שעוסק בתורה והגיע לו באקראי איזה מן המצות וא"א לקיים שניהם אז ת ת עדיף, אבל באמת עליו מוטל לקיים כל המצות כלן ובפרט כאמור מצות גמ ח

אנהאַנגליכקייט אונד דיינעם טרייען דיענסט דאס איזט בכל דרכיך דעהו.

פראגע 16. איך בעצווייפעלע ניכט, דאַסס דיא אַללע מעלות ומדות טובות נור דורך דאס לערנען דער תוה"ק מאן זיך אנאייגנען קאנן ווייל דאך אונזערע הייליגע תורה איין לעבענס באלזאם איזט, אונד זאגען חמז"ל וואן מאן אויך תורה שלא לשמה לערנט, אבער אם ענדע קאממט מאן דאך לשמה אבער וויר פינדען ותלמוד תורה דאַס לערנען דער תורה איזט גגען אַללע מצות, אונד איזט עס דען ריכטיג דאַס דער וואַס לערנט תורה פטור ממצות איזט.

אַנטווארט. ח"ו דאס וויר דאס זאגען זאללען, אים געגענטהייל וויר פינדען כל העוסק בתורה בלבד איין יעדער דער נור אין דער תורה עוסק איזט אונד קיינע אנדערע מצות טהוט, דער איזט גלייך אלס אב ער קיין גאטט האַטטע, זאנדערן ער מוסס תורה לערנען, אונד אויך אללע מצות מקיים זיין וויא אונזערע וויזע זאגען כל העוסק בתורה ובגמילת חסדים, יעדער דער תורה לערנט אונד גמילת חסדים אויסאיבט זאגטע הקב"ה, איזט מיר גלייך אלס אב ער מיך אונד מיינע קינדער ערלאַזטע.

פראַגע 17. אַלזא וואַס דען ווירד געמיינט, מיט תלמוד תורה כנגד כלם.

אנטווארט. היעמיט ווירד געמיינט וואן דער מענש עבען מיט

ת"ת

אשר אפשר לגמול לשני מחנות לעשירים ולעניים, ובפרט אורחות גמ״ח שעסק בהם הקב״ה בכבודו ובעצמו אשר מצינו בתורה אורחת ה׳ חסד, כמו הכנסת כלה ויבן ה׳ אלקים את הצלע אשר לקח מן האדם לאשה ויביאה אל האדם (בראשית ב׳) ולהלבוש ערומים כמ״ש ויעש ה׳ אלקים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם (שם ג׳) ולרדוף אחר הרשעים ולהוכיחם בדברים טובים להחזירם בתשובה כמ״ש ויאמר ה׳ אל קין, למה חרה לך ולמה נפלו פניך הלא אם תטיב שאת ואם לא תטיב לפתח חטאת רובץ וגו׳ ולהציל את העשוק מיד עשקו כאשר הציל את אשת אברהם מיד אבימלך כמ״ש ועתה השב את אשת האיש (שם ד׳) ולהציל הגר מיד נוגשו כמ״ש ראו ראיתי את עני עמי אשר במצרים, ואת צעקתם שמעתי וגו׳ וארד להצילו (שמות ג׳) ולבקר חולים כמ״ש וירא ה׳ באלוני ממרא ואמ״ו ז״ל יום ג׳ למילתו היה ובא לבקר את החולה, ולהאכיל רעבים כאשר זן ופרנס את אבותינו במן בארץ לא זרוע׳ כמ״ש הנני ממטיר לכם לחם מן השמים ולהשקות צמאים כאשר השקה את אבותינו במדבר הגדול מים מצור הזיל להם כנאמר והוצאת להם מים מן הסלע וגו׳ (במדבר כ׳) ולהעיר לב בני אדם לילך בדרך טובים באשר נתן לנו תורת אמת, כמ״ש

ת״ת בעשעפֿטיגט איזט אונד איהם איינע אנדערע מצוה דאמאלס פֿארקאממט וועלכע איהם מבטל איזט פֿאן תורה לערנען איזט דיא מצות ת״ת מעהר אונד זאלל ת״ת ניכט מבטל זיין אבער זאנסט מוסס איין יעדער מענש אללע מצות מקיים זיין וואן אויך תורתו אומנתו איזט איעבערהויפט מצות גמילת הסדים וואס מאן זאוואהל מיט ארמע אלס אויך מיט רייכע טהון קאנן, ובפרט דיא גמ״ח וואס ווירר פֿינדען הקב״ה עס געטהון האט וויא צ״ב הכנסת כלה ויבן הקב״ה האט ערשאפֿפֿען פֿיר אדם הראשון איינע פֿרויא פֿאן דער ריפפע דיא ער פֿאן איהם גענאממען האט (בראשית ג׳) צו בעקליידען דיא בעדירפֿטיגען וויא עס שטעהט ויעש ה׳ גאטט ב״ה האט געמאכט פֿיר אדם זיין ווייב קליידער אונד האט זיא בעקליידעט (שם ג׳) דיא רשעים לויט מאגליכקייט מוכיח צו זיין זיא צו תשובה צו ברינגען וויא עס הייסט ויאמר ה׳ אל קין וגו׳ ווירסט דוא תשובה טהון, ווירד דיר פֿערצייהעט ווערדען, אונד וואנן ניכט ווירסט דוא בעשטראפֿט ווערדען, מציל צו זיין יעדען פֿאן געפֿאהר וויא הקב״ה זאגטע צו נח עשה לך תיבת צו רעטטען דען אונטערדריקטען פֿאן זיינע בעדריקער, וויא הקב״ה שרה גערעטעט האט פֿאן אבימלך ואתה השב את אשת האיש וגו׳ דעם פֿרעמדען צו רעטטען פֿאן דער האנד ויינער פֿיינֿיגער, וויא הקב״ה דיא ישראל פֿאן מצרים אויסגעלעזט האט, וויא עס הייסט ראו ראיתי איך האבע געזעהען דאס עלענד מיינער קינדער אין מצרים אונד איהר געשרייא האבע איך ערהארט אונד וויים איהרע שמערצען,

מבקר

וירד ה' אל הר סיני (שמות י"ט) ולמחול למי שחטא לו ומבקש ממנו מחילה כנאמר וינחם ה' על הרעה אשר דיבר לעשות לעמו (שם ל"ב) ולהיות אצל החולה בעת יציאת הנפש כנאמר וימת שם משה עבד ה' בארץ מואב על פי ה' (דברים) ולקבור מתים כנאמר ויקבור אותו בני בארץ מואב (שם) ולנחם אבלים כנאמר ויהי אחרי מות אברהם ויברך אלקים את יצחק בנו ואמרו ז"ל נחמו תנחומי אבלים, ובמאד מאד בני יקירי הוי זהיר לעסוק בתורה שיהי' יראת ה' עליך כמ"ש (כפ' ב"מ) אמר ר"י משום ר"א אין לו להקב"ה בעולמו אלא יראת שמים בלבד שנאמר ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה (דברים י') וכבר ספרו על ת"ח אחד שהתפאר לחבירו באמרו מימי לא הלכתי ד' אמות בלא תורה, והשיב לו חבירו אבל הלכת ד' פרסאות בלא יראה.

שאלה י"ח. עוד זאת אני אשאל מאתך אבי יקירי דמצינו כמה פעמים בגמ' דאמרו תיתי לי דקיימתי מצוה פלונית, וכהאי מעשה דאתי ארבעה ציציותיו וטפחו על פניו והיה מצילין אותו מאותה עבירה דהיה מהדר לקיים מצוה זה וכי רק מצוה זו קיים ולא שאר כל המצות ומדוע רק מצוה זו מצלת אותו דוקא ולא מצוה אחרת הלא דבר הוא.

תשובה, בני מחמדי, חוץ מאשר מוטל עליך החוב על כל מצות

מבקר חולים צו זיין וויא הקב"ה צו אברהם אבינו געקאממען איזט מבקר חולה זיין, דיא הונגערנדע צו שפייזען וויא הקב"ה אונזערע על־טערן אין דער מדבר מיט מן געשפייזט האט, יעדען מענשען צו בע־לעהרען גאטטעספורכט, אים גוטען וועג צו ברינגען וויא אונז הקב"ה זיינע הייליגע לעהרע געגעבען האט, צו פערצייהען דעם אונז אום פער־צייהונגן ביטעט, וויא הקב"ה דען קינדערן ישרא' פערצייהעט האט, וויא עס שטעהט וינחם ה' וגו צו זיין בייא דעם קראנקען בשעת יציאת נשמה, וויא הקב"ה בייא מ"ר ע"ה וואר וויא עס הייסט וימת שם משה על פי ה' אונד בייא דער קבורה צו זיין, שטעהט ויקבור אותו בני מנחם אבל צו זיין וויא הקב"ה יצחק אבינו מנחם וואר נאך דעם טאד אברהם, איבערהויפט מיין קינד זאללסט דוא קיין שריטט אהנע יראת שמים טהון, וויא עס הייסט ועתה ישראל וואס פערלאנגט הקב"ה פאן אונז נור יראת שמים, אונד ערצעהלטע מאן דאסס זיך איינסט איין ת"ח בריסטעטע דאסס ער ניע ד' אמות אהנע תורה געגאנגען איזט אנט־וואָרטעטע מאן איהם אבער ביסט דוא 4 מיילען אהנע יראה געגאנגען,

פראגע 18. נאך פינדען וויר בדברי חמז"ל אייניגע זאגטען תיתי לי דאס איזט מיר בייגעשטאנדען דאס איך דיזע אדער יענע מצוה מקיים געוועהזען האבע וויא וויר פינדען דיא מעשה בהאי חסיד, דיא 4 ציצית איהם אים געזיכט געשלאגען האבען דאסס ער דיא עבירה ניכט עובר זיין זאלל,

התורה וגזירות דרבנן שעשו משמרת למשמרת, ראוי ונכון להיות ביד כל איש ירא ה׳ מצוה אחת מה שיחזיק בה תמיד וידקדק בה ויקפיד עליה מאד ולא יעזבנה מכל סבה שבעולם, ועל זה אמרו תיתי לי דקיימתי מצוה פלונית ר״ל בזאת היה מחזיק לקיימה בדקדוק גדול תמיד עד למאד, יותר משאר המצות וזה היה מדקדק במצות ציצית בדקדוק גדול, וזה עמדה לו להציל אותו מרדת שחת, ומה מאד צריך לדקדק כמצות צדקה בדקדוק גדול עד מאד, ובכגון זה אמרו וצדקה תציל ממות, וידוע מעלת מצות צדקה כי רבה הוא עד שמקרבת את הגאולה שנאמר ועשו צדקה כי קרובה ישועתי לבוא (ישעי׳ נ״ו) ומקבל פני השכינה שנאמר אני בצדק אחזה פניך (תילים י״ז) ונעשה מלוה להקב״ה שנאמר מלוה ה׳ חונן דל וגמולו ישלם לו.

שאלה י״ט. פי׳ לי אבי יקירי פסוק זה מלוה ה׳ חונן דל וכו׳ כי הוא כמו כפל לשון.

תשובה. הנה מצינו בכל הפוסקים כי צדקה היותר גדולה הוא מטיל מלאי לכים של ת״ח ומלוה לעני בשעת דחקו כאשר מטה ידו בעסק ושלא יפול הנופל והחזקת בו. ובזה יש לך ב׳ גמולות א׳ שעשה מצוה גדולה כ״כ עד שנעשה מלוה להקב״ה כביכול והוא מלוה ה׳ חונן דל, ועוד אשר בשאר מצות צדקה, לבד המצוה והתשלומין

אַלזאָ זאללען וויר דען אננעהמען דאַסס ער נור דיעזע מצוה האַט מקיים געוועהזען אונד קיין אַנדערע.

אַנטוואָרט. מיין קינד פֿאָן דעם בעלעהרען וויר אונז דאַסס בעזאנדערס וואָס יעדער מחויב איזט מקיים צו זיין אַללע מצות אונד אויך אללע גזירות דרבנן איזט זעהר ראַטהזאַם דאַסס איין יעדער זיך איינע מצוה וועהלע, דיא ער באזאנדערסט מדקדק זיין זאלל מיט בעזאנדערער ליעבע אונד אכטונג אונד זאלל דיעזע אום קיינעם פרייז גרינגשאָטצען, אויף זאלך גאטונג מצות זאגטען חכמז״ל תיתי לי דאַסס איך דיעזע מצוה מקיים געוועהזען האַבע, איעבערהויפּט מוסס מאַן בעזאנדערסט בדקדוק גדול דיא מצות צדקה מקיים זיין אונד זא האַט דיא צדקה דעם קראפט להציל ממות דעם מענשען זעלבסט פֿאָן טאָד צו רעטטען אונד איזט מקרבת הגאולה מאַן דורך דיעזער מצוה מקבל פני השכינה איזט וויא עס הייסט אני בצדק וגו׳ אונד שטעהט אויך מלוה ה׳ חונן דל וגמולו ישלם לו.

פֿראַגע 19. ערקלאָרע מיר טהייערסטער פֿאַטער דעם פסוק מלוה ה׳ חונן דל וגו׳ דאס דאפפעלטע לשון.

אַנטוואָרט. דיא היילגע ספרים ערקלאָרען דיא גראָסטע צדקה איזט וואַן מאַן ארמע געלד בארגט אין זיינער נאטה דאַמיט ער ניכט דורכפֿאַללען זאלל אים געשעפֿט אונד דא האַט מאַן דאפפעלטען שכר. ערסטענס מאַן טהוט איינע גראָססע מצוה וואָפיר אידם דקב״ה בעלאָדנע

ווערדן

מהקב״ה לא יקבל מעותיו בחזרה מאת העני אבל בזה עוד, וגמולו ישלם לו שקיבל מעותיו בחזרה בזמן המוגבל מהלוה ממטיב כספו. והעולה על כלנה המחזיק תלמידי חכמים היושבים על התורה והעבודה.

שאלה כ׳. ופלא גדול מדוע בני אדם מתעוררים ליתן צדקה לאיש אשר מום בו שבר רגל או שבר יד עור או פיסח, ואפי׳ הוא מנוער ורק מתורה וחכמא ואינו מתעוררים כ״כ ליתן לת״ח עני ואביון מחוסר פרנסה.

תשובה. הוא דבר פשוט בני, כי אותן אנשים באשר ראו עני ואביון בשבר רגל או שבר יד ובדומה מתעוררים לרחם עליו כי גלגל חוזר בעולם ובנקל גם המה יכולים להגיע למעמד זו להיותן במיתן בשבר רגל או שבר יד ומרחמים עליו כדי שירחמו אנשים גם עליהם בבואם למדה זו, אבל כרואים ת״ח יודעים בעצמם כי לא בנקל יבואו גם המה למדה זו שיהיו ת״ח כמותם ע״כ אינו מתעוררים עליהם.

שאלה כ״א. ובל אפונה כי מצות הכנסת אורחים הוא ג״כ ממצות צדקה, וגם מי שאין לו ליתן צדקה בממונו כי הוא עני ואביון יכול לקיים בהכנסת אורחים לביתו מצוה זו.

תשובה. אמת ואמונה הדבר הזה עלינו, ומצינו כי מצות הכנסת אורחים יותר מקבלת פני השכינה דכתיב אם נא מצאתי חן בעיניך

ווירד ד״ה מלוה ה׳ חונן דל, צוויטענס ווירד איהם דיא שולד אויך צוריק געצאָהלט ד״ה וגמולו ישלם לו.

פראַגע 20. וואונדער אַבער דאַסס מאַן זיך מעהר ערבאַרמט איבער איין קריפּפּעל איהם צו אונטערשטיטצען אַלס איבער איינעם אַרמען ת״ח, וואָהרענד דיא גראָססטע מצוה איינעם ת״ח צו אונטער־שטיטצען איזט.

אַנטוואָרט. דאַס איזט איינפאַך מיין קינד, איין קריפּפּעל קאַנן איין יעדער לייכט ווערדען, דעסהאַלב ערבאַרמט מאַן זיך איבער איהם דאַס וואַן ח״ו דעריעניגער אויך איין קריפּפּעל ווירד מאַן זיך איבער איהם אויך ערבאַרמען זאלל, וואָהרענד איין ת״ח קאַנן ניכט יעדער לייכט ווערדען זאָ דענקט מאַן אַן זיך ניכט אים דעם ת״ח צו אונטער־שטיטצען.

פראַגע 21. איך בעצווייפלע ניכט טהייערסטער פאַטער דאַסס מצות הכנסת אורחים אויך אין כלל פאַן צדקה איזט, אונד דער איר־מער מיט געלד קיין צדקה געבען קאַנן, אַבער מיט הכנסת אורחים קאַנן ער דיעזע גראססע מצוה מקיים זיין.

אַנטוואָרט. גאַנץ ריכטיג, מיין קינד וויר פינדען דאַסס מצות הכנסת אורחים מעהר אַלס קבלת פני השכינה איזט, וויר לערנען דאָס פאַן אברהם אבינו, אונד זאַגען חכמז״ל דאַסס דיעזע מצוה ענטהאַלט צדקה אונד גמילת חסדים צוזאַממען, אונד וואַנן דאַס איינע זאָ איין

גראססען

אל נא תעבור מעל עבדך (בראשית י"ח) וכדברי חכמז"ל הוא צדקה וגמ"ח ביחד, ואם אחת מאלה רב כחו ורב מעלתו מכ"ש שניהם ביחד ולא בחנם האריכה התורה פרשה שלימה בענין הכנסת אורחים של אברהם אבינו. ולא די שאין קץ שכר מצוה זו לעולם הבא אלא אף גם כל הצלחות העולם הזה רגיל לבוא ע"י מצוה זו, לא נתבשר אברהם ושרה על בנים אלא ע"י מצות הכנסת אורחים וכמ"ש שוב אשיב אלך כעת חיה והנה בן לשרה אשתך (שם) ולא ניצל לוט מתוך ההפכה במהפכת סדום כ"א ע"י מצוה זו שנאמר ויאמר הנה נא אדוני סורו נא אל בית עבדכם (שם י"ט) ולא זכה השונמית להוליד בן אלא ע"י הכנסת אורחים, והנה מת הנער ובא האורח ויסגור הדלת ויתפלל אל ה' ויפתח הנער את עיניו ויחי ויקם על רגליו כמ"ש (במלכים) ולא נתפרנסה אשה אלמנה ובנה בשעת הרעב אשר בימי אליהו בעיר צרפת אלא ע"י הכנסת אורחים, וכן אמרו חכמז"ל שמצוה זו אדם אוכל פירותיהם בעולם הזה והקרן קיימת לעוה"ב. ואין אליהו הנביא רגיל לבוא לברך את האדם בהצלחת עולם הזה בעושר ויהי איש מצליח אלא ע"י הכנסת אורחים, ושלימות מצוה זו לעשות לאורח הבא אכילה ושתיה ולינה ולוי' והעיקור הוא מקום ללון ובית מנוחה וסימנך משכן מטה, כסא, שלחן, ומנורה, לכן נצור בני מצות הכנסת אורחים למען ייטב לך, כי אז תצליח את דורכך בעוה"ז. והלך לפניך

גראססען שכר האַט, אום וויע פיעל מעהר דיא ביידען צוזאַממען, אונד ניכט אומזאנסט האַט דיא הייליגע תורה איינע גאַנצע פרשה איבער הכנסת אורחים של אברהם אבינו געווידמעט. אונד ניכט נור איזט דער שכר בעדייטענד גראס בעולם הבא, זאונדערן פיר דיעזער מצוה ווירד אויך אויף דיעזער וועלט בעצאַהלט, אברהם אונד שרה האַבען דיא בשורה בעקאממען, דאַסס זיא איין זאהן האַבען ווערדען, דורך דער מצוה הכנסת אורחים, לוט איזט פאַן דעם גראססען אונגליק פאַן סדום גערעטעט וואַרדען דורך מצות הכנסת אורחים, וויא עס שטעהט וירא לוט וגו' ער האַט דיא פרעמדע געבעטען צו איהם איינ־צוקעהרען, דיא שינמית האַט דאַס גליק געהאַבט איין קינד צו בעקאמ־מען וועגען מצות הכנסת אורחים, דאַס קינד איזט איהר געשטארבען אונד אלישע האַט דאַס קינד לעבענדיג געמאַכט, אין דעם זכות פאַן הכנסת אורחים דיא אלמנה פאַן צרפת אונד איהר הויז איזט אים הונגער יאהרע געשפייזט וואַרדען דורך אליהו אויך וועגען הכנסת אורחים, אונד זאַגען חמז"ל פיר דיעזער מצוה געניעסט דער מענש איהרע פריכטען בעוה"ז אונד דער שכר בלייבט לעוה"ב, אויך אליהו הנביא בעזוכט נור דעם דער מקיים איזט דיא מצוה הכנסת אורחים, דער הויפט דיעזער מצוה, פיר דיא אַרמע צו עססען צו טרינקען צו געבען אונד קוואַטיער אנשטאַנדיגעם געלעגער וואָ צו שלאַפען, אונד

איהם

צדקיך לעולם הבא כי המצוה הזאת כלולה מצדקה וגמ"ח לפי שהוא נוהגת בין לעניים ובין לעשירים, ונאמר רודף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד. (משלי כ"א)

שאלה כ"ב. אבי יקירי ומחמדי ומה יש לי עוד ליזהר בדברים אשר יתרשלו בו בני אדם.

תשובה. גם מצות תפילה אשר בני אדם יזלזלו בו, דהיינו שאינם מתפללין בכונה והוא עומדת ברומו של עולם, כי רבה וגדולה מכל המצות, לכן תנה בני לבך לה' ותתפלל כל תפילתך בכוונת הלב, וכן ברכת הנהנין צריך להיות בכונה לא כמצות אנשים מלומדים וכמנהג בעלמא, ויהי חשוב בעיניך מצות התדירין כגון ברכת המזון וק"ש ותפילה וכדומה כמצות עשה שהזמן גרמא ובא לעתים רחוקים כאתרוג ומצה וכדומה ותחכם בכל עת לקיים כל מצות שאין לה דורשין, ולהחזיק בה, מפני שהוא כמת מצוה והוא מקטרגת למעלה לפני ה' ואומרות למה אגרע אנכי יותר משאר כל המצות, וזה לפי הזמן ולפי המקום, למשל במדינה שמגלחין הזקן, אתה אל תשחת פאת זקניך, במדינה שאין מכניסין אורח, אתה תכניס אורחים, וכן כל כיוצא בזה וע"ז אמרו אם המצות קלות שאדם דש בעקב תשמעון, ושמר ה' אלקך לך את הברית ואת החסד.

איהם בעגלייטען וסימן משכן, מטה כסא שלחן מנורה, אונד הייסט עס רודף צדקה וחסד ווער נאכגעהט צדקה אונד חסד צו טהון פינדעט לעבען צדקה עהרע וגו'. (משלי כ"א)

פֿראַגע 22. בעלעהרע מיך נאך טהייערסטער פֿאַטער.

אַנטוואָרט. אויך אכטע מיין קינד זעהר אויף מצות תפילה דאַסס דוא בכונת הלב בעטען זאללסט דא דיעזעס איינעס דער גראָססטען מצות איזט, אויך דיא ברכת הנהנין אַללע ברכות מוסס מאַן מיט כוונה אונד ניכט איילענד זיך אבפֿערטיגען אהנע צו וויססען וואס מאַן זאַגט, אונד פֿיר וועם מאַן בעטעט, אונד זאללען דיר איבערהויפט אַללע מצות דיא יעדען טאַג פֿארקאממען זא נייא אונד געליעבט זיין, וויא דיא מצות וואַס איינמאַהל דעם יאהרעס פֿארקאממען וויא לולב סוכה א. ד. ג. אונד יעדע מצוה דיא דיא אנדערן ניכט מקיים זינד דיא זאללסט דוא מקיים זיין בכל לבבך ובכל נפשך.

פֿראַגע 23. ביז יעצט האַבען וויר נור איבער מצות עשה גע־שפראכען, בעלעהרע מיך נון טהייערסטער פֿאַטער וויא איך מיך פֿערהאלטען זאלל געגען מצות ל"ת.

אַנטוואָרט. מיין קינד וברח מן העבירה, יעדע עבירה דיא נאך זא גערינג איזט פֿליכטע דאפאן, ניכט צו קלאָרען התירים אונד אויס־רעדען דענן דיא קליינסטע עבירה פֿעראונרייניגט דיך אונד מאַכט דיך פֿעהלערהאַפֿט אונד זאבאלד דיין נפש איין מום בעקאממט, זא

שאלה כ"ג. עד הנה דיברנו ממצות עשה, וכעת יהי' נא בטובך אהובי אבי להדריכני את הדרך אלך בה ואת המעשה אשר אעשה בענין מצות לא תעשה.

תשובה. בני בני כלל זה נקוט בידך וברחה מן העבירה, כי כל העבירה יהי' מה שיהי' פוגם את נפשך, ועושה אותך בעל מום. וכל מום לא יקרב להקריב לחם ה' דהיינו מצות ומע"ט, כי מיד בעשותך אחד מכל המצות אשר לא תעשינה אתה נעשה רשע לפני המקום, ואין בזה שום חילוק ונאמר ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חוקי ותשא בריתי עלי פיך, ועתה שנאת מוסר ותשלך דברי אחריך. (תילים נ')

שאלה כ"ד. עוד זאת אשאל מהו יותר חשוב בעיני הבוי' איש אשר מעולם לא עבר על עבירה, ואף כי לא קיים מצות עשה הרבה או איש אשר קיים מצות עשה הרבה ואף גם יש בידו עבירות ושנים יש בידו.

תשובה. לבטח תדע בני כי טוב בעיני ה' מי שהוא נקי מעבירות כלם אפילו אין בידו מן המצות עשה אלא מעט מהרבה. יותר ממי שיש בידו חבילות של מצות ואף יש בידו עבירות ג"כ.

שאלה כ"ה. נמצא לפי"ז מי שהוא אפי' עם הארץ והוא ירא שמים וסור מרע, ואף אם אין יכול לקיים והגית בו יומם ולילה, הוא במעלה גדולה יותר מהת"ח אשר לומד תורה והוא בעל עבירות ר"ל.

ווירסט דוא איין רשע פֿאר הקב"ה אונד הקב"ה זאגטע צום רשע וויא קאממסט דוא דאצוא מיינע מצות צו טהון, אונד האסט מיינע געבאטע פערוואָרפֿען.

פֿראַגע 24. ערקלאָרע מיר טהייערסטער פֿאטער וועלכעם בייא הקב"ה מעהר ליעב איזט דער ניע איינע עבירה געטהון האט, אונד אויך וועניג מצות ווייל ער ניכט קאָננטע, אדער דער פֿיעל מצות האט אַבער אויך פֿיעל עבירות.

אַנטווארט. גאַנץ זיכער איזט בייא גאטט ב"ה מעהר געליעבט דער ניע עבירות עובר וואַר, אבצוואַר ער קיינע פֿיעל מצות האַט, אַלס דער פֿיעל מצות אונד איין פֿיעל עבירות טהוט.

פֿראַגע 25 ענטשטעהט דאַפֿאן דאַסס אויך דער עם הארץ וואן ער ירא שמים איזט אונד זיך היטעט פֿיר יעדער עבירה וואַנן ער אויך ניכט תורה לערנען קאַנן נור עטוואס מוסר ספרים איזט מעהר אַלס דער ת"ח דער תורה לערנט אונד אויך עבירות טהוט.

אַנטווארט. גאַנץ ריכטיג דיא תורה איזט סמא דחיי דער עוסק בתורה איזט לשמה אונד ריין אהנע זינדע אַבער אויך סמא דמותא דער בעל תאוה אונד בעל עבירות איזט דען דער עם הארץ איזט ריין אונד ניכט פֿערשמוטצט אנגענעהם פֿאר הקב"ה, היננעגענאבער

דער

תשובה. אמת ויציב הדבר, כי התורה סמי החיי למי שעוסק בה והוא נקי כפים ובר לבב, אמנם הוא ג"כ סמא דמותא. למי שהוא בעל תאוה ועובר עבירות, יען כי זה ע"ה הוא איש טהור לא טעם טעם חטא והוא כלי נקי וטהור גברא ובהיר הוא ולכן מעט המצות שעושה ותורתו שלומד מתקבל באהבה לריח נחוח ולרצון לפני ה' אולם העובר עבירות טמא טמא יקרא, והוא כלי מטונף ומלוכלך ובן אפי' מעשיו הטובים ומצותיו הרבים שעשה ותורתו שלומד לא ירצו ולא יעלה לריח נחוח למלך הכבוד אשר הוא טהור ומשרתיו טהורים, והמלך וכסאו נקי ולא יפוק רצון מה' ואתה תמשול בו בענין זה שני אנשים שהביאו מנחה למלך גדול, אחד הביא מנחה גדולה פרי מגדים רבים מפרי עץ הגן ונכבדים אשר כל פרי מהם תאוה הוא לעינים ונחמד וטוב למאכל וריח לו כלבנון ויקר עד למאד, והמה נתונים בכלי עץ פרועה פגומה ומטונפת ומצואתו לא רחץ, והנה הנגע עמד בעיניו בלי ספק שהמלך בוז יבוז לו וימאן פנות אל המנחה וישמיד פריו ממעל וישליכם לכלבים. והמקריב אותו לא יחשב לו פגול הוא לא ירצה, והשני הביא גם הוא מנחה טהורה אל המלך מנחה קטנה מעט צרי ומעט דבש אך נתונים בתוך קערת כסף אחת צרוף ומזוקק שבעתיים, ונקתה שעלה מן הרחצה ומוהרת כזוהר הרקיע, הוא ימצא חן בעיני המלך אף כי מעט הוא מה שהביא, כן טוב מעט לצדיק ששומר עצמו מן העבירות ונקה האיש מעון, מהמון מצות של רשעים בעלי העבירות.

דער בעל עבירות פערשמוצט אונד בעל מום איזט. ווען ער אויך איינע מצוה טהוט, דיא איזט אונריין אונד ניכט געליעבט ביא הקב"ה וויא צ"ב 2 מענשען ברינגען איין געשענק דעם קאָניג, דעם איינער ברינגט זעהר שעהנע גראססע פריכטע אונד פיעל, אבער אין איין שמוטציגעם געפֿאָסס, נאטירליך ווירד דער קאָניג זיך דאפֿאן עקעלן אונד איהם ניכט איינמאהל צו זיך קאממען לאססען, דער אנדערער אבער ברינגט איינע קליינע מתנה אבער אין איינער זויבערן גאלדענעם געפֿאָסס ריין געפוצט דאסס זיא גלאָנצט פֿיר שאָהנהייט דאס פֿינדעט זיכערליך וואהלגעפֿאללען ביים קאָניג אונד איהם דאפֿיר מיט ליעבע אויסצייכנעטע.

פֿראגע 62. אונד נון ערקלאָרע מיר וואס איזט שווערער מקיים צו זיין מצות עשה. אדער זיך צו ענטהאלטען פֿאן מצות לא תעשה.

אנטוואָרט. נאָן בעשטיממט מיין קינד דאסס עס בעדייטענד שווערער איזט זיך צו ענטהאלטען פֿאן מצות ל"ת, אלס דיא מ"ע מקיים צו זיין צום בעוויז האט אדם הראשון אויך נור איין מצות ל"ת דעץ הדעת עובר געוועזען דעסהאלב האט הקב"ה דעם שבר מעהר בעשטיממט פֿיר ענטהאלטונג דער מצות ל"ת אלס פֿיר קיים

מצות

שאלה כ"ו. ואף גם זאת קיותה נפשי לדעת מה הוא קשה ביותר לקיים מצות עשה או שלא לעבור על ל"ת.

תשובה. בנאמנה תדע בני מחמדי כי יותר קשה לאדם לשמור עצמו מלעבור על ל"ת יותר מלקיים מצות עשה, וסימנך חטא אדם הראשון כי לא חטא אדם הראשון בעשה אבל חטא בלא תעשה דעץ הדעת, לכן לעומת זה עשה אלקים לנו שכר יותר על המניעה מן העבירה, משכר מצות עשה, כי שכר מצוה בהאי עלמא ליכא רק לעוה"ב, אבל שכר מניעת העבירה בהאי עלמא איכא, מלבד רב טוב הצפון לו לעוה"ב כדמצינו ביוסף הצדיק שאמרו חכמז"ל פה שלא נשק לעבירה על פיך ישק עמי (בראשית מ"א) צואר שלא הרכין לעבירה וישם רביד הזהב על צוארו רגלים שלא רבבו לעבירה וירכב אותו במרכבת המשנה אשר לו (שם) ולכן המשכיל ישום על לב לברוח מכל ל"ת יותר ממה שירוץ לקיים מ"ע, ומה נמרצו אמרי יושר דחכמז"ל שדחו מ"ע דשופר ולולב בשביל איסור הוצאה בשבת, גם אלה לחכמים מצוה הבאה בעבירה אסורה וחייבים עליה, ולכן בני מחמדי בכל נפשך ובכל מאודך תזהיר מאד ואל תפגע בך לא מהם ולא מקצתם שתהי' סור מרע עד קצה האחרון, ובכל מאמצי כחך, אמנם אל תתרשל ג"כ מלהיות עשה טוב וכל מעשיך יהי' לש"ש ואף גם אם תקיים מ"ע מאד תנה לבך ודעתך שתקיים דוקא רק למען שמו הגדול ובכוונה הרצוי' לבד ולא ח"ו מחמת איזה פנוי' וכבוד מבני אדם, או משום פרנסה וכדומה ולא לשום תועלת אחד רק לש"ש וגם אם המצוה הוא דבר שאדם נהנה בטבעי כגון אבילת מצה או

מצות עשה, דען דער שכר מצוה ווירד אויף דיעזער וועלט ניכט בע־צאַהלט וואָהרענד פֿיר ענטהאלטונג פֿאן עבירה ווירד שאהן אויף דיע־זער וועלט אויך שכר בעצאַהלט וויא וויר פֿינדען בייא יוסף דברי חכמז"ל פה, דאַס מונד דאַס ניכט קיססען וואלטע דיא עבירה, על פיך ישק עמי (בראשית מ"א) דאַס מונד ווירד שפּייזען דאַס גאַנצעס פֿאלק, דער האלז דער זיך ניכט נייגען וואלטע צור עבירה וישם רביד הזהב, דעם האלז ווירד איינע גאלדענע קעטטע בייגעלעגט דיא פֿיעסע דיא ניכט קניעטען וואלטען צור עבירה, דיא ווערדען פֿאהרען על מרכבת המשנה, דאַהער מיין קינד מיט פֿאללער קראַפֿט ענטפֿערנע דיך פֿאן יעדער עבירה, מיט דער גראָססטען שנעלליגקייט מעהר אלס דוא צו איינער מ"ע לויפֿעסט אונד וויא רעכט אונזערע חכמים האַטטען דאַסס זיא מצות שופר ולולב אם שבת פֿערשטאָססען האַבען דאַסס מאַן ניכט צור עבירות הוצאה מרשות לרשות קאָממען זאלל, אויך זאַגען חכמז"ל איינע מצוה דיא דורך עבירה קאָממט איזט אסור, דאַ־הער זייהע אם שטרענגסטען זיננע דעם וואָרטעס סור מרע פֿאָם שלעכטען צו וויכען אַבער אויך מיט אַללע דיינע קראַפֿטע עשה טוב

שתיית ארבע כסות בפסח וכל כיוצא בזה ותחשוב בלבך באמת אף אם לא היתה בזה המצוה שום הנאה, הייתי עושה אותה כאשר אני מניח תפילין לשם מצוה וכדומה, ועתה בני השמר נא בזה ובכל תנאי המצוה למן היום הזה והלאה החזיק בזה אל תרף כי הוא חייך חיי עוה״ז וחיי עוה״ב לנצח.

ובזה סיימנו קצת מיסוד העשירי, בעזרת לו החכמה והגבורה.

עיקר האחד עשר

שאלה א׳. אני מאמין באמונה שלימה שהבוי׳ שמו גומל טוב למי שישמור מצותיו ויעניש למי שיעבור על מצותיו, ומצינו בתוה״ק שאמר הקב״ה למ״ר ע״ה מי אשר חטא כנגדי אמחני מספרי, רק זאת שאלתי אותה אבקש לרעת, אם הגמול והעונש הוא בעולם הזה, או רק לעולם הבא, או גם בעולם הזה וגם לעולם הבא.

תשובה. בני מחמדי בלתי ספק כי השכר והעונש המגיע לו לאדם על עבודת הבוי׳, או על המרי בו, שלם ישלם לו בעוה״ז ולעוה״ב וימצא כתיב את הרשום בתוה״ק אם בחקותי תלכו ואת מצותי תשמרו

גוטעם מצות עשה ומע״ט צו טהון אונד אַללען דיינע טהאַטען זאללען נור ריין לש״ש זיין אונד ניכט וועגען אַנדערע אינטערעססע כבוד אדער דערגלייכען וואַן דוא אויך זאלכע מצות טהוסט וואַס מאַן דאַפאַן גענוסס אונד פריידע האַט וויא אכילת מצה אדער ארבע כסות בפסח, ניכט וועגען דיין גענוסס דאַס טהון זאללסט זאנדערן ריין לשם שמים, אונד דענקע דיר דאַסס וואַן אויך אין דיעזער מצוה גאר קיין גענוסס וואָרע מאַכטעסט דוא זיא אויך מיט דיעזער ליעבע מקיים זיין אַלס מצות תפילין וציצות, וואַן דוא דיך זא פיהרען ווירסט כל ימי חייך זא ווירד דיר וואהל זיין בעוה״ז ולעוה״ב בגן עדן.

II. גלויבענס ארטיקעל

פראַגע I. איך גלויבע גאַנץ אויפריכטיג, דאַסס דער שאָפּפער געלאָבט זייא זיין נאַמען גוטען לאהן בעצאַהלט דיא זיינע געבאטע בעפאָלגען, אונד בעשטראפט דיא זיינע מצות ניכט בעפאָלגען, אונד פינדען וויר אויך בתוה״ק הקב״ה זאַגטע צו מ״ר ע״ה מי אשר חטא, דער מיר געזינדיגט האַט דעם ווערדע איך פאַם בוכע שטרייכען,

אבער

ועשיתם אותם ונתתי גשמיכם בעתם ועץ השדה יתן פריו, וכן כל הברכות הנאמרים בכי תבא, ובאו עליך כל הברכות האלה והשיגך כי תשמע בקול ה׳ אלקיך, וכל הברכות ההמה מעין עולם הזה, כמו יפתח ה׳ לך את אוצרו הטוב את השמים לתת מטר ארצך בעתו ולברך את כל מעשי ידך, ונתנך ה׳ לראש ולא לזנב, הרי השכר בעולם הזה, ועונש המרי הרי נאמר והיה אם לא תשמע בקול ה׳ אלקיך לשמור ולעשות את כל מצותיו והקותיו אשר אנכי מצוך היום, ובאו עליך כל הקללות האלה והשיגך ארור אתה בעיר וגו׳ ישלח ה׳ את המארה ואת המהומה ידבק ה׳ את הדבר וגו׳ הרי העונש מעין עולם הזה, מלבד העונש בתוה"ק על פרטי עבירות, אָמנם שכר ועונש הבא ג"כ מצינו בכתובים והיה לי אמר ה׳ צבאות ליום אשר אני עושה סגולה, ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע, בין עובד אלקים וגו׳ ויש לי ע"ז ראיות מן השכל מן הכתוב ומן הקבלה.

שאלה ב׳. אבי יקירי דבריך הנעימים והנחמדים קיותה נפשי לשמוע ולהנות באמרותיך הטהורים.

תשובה. נתחיל מן השכל, והוא המושכל ראשון הנה נודע ונראה לנו מחכמת הבוי׳ ויכולתו והטובתו אל בריותיו, לא יתכן שיהי׳ גמולו רק מהטובות העוה"ז לבד, שכל טובת עוה"ז הוא מעורב ברע, וכל הצלחה בעמל, ועם כל הנאה צער, ועם כל שמחה אבל, וההכרעה

אַבער דאַס מעכטע איך גערנע וויססען אב דער לאָהן אונד דיא שטראַ־פֿע נאך אויף דיעזער וועלט איזט, אדער נור לעוה"ב אדער דאַ אונד אויך דאָרט.

אַנטוואָרט. אָהנע צווייפעל מיין קינד ווירד פֿיר דיא מצות דער לאָהן אונד פֿיר עבירות דיא שטראַפֿע, אויף דיעזער אונד אויף דער קאממענדען וועלט בעצאַהלט, אונד פֿינדען וויר אויסדריקליך בתוה"ק, אם בחקותו תלכו, וואַן איהר אין מיינע געזעטצע געהען ווירד אונד מיינע מצות היעטען, ווערדע איך אייך דעם רעגען אין זיינער צייט געבען, דיא ערדע ווירד אייך פֿרוכטבאַר זיין א. ז. וו. אַללע ברכות דיא דארט אויסגערעכנעט ווערדען וואַן מאַן דיא מצות בעפֿאלגען ווירד, אַלזאָ דאַס איזט שכר בעוה"ז. אונד שטראַפֿע פֿיר עבירות פֿינדען וויר והיה אם לא תשמעו, וואַן איהר מיך אבער ניכט צוהאָרען ווערדעט אונד מיינע מצות ניכט בעפֿאלגען, ובא עליך ווערדען איבער אייך קאממען אַללע קללות דיא אין דער תוכחה אויסגערעכנעט זינד, אַלזאָ פֿינדען וויר אויך שטראַפֿע בעוה"ז, בעזאנדערס אַבער מיתות ב"ד מלקות א. ד. ג. אונד אויך שכר ועונש בעוה"ב פֿינדען וויר והיה לי, זאַגטע הקב"ה, עס ווירד זיין דער טאַג וואָ איהר איינזעהען ווערדעט דעם אונטערשיעד צווישען צדיק אונד רשע, דעם דער הקב"ה דיענט, אונד דער איהם ניכט דיענט, בעזאנדערס אַבער האַבע איך בעווייזע פֿיעלע.

פֿראגע

לענינים מעצבים על המשמחים וכיון שכן הוא ואין בו ספק כי בעינינו ראיני, מן השוא שיהי' החכם משים תכלית תועלת הנפש הזאת בענינים הפכים ולהיות שני הפכים בנושא אחד, אבל ראוי שיהי' מוזמן לה מדור שיש החיים גמורים והצלחה מיוחדת, והנאה שאין בה צער, ושמחה שאין בה אבל, והוא שכר העולם הבא, אשר הוא רק טוב ואינו מעורב ברע כלל כי אין מעצור לה' ומזה עוד מענין החמס לבני אדם כאשר יקום איש על רעהו לקחת נפשו וממונו, וזה על משמרתו עומד להציל את נפשו ורכושו מיד החמסן והגזלן, וכי יריבון השני אנשים והכה איש את רעהו באבן או באגרוף או בחרבו הקשה, עד אשר ימותו שניהם מהמת המכות ופצעים שעשה איש ברעהו, ומעשים כאלה בכל יום בעולם, וכיון שהוא יתב' שמו שופט צדק, מן הדין שיהי' מכין להם מדור שני ידין בו בין שניהם בצדק להצדיק את הצדיק ולהרשיע את הרשע והוא העונש והשכר בעולם הבא, ועוד זאת אנחנו רואים כופרים פושעים ומורדים חיו חיי נעימים בעוה"ז, והצדיקים ומאמינים חיו חיי צער ודוחק הזמן בעירום ובחוסר כל, ושאר יסורי הגוף ר"ל, וא"א כאשר ימותו שלא יהי' להם עולם אחר שגומלים אותם בצדק ומשפט איש איש

פֿראַגע **2.** בין יעהר נייגיריג טהייערסטער פֿאַטער דיינע קלוגע ווארטען צו הערען.

אַנטווארט. דער פֿערשטאַנד בעלעהרט אונז גלייך, דא וויר וויססען דיא אַללמאַכט אונד קלוגהייט פֿאָן הקב"ה, אונד זיינע גיטע פֿיר אונז, קאָננען וויר דורכאויס ניכט אננעהמען, דאַסס דער לאהן פֿיר מצות ומע"ט נור מיט תענוגי עולם הזה בעצאַהלט ווערדען זאללי, דען דיא אַללע תענוגי עוה"ז, פֿאַלש אונד מיט שלעכטען גמענגט זינד, יעדע הנאה איזט מיט צער געמענגט, יעדער פֿערדיענסט מיט פלאגע, יעדע פֿריידע מיט טרויער, אונד גיבט גאַר קיין גליק וואַס עכטעס גליק זיין זאלל אונד אימער דויערן, אונד דא וויר דאַס אַללעס ריכטיג איינזעהען דאַסס עס זאָ איזט, וואָרע פֿאַלש אנצונעהמען דאַסס אונז הקב"ה זאָ איין שכר געבען זאלל וואַס פֿאַלש אונד ניכט עכט איזט, זאנדערן הקב"ה בעצאַהלט אונז איינע שמחה, אהנע טרויער, איינע הצלחה אהנע צער א. ז. וו. אונד דאַס קאַנן נור זיין בעולם הבא, אונד נאך איין בעווייז בעטראכטען וויר צ"ב ראובן איבערפֿאַללט דעם שמעון אונד וויללל איהם ערמארדען אונד זיין געלד רויבען, שמעון פֿערטהיידיגטע זיך מיט אַללע קראַפֿטען, דיא שלאַגען זיך זאָלאַנגע ביז ביידע אַן דער שטעללע טאדט בלייבען, וואס שאהן פֿארגעקאממען איזט אונד נאך־פֿארקאממען קאַנן אונד דא הקב"ה שופט צדק איזט מיססען דאך דיאביידען געריכטעט ווערדען, דער מאָרדער בעשטראַפֿט אונד דער בערויבטע שכר בעקאממען זאלל, אונד דיעס איזט אויך

נור

בדרכו ומעללו, ועוד זאת אנחנו מוצאים מכה נפש אדם יומת, ואשר ינאף את אשת רעהו מות יומת הנואף והנואפת, ומה בדין במי שמכה עשרה נפשות או ינאף כמה פעמים ויתחייב עשרה מיתות וכי יכולים אנו להמית אותו עשרה פעמים? והלא במתים חפשי וכיון שמת היאך יכול לקבל עליו את הדין על השאר ט' שהרג, נראה מזה כי העונש העיקור הוא בעולם הבא, אשר ישוב לו ה' אשמו בראשו וכגמולו ישלם לו, ומן הקבלה הנה מראש צורים אראנו, הלא יצחק אבינו מסר עצמו לשחיטה ולקרבן לעשות מצית בוראו, ובאם שיהי' השכר רק בעולם הזה, מה שכר היה מגיע לו אחר שימות, וגם הבוי' לא היה ציוהו על מה שאין לו גמול, אלא ודאי עיקור השכר הוא לעוה"ב וכן חנני' מישאל ועזרי' ודניאל שמסרו עצמם להריגה על צווייתו יתב' ואילו היו יודעין שהגמול איננו בעוה"ב, מה היה נשאר ג'הם לקוות אחר שיאכלוהו האריות ותשרפם האש, אלא אמת ויציב הוא מלתא דנא, כי יש שכר ועונש בעיה"ז, מלבד רב טוב הצפון לצדיקים לעוה"ב אשר עין לא ראתה, ומן הכתובים כתיב ויצאו וראו בפגרו האנשים הפושעים בי כי תולעתם לא תמוש ואשם לא תכבה והיו דראון לכל בשר (ישעי' ס"ו) ועוד נאמר זכר צדיק לברכה ושם רשעים ירקב, (משלי י')

נור מאָגליך בעוה"ב, אונד נאך וויר זעהען דאַסס כופרים פושעים ומורדים אויף דיעזער וועלט גוטעס האַבען אונד ניכט בע־שטראָפט ווערדען, אונד צדיקים וועלכע ליידער גראָסעס צער לייי־דען אויף דיעזער וועלט אונד קיין שכר בעקאָממען פיר איהרע מצות, איזט דאך אונמאָגליך דאַסס זיא ניכט נאך איהרעם שטערבען בעוה"ב געריכטעט ווערדען דער רשע דיא שטראָפע אונד דער צדיק זיין שכר ערהאלטען זאלל, אונד נאך וואַן צ"ב עפ"י דין דער איינעס מענשען ערמארדעט האַט ווירד דורך דאַס בי"ד ערמארדעט, ווער עהע בריכט ווירד געטאָדטעט, אַבער וואַס מאַכען וויר וואן איינער 10 מענשען ער־מארדעט האַט אָדער 10 מאַהל עהע בריכט, וויר קאָננען איהם נור איינמאַהל טאָדטען, אונד וויא ווירד ער בעשטראַפט פיר דיא איבריגע מארדטהאַטען, דעססהאַלב מיססען וויר זיכער אננעהמען דאַסס דער עיקור עונש לעוה"ב איזט, וואַ הקב"ה דעם רשע בעשטראפט לויט זיינעם פערדיענסט, מן הקבלה וויססען וויר נאָמליך יצחק האַט זיך מוסר נפש געוועהזען לעולה, זאללטען וויר אַננעהמען דאַס שכר מצוה נור אויף דיעזער וועלט וואָרע, וועלכען שכר האַט נאך יצחק אבינו צו האפּפען געהאבט פיר זיינער אויפאָפּפערונג זעהען וויר דאהער דייט־ליך דאַסס עיקור שכר נור לעוה"ב איזט, אונד געשריעבען פינדען וויר אויך ויצאו וראו זיא ווערדען געהען · אונד זעהען דיא קאַטאַדער דער פושעים ומורדים וועלכע אם פייער של גהינם ברענען ווערדען

שאלה ג'. אמנם אבי יקירי מי יתן וארעהו מדוע באמת יש צדיק ורע לו בעוה"ז, אם הגמול הוא ג"כ בעוה"ז ולעולם הבא הלא למי כל חמדת ישראל וכסף וזהב ומרגליות וכל טוב עוה"ז ראוי להיות יותר מלצדיק, ומדוע רק רע להם כל היום בעירום ובחוסר כל יסורים ומכאובים, וכי הלילה השופט כל הארץ לא יעשה משפט.

תשובה. בני יקירי ח"ו לומר כך אבל אלקינו זה הוא דין אמת שופט צדק ואמת, ומאתו לא תצא הרעות לצדיקים חנם, אלא יש יסורי צדיקים בא' מד' אופנים כאשר אבאר לך, והנה מודעת זאת שעל הרוב יסורים באים על האדם בעבור חטאים ופשעים, ובאם כל זה כאשר צועקים מרה וקוראין תגר על משפטי ה' זו: דומה למי אשר הרופא מזהירו שלא ינהג את מנהגו זה באכילה ושתי' ולמלא תאותו, והוא לא שמע לעצת הרופא ועוד דש בדרכו ובמנהגו כבימי קדם, ומחמת זה הביא עליו חלאים רעים ומכאובים נאמנים, וקורא תגר על רוע מזלו ואמר על מה עשה ה' לו ככה, ומה חרה האף הגדול הזה, וע"ז אמר שלמה המלך ע"ה אולת אדם תסלף דרכו, וכן מצינו באחי יוסף שאמרו מה זאת עשה אלקים לנו, היות שאמרו אחרי כן אבל אשמים אנחנו והוא דבר ידוע ומפורסים, וכן לפעמים האדם יחטא ואשם ושוכח את חטאו אשר חטא באריכת הזמן, לפי שהקב"ה האריך לו אפו אולי ישוב בתשובה, וכשמביא הקב"ה אח"כ יסורים עליו כדי להעיר אותו על התשובה קורא תגר ומתרעם על

(ישעי' ס"ו) אונד אויך שטעהט זכר צדיק לברכה דאס אנדענקען דעם צדיק'ס איזט צום זעגען אבער דער נאמען דער רשעים פוילט (משלי).

פראגע 3. אבער ליעבער פאטער איך קאנן דאס ניכט פערשטעהען ווארום איזט דאס ריכטיג זא עס גיבט צדיקים דיא גראססעס צער ליידען, וואנן שאהן אויף דיעזער וועלט אויך בעצאהלט ווירד, זאללטען יא אללע צדיקים גליקליכעס לעבען האבען, דען ווער פערדיענט נאך מעהר דאס וואהל לעבען אלס דער צדיק, אונד ווארום ליידעט דער צדיק.

אנטווארט. מיין טהייער קינד, גאטט ב"ה איזט איין שופט אמת דין צדק ואמת אונד אללע זיינע ווערקע זינד גערעכט, דיא יסורים דער צדיקים זינד דורך 4 אורזאכען, ערסטענס וויססען וויר וואהל, דאסס יסורים אויף מענשען קאממען צור אבביססונג איהרער זינדען, אונד וואן דער ליידענדע שרייעט אין זיינעם שמערץ, דאס גלייכט צו איינעם קראנקען, דעם דער ארצט פערבאטען האט, מאנכע שפייזען, וואס ער ניכט בעפאלגטע, פאלגע דעססען ער זיך פעראורזאכטע העפטיגע מאגענקראמפפע, אונד שרייעט פירכטערליך הערר דאקטאר איך האלטע דיעזע שמערצען ניכט אויס, יא אבער אנטווארטעטע איהם דער ארצט דיעזע שמערצען האבען זיא זיך זעלבסט פעראורזאכט, דאס

ואגטע

הקב"ה לפי ששוכח את עונו וצועק ואומר שעל חנם באו היסורים עליו, וגם שאר בני אדם שלא ידעו מחטאו מיחסים עול להקב"ה ומדברים עליו תיעה, ובאמת אלו יסורים המה להעיר אותו לתשובה ולמרק עונותיו, וכן צדיק זה שהיסורים באו עליו ידוע שאין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, ואולי בימי בחרותו או נערותו עשה דבר שלא כהוגן ויסורים הללו ממרקין עונותיו, ושנית יכולים הבריות לטעות במה שחושבין שהוא רע הבא להם, ואינו רע באמת, כי הקב"ה עשה לו כבה לטובתי לטובת עוה"ז או לטובת עוה"ב כרמצינו ביוסף, ואתם חשבתם עלי רעה אלקים חשבה לטובה להחיות עם רב, ואולי יסורים אלו הם באים לטובתו, וג' לפעמים יגיע הרעית לצדיק בעבור כללת האומה לכפר על ידו לכולם ואף שאין בו חטא כלל, לפי שהקב"ה יורע שהצדיק יקבל היסורים באהבה לפיכך מביא עליו היסורים כדי שיתכפר על הרע הנגזור לבוא ויהי' כפרה עליהם, והוא מחסדי דבוי' והרביעית המה יסורים של אהבה כאמרם את אשר יאהב ה' יוכיח כדי להרבות שכרו לעוה"ב, לעולם שכלו טוב ולעולם שכלו ארוך, ועי"ז לבטח תדע כי לא יגיע רעות לצדיק כ"א ביושר, ומשפט, ואעפ"י שנעלם מאתנו מאיזה סבה באו עליהם, אבל בודאי שבאו עליו בעבור סבה אחת מהד' הנזכרים, ובאמת מצינו כמה ובמה צדיקים שאכלו פירותיהם בעולם הזה והקרן קיימת לעולם הבא ולא היה להם יסורים כלל.

זאגטע אויך שלמה המלך ע"ה אולת אדם דיא דוממהייט דעם מענ־שענס פערקרימט זיינע וועגע, אונד זא זאגטען אויך דיא ברידער יוסף'ס מה זה עשה ה' לנו, וואס האט אונז הקב"ה יעצט צוגעשיקט, אבער גלייך ערינגערטען זיא זיך אבל אשמים אנחנו, וויר זינד אלליין שולד' זא אויך מאנבעסמאהל זינדיגט דער מענש אונד פערגעסט דא־ראן, וויל איהם הקב"ה מאריך אף איזט וואן איהם הקב"ה דאן אין איינער צייט יסורים צושיקט זא שרייעט ער למה חרה לך, ווארום שטראפט מיך הקב"ה אבער באמת זינד דיעזע יסורים זיינע זינדען אבצוביסען, אונד זא אויך דער צדיק קאן זיין דאסס ער איינסט אין זיינער יונגענד עטוואס פערשולדעט האט, אונד הקב"ה מיט דען צדיקים זעהר מדקדק איזט דעססהאלב שיקטע ער אויף איהם דיעזע יסורים, צווייטענס קאנן דאך דיא וועלט אירדען מאן גלויבט דאסס דיעזעס שיקזאל שלעכט איזט אונד אים גרונד גענאממען בעווייזט איהם הקב"ה מיט דיעזען איינע גראססע טובה, וויר פינדען בייא יוסף ואתם חשבתם איהר האבעט עס מיר שלעכט געמיינט הקב"ה אבער האטטע עס צו מיינעם וואהלע געמאכט להחיות עם רב, דריטענס ביעסט דער צדיק וועגען טובת העולם דאמיט דיא וועלט איין כפרה האבען זאלל שיקט הקב"ה דיא יסורים צום צדיק, דא ער זיא באהבה מקבל איזט ולכפר

על

שאלה ד'. השבתתנו אבי יקירי על יסורי הצדיקים, ומעתה יואיל נא בטובך להודיענו ולהורינו מדוע יש דרך רשעים צלחה, הלא מהראוי לקבל עונשם בעוה"ז ג"כ ולקבלו כל הקללות הכתובים בספר התורה הזאת ולהשמיד מארץ זכרם. ומדוע אינו כן.

תשובה. בני אהובי, אנו אין בידינו לא מיסורי הצדיקים ולא משלות הרשעים לקרוא תגר ח"ו על הבורא' ההגה דרך רשעים צלחה הוא ג"כ באחד מג' דרכים, א' שיבא על הרשע ההצלחות והטובות מצד השגחה פרטיות כדי לגמלו טוב על איזה זכות שיש לו, או על איזה מצוה שעשה, כי הקב"ה אינו מקפח שכר כל בריי' ולזה הוא משלם לו זכותו בעוה"ז כדי לטרדו מן העוה"ב כמ"ש ומשלם לשונאיו על פניו להאבידו ותרגום אינקלס ימשלם לסנאוהו טובין דאינון עובדין קדמוהי לאובדיהון וכו' וכן אמר המשורר איש בער לא ידע וכסיל לא יבין את זאת בפרוח רשעים כמו עשב ויציצו כל פועלי און להשמדם עדי עד ר"ל לטרדם משכר עוה"ב ואח"כ ביאור ונותן טעם להצלחתם באומרו להגיד כי ישר ה' כלומר שאינו מקפח שכר, ב' לפעמים הרשעים מצליחים בהשגחה ע"י שיבא עבורם טובות לצדיקים כמו שהצליח לבן הארמי בנכסיו בעביר יעקב, וכן נתברך בית המצרי בגלל יוסף, ולוט ניצל בזכות אברהם, ולא רק הוא עצמו אלא שהציל

על כל ישראל, פירטענס קאמט מאנכמאהל דעם צדיק יסורים של אהבה וויא עס הייסט את אשר יאהב ה' דען הקב"ה ליעבט דעם צדיק ער ראמיט ער פיעל שכר בעקאממען זאלל לעוה"ב דאהער וויססע מיין קינד הקב"ה אללע זיינע וועגען זינד גערעכט, אבציאהר וויר מענשען דאס ניכט וויססען ווארום דיא יסורים דעם צדיק צוקאמ־מען, אבער בעשטיממט איזט עס יעגען איינעם דער 4 אורזאכען, אונד באמת פינדען וויר צדיקים, דיא ריכטיג דיעזע וועלט אויך אהנע יסורים גענאססען, אונד איהנען גוט איזט בגוף ובנפש.

פראגע 4. דיעס איזט דיא אנטווארט איבער יסורי הצדיקים, אבער ווארום בעגליקען דיא רשעים אויף דיעזער וועלט. ווען שאהן איך אויף דיעזער וועלט געשטראפט ווירד, זאללטען יא דיא רשעים שאהן היער דיא גאנצע תוכחה געניסען, אונד ווארום געהט עס איה־נען גוט.

אנטווארט. דאס וואהלזיין דער רשעים אויף דיעזער וועלט האט אויך זיינע 3 אורזאכען, ערסטענס בעצאהלט הקב"ה דעם רשע דאס גוטע אויף דיעזער וועלט מצד השגחה פרטיות וויא עס הייסט ומשלם לשונאיו על פניו להאבידו ער בעצאהלט זיינע פיינדע וואן זיא עטוואס גוטעס געטהן האבען אויף דיעזער וועלט, דאמיט איהם פאן עולם הבא צו פערדרענגען, וויא ד"ה ע"ה זאגטע איש בער לא ידע וגו' דער נארר פערשטעהט דאס ניכט בפרוח רשעים וגו' וואן דיא רשעים

בליעהען

ג"כ יושבי צוער, ועי"ז הדרך יצליחו ג"כ בנים רשעים בזכות אבותיהם הצדיקים והוא רשע בן צדיק רשע וטוב לו, וכן לפעמים ע"י שיצא ממנו בן צדיק כמו שהאריך הקב"ה ימי אחז הרשע כדי שיצא ממנו חזקי' הצדיק, אופן הג' ג"כ לטובת הצדיקים וכדי להרבות שכרם, כי באם שהקב"ה ישמיד את הרשעים תיכף בעשותם את אחת מכל מצות אשר לא תעשינה, לא יהי' לצדיקים שכר גדול בעשותם את מצות ה' הלא י"ל מיראה המה עושים שלא יבא עליהם הפרעניות כאשר בא על הרשעים, אשר על כן הקב"ה מאריך אף לאיזה רשעים ויתן להם טובות עוה"ז והצדיקים עם כל זה עוד ידם חזקה עם אל ולא סרו מדרכם הטובה, אין קץ למתן שכרם, וזולת טעמים אלו לא מצינו בשום רשע שיהי' לו רק טוב, אבל ראינו כמה וכמה רשעים הלך חשכים ואין נוגה, ועליהם ועל זרעם צרות רבות ורעות עניים ודלים, והמה למשל ולשנינה דל גאה, ואין להם לא עוה"ז ולא עוה"ב.

שאלה ה'. אמנם מה נאמר ומה נדבר על דברי חכמז"ל דאמרו שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, לפי הכלל בידינו שהשכר הוא בעולם הזה ולעוה"ב וכמ"ש בתוה"ק והיה אם שמוע תשמעו וגו' ואם לא תשמעו וגו'.

בליעהען אונד בעגליקען, איזט נור כדי להשמידם עדי עד זיא דאַנן צו פערניכטען פיר אימער להגיד כי ישר ה' דאַסס יעדער וויססע דאַסס הקב"ה גערעכט איזט אונד יעדעם זיין לאהן בעצאַהלט, צווייטענס בעגליקען מאנכעסמאַהל רשעים דאמיט דורך איהנען דעם צדיק גוטעס צוקאממען זאלל וועגען זכות דצדיקים וויא לבן גליקליך וואורדע דורך יעקב, אונד זא איזט דאַס הויז דעם מצרי געזעגנעט וואָרדען וועגען יוסף, לוט איזט בעפרייעט וואָרדען פאַן אונגליק אין סדום דורך אברהם, אויך בעגליקען רשעים אים זכות איהרער עלטערן דיא צדיקים וואַרען, מאַנכמאהל בעגליקט דער רשע ווייל זיין זאהן איין צדי"ק זיין ווירד וויא אחז וועגען זיין זאהן חזקי' דריטענס אויך וועגען זכות הצדיקים דאַמיט דער צדיק שכר טוב בעקאממען זאלל פיר זיינע מצות דען ואללטע יעדער רשע אונגליקליך זיין, זא ווירד מאן אויף דעם צדיק זאָגען דאַסס ער ניכט לשם שמים דיא מצות אויסאיעבט זאנדערן ווייל ער גליקליך זיין וויללל, אונד דאַס אַללעס נור אינטערעססע איזט, דעססהאַלב לאַססט הקב"ה איינינע רשעים גליקליך זיין, דאַמיט דער צדיק מיט רעכט שכר טוב בעקאממען זאלל פיר זיינע מעשים טובים, דיעזע זינד דיא אורזאַכען ווארום מאַנכעסמאַהל הקב"ה דיא רשעים גוטעס צוקאממען לאָסט, אַבער זעהען וויר דען ניכט אויך גענוג רשעים אונד פושעים דיא צרות ליידען יסורים האַבען אונגליקליך זינד דיא ניכט דיעזע וועלט געניעסען אונד ניכט דיא אַנדערע וועלט האַבען ווערדען.

פראַגע 5. אַבער ליעבער פאַטער חכז"ל זאָגען דאך שכר מצוה,

דער

תשובה. אמת ויציב ונכון מלתא דנא כי שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, ומה מאד נאמנו בדבריהם הנעימים שלא אמרו אין משלמין שכר מצוה בהאי עלמא, אבל אמרו שכר מצוה בהאי עלמא ליכא ר"ל כי כל משביות חמדה דהאי עלמא עם כל תענוגי עוה"ז אין בו כדי לשלם שכר טוב לעושי מצוה כי שכרו הרבה מאד יותר מכל תענוגי ומשכיות חמדת עוה"ז אבל יפה שעה אחת קורת רוח בעולם הבא מכל חיי עולם הזה, שמה יש ממה לשלם שכר המצוה, אבל שלא יקבל שום גמול לעושי מצוה בעוה"ז לא נשמע מזה, וכבר אמרו חז"ל דשבר טרחא או זריזות המצוה איכא. דהיינו שיש בעולם הזה כדי לשלם עבורו, ואתה תחזה דבעונש העבירה כתיב, ואף אני אעשה זאת לכם ושלחתי עליכם דבר וגו' דהיינו שאשלח לכם עונש העבירה, אבל באם בחקותי תלכו לא כתיב אף אני אעשה זאת לכם ונתתי לכם מטר או טובות העוה"ז, כי אין בזה די לשלם על עיקר המצוה, אבל אומרו יתב' ונתתי גשמיכם הראוי לכם בעתם ונתנה הארץ פרי' כדרך העולם וכבשעת הברכה, וברוך אתה בעיר וברוך אתה בשדה כדרך אשר יש לצפות מאתו יתב' כי טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו אבל שכר מצוה בשלימות הוא באמתצפון לצדיקים בעולם הבא.

שאלה ו'. אבי יקירי מה נחמד ונעים דבריך, וכעת נתפשר לי לי תמי' גדולה על אשר תמהתי זה כמה, מדוע לכל עבירות יש עונש כתוב בתורה, בידי אדם או בידי שמים, אבל שכר המצוה בפרטיות

דער לאהן פיר מצות ווירד אויף דיעזער וועלט ניכט בעצאהלט וויר וויססען דאך הקב"ה בעצאהלט אויף דיעזער וועלט אויך וויא עס שטעהט אם תשמעו, ואם לא תשמעו.

אנטווארט. גאנץ ריכטיג עס גיבט אויף דיעזער וועלט קיין שכר מצוה אונד וויא געפערלט זינד דיא ווארטען של חכמז"ל שכר מצוה דער לאהן דער מצוה עקסיסטירט ניכט אויף דיעזער וועלט דאמיט ווירד געמיינט, אללע שאטצע אונד גליקע דיעזער וועלט זינד פיעל צו וועניג אום דעם שכר איינער מצוה צו בעצאהלען דענן יפה, עס איזט בעס־סער איינע שטונדע מקבל תענוג צו זיין לעולם הבא פאן אללע תענוגי עוה"ז, דאהער מוס שכר מצוה נור לעוה"ב בעצאהלט ווערדען, ווייל דארט עקסיסטירט מיט וואס דעם פאללעם ווערט דער מצוה צו בע־צאהלען, אבער דאסס ער גאר ניכטס געניעסען זאלל פיר דער מצוה אויף דיעזער וועלט, איזט נאך ניכט בעוויעזען אונד זאגען חכמז"ל, פיר דער מיעהע אונד ערפיישונג דער מצוה ווירד אויף דיעזער וועלט אויך נעצאהלט, דוא זיעהסט דאך בייא דיא עבירות שטעהט, אף אני אעשה זאת איך ווערדע אייך אויך בעשטראפען וגו' אבער בייא קיום מצות שטעהט דאס ניכט, ואנדערן ונתתי גשמיכם, איך ווערדע דעם געוואהנליכען רע־גען געבען אונד אללעס וואס דארט פארקאממט דאס איזט אללעס

ויינע

לא נכתב בתורה מלבד מה שנאמר באם בחקותי וזה ג"כ על הכלל כלו יצא, ואף גם זה אינו שכר המצוה רק שמירה מהעונש ומדבר וחרב ומרעב. אבל בכח דעתו פשר הדבר, יתן כי שער המצוה הוא כ"כ גדול אשר האדם בעל חומר א"א להבין את זאת, ודברי תורה כלשון בני אדם ע"כ לא נכתב בתורה שכר המצוה, דהיינו שהיה צריך לכתוב שכר מצוה זו נחת רוח כל כך גדול מזיו השכינה, ומצוה זו שכרו שיהי' חלקו אצל שרפים ואופנים וחיות הקודש, אשר מוח ושכל בעל חומר אין להבין זה ע"כ לא נכתבו בתורה, אבל בעת ביאת הנשמה למקור מחצבתה, אז ידע ויבין ויקבל תענוג והנאת שכר הקצוב לה.

תשובה. כן הוא בני מחמדי, אבל עוד הדברים בגו כאמרם ז"ל והוי זהיר במצוה קלה כבחמורה שאין אתה יודע מתן שכרן של מצות דאם היה נכתב בתורה מתן שכרן של מצות, הוי ידעינן איזה מצוה חמורה ואיזו קלה והיה כל האדם רץ למצוה גדולה כדי שיקבל שכר גדול ולעשות נ"ר גדול לשמים והיה מהמצות נותרת בלי קיומה ויתבטלו כמה מצות ע"כ לא נכתב שכר המצוה וכלם המה שוות להבדיל מאחר ואחר כבוד ומורא אחד נתנו. אבל העבירות הלא מפורש בהם העונש הפרט לכל העבירה ומזה ידעינן איזה חמורה ואיזה עבירה קלה.

שאלה ז', ולמה נזכר עונש העבירות המפורשת בתורה כמותם ואיכותם.

זיינע געהאהרליכע ניטע, וויא עס הייסט טוב ה' לכל, הקב"ה איזט גוט פיר יעדען אונד ערבארמט זיך איבער זיינע געשאפפע.

אנטווארט. וויא אנגענעהם אונד בעלעהרענד דיינע ווארטען זינד, יעצט פערשטעה איך ... וואס מיר אימער וואנדערטע נאמליך, בייא יעדער עבירה, ווערדע דיא שטראפע ערוואהנט בתוה"ק, אבער דער שכר מצוה העלינען ניכט בפרטיות בתוה"ק יעצט אבער פערשטעהע איך דא דער שכר מצוה זא גראס איזט דאס דיא אללע שאטצע אונד ... ווערט ניכט געניגען, אונד נור בעוה"ב צו בע־צאהלען איזט, דאס וויר אלס מענשען ניכט פערשטעהען קאנטען־דיזן ואללען אין תוה"ק דעם ... שכר מצוה פארשרייבען, האטטען וויר ... צו ... בעקאממען צו דיא וויר גאר קיין בע־גריף ... דיעזע מצוה גיבט זאפיעל נחת רוח מזיו השכינה דיעזע מצוה גיבט אנטהייל בין שרפים וחיות הקודש, וואס מענשליכער פערשטאנד ניכט ... זיין קאנן דעסהאלב שטעהט דאס ניכט בתוה"ק אבער אים יענזייטס ווירד דער מענש פערשטעהן אללעס.

אנטווארט. גאנץ ריכטיג מיין קינד אונד איזט נאך איינע בעדייט־טונג עס הייסט הוי רץ למצוה קלה, דוא זאללסט לויפען דיא גערינגע מצוה מקיים צו זיין אלס דיא גראססע מצוה וויל דוא דעם שכר דער מצות ניכט קענסט דען זאלסט יעדער וויסען דעם שכר פאן

תשובה. עונש העבירות המפורשת בתורה הם שומנה מדרינות, המדרגה הראשונה והוא הגדולה מכולם הוא הסקילה, כמו הבא על אשת האב, ועל הכלה ועל הזכר ומחלל שבת ובן סורר ומורה (עיין סנהדרין נ"ג) כל החייבים סקילה, ומוציאין אותו לבית הסקילה שהיה חוץ לב"ד שנאמר הוציא וגו' אחד עומד על פתח ב"ד והסודרין בידו וסוס רחוק ממנו כדי שהיה רואה, אומר אחד יש לי ללמד עליו זכות הלה מניף בסודרין, והסוס רץ ומעמידן, מצאו לו זכות פטרוהו, ואם לאו יצאו לסקול, וכרוז יוצא מלפניו איש פלוני בן פלוני יוצא לסקול על שעבר עבירה פלונית, ופלוני ופלוני עדיו, כל מי שיודע זכות יבא וילמוד, היה רחוק מבית הסקילה כעשר אמות אומרין לו התודה שכן דרך כל המומתין מתודין שכל המתודה יש לו חלק לעוה"ב שכן מצינו בעכן שאמר לו יהושוע בני שום נא כבוד לאלקי ישראל ותן לו תודה, ומלמדין אותו לומר תהי' מותתי כפרה על כל עונותי, היה רחוק מבית הסקילה ד' אמות מפשיטין אותו את בגדיו, האיש מכסין אותו מלפניו והאשה מלפני' ומאחרי' לדעת ר"י וח"א אין האשה נסקלת ערומה, בית הסקילה היה גבוה ב' קומות אחד מן העדים דחפו על מתניו נהפך על לבו הפכו על מתניו, ואם מת בה יצא ואם לאו השני נוטל את האבן ונותנו על לבו ואם מת בה יצא ואם לא

מצות האסטע יעדער נור דיא גראססען מצות מקיים געוועהזען אום גראססערן נ"ר פיר הקב"ה צו טהון אונד וואָרען פיעלע מצות געבליע־בען וויא איין מת מצוה דעם האלב שטעהט קיין שכר אללע זינד אונז פאן הקב"ה געגעבען וואָרדען אללע זינד בייא איהם געליעבט אבער בייא עבירות שטעהט שאהן דיא שטראפט יעדער עבירה.

פראגע 7. אונד נון שפרעכען וויר איעבער עונש העבירות וואס בתוה"ק אויסגערעכנעט זינד.

אנטוואָרט. דיא שטראפע איבער עבירות זינד בתוה"ק אין 8 שטופען נעטהיילט אונד צוואר דיע גראָססטע, שטראפע איזט סקילה פערשטיינינגג, וויא צ"ב דער אונצוכט טרייבט מיט זיינער מוטטער אדער שוויעגערמאכטער, מחלל שבת א. ד. ג. דיא היענריכטונג וואר פאלגענד מאן האט דעם פערורטהיילטען אים ארט צור פערשטיי־נינונג געפיהרט וועלכעס פאן בי"ד ענטפערנט וואר, איינע וואכע איזט אין דער נאהע דעם בי"ד געבליעבען איינע פאהנע אין דער האנד האלטענד איין רייטער וואר בערייט אין איינער געוויססען עטפערנונג ואבאלד זיך איינער מעלדעטע דאסס ער דעם פערדייטיגען קאנן האבט מאן דיא פאהנע דער רייטער איילט נאך מאן ברינגט דעם פעראור־טהיילטען צוריק, איזט דיא פערדייטיגונג גערעכט זא ווירד ער בעפ־רייעט, ווא ניכט ווירד ער דאנן צום הינריכטונגס ארט געפיהרט אונד ווירד אויסגערופען דער יעניגע ווירט הייטע פערשטיינינט וועיל ער דיעזע

עבירה

הנמיתו בכל ישראל, דכתיב יד העדים תהי' בו בראשונה להמיתו ויד כל העם באחרונה (דברים י"ז) והמדרגה שלמטה ממנו הוא מחיובי שרפה והנשרפין כגון הבא על אשה ובתה ובת כהן שזינתה וכדומה וכיצד המצוה בשריפה היה משקעין אותו בזבל עד ארכבותיו ונותנים סודר קשה לתוך הרכה וכורך על צוארו זה מושך אצלו וזה מושך אצלו עד שפותח את פיו ומדליק את הפתילה והוא דבר הניתך כמו אבר וזורק לתוך פיו ויורדת לתוך מעיו וחומרת את בני מעיו (סנהד' נ"ב) והמדרגה השלישית מחיובי הרג, כגון הרוצח ואנשי עיר הנדחת וכדומה דכתיב בהם לפי חרב והיה מתיזין את ראשו בסייף כדרך שהמלכות עושה, והרביעית מחיובי חנק, וכל מיתה האמור בתורה סתם הוא חנק וכגון המכה אביו ואמו וגונב נפש מישראל וזקן ממרה ונביא שקר וכדומה, והיה משקיעין אותו בזבל עד ארכבותיו ונותן סודר קשה לתוך הרכה וכורך על צוארו, זה מושך אצלו וזה מושך אצלו עד שנפשו יצא (רמב"ם בט"ו מה' סנהדרין) והמדריגה חמשית הוא מחיובי כרת אשר נדבר עוד מזה, והששית הוא מחיובי מיתה בידי שמים, דהיינו [עונש שלא נמסרו לבי"ד או אין ביד בי"ד כדי להמיתו שלא היה בעדים ובהתראה, ונקום ינקום הקב"ה על ידי זה מידו, וע"ז אמרו אעפ"י שד' מיתות ב"ד בטלו דין ד' מתות ב"ד

עבירה געטהון האט, ווער איהם פערטיידיגען קאנן קאממע אונד פערטייטיגע איהם, אינד וואן זיא שאהן געגען 10 עללען פאר דעם פערשטייניגונגס הוו ווארען, זאגטע מאן איהם אלזא יעצט זייא מתודה, דען אללע דיא געטאדטעט ווערדען מיססען פארהער מתודה זיין, דען יעדער דער פאר זיינעם טאדע מתודה איזט האט חלק לעולם הבא, מאן זאגט איהם פאר דאסס ער זאגען זאלל, מיין טאד זייא כפרה אויף אללע מיינע זינדען, אלס ער שאהן 4 עללען נאהע וואר האט מאן איהם דיא קליידער אויסגעצאגען דעם מאננע בעדעקטע מאן פארנע דיא פרויא פארנע אונד ריקווערטס, נאך איינגע איזט דיא פרויא אין איהרע קליידער פערשטייניגט ווארדען דער היגריכטונגס ארט וואר געגען 2 מאנן האך איינער פאן דיא צייגען שטאססטע איהם אויף זיינע לענדען, איזט ער אויף דאס הערץ נעפאללען, ריכטעטע מאן איהם אויף זיינע לענדען איזד ער דאמיט נעשטארבען וואר גענוג, וואן ניכט האט דער צווייטער צייגע דען שטיין איהם אויף דאס הערץ געגעבען איזט ער פאן דעם געשטארבען וואר גענוג וואנן ניכט זא האבען אללע ישראל איהם פערשטייניגט וויא עס הייסט יד העדים וג' דיא 2 שטופע איזט פערברענונג וויא צ"ב בת כהן שזינתה וכדומה מאן האט דעם פערארטהיילטען ביז אין קניע אין מיסט געשטעקט, אונד איין האדטעם טוך אין איינעם וויכען געוויקעלט אונד דאמיט זיין האלז אומשנירט, איינער האט אויף איינער זייטע דער אנדערער אויף דער

לא בטלו מי שנתחייב חנק או סקילה טובע בנהר ונחנק או נפל עליו כותל ונסקל וכיו"ב, והשביעית מחויבי מלקות כגון הבא על אחותו והאוכל נבילות וטריפות שקצים ורמשים וכיו"ב, ואף דאיכא באיזה מהם כרת אבל באם נלקה בבי"ד פטור מהכרת כדכתיב והיה אם בין הכות הרשע והפילו השופט והכהו לפניו כדי רשעתו במספר (דברים כ"ה) וכיצד מלקין כופת שני ידיו על העמוד הילך והילך וחזן הכנסת אוחז בבגדיו אם נקרעו נקרעו עד שיהי' מגלה את לבו והאבן נתונה מאחוריו חזן הכנסת עומד עליו ורצועה בידו של עגל כפולה אחד לשנים ושנים לארבעה ושתי רצועות של חמור עולות ויורדות בה ידה טפח ורחבה טפח וראשו מגעת על פי כרסו ומכהו אותו שליש מלפניו דהיינו על הבטן ושתי ידות מלאחריו ואינו מכהו לא עומד ולא יושב אלא מוטה, והמכה מכה בידו אחת בכל כחו, והקורא קורא אם לא תשמור לעשות וגו' והפלא ה' את מכותך וגו' ושמרתם את דברי הברית ותותם והוא רחום יכפר עון, ומדכתיב ארבעים במספר בא בקבלה שמלקין אותו סמוך לארבעים והוא מ"ט מלקות, והשמינית הוא מלאוין שאין לוקין עליהם כגון לאו שניתק לעשה או לאזהרת מיתות בי"ד או לאו שאין בו מעשה וכיו"ב כי לא ניתן לבי"ד לעונשו אבל יקבל עונשו משולם ממי שאמר והיה העולם.

אנדערע ווייטע געצאגען ביז ער דאס מונד אפגעטעט דאן האט מאן גענאססענעם בלייא אין זיין מונד געשיטעט, וועלכעס ויינע הארמע פערבראנטע דיא 3 שטופפע איזט הרג וויא צ"ב אין מארדער דיא זינד הורך דאס שווערד היינגעריכטעט ווארדען, דיא 4 שטופע איזט ווירגען מיט דיעזער מיתה איזט פעראורטיילט ווארדען ווער פאטער אונד מוטטער שלאגטע אונד. נאך אנדערע מאן האט דעם פעראורטהיילטען וויא בייא שרפה פארגעריכטעט אבער אנשטאטט דאס בלייא גיעסען איזט ער ערווירגט ווארדען, דיא 5 שטופפע איזט כרת וואפאן וויר נאך שפרעכען ווערדען אויספיהרליכער, דיא 6 שטופע איזט מיתה בידי שמים וואן איהם דאס בי"ד צ"ב ניכט פעראורטהיילען קאננטע אוים מאנגעל אן צייגען איזט ער דורך הקב"ה בעשטראפט ווארדען דורך איין צופאלל וואס איהם ערמארדעטע דיא 7שטופע איזט מלקות געשלאגען ווארדען צ"ב דיא חלב אדער נבילות וטריפות נעגעססען האבען אונד נאך אנדערע מאן האט דעם פעראורטהיילטען וויינע האנדע אן איינער זיילע געבונדען דער חזן הכנסת האט וויינע קליידער פאן איהם אבגעריססען ביז דאס הערץ ענטבלאסט ווארדע דער חזן הכנסת האטטע איינען רימען אין וויינער האנד אוים קאלב הויט איינם אין צווייען אונד 2 אין 4 געדאפפעלט א. ז. וו. אונד שלאגטע איהם איין דריטעל אם בויך 2 דריטעל אם ריקען דער ווערער נעשטאנדען נאך געזעססען זאנדערן געביקט וואר דער שלאגער

האטטע

שאלה ח'. אבי מחמד נפשי הבטחתני לפרש לי ענין הכרת, נא יהי' מטובך להורינו מה זה העונש, ובפרט כי מצינו בתוה"ק בלשונות מתחלפות פעם ונכרתה הנפש ההוא מעמי' (בראשית י"ב) פעם ונכרתה הנפש ההוא מישראל (שמות י"ב) ופעם בכפל ואמר הכרת תכרת הנפש ההוא (במדבר ט"ו) ופעם והאבדתי את הנפש ההוא מקרב עמה (ויקרא כ"ג) וכל זה בודאי לא נכתוב במקרה ובהזדמן הלשון ח"ו אבל הכל בכונה מכוונת על אופן העונש המשוער מאתו יתב' על חטאו זה כך ועל חטא זה כך ע"כ יהי' נא מטובך אבי מחמדי להדריכינו בנתיב חכמתך.

תשובה. לדעת ענין הכרת כבר ידי לנגד עיניך כי נשמת אדם הוא חלק אלקי ממעל, אשר יפח באפו נשמת רוח חיים וזהו אשר ברא את האדם בצלמו, הוא נפש הרוחנוי שבו, והוא חוט של חסד המושך עליו אשר הוא כסלם מוצב ארצה וראשו מגיע השמים שהוא נקשר עם מקור מחצבתו, ובעת עושה נ"ר לבוי' נתחזק הקשר בו יתב' וזה קודב"ה ואורייתא וישראל חד הוא, ונשמת אדם הישראלי בדוגמת ענף הדבוק בגוף האילן העומד במקום טהרה, וכופפת עצמו למטה עד שנוגעת בארץ מתחת בעודו נאחז בסבך בגוף האילן והוא מולו כי ממנו יזל מים חיים ושפע אל קצה ענפו שבגוף האדם, וזהו אמרם

דאַשטע מיט איינער האַנד אויס פאללער קראַפטען געשלאַגען דער אַנ־דערער האט פארגעזאגט אם לא תשמור וגו' ביז והוא רחום יכפר עון, געשלאגען וואורדע ער 39 מלקות, דיא 8 שטופע איזט צ"ב לאו שניתק לעשה א. ד. ג. ווארויף קיין מלקות געשלאַגען ווירד אבער ויינע שטראַ־פע געמאַסיגט ערהאַלט פאן גאטט ב"ה.

פראַגע 8. אונד נון ליעבער פאטער, דוא האַסט מיר פער־שפראכען איינע ערקלאַרונג איעבער כרת צוגעבען ביטטע דיך זעהר דאַרום איבערהויפט פינרען וויר זעהר פערשיעדענע אויסדריקע עס שטעהט צ"ב ונכרתה הנפש ההוא מעמי דיעזעם נפש ווירד פערשניטען ווערדען פאם פאלקע, אויך שטעהט ונכרתה הנפש ההוא מישראל, מאנכעסמאהל שטעהט דאפפעלט הכרת תכרת הנפש ההוא, אויך שטעהט והאבדתי איך ווערדע פערליערען מאכען דיעזעס נפש, וואס ויכערליך ויינע גראססע בעדייטונג האט.

אַנטוואָרט. דוא ווייסט דאך וואהל מיין קינד דאַסס דיא נשמה דעם מענשענס איין חלק אלקי ממעל איזט, הקב"ה האט דעם מענ־שען דער פאן שטויב אונד ערדע בעשאפען איזט איינען הייליגען לע־בענדיגען גייסט געגעבען, איין טייל ויינער הייליגקייט דער מענש שטעהט דא אויף ערדען אבער ציעהט זיך דיעזער פאדען דער הייליגקייט ביז אם הימעל אונד פעראייניגט זיך אן ויינער קוועללע יע מעהר נחת רוח דער מענש נעגען הקב"ה טהוט דעססא שטארקער ווירד דיעזער פאדען

אונזער

ז"ל שראה מ"ר ע"ה מולו של ר"ע יושב ודורש, ובזה תבין למה נכפלו שמות הצדיקים אברהם אברהם, משה משה, שאחד הוא נגד השורש אשר בשמים ממעל, ואחד נגד קצה השנית המחובר בגופם הטהור, ונאמנה תדע בני יקירי שיש לאל ידו של אדם יכולת במחשבתו קשורה להתדבק עצמו שהוא בקצה הענף בכל שרשיו אשר בשמים ממעל לו עד שרשו העליון במקום מה נורא לכשירצה רק עצמו להיות ראוי לזה ויסתלק המעכבים, אף בהיותו הוא על פני האדמה כענין האדם שיצא מארץ מולדתו לדור במקום אחר בקצה תבל, ולכשירצה אף שאינו שם ואינו רואה מדינתו בעיני בשרו עכ"ז זוכר אותה ומצייר בדעתו כל דרכיו ועריה בעין שכלו ובמחשבתו בכח הזוכר והמדמה שבו, ובזה תבין ותשכיל בנקל ענין הכרת האמור ברשעים שהוא הנפש החוטאת חטא משפט כרת, נכרת אותו הענף מגוף האילן הקדוש עץ חיים ותשאר הוא לבדה נכרי משרשה נע ונד בעולם השפל משוט הארץ ומתהלך בה ימה וקדמה צפונה ונגבה ולא תעלה במעלות העולמות העליונים, אחר שנכרתה משורשה, וענין הכרת משונה מעונשה לפי חומר החטא, פעמים הרצון כי על מיתת הגוף לבד בחצי ימיו ימות או סמוך מלפניו או מלאחריו, כי עיקר חיות הגוף הוא הדם והדם נקרא נפש, כי נאמר נפש כל בשר דמו

אונזער נשמה איזט וויא איין צווייג דיא פאן איינעם בוים האבט דאס איזט צוגלייך דאס מול דעם מענשענס דיעזע צווייגע ברינגט אימעמער שפע קדושה אים קערפער יעדעס בר ישראל דהי' חוט של חסד מושך עליו דעסהאלב ווירד געדאפעלט דער נאמען ויער צדיקים וויא צ"ב אברהם אברהם משה משה, איינס געגען דען שורש נשמתו בשמים ממעל, אונד איינס געגען דער צווייגע דיא ביז צור ערדע רייכט, אונד וויססע מיין קינד, דאס יעדער בר ישראל ווען ער זיך מיט זיין צדקות חסידות ופרישות זאוויא אויס ארבייטעט, ווירד דיעזער חוט של חסד זא געשטארקט דאסס ער זעלבסט היער אויף ערדען דאדורך אים הימעל בליקען קאנן אבצוואר ער מיט זיינע אויגען דאס ניכט זעהען קאנן אבער בעין שכלו קאנן ער אללעס זעהען דורך זיין חסידות ופרישות, וויא צ"ב איין מענש דער פאן זיינער היימאט וויט ענטפערנט איזט, וואו ער אבער וויל גלייבט ער אין זיינע געדאנקען, זיין פאטערלאנד זיין געבורטסארט אונד זיינער עלטערן וואהנונג צו זעהען דאהער קאננסט דוא שאהן פערשטעהען וואס כרת איזט, דא ווירד געמיינט דאסס דער זינדער וואס מיט כרת בעשטראפט ווארדע זא ווירד דיעזער הייליגער פאדען חוט של חסד פאן איהם אבגעריססען אונד האט מעהר קיין אנטהייל אין שורש הקדושה, דער געהט אין דיעזער וועלט הערום נע ונד וויא איין בהמה אונד ניע אין דער האהע שטייגען קאנן צו זיינער קדושה כרת איזט

אבער

הוא, וזהו ענין ונכרתה הנפש ההוא מעמי' דהיינו שימות בחצי ימיו, ולפעמים הרצון בו על נפשו העליונה לבד, אף אם הגוף יאריך ימים על פני האדמה, וזהו ונכרתה הנפש ההוא מישראל, דהיינו שאין לו חלק באלקי ישראל, ולפעם הרצון בו על הגוף ועל הנפש יחד וזהו הכרת תכרת הנפש ההוא, וע"ז אמרו חכמז"ל נשמתם נשרפת ורוח מפוזרתן, ואמרו ז"ל (בפ' ד' מיתות) הכרת בעוה"ז תכרת בעוה"ב ועל עון המר הזה הזהיר הכתוב ואמר השמר לך ושמור נפשך, כלומר הגוף והנפש בעבור כי מנפש ועד בשר יכלה.

שאלה ט. ומה זה ענין הגלגולים.

תשובה. גם זהו קרוב לענין זה דהנה אמת ויציב הדבר הזה ומצינו בספרים הקדושים ואבותינו ספרו לנו שיש גלגול נשמות, הוא שהנשמה אהר מותה חוזרת בעולם השפל הזה ונכנסת באיזה גוף האדם כדי שישלים איזה מצוה שחיסר מלקיים ושיסבול יסורים ויחזור לטעום טעם מיתה וחיבוט הקבר על הסיבה הידועה לפני בורא עולם דַיָּן האמת, ויש ג"כ גלגול משונה ומגונה באיזה יסוד או דומם צומח או חי, והכל ע"י חטא ופשע להתפר עליו על העבירות שעבר.

שאלה י'. תרחיב נא לי הדיבור מענין גלגול נשמות.

תשובה. הנה אסדר לפניך כפי אשר מצינו בספרים הקדושים ובבינת האריז"ל וז"ל, השופך דמים מתגלגל במים וסימן על הארץ

אַבער פֿערשיעדען לויט גראָססע דער זינדען מאנכמאהל ווירד געמיינט דער קאָרפער שטערבט אב אין זיינער יוגענד דאַס הייסט ונכרתה הנפש ההוא מעמי' מאנכעסמאהל אַבער קאנן דער קאָרפער לעבען בלייבען אבער שטירבט זיינע היילינקייט אב אונד האַט מעהר קיין אנטייל בקדושת ישראל, דאַס הייסט ונכרתה הנפש ההוא מישראל, אונד מאנכעס־מאהל איזט דיא זינדע זא גראָסס עס דאָסס עס דאפפעלט איזט ער שטירבט קאָרפערליך אונד אויך גייסטיג, דאַס הייסט הכרת תכרת אויף דיעזען זאָגען הכמז"ל נשמתן נשרפת איהר נשמה ווירד פֿערבראנט, אונד דער ווינד בלאזעט זיא וועק, אויך הייסט עס הכרת בעוה"ז ער ווירד פֿער־שניטען פֿאַן דיעזער וועלט תכרת לעולם הבא אויך פֿאַן דער קאמ־מענדער וועלט.

פֿראַגע 9. אונא וואס בעדייטען ענין הגילגולים.

אַנטוואָרט. דאַס הייסט אויך איין קליינער טייל דאַפאָן, איזט עס אבער וואהר אונד ריכטיג דאַסס עס גילגול נשמות עקסיסטירט וויר פֿינדען עס אין היילינגע ספרים אונד האָרטען ממגידי אמת ערצעה לונגען דאַריעבער דאַס דיא זינדיגע נשמה נאך דעם טאָד מגולגול ווירד אין גוף איינעם אנדערן דאַמיט ער זיך בעססערע אדער יסורים לייי־דען זאלל ביז ער ווידער שטירבט, אויך גיבט עס גילגול אין בהמות

חיות

תשפכנו כמים, המתגאה על הציבור מתגלגל בדבורה, הבא על אשת איש מתגלגל ברחיים שטוחנין ע"י המים ושם נדונים שניהם האיש והאשה, המדבר לשוק הרע מתגלגל באבן דומם, המאכל נבילות לישראל מתגלגל בעלי אילן והרוח בא ומגלגלתו והוא צער גדול מאד מי שלא נטל ידיו מתגלגל במים וכן ג"כ מי שאינו מקפיד בברכת הנהנין, והוא סוד אזי עבר על נפשינו המים הזדונים. משכב זכר מתגלגל בארנבת, ועוד שם בספה"ק, מי שעובר על העריות סופו להתגלגל בבהמה טמאה שקצים ורמשים ולזה רומזו ולא תשקצו את נפשותיכם בכל הרמש ועוד מזה הרבה, וכל זה דוקא אם לא שב בחייו אבל אם שב אין דבר שעומד בפני התשובה ואמרו ז"ל שזהו סוד מה שאמרה תורה איש איש מבית ישראל אשר ישחט שור או כשב או עז וגו' דם יחשב לאיש ההוא דם שפך, ועוד רמזו אדם כי יקריב בהמה עמה מקריב נפש מכם קרבן כי לפעמים המקריב נפש אדם דהיינו אם גלגול יש בו ולכן צריך לברור לו מיתה יפה, ואמרו בגלל הדבר הזה אמר ד"ה ע"ה הצילה מחרב נפשי מיד כלב יחידתי, ואל יפלא בעיניך דבר זה בני יקירי, כי לא דבר זר הוא אבל כבר הראה לנו זאת הקב"ה בגדול שבעולם הוא נבוכדנצר הרשע שבעודו בחיים חיותו הורידוהו מכסאו והשליכהו לשדה והיה הולך על ארבע כבהמה ונדמה לכל

חיות דומם צומח לויט זיינער זינדע ביז ער דארוף כפרה האט.

פראגע 10. ערקלארע מיר אויספיהליבער דאריבער טהייערסטער פאטער.

אנטווארט. איך ווערדע דיר איינעם פארלעגען וויא וויר עס אין היילינען ספרים ובכונת האריז"ל פינדען אונד צוואר, ווער בלוט פער־עסט ווירד מגולגל אין וואססער דער סימן איזט על הארץ תשפכנו כמים, דער שטאלץ איזט על הציבור ווירד מגולגול אין איינער ביענע, דער מזנה איזט מיט אשת איש וויר מגולגול אין איינעם מיהלשטיין אונד דארט ווערדען ביידע בעשטראפט דער מאנן אונד דיא פרויא, דער להה"ר רעדעט ווירד מגולגול אין איין שטיין, דער מאכל טריפות ווירד מגולגול אין בלאטטער איינעם בוימעם וואס דורך דעם ווינד אימטער געבייטעלט ווירד אונד גראסס צער ליידעט דער קיין נטילת ידים האלט אונד ניכט ברכות מאכט בייא יעדעם געניעסענדעם ווירד מגולגול אין וואססער דאס הייסט אזי עבר על נפשינו המים הזדונים ווער מגלה עריות איזט ווירד מגולגול בבהמה שקצים ורמשים וויא עס הייסט אל תשקצו את נפשותיכם בכל הרומש אונד נאך אנדערע פיעלע, דאס אללעס איזט אבער נור וואן ער קיין תשובה טהוט, דער אבער בייא ויינעם לעבען תשובה טהוט דעם ווירד אללעס פערגעבען וואן נור דיא תשובה ריין אונד אוים דעם גאנצען הערצען איזט אויך שטעהט אדם כי יקריב מכם קרבן דען מאנכעסמאהל וואן מאן דיא בהמה צום אפפער ברינגט עס צוגלייך מיט אייגער נשמה מישראל דא שטעהט וואס אין דער בהמה

הבהמות יען שלח לשונו ודבר נגד עליון, ואף גם זאת אמרו ז"ל אעפ"י שמי שמתגלגל בצורת אדם אינו יודע מגלגול הראשון, אבל כשמתגלגל בצורת בהמה חיה ועוף יודע מגלגול הראשון ומצטער עד למאד, איך ירד משמים מצורת אדם לצורת בהמה.

שאלה י"א. וכל אפונה כי ענין כזה הוא ג"כ מי שנדבק בו רוח רעה שקורין בפי עם הדיבוק.

תשובה. אמת הדבר תדע נאמנה שיש ויש מי שנדבק בו רוח רעה או שאר דיבוק רע המצב והמשחית לחבל באמת, אבל זה אחד מני אלף שהוא דיבוק באמת, ולזה צריך בעל שם וצדיק הדור ירא שמים שנתמחה גברא ונתמחה קמיעה ויודע בשמות הקדושים ויגרש אותו ממנו ע"י שמות והכונות הנודעות להם מפסוק הפקד עליו רשע וגו' כי נדבק בו איזה נשמה שהיה נע ונד ואין לה מקום ומנוחה, ויקלענה בכף הקלע עד שנדבוק באדם זה שהוא ג"כ בעל חוטא, ומצא מין את מינו וניעור אבל צער שניהם גדול עד למאד כאשר יעידין ויגידין ספורי ואמת ששמעו ממגידי אמת או שראו בעיניהם בעת גרושת הדבוק מגוף בני אדם אצל בעלי שם, וזה אשר שורה עליו רוח רעה הנדבוק בו, הוא כמשוגע ועושה מעשה זרות.

בהמה מגולגול זיין קאנן, אונד דיעזעם זאגטע דוד המלך הצילה מחרב נפשי מיד כלב יחידתי דאסס די"א נשמה ניכט ח"ו מגולגול ווערדען זאלל בכלב אונד ניכט וואנדערע דיך דאריעבער, דאס איזט אונז ניכט זא פרעמד וויר פינדען שאהן דער גראָססטער הערשער דער וועלט נבוכדנצר הרשע דער פאן זיינעם טהראָן געניעדערט אונד בייא זיינעם לעבען אים וואלד פערוואָרפען ווארדע, וויא איינע בהמה אונד חית גראז געפרעססען האַט, ווייל ער געגען הקב"ה שטאלץ געשפראכען האט. אונד פינדען וויר בספה"ק וואנן דיא נשמה אין פרעמדען מענשליכען קאָרפער מגולגול ווירד, וויים זיא צוואַר ניכט פאן איהרעם פאָריגען גולגול. אַבער וואַן דיא נשמה בצורת דומם צומח א. ז. וו. מגולגול ווירד וויים דיא נשמה אַללעם אונד ליידעט פיעל.

פראַגע 11, איך צווייפלע ניכט ליעבער פאַטער דאַסס דער דבוק אויך איין ארט גילגול איזט.

אַנטוואָרט. יאַ מיין קינד עס עקסיסטירט שאהן איין דבוק נאָמליך איינע נשמה דיא פאן הימעל פערוואָרפען ווירד קאמט מאנכעסמאַהל אין איינעם לעבענדיגען קאָרפער אונד פלאגט דעם קאָרפער זעהר, אַבער אייסערסט זעלטען האַט מאַן מיט דעם עכטען דיבוק צו טהון. צו דיעזעם ווירד איין עכטער צדיק הדור געברויכט מיט קמיעות אונד השבעות דעם דבוק צו פערטרייבען, געוועהנליך איזט זיך דער רוח רעה מדבק אן איינעם בעל חוטא אונד ליידעןביידען גראסס צער, דער איזט וויא פעררוקט אונד צייגט פאן זיך פערשיעדענע זעלטענהייטען.

פראגע

שאלה י"ב. ובמה יודע איפוא אם זהו רוח רעה או דבוק אשר מבעתתו, או באמת משוגע הוא מחמת סתימת הגידין הדקין והנערוועז או שבא ע"י איזה חולה במרה מן המרות.

תשובה. כלל זה נקוט בידך הבחינה הוא כך, אם מגלה עמוקות באיזה דבר ומלאכה וענין שלא ידע זה מקודם, או מדבר בלשון שלא ידע זה מעולם, או מגיד דברים נסתרים שנעשים במקום אחר, והנה אמת נכון הדבר נעשתה כן, ועם זה אנו רואין בו דברי הבאי ודברים בטלים, ומנהגו כמנהג המשוגע במעשים בלתי ראוים, לבטח תדע כי נשמת אדם חוטא דבוק בו, וזה אשר יגלה מצפונות ודיבר בלשון זר הוה אשר הוא לא ידע והוא הדיבוק האמיתי, אבל אם אינו מגלה עמוקות ומדבר נסתרות רק אומר דברים מבהילים, ועושה מעשים זרים, זהו משוגע לבד וצריך לזה רופא מומחה, והשדים או מזיקים לא ידעו ממנו דבר, אמנם אם מדבר נסתרות ומגלה עמוקות באיזה חכמה ודעת שלא ידע בו מאז ומקדם ולא יהי' בו מדברי הבלי כלל ומעשיו ישרים ומתנהג בשכל ישר מכלכל דבריו במשפט כראוי וכנכון, הרי זה דבק טוב ורוח נכון חדש בקרבו, ותחל רוח ה' לפעמו עפ"י מעשיו ומדותיו הטובים שוכה, ויעבור ה' רוח הקודש בו והוא ממדריגת רוה"ק, יהי' מגיד או נשמת צדיק קדמון שחובר אליו הוא הקדוש אשר רוח ה' נוססה בו.

פראגע 12. אונד פאן וואָ קאָננען וויר ריכטיג וויססען דאס דיעזעס איין וואהרער דיבוק איזט, פיעלייכט איזט ער אייגפאך נערוועז־קראנק אדער וואהנזיניג.

אנטווארט. איזט דיא אונטערזוכונג פאלגענדע, וואן דעריעניגע אונז צייגט עטוואס זעלטענעס, נאַמליך איינע קאָנטניססע אדער ארבייט דאַס ער בעפאר ניכט געוואוסט האַט, אדער שפריכט איינע שפראכע דיא ער בעפאר ניכט קאָנטע, אדער אונז עטוואַס געהיימניססע ענטדעקט אונד עס ריכטיג שטימט וויא ער עס זאַגטע, אונד דאך איזט זיינע פיהרונג ניכט נאָרמאַל, זאנדערן וויא איין פערריקטער דאַס איזט דער עכטע דיבוק, וואַן ער אונז אַבער קיין וואנדערליכעס אדער נייעס צייגט נור נאַררהייטען אונד שגעון, דער איזט אַיינפאך אירזינניג אונד מוסס אונטער אַרצטליכע בעהאנדלונג קאממען, דאס איזט קיין דיבוק, וואָ אַבער ריכטיג איינער אונז וואונדערליכעס צייגט, אהנע נאַררהייטען זאנדערן קלוג אונד פראם במעלות ובמדות אונד וויר זעהען דאסס עס אַללעס וואַהר איזט וויא ער עס אונז בעפאר זאַגטע, דער איזט במדריגת רוח הקודש אשר רוח ה' נוססה בו.

פראגע 13. צירנע מיר ניכט טהייערסטער פאטער איך פראגע דיך יעצט איינע וועהר וויכטיגע פראגע, נאַמליך וויא קאָננען וויר אונז פארשטעללען

שאלה י"ג. וכעת שאלה אחת גדולה יש לי לשאל אבי מחמד נפשי היאך יש לצייר שכר ועונש לעוה"ב אשר גוף האדם נקבר באדמה ושם נרקב ונפסד, ומתהוי כעפרא דארעא, והיאך בא יבא לאש של גהינם ואף ילקה וישרוף ויחנק וירגם אם אינו עוד במציאות, ובפרט אמר נבל בלבו מי שחנט בבשמים ובתמרוקים את נבלת אביו הנקרא באלזאמיערען ואת גוית אבי אביו וניתן בתוך ארון של זכוכית למשמרת לדורות ובכל עת יראה בעיניו את נבלת אביו ואמר נבל בלבו איך תאמרו לנפשי שמתלבש אחרי מותי בגופי לקבל היסורים והעונשין על העבירות חמירות וקלות, הלא גוף המת של אבי מונח אצלי בתוך ביתי כל הימים לנגד עיני שלום בגופו חנט בבשמים ובשמן המור, גם עבר אבי את הארץ מאד וענה יתומים ואלמנות וכל הבריות ונב וגזל ורצח ונאף ואיך יקבל העונש והצער, וכמו כן גוף הצדיק הנקבר ונפסד ממציאות מי ומה יקבל שכר המצות ותענוגי עולם הבא.

תשובה, בני בני דבר גדול שאלת, ועתה אך אם אתה לי שמעוני יתודע לך את כל ונכחת, וכעת אני מקדים לך הקדמה אחת, ידוע תדע כי זה גוף האדם אשר מעפר יסודו ואל עפר ישוב הוא כשאר דומם על פני האדמה, אשר אם טרף ורמס עליו אין בו הרגשה מצד עצמו אף בחיים חיותו גם טובתו גם רעתו לא ידע מאומה, רק ע"י כח נפש החיונו שבו המקושר עם המוח ומיתריו נערוועז מרגיש

פֿארשטעללען שטראפֿע אונד לאהן בעולם הבא דא דער קארפער דעם מענשענס נאך זיינעם טאדע אין דער ערדע בעגראבען ווירד דאס פערפוילט צו שטוב איזט ווירד פאן איהם ניכטס, אונד וויא קאנן מאן דיעזעם צום גהונם ברינגען פערברעננען, ווירגען אדער קאפפען, איבערהויפט זאגט דער רשע דער זיין פאטער איינבאלזאמירט האט, אונד אין איין גלאזקאסטען געגעבען דער ליעגט שאהן דארט פיעלע יאהרען איזט ניכט פערבראנט אונד ניכט גע־שטייניגט ווארדען, אבצוואר ער ניע שבת אונד יו"ט געהאלטען האט מיט רויב אונד בעטרוג גראססעס פערמאגען זיך ערווארבען, אונד וויא טהוט ער זיינע שטראפע אבביסען, אונד צוגלייך אויך וויא קאנן דער צדיק שכר בעקאממען, וואנן פאן איהם ניכטס ווירד נאך זיינעם טאדע ער פערוועלקט אים גראב.

אנטווארט. דוא האסט ריכטיג איינע גראססע פראגע געשטעללט מיין קינד, דאהער וויססע דאסס דיעזער קארפער דער פאן ערדע אונד שטויב איזט, אונד צו ערדע אונד שטויב ווידער־קעהרט נאך זיינעם טאדע, דער האט פיר זיך קיין פיהלונגסקראפט גאר ניכטס, וואנן מאן איהם טרעטעט רייסט אונד שניידעט ער פאן נאטור גאר ניכטס פיהלט, דיא פיהלונגסקראפט ליעגט אים לעבענדיגען גייסט דאס אים קארפער איזט איין לבוש הנשמה אונד נור דיעזער לעבענסגייסט

פיהלט

בצערו והנאתו ותענוגיו, למשל בזה אם יאכל אדם מאכל ערב ומתוק לו לשוא אמרו וחיך אוכל יטעם לו, אין כח בחיך לטעם ולדעת עריבות המאכל או טובת משקה אשר ישתה אמנם כח הלזה הוא בנפש החיוני שבו המשליך ע"י מיתריו הרגשתו למוח כידוע לחכמי הנתיח אנאטאמיע, והא ראיה מי שהוא מבולבל בדעת אשר נפש החיוני שבו אינו במעמדו הצריך אף כי לשונו וחיכו וקיבתו ברי' אולם הם, לא ידע מה יאכל וישתה כצריך, וכן אם יחתך ביד האדם או תשרוף יד האדם והוא צועק מר כי כואב לו מאד ידו, גם זה אינו באמת כאב יד אשר ידו ירגיש מכאיביו אבל הכאב ירגיש רוח החיוני שבו כנ"ל והא ראי' אם יחתוך יד האדם מן הגוף, אשר אין לו עוד שום קשר עם רוח החיוני שלו תשרוף לעפר וגם תחתוך ממנה ככל חפץ ולא ירגיש דבר יען כי רוח החיוני אין בו, ועוד ראיה הלא ידוע כמה וכמה פעמים האדם מצטער עד למאד בלי הכאה ובלא שריפה ובלא חותך ממנו דבר וגופו שלם, ואין מגיע לו שום נזק לגופו והוא ברי' אילם רק באם שונאיו ינקום לו נקמה או מביישו וכדומה לזה שהוא מצטער אותו עד למאד ומצטערת כ"כ עד אשר כמה פעמים מחמת בושה או אשר שונאיו יתנקמו בו באיזה דבר, אשר בזו יבוז לכל צערי הגוף כנגד צער זה, וכמה פעמים מיטב לו לאבד עצמו לדעת ולחתוך איבריו לשפוך דמו כמים רק שלא יגיע לו זאת הצער הרוחני' יראה

פיהלט דיא יסורים דיא דעם קארפער צוקאממען אונד איך תענוגים דיא דורך דעם קארפער קאממען דער לעבענסגייסט האט דיא פער־בינדונג צום געהירן דורך דיא נערווען, וואן דיא ארצטע איינע שמערצענלאזע אפפעראציאן פאלציעהען ווערדען דיא נארווען געטאדטעט אונד קיין פערבינדונג מיט דעם נפש החיוני מעהר האבען זא שפירט דער ארט קיינע שמערצען, יעצט צ"ב וואן דער מענש גוטע שפייזען גענייסט, דער קארפער פיר זיך איז נור דאס ווערקצייגט אדער זא־שיענע דיא נאהרונג צו נעהמען דעם טעם דער שפייזע פיהלט נור דער לעבענסגייסט צים בעווייזע דעם זיין נפש החיוני שוואך איזט דורך איינע קראנקהייט, ווירד דער קארפער גלייך קיין טעם שפירען אונד איך וואנן מאן צ"ב דיא האנד דעם מענשענס ברענען זאלל אדער שניידען ער פיהלט אונד שרייעט פאר שמערצען, דאס פיהלט אויך נור דער לעבענסגייסט דען וואן דיא האנד שאהן אמפיטירט איזט אונד פאן נפש החיוני געטרענט איזט קאנן מאן זיא ברענען האקען אונד שניידען דיא שפירט גאר ניכטס, אונד איך וויססען וויר דורך ערפאהרונג מאנכעסמאהל האט דער מענש זאלבעם צער אונד שברי לב אהנע דאס זיין קארפער בעריהרט ווערדען זאלל מאנבען קאממען זאגאר צים זעלבסטמארט דורך ואלבע יסורים וועלבע איהם גייסטיג פלאגען ויא צ"ב שאנד אדער דערגלייכען וואס דעם קארפער גאר ניכטס

מזה דיש לאדם בעוה"ז ג"כ צער ומכאוב גדול עד למאד, ואף גם לא יגיע לגוף שום צער ונזק, יען כי רוח החיוני שבו שהוא מלבוש הנשמה ירגיש בצער עד למאד, הרי מבואר כי כל הצער עיקור מקורו הוא בנפש החיונו שבו וע"כ נהגו הרופאים לעשות אומנת אפ־פעראציאן בלא צער בהגרש ממקום הזה החיונות ע"י שממיתים את המיתרים והגוף אינו מרגיש, ובתענוגי בני אדם ג"ב הוא כך כי הגוף בעצמו לא יקבל שום תענוג משום דבר, רק נפש החיוני והא ראיה באם ינתן על לשון הנחתך מהגוף דבש ונופת צופים בודאי לא ירגיש מתיקות, יען כי אין לה קישור עם נפש החיוני וגם תראה לפעמים שמחה ותענוג לגוף בלתי שום אכילה ושתי' אלא באם שמע איזה שמועה טובה או באם ינקם מאויביו, איזה נקמה יתהנה כ"כ יותר מכל תענוגי גופניות, ומי ירגיש זה התענוג הגוף בודאי לא, כי אין לו לגוף שום שייכת בזה, הוא הדבר אשר דיברנו, כי כל הצרות והצער והמכאובים, וכ"כ כל התענוגים רק נפשו נפש החיוני שבו ירגיש אותו ובעודו בגופו יתפשט הצער והתענוג לכל הגוף, עד כי ידמה לאדם באמת שזה הגוף מרגיש, אבל באם יפרד מן הגוף, הגוף ישאר כאבן דומם, ואז אין לו שום הרגשה, וזה נפש החיוני שבו שהוא לבוש הנשמה, זהו מרגיש בצער ובעונש אשר מענישין לו לעוה"ב בגיהנם, וזה אשר יקבל תענוג רוחני בג"ע בנהינות מזיו השכינה, כי רק בזה כח להרגיש היסורים ולקבל התענוג.

ניכטס בערירט, זעהען וויר שאהן דאס אויך אויף דיעזער וועלט דער מענש צער אונד יסורים האבען קאָנן אהנע דעם קאָרפּער צו בעריה־רען דאפאן ענטנעהמען וויר דאס דיא פיהלונגסקראפט פאן צער אונד יסורים נור אם נפש החיוני איזט, עבענזאָ פערהאלט עס זיך מיט תענוגי בני אדם דער מענש קאנן עססען אונד טרינקען אללע ויעסע אונד אנגענעהמע שפייזען, דער קאָרפּער פיעלט גאר ניכטס, דעם טעם אונד געגוסס פיהלט נור דאס נפש הרוחנוי צום בעווייז לענע מאן אויף איינער אבגעשניטענען צונגע האניג צוקער אונד אללע תענוגים, דיעזע ווירד זיכערליך גאַר ניכט שפירען, ווייל זיא מעהר קיין פער־בינדונג האט מיט דעם נפש הרוחנוי, אויך וויססען וויר דורך ערפאהרונג דאסס מאנכעסמאהל האט דער מענש תענוג אונד פריידע אהנע דאסס דער קאָרפּער עטוואס געניעסען זאלל, וואן מאן גוטע נאכריכטען הארט א. ד. ג. אלזא גייסטיגער גענוסס, דאפאן קאנסט דוא ענטנעהמען, דאסס עס וואר אונד ריכטיג איזט דער קאָרפּער פיר זיך האט גאר קיין פיהלונגס־קראפט וועדער צער נאך תענוג דיא פיהלונגסקראפט ליעגט אים נפש החיוני, זאלאנגע אבער דער קאָרפּער לעבט מיט דעם נפש החיוני אין פערבינדונג איזט פערברייטעט דער נפש החיוני דורך דיא זעהנען

אונד

שאלה י"ד. ובעת נודעת לי איזה כח יקבל העונש והתענוג לעוה"ב אבל איך יצייר שדבר רוחני ילקה וישרוף באש או בדומה, ושיקבל תענוג מאיזה דבר.

תשובה. דעת לנבון נקל היות כי נפש הרוחני החיוני הלוה עם הנשמה הטהורה מקום מושבותם בעוה"ז בגוף עכור וחמרי אין יכול לצייר לו צער ומכאב ותענוג רק באופן צער הגוף של בני אדם, ואף כי יצא מן הכלל במה פעמים אבל יש לו מכאובים ותענוגים זולתי גופניות. אבל במעט הוא וגם להם יש איזה שייכות לגוף כנודע, אמנם יש עוד מכאובים ותענוגים לנפש החיוני אשר לא יצייר ולא ישער גוף האדם ובזה נבחין באם יחתך רגל האדם, אשר מקודם היה לו חיות וקשורת עם החיוני ועתה מת ועבר ובטל, אשר רגל זה אין בו כח יותר לקבל צער, כי נאבד הוא בצערו. אבל החיוני עם שאר אברי הגוף עוד מוכנים לקבלת יסורים יותר, ובאם תחתוך רגלו ב' גם לו בל"ה ואבד חיותו ולא תרגיש מאומה אמנם שאר האברים עם החיוני עוד על משמרתם עודנה יעמדו ועוד כח בהם לסבול צרות וצערי הגוף, עד אשר עוד נחתך יד אחד וגם ידו השניה, והחיוני עוד מרגיש בצערו עד אשר כל הגוף נתבטל ואין בו כח יותר לקבלת יסורים עבור החיוני בעצמה ויש עוד כחה לקבל יסורים אשר אין לשער לנו, כי אנו בעלי הגוף יכולים לשער רק צערי הגוף, אבל דבר אמת הוא שזה כח החיוני בכחו ובהרגשתו

אונד נערווען וויא פיהלונג אים גאנצען קערפער זא דאסס דער מענש גלויבט, דאס ריכטיג ניר דער קערפער פיהלט, ווא אבער דער מענש שטירבט וויא נשמה פאן אהם זיך טרענט אונד צוגלייך פערליערט ער דאס נפש החיוני ער בלייבט דאבן רומס, אבער דאס נפש החיוני וועלכע דיא פיהלונגסקראפט האט, דיעזע ערהאלט דעם שכר ועונש שטראפע אונד גיהנם. אונד דיעם איזט מקבל תענוג בג"ע, דיעזעס קאן דער רשע ניכט איינבאלזאמיערען.

פראגע 14. אונד יעצט פערשטעהע איך שאהן וועלכע קראפט דען שכר ועונש עמפפאנגט. אבער וויא קאנען וויר זיך דענקען איינע גייסטיגקייט צו פערברענען ודרקן אוני שלאגען א. ד. ג.

אנטווארט. פערשטעהט זיך פאן זעלבסט נאמליך דא דיא נשמה אונד לעבענסגייסט אים קערפער איזט זא קאנען וויר זיך צער אונד תענוג נור קערפערליך דענקען, אבצווארן וויר שאהן איך צער אונד תענוג גייסטיג האבען אונד דעם קערפער גאר ניכט בעריהרט דאס קאננען וויר אבער איך עטוואס קערפערפערליך בעטראכטען עס גיבט אבער נאך וועה אונד צער זא איך תענוגים וואס דאס נפש החיוני צונעהמען קאן, וואס דער מענשליכער קערפער גאר קיין בע־גריף האט דאצוא וייל דער מענש פאן בלוט אונד פלייש איזט.

אונד

לקבל אלף פעמים ככה, וכל הכתוב בספה"ק מעונשין ומשרפות אש בנהר דינור וכדומה עד אשר יצטרף ויתלבן ופנים חדשות באו לכאן וכמו כן בתענוגי בני אדם, בעל הגוף יש לו תענוג באכילה עריבה אבל עד אשר ימלא כרסו, ובאם כרסו מלא ואין לו עוד מקום פנויי אין לו עוד שום תענוג מהאכילה, וכן בכל ענייני תענוגים יש לו גבול יען כי הוא גוף בעל גבולי, אבל הנפש החיוני שבו יכול לקבל תענוגים אשר אין ביכלתינו לשער וזה תענוגי עוה"ב אשר יפה שעה אחת קורת רוח בעוה"ב מכל חיי עולם הזה.

שאלה ט"ו. אבל אבי יקירי לפי דבריך אם כן אין עונש לגוף כלל אחר שלא תרגיש, ואין אתו יו"ע דבר מטוב ועד רע, וא"כ ח"ו והיה כצדיק כרשע;

תשובה. לא כן בני החביב, כי גם בקבר אין מקרה אחד לצדיק ולרשע, אשר יש הפרש גדול בין עוכד אלקים לאשר לא עבדו ע"י בחינה אחת קטנה השורה על הגוף ועל העצמות בקבר, וזהו גופי הצדיקים ינוחו בשלום על משכבותם ועצמותיהם יחלץ אף בשרם ישכון לבטח, לא כן הרשעים כי אם כמום עונותיהם על עצמותם ולכן יעלה רקב על עצמותם, ועל גופם של צדיקים נאמר יבא שלום ינוחו על משכבותם, ועל גופי של רשעים נאמר, אין שלום אמר ה'

אונד בעטראכטען וויר מאן שניידע דעם פֿוס איינעם לעבענדיגען מענ־שענס אב בייא דיעזער אפעראציאן האט דער פֿוס גראססע שמער־צען ביז ער אבגעשניטען איזט, זאבאלד דיא פֿערבינדונג דעם פֿוססעס מיט דעם נפש החיוני געטרענט איזט דער פֿוסס פֿיהלט שאהן מעהר גאר ניכט, ער איזט אין ויינעא שמערצע געשטארבען, אבער דאס נפש החיונו זאממט דיא איעבריגע גליעדער האבען נאך קראפֿטע דיא שמערצען וויטער צו פֿיהלען, יעצט מאן שניידעט דעם 2 טען פֿוסס אב, דער פֿיהלט אויך שאהן מעהר ניכטס, דאס נפש החיוני מיט דעם איעבריגען גליעדערן פֿיהלען נאך איממער, מאן שניידעט דאנן דיא איינע האנד אונד דיא אנדערע האנד דאס צוריק געבליעבענע פֿיהלט נאך איממער, וואנן אויך שאהן דער גאנצער קארפער טאדט איזט, אונד פֿיהלט שאהן גאר ניכטס, אבער דאס נפש החיוני קאנן נאך זאלכע יסורים ליידען וואס וויר זיך ניכט פֿארשטעללען קאננען, דען וויר אלס מענשען קאננען זיך דענקען יסורים וואס מענשליכער קארפער ליידען קאנן ביז זיא איהם טאדטען גראססער אבער קאננען וויר אונז ניכט דענקען וואהרענד אבער אין ווירקליכקייט האט דער נפש החיוני קראפט טויזענדמאהל זאפיעל יסורים צו ליידען, זא וויא אין ספה"ק פֿארקאממט ער ווירד געבראנט אין נהר דינור ביז דיא נשמה גאנץ גערייניגט ווירד א. ז. וו. עבענזא מיט דען תענוגים איך, דער מענש האט תענוג וואנן ער גוטעס עססט אדער טרינקט אבער נור ביז צו

איינעם

לרשעים ואמרו כל מי שיש בו קנאה עצמותב מרקיבים הרי שיש הפרש גדול בין צדיק לרשע בגופן אפי' אם על המשכב הוא בקבר עם היות שאינו מרגיש כי מה שאמר ר' יצחק קשה רימה למת כמחט בבשר החי הכונה הוא שקשה לנפש המת צער בזיון הגוף וחורבנו, בראותו כי ירום תולעים ויבאש, ובטנו תמלא רימה וזאת כל רומש האדמה על פיו יצאו ועל פיו יבואו. אוי נפשו עליו תאבל ותקונן ותאמר למה זו רימתנו, ואתה שאול ביתי יבוזי בזיון ויצר ה' לנפש המת, כצער מחט בבשר החי, ולכן המתיב שהנביא [illegible] לא אמר אך בשרו יכאב, אבל אמר אך בשרו עליו יכאב כלומר הנפש יכאב על בשרו כאשר מפרש ואומר ונפשו עליו תאבל, וגוף הרשע החניט ושוכב בארון ומתקיים ורימה לא היתה בו, מייסרים את נפשו בצרות אחרות ששקול לצער זו, וכל זה אינו שכר ועונש העיקרי של הגוף כי כל זה אינו אלא לפי שעה שהיא בקבר אמנם שכר ועונש העיקרי של הגוף יהי' לבסוף, כי אז מתים יחי' אל וישני עפר יקיצו אלה לחיי עולם ואלה לחרפות ולדראון עולם ואז יקבל הגוף שכר או עונש העיקרי כי כל ענין תחיית המתים אינו אלא לקבל גם הגוף

איינע גרענצע איזט דער מאגען פאלל האַרט דער תענוג אויף אונד זא אללע תענוגים האבען זיינע גרענצע, וואָרענד אבער דיא נשמה אונד נפש החיוני קאנן הענוגים גניעסען אהנעגרענצע וואס וויר זיך ניכט פארשטעללען קאָננען, דאס זינד דיא תענוגי עוה"ב וויא עס הייסט יפה שעה אחת עס איזט בעססער איינע שטונדע קורת רוח בעוה"ב אלס אללע לוסטבארקייטען דיזער וועלט.

פראגע 15, לויט דיזער ערקלאָהרונג דאסס דער קאָרפער גאר ניכטס ליידעט נאך זיינעם אבשטערבען הייממט איזט דער קאָרפער דעם צדיק אונד דער רשע איינינג, אונד איזט דאס דען מאָגליך?

אנטווארט, ניכט דא מיין קינד זעלבסט אים קבר איזט דאס לאז דעם צדיק גאנץ איין אנדערעס אלס דיא דער רשעים, דען דער גוף דער צדיקים ליעגט אין פריעדען אין קבר, היענגעגען דער רשע לויט זיינע וינדען גפוילט אונד געשענדעט ווירד, פיר דיא צדיקים הייסט עס יבואו שלום ינוחו על משכבותם, אבער פיר רשעים זאגט הקב"ה אין שלום לרשעים, אונד פינדען וויר ווער קנאה האט דעם פוילען אויך דיא נעביינע אלזא זעלבסט אים קבר איזט דער קאָרפער דעם צדיקס מיט שלום, אונד דער רשע מיט שאנד, דער נפש החיוני זיעהט וואהל דעם בזיון וויא דיא ווירמער זיך איבער זיינעם קאָרפער נעהמען, אונד, זא אייך דער איינבאלזאמירטער אים גלאזקאסטען זיין נפש החיוני דאס איזט ניכט איינבאלזאמירט דאס ליידעט דעם צער, הקב"ה שיקט דיעם זעלבען צער צו זיינעם נפש החיוני אלס אב איהם [illegible] מאַכטען, אים איבערינגעס איזט דיעזעס נאך ניכט דער עיקר

כמפעלו ולשלם לו במעשיהו מטוב ועד רע.

שאלה ט"ז, אבן נודע לי הדבר היות כי נפש החיוני יש בו כח לסבול יסורים ועונשין כמה פעמים ככה בערך הגוף ע"כ שפיר יש לעונשו מי שהרג י' בני אדם ויתר ובדומה בעונש י' יסורי מיתה ויותר כפי חומר החטא, והכל בכח נפש החיוני לסבול ונא תבאר לי כעת מהות הגמול והעונש.

תשובה נתחיל למ"של מעונש האש השורפת את הרשעים בגהינם והיות כי שני ענינים האלה ר"ל הגמול והעונש ב' ענינים דקים הם וברא אלקים גם את שניהם ויגיע מהם אל כל האדם כפי הראוי לו והם שניהם מעצם א' דומה לכח האש שורפת ומאירה והוא מאירה לצדיקים ולא לרשעים, ושורפת לרשעים ולא לצדיקים ובזה אמר הכתוב כי הנה היום בא בוער כתנור וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפי' (מלאכי ג' ט' ומה טוב דמותו אותו בשני מעשה השמש אשר בה יהי' חום היום ובה יהי' אור הבהיר ואמרו היום בוער והשמש צדקה הוא מדבר אחד הלא תראה כי הלשון רומזות אל השמש במלת יום באמרו והיום רד מאוד (שופטים י"ט) ואמרה עוד שם הנה נא רפה היום לערוב, ושרש זאת אשר ברא הבו"י הוא מדומה לשמש אלא שיש הפרש בינה ובין השמש כי השמש חומה

לאהן אונד שטראפע דעם קארפערס דיזעס איזט נור זאלאנגע דער גוף אים קבר איזט, דער היפט שכר ועונש ווירד לאחר תחית המתים זיין, וואן דיא טאטע ווידער אויפשטהען ווערדען, דאנן ווירד אויך דער קארפער זיינעס עונש אונד שכר בעקאממען, וויא עס שטעהט ורבים מישיני עפר יקיצו דיא טאדטען ווערדען אויף שטעהן דיא צדיקים לחיי עולם אונד דער גוף דער רשעים לחרפות ולדראון עולם דאנן ווירד אויך דער קארפער זיינע שטראפע ביעסען, דעסהאלב ווירד תחיית המתים זיין דאס אויך דער קארפער ניכט אהנע לאהן אונד שטראפע בלייבען זאלל.

פראגע 16, אונד נון פערשטעהע איך שאהן גוט ליעבער פאטער אינדעם דאס נפש החיוני זאלכע יסורים ליידען קאנן וואס טויזענדמאהל מעהר איזט אלס דער לעבענדיגער קארפער, היעמיט קאנן מאן שאהן דען פיהלפאכבען מארדער איינע פיעלפאכע טאדסשטראפע בעשטראפען וויל דאס נפש החיוני דאס אויסליידען קאנן, אונד יעצט ערקלאהרע מיר נאך דיא ארט פאן לאהן אונד שטראפע?

אנטווארט בגינען וויר אלזא דען עינש דער רשעים דאס איזט דאס פייער פאן גיהנם נאמליך הקב"ה האט איינם גייסטיגען גגענשטאנד גשאפען ווארין ענטהאלטען איזט דער צער אונד תענוג דאפאן איין יעדער לויט זיינע מעשים אנטהייל נימט, וויא צ"ב דאס פייער האט 2 איינעשאפטען הערליכער בעלויכטונג

ואורה מתערבים ומשתתפים יחד והעצם הוה בימות המשיח יתקבץ אורה דייקא לצדיקים יתקבץ חומה רק לרשעים אם בכח שמיוחד אתן בו, אם במקור שישמר בו גולה מן החיים ויסתיר בו האור מאלה וכבר ראינו שעשה כן במצרים שקיבץ האור לישראל והחשך למצרים אשר לא ראו איש את אחיו ולא קם איש מתחתיו ולכל ישראל היה אור ומזה תדין ותקיש לכל מיני פרעניות גמולות.

שאלה יז. מה מתוק אמרותיך כדבש לפי אבי מחמדי, ומעתה ידעתי זה איפוה טעם קריאת הספרים כל גמול הצדיקים בלשון אור וכל עונש הרשעים אש, כמו שאמרו בגמול כי עמך מקור חיים באורך נראה אור (תהלים) אור זרוע לצדיק (שם) אור צדיקים ישמח (משלי י"ג) להשיב נפש מני שחת לאור באור החיים (איוב ל"ג) וכמו שאמרו בנפש הרשע כי עדת חנף גלמוד ואש אכלה אהלי שחד (איוב ט"ו) ויתרם אכלה אש (שם) ימטיר על רשעים פחים אש וגפרית (תהלים י"א) ימוטו עליהם גחלים באש יפלם (שם ק"מ) ודומה לזה, אמנם זאת אני אשאל איה מקום מושבם וקבלת העונש והגמול ומה זה גהינם וגן עדן.

תשובה הנה הבו"י ברא מקום מיוחד לענוש את הרשעים ושמו גהינם ע"ש גי בן הינם (ירמי' ז' ל"ב) ונאמר ג"כ בספר יהושע גהינם

אונד פערברענונג דיא בעליכטונג ערהאלטען דיא צדיקים, דיא פערברענונג אבער דיא רשעים, דאס זאגט דער פסוק הנה היום בא בוער כתנור דיא זאננע ווירד ערשיינען אונד ברעננען וויא אין אפען דאס איזט פיר דיא רשעים אבער פיר דיא צדיקים ווירד עס זיין וזרחה לכם שמש צדקה ומרפא בכנפי' (מלאכי ג' ט') היעמיט איזט דיזער געגענשטאנד געגליכען ציר זאננע, דא דיא זאננע דיזע 2, קרעפטע בעזיצט נעמליך בלייכטונג אונד ברעננונג, זא אייך דיזער געגענשטאנד האט אין זיך אללע תענוגים אונד אללע יסורים וואפאן דער צדיק נור דיא תענוגים גניעסט וואהרענד דיא רשעים נור דיא יסורים, אינד פינדען וויר שאהן דאס הקב"ה דאס זעלבע אין מצרים אויך געווירקט האט דאסס ער דיא בעלייכטונג נור דען ישראל צוקאממען ליעס. וואהרענד דיא מצרים אין דער פינסטערניסס ווארען, לא ראו איש את אחיו, ולכל בני ישראל היה אור וגו' פאן דיזעם קאננסט פערשטעהן אללער ארט עונשין לרשעים וגמילות לצדיקים.

פראגע 17, יעצט פערשטעהע איך שאן וואריס דער פסוק אימער גמול לצדיקים בלייכטונג נענט, אונד דיא שטראפע דער רשעים מיט פערברענונג בצייכנעט וויא עס שטעהט בייא גמול כי עמך מקור חיים מיט דיר איזט דיא קוועללע דאס לעבענס פאן דיינער בעלייכטונג ווערדען וויר בעלייכטעט, אום צו געניעססען דאס ליכט דעס לעבענס (איוב) אונד בייא עונש רשעים פינדען וויר יאש אכלה דאס

(יהושע ט"ו ה') ושם מקום קבלת הרשעים עונשם על רוע מעלליהם ולעומת זה ברא מקום לצדיקים שמקבלין שכר טוב בעמלם ושמו גן עדן ששכן בו אדם הראשון, והוא מקור כל התענוגים.

שאלה י"ח. ואיך יהי' הזמן ההוא יום ולילה שוים או יום גדול מלילה או להיפוך

תשובה. העת ההוא יהי' אשר לא יום ולא לילה, כי הוא כלו אור בלא חושך היות כי משמרות העתים ביום ולילה הוא בארץ הזה מקם שיהי' במסע השמש ותנועתה, להיות היום להתעסק בו במחייתם ודרכיהם, והלילה למנוחה ולהשקט, אבל העוה"ב אין בו לא אכילה ולא שתי' ולא מלאכה ולא מנוחה ואינה צריך עליהם בלי ספק ללילה ויום, וכן למנות ההדשים והשנים, כי זה איננו בעולם כ"א לחשבון ולצמח הארץ והדומה לזה, אלא שחלק מה מהזמן יהי' לאות שיהי' לו עבודה כאשר עוד נדבר מזה אי"ה.

שאלה י"ט. ועוד זאת אני אשאל אבי יקירי אם השכר והעונש יהי' נצחיי לעוה"ב או רק לזמן ידוע.

תשובה. על דברתי בני יקירי ידוע תדע כי הצדיקים אשר יקבלו שכר טוב על עמלם, חלקם המגיע להם הוא נצחיות לעולמי עד כמ"ש נעימות בימינך נצח (תהלים ט"ז י א) ואמר עוד ואתה ושנותיך לא יתמו בני עבדך ישכונו וזרעם לפניך יכון ר"ל כמו שהוא יתב' קיים

פייער ווירד פערצעהרען אהלי שחד, ימטיר על רשעים, ער ווירד רעג־נען לאססען אויף דיא רשעים שוועפעל אונד פייער (תהלים י"א) אונד נאך ד. ג. נון מאכטע איך גערנע וויססען דעם ארט ווא דאס זיין ווירד, אונד וואס בעדייטעט גהינם אונד גן עדן.

אנטווארט. הקב"ה האט בעשאפען איין ארט, ווא נור דיא רשעים געשטראפט ווערדען דער ארט הייסט גהינם ע"ש גי בן הינם, (ירמי') צוגלייך האט הקב"ה איין בעשטיממטעם ארט געשאפען, ווא נור דיא צדיקים איהר וואהל געניעססען אונד דיעזער ארט איזט גן עדן, ווא אדם הראשון וואר, דיא קוועללע אללער תענוגים.

פראגע 18. אונד וויא ווערדען דיעזע צייטען זיין טאג אדער נאכט פינסטער אדער ליכט.

אנטווארט. דיעזע צייט ווירד ווערדער טאג נאך נאכט זיין, זאנ־דערן איינע העללע בעלייכטונג אהנע פינסטער. דענן טאג אונד נאכט האבען וויר נור אויף דיעזער וועלט, לויט גאנג דער זאננע אונד גע־שטירנע היעמיט מוסס טאג זיין צור ארבייט דעם עקסיסטענץ צו ער־האלטען, אונד דיא נאכט צור רוהע, וואהרענד אבער בעוה"ב ווא מאן ניכט צו ארבייטען ברויכט, איזט קיינע רוהע נאטהיג, אונד ברויכע מאן דאנן אויך ניכט דיא מאנאטען אונד יאהרען צו רעכנען ואנדערן עס ווירד איינע איממערוואהרענדע הערליכע בעלייכטונג זיין.

לעד ובלי הפסק כן עמידת הצדיקים מתקיימים לעד ומתמדת בלי הפסק, אמנם בעונש הרשעים יש מדרגות אצל חכמי האמת, כי לפי מדרגת החטאים יתמיד עונשם. ואמרו ז"ל הזמן שנדונים הרשעים בגיהנם שנים עשר חודש, אמנם טוב לו טוב לרשע כאשר יגיע הזמן ההוא שיבא בגהינם, כי אז אין לו עוד אלא י"ב חודש, אבל עד הגהינם, יש לו כמה וכמה צרות ויבות ורעות ועונשין בגלגולים וע"י כף הקלע במלאכי חבלה איום ונורא מאד לפי גודל חטאו ורשעו, ומאת בואו לגהינם אז יתלבן ויצטרף ונשא חטאו בי"ב חודש, ולאחר הזמן הזה ישוב נקי נשמתו למקום מקורה, ויקבל שכר על מעשיו הטובים ומצותיו אשר עשה, ואז בא לכלל כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, ויש מהם שלאחר י"ב חודש שקבלו היסורים בגהינם, ומעשים טובים אין להם והם מחויבי כרת מתבטלין ממציאות ויבא להעדר וכליון לגמרי והוא הכרת תכרת, אשר ע"ז אמרו ז"ל לאחר י"ב חודש גופן כלה ונשמתן נשרפת ורוח מפוזרתן תחת כפות רגלי הצדיקים, ויש עוד רשעים אשר נדונים באמת בעונש נצחיי כפי מעשיהם הרעים, ואלו שאין להם חלק לעולם הבא, האומר אין תחית המתים מן התורה דהיינו שכפרו בתורה ובעיקר האמונה, ועוד בי"ב שאמרו ז"ל אין להם חלק לעוה"ב אי יורדין ואינם עולים עונשם נצחיי ולעולמי עד כמ"ש אלה לחיי עולם ואלה לחרפות ולדראון עולם. (דניאל מ"ט ב׳)

פראגע 19. טהייערסטער פאטער, אונד וויא ווירד דער שכר ועונש בעוה"ב זיין פיר איממער אדער נור צור בעשטיממטען צייט.

אנטווארט. גאנץ בעשטיממט ווירד דער שכר פיר דיא צדיקים נצחיית נאמליך פיר עוויגע צייטען דויערן, וויא עס שטעהט נעימות בימינך נצח (תילים) אונד נאך שטעהט ואתה ושנותיך יגו׳ דוא אונד דיינע יאהרע זינד אונאויפהארליך אויך דיא קינדער דיינער קנעכטע ווערדען איממער פאר דיר רוהען, ד"ה זא וויא הקב"ה אויף עוויגע צייטען עקסיסטירט, זא ווירד דער שכר פיר דיא צדיקים אויך ניע אויפהארען דיא שטראפע דער רשעים אבער זינד אין שטופען געטהיילט וויא וויר פינדען אין הייליגען ספרים איהרע שטראפע איזט לויט דער גראססע איהרער זינדען, אב צוואהר עס הייסט דאס דער עונש אין גהינם 12 מאנאט איזט אונד ניכט מעהר, אבער גליקליך איזט שאהן דער רשע וואנן ער אין גהינם קאממט, וויא פיעל פירכטערליכע צרות אונד ליידען ער איבערשטעהט דורך גילגולים כף הקלע מלאכי חבלים פירכטערליכע שמערצען לויט זיינע זינדען ביז ער אינס גהינם קאממט, דאסט זיינע נשמה געלייטערט ווירד, נאך דער אבבימונג זיינער שטראפע קאממט ער דאנן אין גן עדן שכר צו נעהמען פיר זיינע מצות, דאנן איזט ער בכלל כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, גיבט עס אבער אויך רשעים דיא דאס יאהר אין גהינם אבביעסען, אונד קיינע מע"ט

האבען

שאלת כ') יאמר נא לי אבי יקירי אם גמול הצדיקים שוים לעוה"ב או להם ג"כ מדרגות.

תשובה. בתשובת זאת השאלה, נחזי אנן בחיות העולם הזה אנו רואים אנשים, תכלית טובתם המנוחה בלבד, ויפה פת חוריבה בשלוה להם ומשמחים בחלקם וזהו תכלית טובתם, ויש עוד אנשים שהם עם המנוחה עוד אוכלים ושותים מעדנים לנפשותם, ואנשים אחרים שהם עכ"ז לובשים בגדים חמודים ואחרים עכ"ז יש להם כבוד ומעלות גדולות אחרים כן ג"כ בעולם הבא לפי גודל הצדקות, אנשים נאמר בהצלחתם אף בשרי ישכון לבטח ולא יותר (תילים ט"ז) ואחרים בצל כנפיך יחסיון (שם ל"ו) ואחרים ירוין מדשן ביתך, ואחרים והלבש אותך מחלצות (זכרי' ג' ד') ועוד אחרים ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה (שם ז') רמז בו על המלאכים אשר נאמר שרפים עומדים ממעל לו. (ישעי' ו' ב')

שאלה כ"א. וכעת מי יתן איפוא ואדע אם יראו קצתם את קצתם דהיינו אם יראו הצדיקים בעונש הרשעים, והרשעים בגמול הצדיקים.

תשובה. כן הדבר כי הצדיקים והרשעים ראוים אלו את אלו בראות בלבד, כמ"ש ויצאו וראו בפגרי האנשים הפושעים כי (ישעי' ס"ו) וכן יאמרו ישתבח מי שהצילנו מן היסורים האלה וישמחו ויגולו

האבען שכר דאפֿיר צו בעקאממען אונד זינד אויך חייב כרת דיא ווערדען דאנן גאנץ פֿערלארען ממציאות ד"ה הכרת תכרת דארויף זאגען חכמז"ל נאך 12 מאנאטען געהט דער קארפער צוגרונד דיא נשמה וויררד פֿערבראנט זער ווינד פֿערבלאזט איהרע אשע תחת כפות רגלי הצדיקים, אונד גבט עס אבער אויך רשעים דיא פֿיר אימער אין איהרער שטראפֿע בלייבען, וויא עס הייסט ואלו שאין להם חלק לעולם הבא דיעזע האבען קיין חלק לעולם הבא, דער וואס לייגנעט אן תחית המתים, אונד נאך אנדערע ווארויף אונזערע ווייזען זאגען, דיא געהען אין גהינם אונד פֿון דארט ניע הערויף קאממען.

פֿראגע 20. ערקלארע מיר ליעבער פֿאטער אב דער שכר פֿיר צדיקים גלייך איזט אדער זינד אין דעם אויך מדרגות.

אנטוואָרט. בעטראכטען וויר נור אים לעבען דעם מענשענס אויף דיעזער וועלט, וויר פֿינדען מענשען דיא צופֿריעדען זינד, וואן זיא אים פֿריעדען לעבען, נאך גיבט עס מענשען דיא נאך דאצוא גוט עססען אונד טרינקען, אונדי נאך גיבט עס דיא זיך אויך שאָהן קליידען, אנדערע נאך דאצוא עהרע אונד ראנג געניעסען עבען זא איזט דער שכר לעולם הבא לויט דיא גראססע דער מע"ט, בייא איין טייל הייסט עס אף בשרי ישכון לבטח זיא ווערדען אין רוהע זיין, גיבט עס אויך צדיקים בייא דיא עס הייסט בצל כנפיך יחסיון, זיא פֿינדען שוטץ אונטער דיא פֿליגעל של הקב"ה, בייא אנדערע פֿינדען וויר ירוין מדשן ביתך זיא - געניעסען

בגורלם ובעניגם, וכן נאמר על רשעים פחדו בציון חטאים אחזה רעדה חנפים יתמהו על הצדיקים איך יעברו על האש היוקדת (שם) ולא תזיקנה ויאנחו על מה שאבד מהם מהנמ״ל, וכאשר רואה אותם שמה כאנשים נקראו לאביל לסעודה, ואחרים שומני ליסורים והם רואים אותם ונאנחים, וכן הוא אומר לכן כה אמר ה׳ הנה עבדי יאכלו ואתם תרעבו. (שם)

שאלה כ״ב. וכי יש עוד מצות ומע״ט לעוה״ב ויש עבודת הבוי׳ והמרותו. ומהו עבודתו.

תשובה. הנה תוה״ק יש בו רוב מצות אשר א״א לקיימם רק בעולם הזה וביום חיותו כמצות סוכה לולב שופר ורוב שאר המצות, אמנם יש עבודה גם לעוה״ב, דהיינו להלל ולשבח את הבוי׳ להשתחוות לפניו כמ״ש והיה מדי חודש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבא כל בשר להשתחוות לפני אמר ה׳ (שם ס״ו) וכאשר ישלמו ויצאו וראו בפגרי האנשים (שם כ״ד) ואמרו רז״ל שהצדיקים אינם עומדין בלי עבודה לא בעוה״ז ולא לעוה״ב, וכן תלמידי חכמים אין להם מנוחה בעוה״ב אלא יצאו מחיל אל חיל מביהמ״ד לחבירו ועוסקים בתורה, אבל הרשעים לא יתכן להם עבודה בעבור היסורים, אבל באם עמדם שם ג״כ ברשעם דהיינו שקורין תגר על עונשם גדול עונם מנשוא.

געניעסען דאס ויעסע אונד פעטטע וכ׳ ביא אנדערע ווידער ונתתי לך מהלכין, דיא מיט מלאכים הקב״ה צוזאממען לאבען.

פֿראגע 21. נאך ליעבער פאטער ווערדען דיא צדיקים לעתיד לבא זעהען דען עונש דער רשעים.

אנטוואָרט. בעשטימט ווערדען דיא צדיקים אונד רשעים איינאנדער זעהען וויא עס הייסט ויצאו וראו, זיא ווערדען גיהען אונד זעהען דיא פגרים דער פושעים אונד מורדים (ישעי׳ ס״ו) אונד ווערדען לאבען הקב״ה דאסס ער זיא פאן דיעזע יסורים געדעטעט האט, אונד ווערדען זיך פרייען מיט איהרעם טייל, אבער דיא רשעים ווערדען ציטטערן וועגען איהרע זינדען וויא עס שטעהט פחדו בציון חטאים, אונד ווערדען וויינען פאר גראס צער, ווייל זיא קיין אנטייל נעהמען בתענוג הצדיקים.

פֿראגע 22. גיבט עס אויך לעוה״ב מצות ומע״ט, אונד וועלכע זינד דיא מצות לעבוד הבוי׳ לעוה״ב.

אנטוואָרט. אבצוואר מייסטענס מצות תוה״ק נור בעוה״ז מקיים צו זיין זינד וויא צ״ב סוכה, לולב, שופר, צדקה א. ד. ג. אבער גיבט עס דענגאך מצות דאס מאן אויך לעוה״ב מקיים זיין ווירד, צו לאבען אונד דאנקען הקב״ה וויא עס הייסט, והיה מדי חודש בחדשו, עס ווירד זיין יעדעס מאנאט אונד יעדע וואכע, ווירד יעדער קאממען זיך בוקען פאר הקב״ה (שם ס״ו) אויך זאגען חכמז״ל דיא צדיקים שטעהען ניע אהנע עבודה, ווידער אויף דיעזער וועלט נאך אויף דער קאממענדען

וועל

שאלה כ"ג. ואם כן הדבר אוי לו ואו לנפשו לבעל החוטא, כי לא ינקה מדינים קשים ומאוסים גדולים ונוראים, וכי אין תשובה מועלת להקל היסורים והלא על התשובה מראש הבטחתני כי אין דבר עומד בפני התשובה.

תשובה. אמת כי הקב"ה פותח יד בתשובה ומודה ועוזב ירוחם, וח"ו כי לא ידח ממנו נידח, ובמקום שבעלי תשובה יושבים אין צדיקים גמורים יכולין לעמוד, וע"כ בני מחמדי אם ח"ו עשית דבר שלא כהוגן וכנגד תוה"ק מיד תשוב ותתפלל אל ה' כי הוא ירבה לסלוח.

שאלה כ"ד. אמנם אבי יקירי הורינו ולמדינו דרכי התשובה, באיזה דרך אלך בו.

תשובה. עשה זאת איפוא בני ותלך בדרכי התשובה, ברור לך ד' דברים ועל ארבעה לו אשיבנה בתשובה שלימה ואלו הם: הראשון החרטה, על מה שקדם לו מן העונות והשני, עזיבה, שיעזבם ויסור מהם, אבל תיכף ומיד יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו ולא יהי' כטובל ושרץ בידו, השלישית, וידוי שיתודה לה' ויבקש מחילה עליהם והרביעות שיקבל עי' נפשו שלא ישוב עוד לעשותם לעולם, ואלו ד' אבות נזקקין מכל בעל תשובה, כי החוטא לחבירו ומתחרט על זה נוטה לב חבירו למחיל לו, וכן ג"כ הקב"ה ימחול לו בהראות לו חרטה

וועלט, אונד שטעהט אויך תלמידי חכמים ווערדען געהען מחיל אל חיל אונד סודות התורה הערען, אבער דיא רשעים קאננען דאך קיין עבודה טהון, וועגען זיהרע יסורים דיא זיא צו ליידען האבען ווערדען, וואנן זיא אבער נאך דאצוא מוררען געגען הקב"ה זעלבסטפערשטאנדליך דאס זיא דאמיט ווייטער זינדיגען אונד מעהר שטראפבאר זינד.

פראגע 23. וואזן עס זא איזט ליידער ביטטער אונד וועה איזט דעם זינדער, וויא גראססע יסורים ער צו בעשטעהען האט אונד דיני של גיהנם אבער נוצט דען ח"ו קיינע תשובה אויף דיא עבירות?

אנטוארט. דאס איזט וואהר הקב"א שטרעקט זיינע האנד אום תשובה, אונד ווירד אויך יעדע תשובה אנגענאממען וואנן דיא תשובה פאן גאנצען הערצען קאממט, דאהער מיין קינד האסט דוא עטוואס געפעהלט געגען הקב"ה, גלייך טהוע תשובה אונד גאטט ב"ה ווירד דיינע זינדען פערצייהען.

פראגע 24. אבער לערנע מיך טהייערסטער פאטער אויף וועלכע ארט אונד ווייזע איך תשובה טהון זאלל.

אנטווארט. 4 פפליכטען זינד עס דיא יעדער בעל תשובה אויף זיך נעהמען זאלל, ערשטענס חרטה, ער בערייע מיט גאנצען הערצען דיא אללע עבירות דיא ער געטהון האט. צווייטענס גלייך צו פערלאססען דעם שלעכטען וועג אונד גוטעס צו טהון. דריטענס מתודה צו זיין אונד פאן הקב"ה אויס פאללעם הערצען בעטען מחילה סליחה וכפרה פירטענס

על העבר כמ"ש מי יודע ישב ונחם והשאיר אחריו ברכה (יואל ב') ועזיבת עונית כאמרם יעזוב רשע דרכו, ובקשת מחילה אות הוא על כניעתו ושפלותו לפני אלקים, ובהתודה אליו הוא סיבת המחילה כמ"ש ומודה ועוזב ירוחם (משלי כ"ח) והקבלה עליו אשר לא ישוב עוד כבלב אל קיאו לעשות עוד נגד רצון הבוי' הוא אות על ידיעתו ברוע מעשיהו וגודל חטאו כמ"ש אם עון פעלתי לא אוסיף (איוב ל"ד) ואם יהי' העון ממה שנאמר בו לא ינקה כשבועת שוא וגו' עכ"ז הבוי' מיקל עליו. עונשו בעוה"ז ומטיב לו לעוה"ב ויכנס בכת הצדיקים כמ"ש אם תשוב ישראל אלי תשוב (ירמי' ד') שובה אלי ואשיבה אליכם, אם תשוב ואשיבך לפני תעמוד.

שאלה כ"ה. ומעתה אני אתנהלה לאיטי, נלכה נא מגן אל גן מון אל זן בדרך התשובה ותפרש לי בטובך פרטיות מבוא. החרטה.

תשובה. שורש החרטה יש לו חמשה ענפים סביב שתו לה, וכולם מביאים לשורש החרטה. א' היראה ממהירות עונש הבוי' לחוטא אשר חיש מ:הר יבא עליו כרוח סועה פרעניות מרה עד למאד כמ"ש תנו לה' אלקיכם כבוד בטרם יחשוך (ירמי' י"ג) וזה יחזיק החרטה. ב' שבורת לבו והכנע לאלקים לפני מי חטא, ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון, והוא יראה הרוממות כמ"ש ויכנעו עמי אשר נקרא שמי עליהם (ר"ה ב' ז') ג' לשנות מלבושו ותכשיטין להראות סימני ההרטה

פירטענס זיך פעסט צו ענטשליעסען ניע מעהר אים ויינעם לעבען דיעזע אונד אנדערע עבירות עובר צו זיין. דיעזע 4 זינד דיא הויפטגרינדע דער תשובה, דענן וואנן איין מענש דעם אנדערן אונרעכטעם טהוט, אונד עס בערייעט ווירד דאס הערץ זיינעם חבר בעוואגען דאמיט איהם צו פערציהען, הקב"ה פערצייהעט אויך וואן מאן חרטה צייגט אונד מאן דיא עבירות פערלאססט וויא עס הייסט ומודה ועוזב ירוחם, אונד דא ער זיך פארנימט ניע דיעם וויעדער צו בעגעהען בעווייזט דאסס ער זיך שולדיג פיהלט, וויא עס הייסט אם פעלתי און לא אוסיף, וואנן עס אויך איינע זא גראססע עבירה איזט דאסס עס הייסט דיא קאנן ניכט גערייניגט ווערדען אבער דורך תשובה ווירד דער עונש גערינגער וויא עס הייסט שובה אלי ואשיבה אליכם.

פראגע 25. טהייערסטער פאטער, ערקלארע מיר אויספיהרליכער וויא דיא בערייהונג, חרטה, זיין זאלל.

אנטווארט. דיא חרטה האט אין זיך 5 צווייגען, 1 מאן פירכטע פיר דער שטראפע פאן גאטט ב"ה דאס וויא דער שטורם קאממען ווירד דען עס הייסט כי בא כשואה אינד קעהרעט צוריק בעפאר עס אייך פינסטער ווירד (ירמי') 2 מאן צערברעכע זיך דאס הערץ פאר וועם מאן געזינדיגט האט פאר מלך מלכי המלכים הקב"ה, אונד זיך דעמיטהיג פאר איהם וויא עס שטעהט ויכנע עמי וגו'. 3 מיט טהאטען

בדרכיו ומאכלו ובכל תנועותיו כמ"ש על זאת חגרו שקים (ירמי' ד') ואומר ויתכסו שקים האדם והבהמה (יונה ג') ד' הבכי והצעקה והאבל בחרטה על מה שעשה, כמ"ש פלגי מים ירדו עיני על לא שמרו תורתך (תילים קי"ט) ונאמר עוד בין האולם והמזבח יבכו הכהנים משרתי ה' (יואל ב') ה' שיוכיח נפשו ויקבל כלימה בצפון לבו על מה שהיה מקצר בחובת הבוי' עליו כמ"ש וקרעו לבבכם ואל בגדיכם לשבור תאות נפשו, ותנאי העזיבה ג"כ חמשה, א' עזיבת כל מה שהזהיר הבוי' ממנו דהיינו שיעתק אותם לגמרי מלבו ושלא יתאוה להם כלל וכלל כמ"ש ושומר ידו מעשות כל רע (ישעי' נ"ו) יעזוב רשע דרכו (שם) ב' קדש עצמך במותר לך, אף המותר שמביא לידי איסור או ספק ירחיק מהם כמטחוי קשת, כמו שאמרו על קצת החסידים שהיה פורשים משבעים שערים משערי המותר מפחד שלא יבא לשער אחד של איסור, וכמו הסייגים שציוה לנו הכמז"ל ואמרו עשו סייג לתורה, ג' שיעזוב העבירות אשר ביכולתו ובכחו לקיימם כמו אז כן עתה, וכמ"ש (יומא ד') ה"ד בעל תשובה באותו אשה ובאותו מקום ויצרו יתגבר עליו והרי הכל מזומן לפניו בלי מניעה והוא מתגבר על יצרו ה"ז בעל תשובה גמור, ד' לא שיהי' עזיבתו מיראת בני אדם או מבושה עליהם, אלא מבושתו מן הבוי' ה' שיעזוב עשות הרע

צו בעצייגען דיא רייע, בייא דער בעקליידונג ביים עססען טרינקען אונד זאממטליכע תענוגים על זאת חגרו שקים, נאך שטעהט ויכסו שקים זיא האבען מיט זאקע זיך בערעקט פאר שמערץ, 4 ביטטער צו וויינען פאן דער טיעפע דעם הערצענס אויף דיא עבירות וואס וויר בעגאנגען האבען וויא עס הייסט פלגי מים קוועללע וואססערן טריעפען מיינע אויגען וויל איך דיין לעהרע ניכט בעפאלגטע (תילים) 5 זיך צו שטראַפען מיט אונטערטהאניגקייט פאר שאנדע וויל ער געגען הקב"ה געזינדיגט האט, וויא עס הייסט קרעו לבבכם צעררייסעט אייך דאס הערץ אום צו ברעכען תאות נפשו, תנאי עזיבת החטא האט אויך 5 צווייגען 1 אללעס וואס הקב"ה אונז פערבאטען האט גאנץ צו פערלאססען ניכט איינמאהל צו גליסטען דאצוא וויא עס הייסט ושומר ידו בעהיטע דיינע האנד דאס מינדעסטע שלעכטעס צו טהון, יעזוב רשע דרכו דער רשע פערלאססע גאנץ זיין שלעכטעם וועג, 2 זיך צו הייליגען זעלבסט מיט דעם איהם ערלויבט איזט, זיך דאפאן יע מאגליך צו ענטפערנען אום ניכט ח"ו צו עבירה צו קאממען, וויא מאן אויף איינינע חסידים זאגטע זיא ענטפערנטען זיך פאן 70 התירים אום נור ניכט צו איין איסור צו געלאנגען ד"ה ועשו סייג לתורה מאכע דיר איין צוין צור תורה וויא גזירות וסייגים חכמז"ל, 3 זאלל דער זינדער וואנן ער נאך בייא פאלער קראפטען איזט, אונד דיא בעסטע געלעגענהייט צו דיא עבירות האט, וויא אונזערע חכמים זאגען, וואס הייסט בעל תשובה, אין דעמזעלבען

ארט

וימאס בטבעו בעזיבה גמורה והלוטה, וימאס בלבו כמ"ש אם עול פעלתי לא אוסיף, ותנאי בקשת המחילה כמו בן חמשה, הא' שיתודה על עונותיו בלב שלם ושירבה בעיניו על מה פעל ועשה חבילות חבילות עבירות כאלה כמ"ש כי רבו פשעינו נגדך, (ישע' נ"ט) ב' שיזכיר אותם תמיד וישימם נגד עיניו כדי שיכנע וישבור לבו תמיד כמ"ש כי פשעי אני ארע וחטאתי נגדי תמיד (תהילים נ"א) ג' שיתענה תענית התשובה וכמ"ש ושובו עדי בכל לבבכם בצום ובכי ובמספד, ויתפלל בכל עת שלבו פנוי ובפרט בלילה שאין לו טרדה בעסקי העולם כמ"ש קומו רוני בלילה (איכה ב') ד' הוא תפלה לעני כי יעטף ולפני ה' ישפך שיחו שיתחנן אליו בכל עת ובכל רגע לכפר עונותיו ולמחול לו ולקבל תשובתו כמ"ש על זאת יתפלל וגו' ה' שיטריח עד למאד להשיב רבים מעון ולהזכירם ג"כ לתשובה כמ"ש אלמדה פושעים דרכיך (תהילים נ"א) אמנם תנאי קבלה שלא ישנה עוד לעשות מה שעשה ג"כ חמשה, א' הוי מחשב שכר העבירה כנגד הפסדה, דהיינו שיתן אל לבו כי תענוג העבירה הוא לפי רגע ולפי שעה עד יעבור תאותו ועשה מה שעשה, ושקול אותו בצערו עונשו המתאחר ומתמיד ואין לו הפסק כמ"ש ויצאו וראו בפגרי האנשים וגו' (מלאכי) והוא צער איום ונורא וכאשר יתן החוטא על לבו הדבר הזה ראוי לקבל עליו שלא ישנה את חטאו, ב' יזכור לו יום המיתה אם אבן הוא נמוח, אדם, אדם למה לא תזכור את יום המר

אַרט, ויצרו מתגבר עליו, אונד אַללע געלעגענהייטען האַט צור עבירה, אונד זיך דאך צוריקהאַלט, 4 ניכט וועגען שאַנד פֿאר מענשען ככוד אדער דערגלייכען זאללע ער דיא עבירות פֿערגֿאַססען זאנדערן ריין לשם שמים, 5 מוסס ער דיא עבירות זאָ פֿערלאַססען, דאַסס ער זיא האַססען זאלל, וויא עס הייסט אם פעלתי און, האַבע איך אונרעכט געטהאן ווערדע עס מעהר ניכט טהון, בקשת המחילה האט אויך זיינע 5 צווייגען, 1 פֿאר הקב"ה מתודה צו זיין אויף אַללע עבירות מיט גאַנצעם הערצען, אונד מוסס בעקעננען דיא גראססע צאַהל זיינער עבירות, וויא עס הייסט כי רבו פשעינו, אונזערע זינדען זינד זעהר פֿיעל געגען דיך (ישעי' נ"ט) 2 זיך איממער דאַראן צו עררינערן, דאַסס זיא איממער פאר זיינע אויגען שטעהען דאַמיט צו צייגען פֿיר הקב"ה זיינע אונטערטהאַניגקייט, וויא עס שטעהט כי פשעי אני ארע, איך וויים מיינע זינדען, 3 צו פֿאסטען אונד קאסטייען וויא עס הייסט ושובו עדי קעהרע צוריק מיט פֿאסטען, וויינען אונד קלאַגען יעדע צייט פֿאר הקב"ה צו בעטטען על כפרת עונות איבערהויפט בייא נאכט וויא עס הייסט קומו רוני בלילה וגו' 4 איזט זיינע געבעטע נור דאַרויף צו ריכטען דאַסס הקב"ה זיינע עבירות פֿערצייהען זאלל, וויא עס הייסט על זאת יתפלל וגו' נור אויף דיעזען בעטע יעדע" פֿראממע דאַסס מאַן צור זינדע ניכט קאממען זאלל, 5 זיך דאַראַן צו בעמיעהען אנדערע פֿאן זינדען צו

בעוואהרען

כשמלאך המות בא עליך בתער, ולא יחמול על זקן ונער, כלם מוכנים לפניו בשער, בני בני שים נא נגד עיניך בעת גוברת היצר ותחשוב כאלו בא עת פקודתך, ואתה מת מוטל על גבי קרקע באמצע הבית, ואשתך ובניך ובני ביתיך וריעך מסבבים אותך ויושבים ובוכים ממרר את שומעיהם, ונשמתך מרחפת על גבי גופך הולכת מראש לרגלים ומשם לראש ומבקשת מקום לחזור לתוך הגוף ואינו יכולה ומצטערת ודואגת היאך תנחם, ואתה מוטל ערום כאבן ומלבושין אותך במלבושים לבנים התכריכים וזה חלקך מכל עמלך ומכל הטורח על האדמה, ומלבושיו הנחמדים מוכנים לבעל אשתך האחר, ומניחין אותך בקבר ומכסין אותך בעפר על פניך, ואין לאל ידך להושיע ובניך צועקים הוי אבי אבי, ומשיב אין להם, ואח"כ חיבוט הקבר והעונשים המרים בגהינם וחוץ לגהינם, בודאי אם אבן הוא נמוח וימות היצר כמ"ש ומי מכלכל את יום באו (שם) מי יכול לסבול את יום הדין הגדול והנורא, וכאשר ישוב אל לבו את כל זאת חייב לירא מעונשו ולהסכים עם נפשו שלא ישנה עוד את הדבר הרע הזה, ג' שיתן אל לבו הימים אשר נטה בהם מאחרי ה' ולא השגיח לעבודתו, ועכ"ז הקב"ה התמיד עליו טובתו, ד' שישוב הגזילות וימנע מהעבירות ולא יזיק עוד לשום בני אדם, כמ"ש חבול ישוב רשע גזילה ישלם (יחזקא

בעוואהרען, אונד זיא צור תשובה צו ברינגגען, וויא עס הייסט אלמדה פושעים דרכיך, איך לערנע דען פושעים דיינע וועגע, אונד תנאי הקבלה ניכט מעהר צו זינדיגען האט איך 5 צווייגען, 1 מאן פערגלייכע דעם תענוג אדער נוטצען פאן דער עבירה וואס נור דיא איניגע מינוטען דוערט זאלאנגע ער זיינע תאוה ערפיללט האט, געגען דעם צער וואס ער ליידען ווירד דיא שטראפע דאפיר וואס זעהר לאנג דויערן ווירד אונד דיא צדיקים ווערדען זהעהען דעם גראססען צער דער רשעים בגהינם, 2 עררינערע זיך איממער אן זיינעם שטערבעטאג וויא ער אויסזעהען ווירד בייא זיינעם טאד דאסס ווירד איהם גלייך אללע תאוות ברעכען וואנן מאן זיך נור פארשטעללט וואנן ער אויף דער ערדע ליעגט דיא קערצען ברענט ביים קאפף, זיינע הויזלייטע ווייב אונד קינדער וויינען אונד יאממערן איבער איהם, אונד ער ליעגט וויא איין שטיין מאן בעקליידעט איהם אין תכריכים אונד דאס איזט זיין גאנצעס פערמאגען וואס ער מיטנימממט, זיין געלד אונד שאהנע קליידער בלייבען פיר דעם אנדערן מאנן זיינער פרויא, זאדאן ווירד ער אין דאס פינסטערע גראב געלעגט מיט ערדע בעדעקט, דאנן חיבוט הקבר דינה של גהינם אונד נאך אנדערע עונשים, וואנן מאן זיך דיעזעס דענקט בייא יעדער פארקאממענדע עבירה דאס בריכט זיכערליך זיינע תאות היצר הרע וויא עס הייסט מי מכלכל, ווער קאנן אויסהאלטען דעם טאג, ווא דיא נשמה צו הקב"ה צוריק גענעבען ווירד, מאן איבערלעגע

זיך

ל"ג) ה׳ שיתן אל לבו גדלות הבוי׳ אשר המרה דבריו, ולא שמר תורתו ויכלם ע"ז כמ"ש האותי לא תראו, נאם ה׳ אלו המה השרשים והענפים של עצי היראה והתשובה.

שאלה כ"ו. ונא תודיענו בעת אם ישתוה הבעל תשובה עם הצדיק, או פחות ממנו בערכו, או גדול ממנו, ומה שאמרו חכמז"ל במקום שבעלי תשובה יושבין אין צדיקים גמורים יכולין לעמוד.

תשובה. הנה מדרגת בעל התשובה נחלקו לג׳ יש מבעלי התשובה אשר הוא לאחר התשובה שוה למדרגת צדיק והם שוה כשוה וחלק כחלק ירשו, ויש בעלי תשובה אשר עוד יתרון לו על הצדיק, והוא במקום שבעלי תשובה יושבין אין צדיקים גמורים יכולין לעמוד. ויש בעלי תשובה אשר לא באו למדריגת צדיק והוא תחתיו ממנו במעלה, ואבאר לך כל אחד ואחד, דע לך מי שעבר על מצות עשה שאין בה כרת כציצית לולב וכדומה, וכאשר ישוב אל ה׳ בכל נפשו ולבבו בכל תנאי התשובה ימחול לו הקב"ה וישתוה עם הצדיק וע"ז נאמר השב מן החטא כמי שלא חטא, ואמרו חז"ל עבר על מצוות עשה שאין בה כרת ועשה תשובה אינו זז ממקומו עד שמוחלין לו שנאמר שובו אלי ואשובה עליכם, וחלק השני והוא שיש בו יתרון השב על הצדיק והוא באם למשל זה בעל תשובה חטא חטא ממצות ל"ת שאין בה

זיך דיא צייטען ווא ער נאך איין רשע וואר אונד פֿאר הקב"ה זאפֿיעל זינדיגטע, אונד דאך איהם הקב"ה אללעס גוטעס געגעבען האט, 4 וואס גזילה ער בייא זיך האט מוסס ער צוריק געבען פֿאן דעם ער גע־ריבט האט, אדער וועם ער בעטראגען האט, וויא עס הייסט חבול ישוב רשע גזילה ישלם (יחזקאל ל"ג) 5 ער מוסס אימער אן דער גראָססע פֿאן הקב"ה דענקען געגען וועם ער געזינדיגט האט, וויא עס הייסט האותי לא תראו וגו׳ דיעזע זינד דיא צווייגען פֿאן דיא 4 וואר־צעלן דער תשובה.

פֿראַגע 26. נאַכדעם טהייערסטער פֿאַטער דוא מיך בעלעהרט האסט דיא תשובה אין איהרער איינצעלהייטען ערקלאָרע מיר אַבער אָב דער בעל תשובה, גלייך געשטעללט מיט דעם צדיק איזט, אדער מעהר אַלס דער צדיק אדער וועניגער.

אַנטוואָרט. דיא מדרגת פֿאן בעלי תשובה זינד 3, עס גיבט זאל־כע דיא גלייך זינד דעם צדיק אונד אויך דיע וועניגער זינד, אונד אויך זאלכע דיא מעהר אַלס דער צדיק זינד, אונד צוואַר, דער עובר וואר על מצות עשה ווא קיין כרת איזט וויא צ"ב ציצית לולב סוכה א. ד. ג. אונד ער געהאָריגע תשובה טהוט, איזט גלייך דעם צדיק וויא אונזערע חכמים זאגען, עבר אדם וואן דער מענש עובר וואר אויף מ"ע ווא קיין כרת איזט אונד דאַרויף תשובה טהוט ווירד איהם גלייך אן ארט אונד שטעללע מוחל דיא עבירות, דאס צווייטע דער מעהר איזט

אלס

כרת ואח"כ שב מזה בתשובה שלימה בכל תנאיה ושם עונו לעיניו ונכח פניו תמיד ומבקש תמיד המחילה עליו ולבו נשבר בקרבו והוא נכנע ושפל לפני הבוי' תמיד ולא יתגאה ממעשיו הטובים מאומה, ולא יתפארם וישמור בשארית ימיו מן המכשול, בעל תשובה כזה יש לו יתרון על הצדיק, יען כי מי שלא חטא בקל יכול להתגאות על מעשיו הטובים ודרכיו המתוקנים ובמ"ש אחד מן הצדיקים לתלמידיו אלו לא היה לכם עון הייתי מפחד ממה שהוא גדול מעון וזהו הגאוה, ובשב כזה אמרו ז"ל במקום שבעלי תשובה עומדים וגו' וחלק השלישי הוא השב העובר עבירות גדולות ממצות ל"ת שיש בה מיתה בידי שמים ובידי אדם וכרת כחילול השם ושבועת שקר מהעבירות היותר גדולות, ואח"כ שב בתשובה שלימה בכל חלקי התשובה ובכללותי' ופרטיותי' ודקדוקי' ע"ז אמרו ז"ל עבר על מצות ל"ת שיש בו כרת ומיתת בי"ד ועשה תשובה, יסורים ממרקין ומיתה מכפרת שנאמר ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם (תילים פ"ט) אם יכופר העון הזה להם עד תמותון (ישעי' כ ב) והצדיק שלא עבר אלו עבירות בודאי יש לו יתרון על השב מהם בלי ספק.

שאלה כ"ז. ועתה יאמר נא לי אבי יקירי אם יש תשובה על כל החטאים ועבירות אפי' על חמורות שבחמורות, או אין עליהם תשובה וכלה ואבד זכרו מן העולם אף אם אלף שנים יחי'.

אלס דער צדיק ווער צ"ב איינע קליינע עבירה בעגאנגען האט ווא קיין כרת איזט אונד איינע גראססע תשובה אויף זיך נימםט אונד איממער אונטערטהאֶניג איזט אונד בייא זיך צעדבראכען אונד ניע שטאלץ זיין קאנן אויף זיינע מעשים טובים זיך איממער היטעט פיר פערנערע עבירות, דער איזט מעהר במדרגה אלס דער עכטער צדיק דען דער צדיק קאנן לייכט צור שטאלצהייט קאממען וואֶהרענד דיעזער בעל תשובה איממער הכנעה האט אונד ניע שטאלץ איזט אויף זאלבע בעלי תשובה זאגען חכמז"ל במקום אויף דעם ארט ווא בעלי תשובה זיטד צען קאֶננען צדיקים גמורים ניכט שטעהען, דאס דריטטע איזט דער גראססע עבירות געטהון האט ממצות ל"ת ווארויף ער חייב מיתה אונד כרת איזט וויא צ"ב חילול שבת שבועת שקר א. ד. ג. פאן דיא גראֶססטע עבירות אונד דאנן דארויף תשובה טהוט מיט אללע איינד צעלהייטען אויף דיעזען זאגען חכמז"ל עבר על מצות ל"ת דער עובר איזט על מצות ל"ת שיש בה כרת ומיתת בי"ד אונד דאנן תשובה טהוט, דיא יסורים לינדערן אונד אים שטערבעטאג ווירד פערצייעט וויא עס הייסט ופקדתי איך ווערדע מיט דער רוטהע איהרע זינדען גערעקען וגו' אם יכופר אב עס, פערגעבען ווירד איהרע זינדע ביז צום שטערבענטאג, היענגעגען דער צדיק דער ניע איינע עבירה בעגאנגען האט, דער איזט ארנע צווייפעל מעהר במעלה אלס דיעזער בעל תשובה.

תשובה. לבטח תדע בני יקירי תשב אנוש עד דכא, עד דכדוכא של נפש, ואף אם עשה כל עבירות גדולות וחמורות ושב בתשובה שלימה מהני לו התשובה ר״ת דכא דם כפירה אשת איש (האריז״ל) אמנם איפני התשובה קשים זה מזה כפי ערך החטאים, כאשר אבאר לך דהנה יש ב׳ מיני חטאים, או בין אדם למקום דוקא וטוב הוא לבריות, ועבר על מצות ה׳ או מתוך תאוה יתירה, או מחוסר אמונה בה׳ ובתורתו, מין הב׳ הוא רע רע לבריות גזלן חמסן ורמאי לבני אדם והרע להם בגופם ובממונם והטאתם לה׳ ג״כ כי הבוי׳ הזהיר אותו ע״ז, והנה במין העבירות ביני ובין המקום יתכן תשובה שלימה בעודנו בחיים, דהיינו שיקבל על עצמו חרטה גמורה שלא להמרות עוד בהבוי׳ וכל תנאי וסעיפי׳ התשובה ועוד נוסף על זאת להיטב רשע דרכו ואיש עון מחשבותיו שיהי׳ התשובה מעין העון דהיינו באם חטא בלבו, לב חורש מחשבות עון, התשובה ראוי להיות בהיטב הלב. ואהבת את ה׳ אלקיך בכל לבבך ואהבת הטוב לכל בני אדם, ואם חטא באיזה אבר מאיברי הגוף בעשה מאחת מהנה אשר לא תעשינה בידו או רק ברגליו לעבור עבירה ישתדל ידיו לעשות מצות בידים דוקא כמו צדקה ובדומה, וברגלים ירוץ לדבר מצוה לביהכנ״ס או לשמוע דברי תורה ולבית ועד לחכמים ללמוד תורה או לרוץ להושיע

פראגע 27. בעלערע מיך נאך ליעבער פאטער גיבט עם תשובה אויך אויף דיא גראסםטען עבירות אדער איזט ח״ו דער גראסע זינדער גאנץ פערלארען.

אנטווארט. גאנץ בעשטיממט מיין קינד קאנן דער מענש תשובה טהון וואנן ער אויך אללע גראססטע עבירות עובר וואר וויא עס הייסט תשב אנוש עד דכא, דער מענש קאנן תשובה טהון וואן ער אויך גאנץ פערשטאססען איזט, מוסס אבער דיא תשובה אויך זיין לויט דער גראססע דער עבירה, עס גיבט נאמליך 2 ארטען עבירות, איינער דער געגען הקב״ה אלליין זינדיגט ער גליסטעט נאך עבירות אונד בעפאלגט ניכט דיא מצות הבוי׳ איזט אבער געגען מענשען גוט אונד בארמהערציג, נאך גיבט עס בעלי עבירות דיא שלעכט זינד געגען גאטט ב״ה אונד גרוזאם שלעכט געגען מענשען אויך רויבען בעטריעגען אונד קיין רחמנות האבען אויף איהרע מיטמענשען, נון אלזא נעגען דיא עבירות וואס דער מענש גאטט ב״ה געגען איעבער עובר איזט אבער מיט זיינע נעבענמענשען גוט איזט דער קאנן תשובה טהון בייא זיין לעבען דאסס ער אויף זיך נימט ניע מעהר דיא עבירות צו טהון אונד פערבעססערט זיך וויא עס דיא תשובה פערלאנגט צ״ב וואנן ער מיט זיין הערצען שלעכטעס געטראכט האט על ה׳ ועל תורתו, מוסס פאן נון אן איממער נור גוטעס טראכטען אן ליעבע פאן הקב״ה אונד מיטמענשען, האט ער עבירות געטהון מיט דער האנד, זאלל ער מיט

לחבירו ולעשות עמו טובה ויקבל על עצמו כל ימי חייו כן, ואז הקב"ה ימחול לו, ואומר החכם אם חכמת חכמת לך (משלי) אבל במה שעשה בין אדם לחבירו וחטא ג"כ לאלקים, אין התשובה ויוה"כ מכפר עד ש רצה את חבירו ולהשיב את הגזילה אשר גזל או את הגניבה אשר גנב ולהשיב לו גמולו בראשו לכל אשר היזק לו, והוא קשה עד למאד, מי שהיה בדרך הרע הזה כמה וכמה שנים גנב ורצח ונאף ורימא אנשים למאות ולאלפים, את מי ישלם ולמי? ובפרט אם אין לו מנזה, כי על הרוב הונו ורכושו אשר רכש לו בדרכים עקלקלים כאלה כא"ר בא כן ילך. ע"ז קשה מאד התשובה הנכונה כמ"ש ואשר אכלי שאר עמי ועורם מעליהם הפשיטו אז יזעקו אל ה' ולא יענה אותם ויסתר פניו מהם בעת ההוא (מיכה ג') וכמו כן מי שבא על הערוה והוליד ממנו ממזר כי החרפה לא תמוש כמ"ש כי הוא זימה ועון פלילי כי אש הוא עד אבדון תאכל (איוב ל"א) ואמר בה' בגדו כי בנים זרים ילדו (הושע ה') וכן ג"כ מי שדיבר לשון הרע רכילות על בני אדם ואיני יודע את מי יבקש מחילה וסליחה וכדומה, ובפרט מי שמחטיא את הרבים עונו כפול כאמרם ז"ל כל המחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה כמ"ש על חטאת ירבעם אשר חטא ואשר החטיא את ישראל. (מלכים א' ט"ו)

דיעזער האַנד מצות צדקה טהון אונד אנדערע מע"ט. וינדיגטע ער מיט דיא פיעסע זאלל ער מיט דיעזע פיעסע לויפען מצות צו טהון, אונד ויינע נעבענמענשען אויפצוהעלפען, אונד איזט אויף זיך מקבל פיר אימ־מער ניע מעהר דיעזע פעהלער צו בעגעהען, זאָ איזט איהם הקב"ה מוחל וויא עס הייסט אם חכמת חכמת לך, אַבער דיא עבירות דיא מאן געגען מענשען טהוט אונד דאַמיט געגען גאטט ב"ה אויך געזינ־דיגט האַט, קאַנן ווערער תשובה נאך יוה"כ מכפר זיין ביז ער זיינעם חבר אום פערציייהונג ביטעט, אונד מוסס איהם ערזעטצען זיינעם שא־דען אונד איהם אללעס בעצאהלען דיעזע תשובה איזט זעהר שווער, דער לאנגע יאהרען בעטראגען אונד געשווינדעלט האט אונד טויזענ־דער מענשען צו שאדען בראַכטע ער וויים ניכט וועם צו ערזעטצען, אונד האט אויך ניכט פאַן ווא דען אים רעגעל זאָ איין .גערויבטעם פערמאָגען איזט וויא געוואנען זא צעררונען, וויא עס הייסט ואשר אכלו שאר עמי זיא האַבען אויפגעגעססען דאַס פערמאָגען איינעם אנדערן דיא ווערדען שרייען צו גאטט ב"ה אונד ווערדען קיין געהאָר פינדען, אונד איעבערהויפט דער ממזרים אויף דער וועלט בראַכטע דאַס הייסט בה' בגדו זיא האבען אן גאטט געפאָלשט אונד פרעמדע קינדער צו וועלט געבראַכט, זא אויך דער לשון הרע רכילות גע־שפראָכען האט אונד וויים ניכט וועם מחילה צו בעטען אונד וועך אנ־דערע פערלייטעט צו זינדע וויא עס הייסט המחטיא את הרבים, קאַנן

קיין

שאלה כ"ח. אבי אבי מחמדי היאך יתכן זה באמרם ז"ל שאין דבר עומד בפני התשובה.

תשובה. מראשית כזאת הודעת ומלפנים אותך גלית כי לא יסגור שערי התשובה משום בעל חוטא אפי' על עבירות חמורות שבחמורות רק ישוב אל ה' בתשובה שלימה ויתפלל אל ה' ובודאי יחנן אותו כי הוא מרבה לסלוח, והקב"ה יזמין לו מקום וזמן להטיב אשר עשה באם למשל גנב וחמס ואין לאל ידו לשלם הגניבה, ואין אתו יודע עד מה ומי הוא הנגזל והנגנב, הקב"ה ברוב רחמיו וחסדיו יזמניהו לפונדוק אחד ולמקום א' ויתן בלבו לעשות עם רעהו טובות בגופו או בממונו כי אין מעצור לה', או אם הוליד בן ממזר, הקב"ה יכרית את חרפתו וגם שונאיו ואויביו ישלים אתו, ואם הרע במעלליו לרבים, הקב"ה יזמיניהו לעשות תקנה טובה לרבים כחפירת באר מים חיים, להשיב נפש לעייפה דרך, ועוד רבות כאלה אשר יכול להטיב במעשיו לכל באי עולם, ובאם חטא לחבירו והוא כבר מת יש לו תקנה כמו שאמרו ז"ל מוליך עשרה בני אדם ומעמידן על קברו, וכן אומר חטאתי לאלקי ישראל ולפלוני זה שחבלתי בו והאל הטוב יכפר בעדי, סוף כל דבר הוא אשר דיברתי אליך כי התשובה מגעת עד כסא הכבוד, ובאם תשב אנוש בעודו בחיים חיותו נתכפר לו על כל עונותיו כמ"ש רז"ל תפס הקב"ה לירבעם בן נבט ואמר לו חזור בך וגו' אמנם התשובה

קיין תשובה טהון עם שטעהט על חטאת ירבעם אשר חטא ואשר החטיא.

פראגע 28. אונד וויא פערהאללט זיך דאס מיט דעם גרונדזאטץ דאס גאר ניכטס געגען תשובה בעשטעהט.

אנטווארט. יאה מיין קינד דיא טהארען פאן תשובה שטעהען יעדעם זינדער אפען אויך אויף דיא גראבסטע עבירות ער זאל נור בעטען הקב"ה אונד בערייען זיינע זינדע ווירד איהם הקב"ה העלפען צור עכטען תשובה צ"ב דער גערויבט אונד בעטראגען האט פיעלע ווירד הקב"ה עבען דעם בערויבטען מיט איהם צוזאממען ברינגען דאסס ער איהם טובות טהון קאננע, וואנן ער ח"ו דיא שאנדע פאן ממזרים האט, הקב"ה ווירד דיא שאנד פערניכטען, האט ער געגען חברים חוטא געוועהזען ווירד הקב"ה דאס הערץ זיינער פיינדע לענקען דאס זיא איהם פערצייהען זאללען, האטטע ער פיר פיעלע ליידעם געטהן ווירד איהם הקב"ה געלעגענהייט געבען פיר פיעלע טובות צו טהון אונד פיר טובת הכלל ווירקען זאלל, זעלבסט ואן ער געגען יעמאנדען געפעהלט האט דער שאהן לאנגסט געשטארבען איזט, איזט אויך איין תקנה דא ער זאלל נאמליך מיט זיך נעהמען 10 לייטע, אונד ביים קבר מחילה געבען, ער זאל זאגען איך האבען געזינדינט געגען נאטט פאן ישראל אונד געגען דיעזען טאדטען אונד הקב"ה פערצייהעט איהם, אם ענדע וויכם

מועלת דוקא בזה העולם בעודו בחיים חיותו אבל לאחר מותו אין כלום תשובה, כמו שאמרו ז"ל יפה שעה אחת בתשובה ומע"ט בעוה"ז מכל חיי עולם הבא, אבל הנהו רשעים אשר אפילו קודם למיתתן ובפתחי של גהינם אינם חוזרין, הם המה אשר דיברנו מאתם אשר יסבלו הצרות הרבות והרעות וגילגולים מאוסים ומשוקצים, רק הרחק אל תרחיקו בני יקירי חיש מהר בזו הרגע ושב להי' אלקיך בתשובה שלימה כי מי יורע מה יולד יום, כי ההוה הוא שלך אבל והעתיד אין אתה יודע, ואדרבה ישוב היום שמא ימות למחר, ורע עלי המעשה אשר כמה אנשים בחולשת שכלם על הרוב יתאוה להחליף הזמן אשר הוא בו בהעתיד בתקותו כי תהי' טובה מן העת אשר הוא בו, כי על הרוב או שתשיגיהו המיתה טרם הגיע הזמן אשר קוה, או ימים באים ויהי' יותר רעים מאלה בין כך ובין כך אבדה תקותו עם הימים הראשונים אשר דחה אותם חנם, גם בלא זה הוא מצפה להקרבת המות וחושק ליום אחרון, ואין אולת יותר מזה אשר תעשה חייו בלתי מוצלחים על האדמה ואחרי כן הנפש ההוא עונה תישא, ואולי היה אחד מזהיר עיר אחת או מדינה ויכריז בקול גדול ויאמר בני אדם יושבי חושך הי' נכונים לנסוע לעוה"ב כי איש אחד יפקד מכם בחודש זה האין מן הדין לכל אחד מהם שיהי' יום המיתה על פניו ויכנס לו צידה לדרכו שמא יהי' הוא האיש הזה, ואיך לא נהי' כלנו נכונים לו ואנחנו רואים כי המות בכל עת ובכל שעה ובכל רגע מכלה מספר רב מן

דאס תשובה רייכט ביז צום כסא הכבוד. הויפטזאכליך אבער מוס דיא תשובה זיין נור ביים לעבען דען נאך דעם טאדט ניצט מעהר קיין תשובה וויא עס הייסט יפה שעה אחת בתשובה בעוה"ז, עס איזט בעססער דיא תשובה איינע שטונד אויף דיזער וועלט אלס דיא גאנצע צייט פאן עוה"ב, הינגעגען אבער דיא רשעים דיא זעלבסט פאר איהרעם טאדע יואן זיא שאהן בייא הער טהיער פאן גהינם זינד קיין תשובה טהון וואללען, דיעזע זינד דיא יעניגען פאן דעננען וויר געשפראכען האבען ווערדען גראססע יסורים גילגולים כף הקלע מלאכי חבלה אונד דינה של גהינם ליידען מיססען, דאהער מיין קינד ניכט ערווייטערע דיך, זאנדערן גלייך היער אויף ארט אונד שטעללע קעהרע צוריק צו הקב"ה בתשובה שלימה אונד פערלאססע דיעזעס ניכט אויף מארגען, דענן דער מארגען איזט דיר ניכט זיכער, אונד וויים מאנן ניכט וואס נאך ביז מארגען געשעהען קאנן, אן דען ליידען לייודער פיעלע אונד מאכטען דיא צייט וועקסעלן, אונד ווארטען איממער מיט דער תשובה אויף בעססערע צייטען, דיא זיא אים רעגעל ניכט ערלעבען, אדער נאך ערגערע צייטען קאממען, אינצווישען פערליערט זיך דיא צייט, וואס דער גראססטער פערלוסט איזט אונד איממער נאהער צום טאדע פיהרט, דען בעטראכטען וויר עס זאללטע איינער אויף איינער שטאדט אויסרופען אונד

זאגען

החיים והימים מתחלק מן השעות והשעות מן הרגעים, ולכן היקר שבכל הנמצאים הוא הזמן, ואין אבידה כאבידת הזמן, כי אם תאבד יום אחד בינון ואנחה וכביטל תורה ועבודה ותשובה היום ההוא חסרון לא יוכל להמנות, אשר על כן בני מחמדי רק שמח בטובה ביום אשר אתה בו. אם יש לך תעשה טוב וחסד וצדקה, ואם אין שמח בחלקך ותסתפק בלב טוב ועסוק בעבודת ה' כפי כחך, סוף דבר תשתדל בכל עת ועונה בצרכי אחריתך כאלו למחר ודאי תמות ותשתדל בצרכי עולמיך כאלו הוא בספק והחיים והמות אפשרים בו, ואם כה תעשה בכל יום אשריך בעוה"ז כי עיתית חייך יהי' מוצלחים וימיך יהי' תמימים, וטוב לך לעוה"ב כי לא יחסר מהם אחד ממה שראוי לעשות בו וזה ענין ואברהם זקן בא בימים, כלומר בא עם כל הימים אשר חי בהם כולם תמימים וכולם שוים לטובה.

ובזה סיימנו קצת ידיעת יסוד ועקר האחד עשר, בעזרת הזן ומפרנס לכל בשר.

תבענה שפתי תודה ותהלה־לרם על כל רמים מאד נעלה.
אשר עזרוני ברוב רחמיו וחסדיו, שומר הברית והחסד לאוהביו ועבדיו.
עושה חסד חנם מלכינו ומושיענו כאשר הושיע לי ימינו וזרועו סמכני
לבאר בטוב טעם ודעת חבורי לקוטי יהודא חלק הראשון וגם השני.
כי יעזרינו ה' אלקי ישעי.
להתחיל ולסיים בהשכל ודעת גם חלק השלישי.

אכי"ר

זאגען איהר מענשען בערייטעט איך דענן איינער פֿאָן איך ווירד דיעזעם מאנאט שטערבען, וויא מאָכטע יעדער אין דיעזער שטאדט ציטטערן פֿיר זיין לעבען אונד גלייך תשובה טהון אום פֿורכט פֿיעללייכט ווירד ער דער איינער זיין, אום וויעפֿיעל מעהר וויר ועהען יעדען טאג יעדע שטונדע יעדע מינוטע שטערבען מענשען, אונד וויס יעדערער דאסס ער איינסט שטערבען מוסס, נור וויססען וויר ניכט דיא שטונדע, וויא מיססען וויר זיך פֿארבערייטען צו דער וויטען רייזע מיט מצות ומע"ט וויא עס הייסט בכל עת יהי' בגדיך לבנים, איממער מיסס מאן פאר זיך דיא ווייסע קליידער זעהען (תכריכים) דאס לעבען איזט אין טאָגע גטיילט דיא טאָגע אין שטונדען דיא שטונדען אין מינוטען דאס טהייערסטע איזט דיא צייט, דער גראָסטער פֿערלוסט וואן מאן דיא צייט פֿערליערט אהנע מצות ומע"ט, דאהער מיין טהייער קינד געניגע מיט וואָס דוא האסט בעוה"ז, אונד בערייטע דיך לעוה"ב דען דיעזע וועלט איזט דיר אינויבער אבער עוה"ב איזט זיכער, וואנן דוא זא טהון ווירסט דאַנן אשריך בעוה"ז וטוב לך לעוה"ב בגן עדן אמן.

אלה שמות בני ישראל הבאים עם נדבת לבבם הטהור לקחת הספר „לקוטי יהודא" ח״ר ה׳ יברכם וינטלם וינשאם כל ימי עולם אמן.

א ההג ד״ר א׳ סאלווענדי דירקהיים
ההג מו״ה אהרן מרדכי פיטסבורג נ״י
ההג מו״ה אליעזר עהרענגרובער
פאפא נ״י
ההג מו״ה אשר אנשיל יונגרייז
דיאנדיאש נ״י
ההג א׳ וויס איפאלישאג נ״י
ההג מהו׳ אברהם ליב טרוצער
שאאק סעליצע נ״י
ההג מהו׳ יחיאל ארי׳ מעהר סוראק
וההג מהו׳ א׳ ווייסקאפף ט׳ ס׳
מארטאן נ״י
מהו׳ אהרן גוטמאנן וואראנא
מהו׳ אברהם פאללאק הערמאנשטאט
מהו׳ אברהם ליב שלעזינגער
הערמאנשטאט
" לי׳ וואלדמאן הערמאנשטאט
" אברהם ליב געלבמאן הערמאנ־
שטאדט
" אליעזר אסטרייכער ק׳ העלמעץ
" אליעזר שטיינער יעמרינג
" אפרים לינדענפעלד פרעססבורג
" א׳ קעטשקעמעטי קעטשקעמעט
" אברהם אלחנן ארנשטיין ס״ט
מיקלויש
" אהרן קירץ ל׳ טעפליטשקא
" אברהם בערקאוויטש מ׳ ארמעניעש
" אברהם פיין קונאגוטא
" אשר טויסקי ווייטצען
" א׳ הירשלער זאהן האלבערשטאדט
" אברהם אויש פאקש
" א׳ לאווי ב׳ אוילאק
" א׳ אולמאן בודאפעסט
" אהרן קאהן באניהאד
" א׳ לאווינגער סאבאדסאלאש
" אליעזר ליפשיץ קערעסטור

מו״ה אהרן כ״ץ בודאפעסט
" אברהם ברוך ב׳ דיארמאט
" א׳ סאפיר סערענטש
" אהרן יונגרייז אפץ
" אברהם ווילינגער פאנטשיקא
אברהם קליין מארגיטא
" א׳ קאפפעל וויען ניישטאדט
" אנשיל אדלער ד׳ פאלדוואר
" א׳ בלוי פיליש טשאבא
" ד״ר א׳ קעטשקעמעט מאקויא
" קוביטשעק גאיא מאהרען
" אהרן טויבער בודאפעסט
" א׳ שאלאמאן אר. גערעש
" אברהם ארי׳ אב. סאנטויא
" אהרן גוטלאהן פ. גאללא
" אברהם שטראהלי מ׳ וועלקער
" אברהם ווייס נ׳ באראשניא
" אברהם שטערן וואראננא
ב׳ ההג מו״ה ברכי׳ שיק טעמעש־
וואר נ״י
מו״ה ב׳ שיפ״ס זאהנע ש׳ קערעסטור
" ב׳ שווארץ ד׳ וועטשע
" ב׳ בלומבערגער עגער
" ב׳ דייטש ק׳ טעלעק
" ב׳ רייך גערענד
" ב׳ ראזענפעלד איבשאק
" ב׳ פאשקוס ד׳ סערדאהעל
" ברייטנער קאראק בעטשע
ג׳ ההג מה״ו גבריאל הלוי לייטשויא
ההג ד״ר ג׳ פריעדמאן סענטעש
ההג ד״ר ג׳ וועללעס נ׳ ביטשע נ״י
מו״ה גרשון קאהן נאטינטש
" גרשון קליין פיאמע
" ג׳ אינגוס טשאנאפלא
" ג׳ גרובי א שאווע
" גבריאל וויינבערגער ה׳ סאבאסלויא

מו״ה נדלי׳ דיעמאנטשטיין מ׳ ריטש
„ ג׳ אלט טיננע
ההי״ג מהו׳ יוסף ליב סופר אסויד
ד׳ ההי״ג ד״ר סימאנזאהן קאפענהאגען
ההי״ג ד״ר שיף קארלסרוהע נ״י
ההי״ג ד״ר ווערנער מינכען נ״י
ההי״ג מו״ה דוב אריי׳ ראטטערדאם נ״י
ההי״ג ד״ר ראבענטהאל ברעסלויא נ״י
ההי״ג ד״ר ניימאן קאניזשא נ״י
ההי״ג ד״ר א׳ מארקס דארמשטאדט
ההי״ג ד״ר באנדי מאינץ
ההי״ג ד״ר מונק מארבורג נ״י
הרב ד׳ ל׳ גראסס לעגראד נ״י
ד״ר באכראך בודאפעסט
ד״ר שווארץ בודאפעסט
מו״ה דוד וויינער י׳ קאראינא
מו״ה דוד בוימאן זשאמבעק
„ דוד טעמער מ׳ קאוואטשהאזא
„ דוד אייזנער דיאנק
„ דוד רויזענבוים ארסאללאש
„ דוד פליישער סוטש
„ דניאל דעסכבערג ט׳ סאללאש
„ דוד שפיטץ מ׳ קאוועשד
ה׳ מו״ה הערש אדלער סאלטשאן
ה׳ גאלדשלעגער מ׳ ס׳ מיהאליטעלקע
ו׳ ר׳ וואלף פוטץ שארי שאף
ז׳ מו״ה זאב אדלער הערמאנשטאדט
ז׳ שווארץ בודאפעסט
ז׳ גאלד דערעטשקע
מו״ה זאב שפיעגעל ש׳ קערעסטור
„ זעליג היימאן פ׳ ענטש
ז׳ וועקסלער טשעוו
ח׳ מו״ה חיים אליעזר שו״ב הער־
מאנשטאדט
„ חיים אליהו יאזעפאוויטש האמאננא
„ חיים יוסף כ״ץ רובין סאטמאר
„ חיים אליעזר מארקאוויטש
בודאטעלקע
„ חיים שווארצבערגער א׳ יארא
ט׳ ר׳ טובי׳ פישער מאהאל

י׳ ההי״ג ד״ר י׳ אונני׳ מאנ...
ההי״ג מו״ה יצחק ד״ר לינק... רעד־
וועטשער נ״י
„ ג׳ אגאשטאן ק׳ ס׳ מיקלוויש
ההי״ג מו״ה יששכר ד״ר עדעלשטיין
בודאפעסט
ההי״ג מו״ה יצחק שווייגער נ׳
טאפאלטשאן
ההי״ג מו״ה יעקב יונגרייז פאביאנ...
האזא נ״י
ההי״ג מהו׳ יודא סופר אראד נ״י
ההי״ג ד״ר י׳ עשעלבאכער בערלין נ״י
ההי״ג מהו׳ יוסף נאבעל האלבערשטאד
מהו׳ יעקב פאסטערנאק נ׳ ראטאר
„ יצחק ראזענבערג ש׳ טאריאן
„ יוסף גרינער מ׳ קאניזשא
„ יצחק ראזענטהאל גערעצע
„ יושיע זאב גרינפעלד האלמי
„ יוסף ריינער אסויד
„ יוסף שווארץ בודאפעסט
„ י׳ מ׳ שווארץ אפץ
„ יצחק וויים ערדאד
„ יהושיע ויכערמאן סאלנאק
„ יוסף באסקאוויטץ קלויזענבורג
„ יוסף ראזענפעלד סוטוש
„ יוסף אייזיק פארקאש מ׳ סענדיעל
„ יצחק מארקאוויטש נ׳ טשאקאני
„ יצחק ווערטהיימער א׳ אירשא
„ יוסף דוב קאהן האלימבא
„ יצחק שיממעל י׳ מינדסענט
„ יהודא נעטצער מארקושפאלווא
„ י׳ מארגיטטא באלינץ
„ יצחק אלט טיננע
„ ישראל לאזאר קלויזענבורג
„ יוסף סערצאג פאלפא
„ ישראל אריי׳ פערל טשימפא
„ מו״ה א׳ יאקאב מ׳ שעפטער
„ יוסף פאנעטה טאשנאד
„ יצחק ווייעדער ניר באטאר
„ יוסף שטאמבערנער סיקסויא

יעקב דרוקקער האמבורג
יעקב קליין נ' סאללאש
יעקב הייזיקאוויטש באלאזשפאלווא
יעקב ברוין טאמאר
יונה הירש מ' באדאן
עקב שאלאמאן טארדא
' אפפענהיימער קיטצינגען
צחק חיים ווייכהערץ קראלאוואץ
צחק דייטש אָ קאטשארד
הואל מיכל רובין סאמאטאר
יעקב יאקאבאוויטש י' קאראָיענא
צחק טויב אָ עדיהאז
צחק דושינסקי נ' יאָקא
יצחק נאגדל נ' יאקא
יעקב פייערשטיין סאמאש אוי וואר
יוסף גאלדשטיין ענגרעש
יונה זילבערמאן בודאפעסט
יעקב האאז ל' ס' מיקלויש
יצחק טאדרעס קושפאלוד
יעקב קאהן שארי שאף
יוסף לעדערער לאקאמפאך
דיעמאנט בודאפעסט
ך קארלסרוהע
יצחק גאטטליעב קישקאראש
יוסף שטערן איללאק
י' ה' ראצערסדארפער אנטווערפען
ישראל זאב שלעזינגער הער־
מאנשטאדט
יהושע פאללאק הערמאננשטאדט
י' באלאָג באדען שווייץ
יוסף פעלזענבורג נ' טאפאלטשאן
יעקב בעק סעדרעש
יעקב ראזענבוים מ' נ' טשאני
יעקב וויים בודאפעסט
י' רעגענוואססער סאמי הוטא
יצחק שפיגעל ש' קערעסטור
עקב טאפלער אראשהאזאָ
קב שווארץ ניר וואָיאָ
חק אייזיק ראזענפעלד קאָבאָ
ב גראסס קיסאטש

מו"ה יוסף מאנדל מ' פראטא
הגביר מה"ו יעקב קארנהיימער
מעללבורנע
י' האללאנדער טשאנאפלא
הה"ג ל' פייגל דיאנדיאש
ר' ל' רעכניצער פעפטעק
מו"ה ל' פריידיגער בודאפעסט
" ל' שווארץ ס' מיקלויש
" ל שטיינער פאפא
" ליב אינגום ב' מאדאראש
" ל' שווייצער ווייטצען
ל' גערטנער ט' קאָמלויש
" ל' קנאפפלער טיננע
" שאלאמאן מ' וועלקער
" לוי וויסבערגער ה' סאוואט
" ליב שפירער אָקאשפאלווא
" ל' ראזענבלאט בודאפעסט
הה"ג מו"ה ליפמאן אדלער פאפא
מו"ה ל' עפפונגער בודאפעסט
" ל' געשטעטטנער פרעססבורג
" ל' פרענקל קארפאנא
" ליב סג"ל ד' מויטש
" לעדערער ס' באראנד
מ' הה"ג מה"ו מנחם אדלער
קיטצינגען נ"י
הה"ג מו"ה נתן באנבערגער ווירצבורג
הה"ג אבד"ק סאסרעגען
הה"ג מו"ה משה קליין בעטשקערעק
הה"ג מו"ה מ' לערנער אלטוינא
" משה וויינער י' קאראיאנע
" משה אליעזר ריוועל הערמאשטאדט
" מרדכי קאהן הערמאנשטאדט
' מרדכי מאנדל הערמאנשטאדט
" מ' נייהויז קאלטהא
" משה שטיין אנטאלפאלווא
" מ' שטערן שאמאריא
" מענדל דייטש מעדיעש
" שטעסל לעקאָ
" מ' שווארץ ווייטצען
" משה מענצער מ' קאניזשא

מ״ה משה גראָס מאַסאַלטשא
" משה פעלענבורג מאַסאלטשאַ
" מרדכי קרויס דיולאש
" מ׳ שווארצבערגער אראד
" משה ראָזענוואסער קישווארדאָ
" מ׳ ווייס קאַראר
" מרדכי לעוועלעקי לעוועלעק
" מ׳ אויש דיאַנק
" מ׳ בעק קישטעלעק
" מענדל לאַבאַט טארדא
" מ׳ קאָניג ב׳ מארוואש
" מ׳ פאללאטשיק גוראהאנץ
" מ׳ פראנקל סאטמאר
" משה יושטה ווערבוי
" מ׳ דענעמארק ברין
" משה לאנצעט נ׳ בעקאש
" משה ראטה מ׳ קאטאנא
" מ׳ ל׳ עהרליך קאָרמענד
" מ׳ מארקאָוויטש סאטמאר
" מ׳ פריעד סיקסליא
" מ׳ קאהן ראוויטש
" מ׳ קליין שופעק
" מרדכי צבי שאראשפאטאק
" מאיר קאסטעליץ טשאָגלע
" מ׳ גראָססמאן נ׳ באראטשקא
" בינעטער נאסוואד
" מ׳ שטארק דעברעצען
" משה אלמער אָ אירשא
" משה פריעד שאָסבורג
" מ׳ סעלל קישווארדא
ההי״ג מו״ה מאיר שיק אָנאד נ״י
מו״ה מ׳ הארטמאן טיננע
" מ׳ גליק בודאפעסט
" מרדכי וועבער שטאמפא
" מ׳ י׳ דאמבראד
" מ׳ פרעץ ער סאדארא
" משה יודא שווארץ מ׳ [illegible]
" משה צימערמאן שאָסבורג
" משה [illegible]
" מ׳ שפיגנער [illegible]

מו״ה מ׳ [illegible] בודאפעסט
" מ׳ קאליש נאלאנטא
משה צבי אייכענוואלד מושלע
משולם הערמאן דיאָנדיאָש
מאיר אמטעל אווהעלי
" מ׳ רעוועס יאסבערני
נ׳ ההי״ג מו״ה נפתלי אבד״ק אבאני
ה״ה נ׳ אב״ד האטוואן
מו״ה נתן שווארצבערגער א׳ ס׳ פעטער
" נתן ליפקאָוויטש באראטשקא
ע׳ ע׳ ראוזנער באטאניא
מו״ה ע׳ אדלער טיקטיא
הה״ג דק״ק עמערייט בייערן נ״י
י׳ גראססמאן ט׳ בעללא
פ׳ פ׳ לאָווענהיים ווייטצען
מו״ה פנחס יוסף שלעזינגער
הערמאנשטאדט
" פ׳ בלומענטהאל בודאפעסט
" פנחס פישמאן י׳ קאראיענא
" פ׳ עקשטיין טאָראָק באלינד
" פ׳ גרינבוים מאראראש
" פרידיעש פאפא ווייטצען
הה״ג מו״ה פייש פאללאק ווייטצען
מו״ה פ׳ קליין בודאפעסט
" פ׳ ערנסט בודאפעסט
" פנחס ווייס רימאַבאניא
צ׳ מו״ה צבי הירש מ׳ סילוואש
מו״ה צבי כ״ץ ווייס פילופסאלאש
" צבי דייטש סאבאדקא
ק׳ מו״ה קלמן גאלדבערגער נ׳ [illegible]
מו״ה קלמן פריעדמאן ברעזאווא
" קלמן עקיבא נ׳ סאַלאָש
" ק׳ ערנסט בודאפעסט
" ק׳ בלויא בודאפעסט
" קלמן הויפמאן אסאניפאָ
" ק׳ פונק סאָרעץ
ר׳ מו״ה רפאל אוללמאן
שאמבאקרעט
מו״ה [illegible] נ׳ וועספרעם
ש׳ הה״ג מו״ה שמעון פאללאק

באלעניעש נ״י	" שמעון קאהן אדא
הה״נ ש׳ באנבערגער וואנדסבעק נ״י	" שמשון גראססמאן באנאש
הה״ג ש׳ באמבערגער נ״י האמבורג	" שלום שטיינבערגער נ׳ סאללאש
הה״נ ש׳ באמבערגער קיסינגען נ״י	" שלמה רוסניאק טאר
הה״נ מו״ה מו״ה שלמה פישער	" ש׳ מאערסבערג פאפא
קארלסבורג נ״י	" שמואל הערצאג טאב
הה״נ ש׳ וו׳ אדלער בודאפעסט נ״י	" שמואל פריעדמאן טאפאלטשאן
מו״ה שלום גאמבא טאפאליא	" ראקעאר לעמבערג
" שמואל הערץ גינץ	" ש׳ גאלדבערגער יאקא
" שמשון או־ערליידער עגע״	שמואל שפיטצער סאמבאטהעלי
הה״נ מו״ה שלמה בייטום שעפסי נ״י	הה״ג מו״ה שמעון סופר סענדרא נ״י
מו״ה שלום וויינער דיאנדיאש	מו״ה שמשון מאיר קליין סעניץ
" ש׳ רוביטשעק ט׳ ס׳ מיקלויש	" שלמה מאיר שיבעש באטום
" שלום שטיינער פאקש	" ש׳ שטראססער ארדאש
" ש׳ שטיינרייך דיאנדיאש	" שמואל פארקאש עלעקעש
" ש׳ וויינבערגער ניר מאדא	

ויותר נדיבי עמי אשר תמכו אותי בידם הטהורים מזה אחד ומזה אחד יוחק שמם הטוב לזכרון עולם בעוה״י בחלק ג׳ הבא בשם ה׳

נגמר ונשלם במעשה ידיהם של המסדרים האותיות ה״ה

מו״ה שמעיה וויזנער נ״י

ה״ב משלם זלמן כ״ץ ה״ב מרדכי וועלליש

מו״ה יצחק יהודא שווארץ נ״י